

השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר 2005-1990 מחקר תשתית רב-תחומי

פרופ' אלעזר לשם

ניסן תשס"ט - אפריל 2009

ירושלים

ניהול המחקר וכתובת: פרופ' אלעזר לשם
בית הספר לעבודה סוציאלית במרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון
פרופ' אמריטוס, האוניברסיטה העברית בירושלים

עבודת שדה: מכון פור"י
עיבוד נתונים: מרק פלדמן
ניתוח הנתונים וכתובת הדו"ח: פרופ' אלעזר לשם

עריכה: עופר המבורגר
עיצוב וביצוע גרפי: פנינה נחמיאס, ג'וינט ישראל
מזכירות ותיאום: סימונה דוד, אשל
הוצאה לאור: טוביה מנדלסון, אשל-ג'וינט

© כל הזכויות שמורות לג'וינט ישראל

תוכן העניינים

פרק	עמוד
תקציר	7
מבוא	11
1. מתודולוגיה	13
2. הצלחות וקשיים	31
3. השפה העברית	51
4. השפה הרוסית	67
5. זהות ישראלית	81
6. השתלבות בתעסוקה	95
7. השתלבות בדיור	113
8. השירות בצה"ל	123
9. משפחה	129
10. חברה וקהילה	163
נספחים	
1. שאלון	191
2. התפלגות השאלות לפי גיל/מין	223

פתח דבר

למעלה ממליון עולים מברית המועצות לשעבר הגיעו לישראל מאז 1989, מהווים כיום קרוב ל-15% מאוכלוסית ישראל. עלייה זו נחשבת לעלייה מוצלחת במיוחד. זאת, על אף שלא הייתה נעדרת קשיים ומצוקות שחייבו את מערכות הקליטה בארץ בהתמודדות מיוחדת ובמציאת פתרונות לבעיות שהתעוררו. עם זאת שילובה בחברה הישראלית של העלייה מברית המועצות, העשיר את ההון האנושי של המדינה בעשרות אלפי אנשי רפואה והנדסה, מדענים, אנשי רוח ותרבות, וכן מומחים בעלי שם עולמי בתחומי דעת רבים נוספים.

מסד קליטה הינו שותפות בין ארבעה משרדי ממשלה (המשרד לקליטת העלייה, משרד החינוך, משרד הרווחה והשירותים החברתיים ומשרד הבינוי והשיכון) וג'וינט ישראל. מטרתו, לפתח שירותים לקליטה ארוכת טווח של העולים. המחקר הנוכחי נועד לבחון את השתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית כ-16 שנים לאחר גל העלייה, ולהצביע על חוזקות, הישגים ואתגרים בקליטתה של אוכלוסיה זו.

המחקר מאפשר למסד קליטה לתכנן את פעולתו על סמך בסיס ממצאים מוצק, על פי תחומי צורך מזוהים. כמו כן, ממצאי מחקר אלו עומדים לרשות כל הגורמים העוסקים בקביעת מדיניות, פיתוח ומתן שירותים בתחום הקליטה כדי לתכנן ולהתאים את פעולותיהם בהתאם.

תודה לפרופ' אלעזר לשם על ניהול המחקר המורכב וכתבתו, למכון פור"י על עבודת השדה, למרק פלדמן על עיבוד הנתונים, לאריאלה רבדל נדקוב - יו"ר ועדת תשתיות של מסד קליטה ולחברי הוועדה אשר ליוו את תהליך המחקר.

דני פינס

ראש אגף שילוב עולים

תקציר

א. מטרת המחקר

לבחון את השתלבותם של עולי ברית המועצות (בריה"מ, לשעבר) בחברה הישראלית, על מנת לספק ל"מסד קליטה" בסיס מוצק לאבחון צרכים ולקביעת מדיניות בהקשר לאוכלוסיית יעד זו.

ב. אוכלוסיית המחקר

כלל עולי חבר המדינות העצמאיות (חמ"ע) אשר עלו לישראל בשנים 1990-2005 והיו בשנת 2006 בני 18 ומעלה - 727,600 נפש.

ג. שיטת המחקר

- ריאיון אישי שנערך פנים אל פנים, בשפה הרוסית, בקרב מדגם מייצג (על פי גיל, מין וותק בארץ) של עולים מהאוכלוסייה שצוינה.
- המדגם הקיף 1028 מרואיינים, מתוכם 400 בגילאים 18-29, המתגוררים בעשר ערים הפזורות בשלושה אזורים (צפון הארץ, איזור חיפה והקריות ודרום הארץ). בישובים אלה מתגוררים כ-27% מהעולים שהגיעו לישראל בין השנים 1990-2005.
- שאלון המחקר כלל 150 שאלות סגורות, המכסות 430 משתנים, וכן ארבע שאלות פתוחות.
- הממצאים שוקללו באופן דיפרנציאלי לאומדני אוכלוסייה כוללים.
- הממצאים הושוו לנתוני סקר כוח אדם 2005 והסקר החברתי 2005 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והתגלו כבעלי תוקף חיצוני גבוה.

ד. מבחר ממצאים עיקריים

1. ממצאים מקדמי השתלבות

- כשני שלישים מהעולים הביעו שביעות רצון מחייהם ומקליטתם בארץ, ונכונים היו לחזור על החלטתם לעלות לישראל. שביעות רצון גבוהה יחסית התגלתה בקרב מרואיינים בגילאים 18-29 (במיוחד בקרב נשים בגילאים 29-25) ובקרב בני 60 ומעלה.
- העולים ציינו כי בהשוואה בין מצבם הנוכחי למצבם טרם עלייתם, חל שיפור לטובה במשאביהם האישיים בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור וההשכלה.
- תחושת הזהות הישראלית בקרב העולים, מכל קבוצות הגילאים, הן בקרב העולים היהודים והן בקרב הלא-יהודים, מתחזקת משמעותית ככל שגדל הוותק בארץ. במקביל, ניכרת הפחתה משמעותית, לאורך זמן, בעצמת תחושת הזהות הרוסית של העולים, במיוחד בקרב היהודים, אך גם בקרב חלק ניכר מהעולים הלא-יהודים.
- השליטה בשפה העברית נתפסת על ידי 59% מהעולים כמרכיב חשוב בזהות הישראלית. 76% מהעולים מציינים כי לצד שמירת השפה הרוסית, יש לרכוש את השפה העברית. כ-20% מהעולים, בעיקר מקבוצת גילאי 18-29, טוענים כי יש לתת עמדת בכורה לשפה העברית ולהשתמש בשפה הרוסית במידת הצורך בלבד. 75% מהעולים משתמשים בשפה העברית כשפה העיקרית במקום עבודתם. רמת השליטה בשפה העברית גבוהה יותר, ככל שהגיל בעת העלייה היה צעיר יותר והעולה סיים בישראל לימודים פורמליים במוסד חינוכי אחד לפחות.
- בגילאי 25-59 תעסוקת העולים מלאה, למעט בקרב נשים בגילאים 45-59. כמחצית מהגברים המועסקים בגילאים 30-44 עובדים מעל 50 שעות בשבוע.
- בקרוב המועסקים, 35% מהגברים ו-24% מהנשים הועסקו בשנת 2006 במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים (הנדסאי, טכנאי) וכן כמנהלים.
- כ-100,000 עולים סיימו בישראל לימודים על-תיכוניים ואקדמיים ברמת תואר ראשון ומעלה. 56% מהם מועסקים במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים (הנדסאים וטכנאים), וכן כמנהלים.

- 62% ממשקי הבית של עולי בריה"מ (לשעבר) מצויים, בשנת 2006, בפתרון מגורים קבוע (50% בדירור בבעלות ו-12% בשכירות ציבורית). שכירות ציבורית שכיחה בקרב עולים בגיל 60 ומעלה.
- כ-80% מהעולים הביעו שביעות רצון מדירת מגוריהם ושכונת מגוריהם, ו-43% מהם ציינו כי חל שיפור לטובה במצבם בתחום הדירור, בהשוואה למצבם טרם העלייה. 23% ציינו כי אין שיפור במצבם בנושא זה.
- 52% מהעולים שהם הורים לילדים עד גיל 18, ציינו כי ההזדמנויות העתידיות להתקדמות ילדיהם, טובות הרבה יותר בארץ מאשר בבריה"מ (לשעבר).
- 120,000 עולים שירתו ומשרתים שירות סדיר בצה"ל, כשנתיים במוצע (28 חודשים לגברים ו-20 חודשים לנשים). מקרב הגברים, שירתו 37% בתפקידי לחימה ו-25% בתפקידי טכניים.
- 83% מהעולים הביעו שביעות רצון משירותם בצה"ל. שביעות הרצון של הנשים עולה על זו של הגברים. אין הפרש משמעותי בין רמת שביעות הרצון של משרתים יהודים לבין זו של לא-יהודים. רמת שביעות הרצון עולה ככל שהעולה הגיע ארצה בגיל צעיר יותר והוא שולט טוב יותר בשפה העברית.
- השירות הסדיר בצה"ל נמצא כאחד הגורמים המשמעותיים ביותר התורמים לשביעות רצונם מחייהם ומקליטתם בישראל של עולים בגילאים 18-29.
- לכ-24% מהעולים בגיל 18 ומעלה יש לפחות חבר אחד יליד ישראל, הנמנה עם חמשת חבריהם הטובים ביותר. תופעה זו שכיחה יותר בקרב גילאי 18-24 (כ-48%) וגילאי 25-29 (כ-31%), וקשורה ברמת השליטה בשפה העברית.
- 61% מהעולים ציינו כי "חשוב מאוד" או "די חשוב" לבנות מסגרות לשיתוף פעולה בישובי מגוריהם, בין עולים לבין ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר). נכונות זו, לשיתוף פעולה עם האוכלוסייה הוותיקה, גבוהה יחסית בקרב בני 60 ומעלה.
- ככל שהעולה שבע רצון יותר מקליטתו בארץ, כך הוא משקיע יותר שעות בשבוע בפעילות התנדבותית. השיעור הגבוה ביותר של מתנדבים, בקרב בני 18 ומעלה, נמצא באזור חיפה (כ-12%).

2. ממצאים מעכבי השתלבות

- 13% מהעולים בגילאי 18 ומעלה ציינו, בשנת 2006, כי הם חושבים לעזוב את הארץ. 25% מקרב הגברים בגילאים 30-44, ו-22% מקרב הגברים בגילאים 25-29 חשבו גם הם על כך. הסיבות העיקריות לכך הן כלכליות, תעסוקתיות וביטחוניות.
- דירוג הקשיים החמורים ביותר שליוו את תהליך הקליטה, מעלה כי המחסום הלשוני והבעיות הכרוכות ברכישת השפה העברית משקפים את הקושי החמור ביותר, אשר צוין כראשון במעלה על ידי 44% מהעולים. קושי זה הוצב במקום הראשון אף על ידי 36% מבני 18-24.
- בהשוואה בין מצבם הנוכחי למצבם בטרם העלייה, ציינו העולים את השינוי לרעה בתחומי המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות. 20% בלבד מהעולים הצליחו להשתלב בשוק העבודה בישראל בתעסוקה שהיא לא כל כך שונה, או כלל לא שונה מתעסוקתם בארץ המוצא, בשנה שקדמה לעלייה. 19% מהעולים המועסקים, הביעו חשש גדול מפיטורים בשנה הקרובה.
- בקרב נשים בגילאים 30-44, תחושת השינוי לרעה, בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה, רבה יותר לעומת התחושה בקרב גברים, במיוחד בתחום המעמד המקצועי והביטחון התעסוקתי. 86% מהנשים בקבוצת גיל זו, משתכרות מתחת לשכר הממוצע במשק, לעומת 56% מהגברים.
- נצרת עילית בולטת כמוקד מצוקה, בהשוואה ליתר הישובים שנבדקו באזור חיפה והדרום. 65% מהמועסקים בנצרת עילית משתכרים, לדבריהם, הרבה מתחת לשכר הממוצע במשק. תחושת ההפסד היחסי, בהשוואה בין המצב בטרם העלייה למצב הנוכחי, רבה יחסית בעיר זו ואף תחושות הבידוד החברתי והאיום הביטחוני בולטות בה יותר.
- רמת השליטה בשפה העברית בקרב העולים, בוותק ממוצע של מעל 10 שנים בארץ, הינה בינונית למדי, והיא הולכת ופוחתת עם העלייה בגיל ועם הגיל בעת העלייה. 41% מהעולים אינם יודעים, לדבריהם, לכתוב עברית ו-28% אינם מבינים עברית. 56% מהעולים אינם מרוצים מהתקדמותם ברכישת השפה העברית. זאת, כאשר

רמת השליטה בעברית מהווה מרכיב מרכזי בהשתלבותו של העולה וקשורה באופן מובהק ברמת הכנסותיו מתעסוקה, ברמת ההתאמה בין עיסוקו הנוכחי לעיסוקו בטרם העלייה, בעצמת זהותו הישראלית, בחשיפתו לתקשורת הישראלית, במפגשיו עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ובתחושת הקיפוח והאפליה שהוא חש במגעיו עם הממסד הישראלי לסוגיו.

- ב-73% ממשקי הבית של העולים היתה ההכנסה החודשית (ברוטו), בתקופת המחקר, מתחת להכנסה הממוצעת למשק בית בישראל (11,500 ש"ח).
- זירת המפגש העיקרית של העולים עם ישראלים ותיקים - שאינם מבריה"מ (לשעבר), הינה מקום העבודה, ולאחריו - שכונת המגורים. 53% מהעולים, כולל 47% מבני 18-24, ציינו כי כל חמשת חבריהם הטובים ביותר הינם מבריה"מ (לשעבר).
- כ-54% מהעולים מעוניינים כי הישראלים הוותיקים יתפסו גם אותם כ"ישראלים", אך רק 18% מהעולים ציינו כי אמנם כך הדבר, בעוד 58% ציינו כי הם נתפסים כ"רוסים".
- מעל למחצית מהעולים אפיינו את יחס הוותיקים אליהם כשילוב של ניצול ואדישות. רבע מהנשאלים ציינו כי נתקלו אישית, לעתים קרובות עד קרובות מאוד, בקיפוח ובאפליה על רקע מוצאם. מידת האפליה והדעות הקדומות כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר), נתפסת בקרב הנשאלים כרבה במיוחד - במשטרת ישראל, במערכת בתי המשפט, בשירות התעסוקה ובתקשורת הישראלית בשפה העברית.
- כ-76% מהעולים תומכים בהתארגנות קבוצתית פורמלית בתנועה חברתית, בעמותה או במפלגה, על מנת להגן על האינטרסים הקבוצתיים שלהם. התביעה להתארגנות גוברת עם תחושת הקיפוח והאפליה.
- מרבית העולים היו רוצים שהישראלים יידמו להם בתרבותם ובהתנהגותם. מיעוט מהם סבור כי כל עולה צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית.
- להורים עולים יש ביקורת משמעותית כלפי הסביבה החינוכית והחברתית במערכת החינוך הכללית, בה מצויים ילדיהם שעד גיל 18. 20% מההורים הצביעו על יחס מפלה כלפי ילדיהם מצד חבריהם ללימודים - לעתים קרובות וקרובות מאוד, ו-14% הצביעו על יחס מפלה כלפי ילדיהם, באותה תדירות, על ידי מוריהם. מעבר לאפליה, 31% מההורים ציינו כי ילדיהם היו קורבן לאלימות פיסית מצד תלמידים שאינם מבריה"מ (לשעבר), ו-16% ציינו הפעלת אלימות זו באופן תדיר למדי.
- 40% מהעולים ההורים לילדים בגילאים 6-12, ציינו כי השאירו בשבוע שקדם לריאיון את ילדיהם ללא השגחה כלשהי, עם תום שהותם במסגרות החינוך השונות, כולל החינוך המשלים.
- 25% מהגברים העולים שוהים עם ילדיהם (עד גיל 18) לא יותר משעה אחת ביום, בממוצע, בכל אחד מימות השבוע, למעט שבת.
- כשליש מהעולים מעניקים לגיטימציה לענישה פיסית של ילדים על ידי הוריהם. נמצא קשר מובהק בין תמיכה בענישה פיסית של ילדים לבין תמיכה בהפעלת אלימות כלפי בנות זוג. 14% מהגברים העולים הביעו עמדות התומכות בהתנהגות אלימה כלפי בנות זוג.
- כ-60% מהנשים העולות החיות כיום עם בן זוג (בנישואין או מחוצה להן), דיווחו על קללות ועלבונות במצבי מריבה או מחלוקת בין בני הזוג. כ-13% מהנשים דיווחו על הרס חפצים בבית על ידי בן הזוג במצבים אלה. כ-15% מהנשים דיווחו על תקיפה בידי בן זוגם (תפיסה בכוח, דחיפה, או הכאה). מחצית מנשים אלה חוו תקיפה מסוג אחד ומחציתן חוו תקיפה משני סוגים ומעלה.
- ההתנגדות בקרב העולים לשימוש בסמים היא גבוהה. עם זאת, העמדות כלפי שימוש זה מתירניות יותר בקרב גילאי 18-29 מאשר בקרב גילאי 30 ומעלה. כ-24% מהגברים וכ-11% מהנשים בגילאים 18-24 מתלבטים או מוכנים להשתמש בחשיש, בגראס/מריחואנה. ככל שעמדות העולים כלפי שימוש בסמים מתירניות יותר, כך גבוהה יותר תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים, ניכרת פחות התנגדות לעישון סיגריות, עולה תדירות הבילוי במסעדות ובפאבים בסופי שבוע, ועולה התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג וכנגד ילדים על ידי הוריהם.

מבוא

משנת 1990 ועד שנת 2005 עלו לישראל 958,700 עולים מבריה"מ (לשעבר), מתוכם 727,600 היו בני 18 ומעלה בשנת 2006. מחקר זה בוחן את השתלבותם של עולים אלה בחברה הישראלית, על מנת לספק ל"מסד קליטה" בסיס מוצק לאבחון צרכים ולקביעת מדיניות ברמת המקרו, בהקשר לאוכלוסיית יעד זו.

במסגרת המחקר, נאסף בשנת 2006 מידע לגבי השתלבותם, במגוון תחומים, של העולים שהגיעו בין השנים 2005-1990, על פי מדדים אובייקטיביים וסובייקטיביים מגוונים:

- מדדי השתלבות אובייקטיביים: בדיוור, בתעסוקה, בהכנסות, בשפה, בדת, בצריכה תרבותית, בחשיפה לתקשורת, בקשרים חברתיים בארץ ובארץ המוצא, בשירות בצה"ל, בדפוסים פנאי ובמעורבות בקהילה ובחברה.
- מדדי השתלבות סובייקטיביים: בשביעות רצון כללית ותחומית, בקשרים רגשיים לארץ המוצא/לישראל, בתחושת שייכות, בתפיסת יחס הסביבה בישראל (כולל מוסדות מדינה וציבור) לעולי בריה"מ (לשעבר), בתחושת זהות, בדמויות עממי, במרחק חברתי ותרבותי, בתחושת אפליה, בתחושת רווח והפסד מהעלייה לישראל, ובחשיבותה של קהילה רוסית בישראל.

בנוסף על כך, נבחנו במסגרת המחקר סוגיות מיוחדות שזכו לבחינה מצומצמת בעבר, למשל:

- תחומי הצלחה וכישלון בתהליך הקליטה
- זיהוי מצבי משבר ועיתויים
- יחסי הורים-ילדים
- חלוקת תפקידים במשפחה
- אלימות במשפחה
- הערכת השירות בצה"ל
- התמכרויות
- יחס לעבירות צווארון לבן
-

יש לציין כי מבנה המחקר מאפשר, לראשונה, לבחון במחקר כמותי את הסוגיות המיוחדות לתהליכי ההשתלבות של האוכלוסייה הצעירה בקרב העולים (גילאי 18-29).

ממצאיו של המחקר מאפשרים לא רק צילום מצב, נכון לשנת 2006, לגבי אוכלוסיית העולים הגדולה ביותר אשר הגיעה מארץ מוצא כלשהי לישראל מאז קום המדינה, אלא אף בסיס להשוואה עם מחקרים שבוצעו בשנים קודמות, הן בקרב כלל האוכלוסייה והן בקרב עולי בריה"מ (לשעבר).

דו"ח המחקר נבנה על פי נושאים וסדרי עדיפויות אשר גובשו בוועדת התשתיות של "מסד קליטה", אשר ליוותה את ביצוע המחקר.

פרק 1

מתודולוגיה¹

א. כללי

במסמך זה יתוארו מספר תהליכים מתודולוגיים שננקטו על מנת לעבד את נתוני הסקר ולהפיק ממנו אומדנים בקרב אוכלוסיית המחקר.

ב. אוכלוסיית המחקר

כלל עולי חמ"ע, בגיל 18 ומעלה, הנמצאים בישראל ואשר עלו לארץ החל משנת 1990 ועד לתאריך 31/12/2005.

ג. מדגם

1. מסגרת הדגימה: הדגימה נלקחה מרשימת העולים של משרד הקליטה ובוצעה בשלושה אשכולות: אשכול צפון, אשכול חיפה ואשכול הדרום. בלוחות הבאות ניתן לראות, לפי חתכים שונים, את גודל אוכלוסיית העולים באשכולות ובישובים בהם בוצע המחקר.

לוח 1-1 - אוכלוסיית עולי חמ"ע החל מ-1990 ואילך, בגיל 18 ומעלה, לפי יישובים ואשכולות המחקר, מין וקבוצות גיל, 2005

יישובים ואשכולות	גודל אוכלוסייה		אחוז גברים	קבוצות גיל, אחוזים				
	אומדן	אחוזים		18-24	25-29	30-44	45-59	60 ומעלה
סך הכול ארצי	727,631	100.0	45.3	13.5	9.8	26.3	25.6	24.8
מזה:								
אשכול צפון	32,166	100.0	45.1	12.7	8.0	22.9	26.9	29.4
נצרת עילית	17,482	100.0	44.9	12.2	7.9	22.5	27.2	30.2
מגדל העמק	5,622	100.0	45.2	12.9	8.7	23.1	27.4	27.8
עפולה	9,062	100.0	45.3	13.6	7.9	23.4	26.0	29.1
אשכול חיפה	82,607	100.0	44.8	13.3	9.4	24.9	25.7	26.6
חיפה	51,864	100.0	44.6	13.7	9.4	25.0	25.2	26.6
נשר	5,815	100.0	46.4	12.5	10.5	23.1	26.1	27.8
קריית ביאליק	6,163	100.0	44.8	12.6	8.9	25.9	27.3	25.4
קריית ים	11,484	100.0	45.1	12.9	8.8	22.8	27.9	27.6
קריית מוצקין	7,281	100.0	43.9	12.0	9.9	28.0	24.4	25.7
אשכול דרום	81,786	100.0	45.4	12.5	8.2	25.0	26.3	27.9
אשדוד	53,118	100.0	45.8	12.4	8.6	25.9	26.7	26.5
אשקלון	28,650	100.0	44.6	12.8	7.6	23.4	25.6	30.6

מקור: עיבודים מיוחדים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

1 עיבוד הנתונים במחקר זה וכתבת פרק "מתודולוגיה" בוצעו על ידי מרק פלדמן, בהנחיית פרופ' א. לשם.

מלוח 1-1 ניתן לראות כי מבחינת מין, אין הבדלים גדולים בין אוכלוסיית המחקר הכלל ארצית לבין אוכלוסיית המחקר באשכולות (45.3% גברים ברמה כלל ארצית לעומת 45.1%, 44.5%, 45.4% באשכולות צפון, חיפה ודרום - בהתאמה). מבחינת גיל, אכן קיימים הבדלים, בעיקר בקרב שתי קבוצות גיל: בגילאי 30-44 ובקרב בני 60 שנים ומעלה. כך, ברמה כלל ארצית, חלקם של בני 30-44 גבוה יותר מאשר חלקם באשכולות (26.3% ברמה כלל ארצית, לעומת 22.9%, 24.9%, 25.0% באשכולות צפון, חיפה ודרום - בהתאמה). ואילו חלקם של בני 60 שנים ומעלה נמוך יותר ברמה כלל ארצית, בהשוואה לחלקם באשכולות (24.8% ברמה כלל ארצית, לעומת 29.4%, 26.6%, 27.9% באשכולות צפון, חיפה ודרום - בהתאמה).

לוח 2-1 - אוכלוסיית עולי חמ"ע החל מ-1990 ואילך, בגיל 18 ומעלה, לפי יישובים ואשכולות המחקר ותקופת עלייה, 2005

תקופת עלייה, אחוזים				גודל אוכלוסייה		יישובים ואשכולות
2005-1999	1998-1995	1994-1992	1991-1990	אחוזים	אומדן	
22.1	23.6	19.9	34.4	100.0	727,631	סך הכול ארצי
						מזה:
15.7	23.0	20.3	41.0	100.0	32,166	אשכול צפון
15.9	24.3	19.9	39.8	100.0	17,482	נצרת עילית
15.9	17.5	20.5	46.1	100.0	5,622	מגדל העמק
15.0	23.9	21.0	40.1	100.0	9,062	עפולה
24.1	26.0	16.4	33.5	100.0	82,607	אשכול חיפה
26.4	27.7	16.7	29.2	100.0	51,864	חיפה
12.8	18.4	17.9	50.9	100.0	5,815	נשר
21.1	24.2	13.9	40.7	100.0	6,163	קריית ביאליק
20.4	22.3	16.7	40.5	100.0	11,484	קריית ים
25.7	26.9	14.9	32.5	100.0	7,281	קריית מוצקין
20.4	23.9	19.7	36.1	100.0	81,786	אשכול דרום
19.8	23.0	18.2	39.0	100.0	53,118	אשדוד
21.4	25.4	22.3	30.9	100.0	28,650	אשקלון

מקור: עיבודים מיוחדים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מלוח 2-1 ניתן לראות כי קיימים הבדלים ניכרים, לפי תקופות העלייה, בין אשכולות שונים וגם ברמה הכלל ארצית. כך, לדוגמה, עולי 1991-1990 ברמה הכלל ארצית, מהווים 34.4%, ואילו באשכול צפון הם מהווים 41% ובאשכול דרום 36.1%. לדוגמה נוספת, עולי 2005-1999 מהווים 22.1% ברמה כלל ארצית, ואילו רק 15.7% באשכול צפון, 20.4% באשכול דרום ו-24.1% באשכול חיפה.

ההבדלים שראינו בלוחות אלה טופלו באמצעות שקלול הנתונים: לפי תאים - ברמה כלל ארצית, ולפי אשכולות - כל אחד בנפרד, כאשר הדגש היה על חלוקה לפי גיל ותקופת עלייה. ראה הסבר מפורט יותר בהמשך.

2. שיטת הדגימה:

במחקר זה נעשה שימוש בדגימת אשכולות, כאשר המדגם נלקח משלושה אשכולות: צפון, חיפה ודרום, ומתוך האשכולות הנ"ל - ביישובים שהוצגו בלוח 1-1. הדגימה נעשתה באופן יחסי, בהתאם לנתונים שהוצגו בלוחות 1-1 ו-1-2, ובחלק מהמקרים ברמה מפורטת יותר של קבוצות גיל או קבוצות תקופת העלייה. נלקחו בחשבון גם מטרות המחקר ודגימתם של הצעירים הרחבה, על מנת לאפשר ניתוח של קבוצת גילאי 18-29. בנוסף, הוצב סף המקרים לדגימה - לפחות 1,000 מקרים, מתוכם לפחות 400 מקרים מקבוצת הגיל הנ"ל. תהליך הדגימה כלל גם דגימה כפולה שאפשרה להחליף את הנדגמים במקרה של אי-חקירה בנדגמים דומים מאותו תא הדגימה. שימוש במדגם הרזרבי נעשה בכ-15% מהמקרים. בלוחות 1-3 ו-1-4 מוצגים תוצאות המדגם שנפקד.

לוח 1-3 - מדגם שנפקד לפי אשכולות וערים מייצגות, מין וקבוצות גיל

אשכולות וערים מייצגות	גודל מדגם		אחוז גברים	קבוצות גיל, באחוזים				
	מקרים	אחוזים		24-18	29-25	44-30	59-45	60 ומעלה
סך הכול מדגם	1,028	100.0	43.8	21.2	18.1	21.8	20.2	18.7
אשכול צפון	349	100.0	43.6	17.8	18.6	19.5	21.5	22.6
נצרת עילית	202	100.0	45.0	19.8	20.3	15.3	25.2	19.3
אשכול חיפה	324	100.0	40.7	22.5	19.1	22.2	17.9	18.2
חיפה	211	100.0	37.9	23.7	25.6	21.8	12.8	16.1
אשכול דרום	355	100.0	46.8	23.4	16.6	23.7	21.1	15.2
אשדוד	238	100.0	41.6	22.3	16.4	25.2	21.8	14.3

לוח 1-4 - מדגם שנפקד לפי אשכולות וערים מייצגות ותקופות עלייה

אשכולות וערים מייצגות	גודל מדגם		תקופת עלייה, באחוזים			
	מקרים	אחוזים	1991-1990	1994-1992	1998-1995	2005-1999
סך הכול מדגם	1,028	100.0	33.9	19.0	25.3	21.8
אשכול צפון	349	100.0	35.2	20.6	25.2	18.9
נצרת עילית	202	100.0	38.6	19.8	26.2	15.3
אשכול חיפה	324	100.0	33.5	18.5	22.2	23.8
חיפה	211	100.0	31.8	17.5	23.7	27.0
אשכול דרום	355	100.0	31.3	17.7	28.2	22.8
אשדוד	238	100.0	29.4	15.5	29.4	25.6

יש לציין כי המדגם חולק באופן שווה בין האשכולות. יחד עם זאת, אוכלוסיית הצעירים, בני 18-29, קיבלה תגבור יתר על מנת לאפשר ניתוח סטטיסטי של אוכלוסייה זו. בפועל, גודל המדגם היה 0.5% מאוכלוסיית המחקר שבאשכולות.

3. כיסוי האוכלוסייה הנחקרת:

מנתוני לוח 1-1 ניתן לראות כי אוכלוסיית עולי חמ"ע, החל מ-1990 ואילך, המתגוררים בישובים שנדגמו, מכסה כרבע מאוכלוסיית המחקר (27%). בלוח הבא, מוצגת התפלגות אוכלוסיית המחקר לפי צורת יישוב (על פי סקרי כוח אדם) ואחוז כיסוי אוכלוסיית המחקר לפי צורת יישוב.

**לוח 5-1 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר לפי צורת יישוב ואחוז כיסוי, 2005
(על פי סקרי כוח אדם)**

צורת יישוב	התפלגות אוכלוסיית המחקר	אחוז כיסוי
סך הכול	100.0	28.0
יישובים עירוניים	98.8	28.3
100,000+ תושבים	54.8	33.8
2,000-99,999 תושבים	44.0	21.4
יישובים כפריים ואחרים	1.2	---

מנתוני לוח 5-1 ניתן לראות כי המדגם כיסה 33.8% מאוכלוסיית המחקר המתגוררת בישובים בעלי 100,000 תושבים ויותר, ומאוכלוסיית המחקר המתגוררת בישובים בגודל 2,000-99,999 תושבים, הכיסוי היה 21.4%. ליישובים כפריים ואחרים לא היה כיסוי במדגם, אך אוכלוסיית המחקר המתגוררת בישובים אלה מהווה רק 1.2% מכלל האוכלוסייה הנחקרת. יש אף לציין, כי מתוך חמשת היישובים הגדולים, בהם האוכלוסייה היא בת 200,000 תושבים ויותר, נחקרו שני יישובים והכיסוי בצורת יישוב זו היה 53.5%.

ד. כלי המחקר

המחקר בוצע בעזרת שאלון סגור שכלל כ-150 שאלות, המהוות כ-430 משתנים, מתוכן היו ארבע שאלות פתוחות. המטרה העיקרית של השאלון הייתה לבדוק את השתלבותם בישראל של עולים מחמ"ע, בתחומים שונים. השאלון הקיף נושאים רבים, כגון **נתוני רקע** (גיל, מין, מצב משפחתי, שנת עלייה, ארץ לידה מספר ילדים, מבנה משק בית וכדומה), **נתוני השכלה** (בארץ ובחו"ל, כולל תחומי לימוד), **תעסוקה** (האם עבד בחודש אחרון, משלח יד, דרך מציאת עבודה נוכחית, ריבוי משרות, ממוצע שעות עבודה בשבוע, משך חיפוש עבודה, עבודה בהתנדבות וכדומה), **הכנסות** (הכנסה אישית והכנסה של משק בית), **דיור** (סוג דיור, החלפת דיור וכדומה), **שפה** (ידיעה ושימוש בשפה העברית, ידיעה ושימוש בשפה הרוסית, ידיעה ושימוש בשפה האנגלית וכדומה), **צריכה תרבותית** (עברית/רוסית, ביקורים בהצגות, סרטים, קונצרטים, קריאה ורכישה של ספרים, החלפת קלטות וידיאו), **חשיפה לתקשורת** (עברית/רוסית, עיתונות, רדיו, טלוויזיה, אינטרנט), **קשרים חברתיים** (עולים/ותיקים בעבודה, במקום המגורים, בלימודים, בילוי, פנאי ומשפחה), **קשרים לארץ המוצא** (ביקורים, תקשורת עם חברים/קרובים, דפוסי צריכה), **מעורבות ציבורית** (השתתפות בבחירות ובפעילות ציבורית ברמה מקומית/ארצית, בוועדי הורים, בוועדים שכונתיים, בעמותות וכדומה), **מעורבות בתמיכה פורמלית ובלתי פורמלית** (קרובים, חברים, חברים לעבודה/ללימודים, שכנים, שירותים חברתיים), **עבריינות ויחס לעבריינות** (עבריינות הצווארון הלבן, אלימות, התמכרויות: סמים, אלכוהול), **שביעות רצון כללית ותחומית** (שביעות רצון כללית, שביעות רצון מדיוור, שביעות רצון מהכנסה, המלצות בפני קרובים וחברים, ביטחון בהישארות בארץ וכדומה), **שביעות רצון תחומית בהשוואה לארץ המוצא** (דיוור, תעסוקה, שפה, חינוך, רמת חיים, קשרים חברתיים וכדומה), **קשרים רגשיים לארץ המוצא/לישראל** (נוף, אקלים, תרבות, חברים וכדומה), **תחושת שייכות** (שייכות/זרות, הערכת תרומת העולים מבריה"מ (לשעבר) לחברה הישראלית), **תפיסת יחס הסביבה בישראל לעולי חמ"ע** (אפליה/שוויון, קבלה/דחייה, הערכה/זלזול), **תחושת זהות** (תחושה עצמית כיהודי, כרוסי, כעולה חדש וכישראלי), **דימוי עצמי** (דימוי עצמי גבוה/נמוך בעיני המראיין, יחסית לארץ המוצא, כולל תפיסת דימויו בעיני סביבתו), **מרחק חברתי** (יחס לערבים, לחרדים, לחילוניים, לדתיים, לאשכנזים, למזרחים, לעולי חמ"ע - כפי שהוא בא לידי ביטוי בבחירת חבר קרוב, חבר לילדים, בן/בת זוג, שכן, ממונה במקום העבודה), **סטראוטיפים ודעות קדומות** (מידת הסכמה/אי הסכמה עם אמירות שונות בהקשר לקבוצות האוכלוסייה שצוינו לעיל), **מרחק תרבותי** (הגדרת הישראליות בעיני העולים, דפוסי ערכים בתחומי הורות, יחסים במשפחה [אלימות כלפי ילדים], יחס

לשלטון החוק, משטר דמוקרטי, זכויות אדם, מדינת רווחה, אזרחות, יחסי דת ומדינה), **חשיבות הקהילה הרוסית בישראל** (יחס לשימור השפה, תרבות, מורשת, ארגונים אתניים, מפלגות אתניות), **גורמים מקדמים ומעכבים בקליטה** (מיפוי תחומי הצלחה וכישלון בתהליך הקליטה, שחזור זיהוי מצבי משבר בתהליך הקליטה), **נושאים מיוחדים נוספים** (תפקוד המערכת המשפטית, חלוקת עבודה בין בני הזוג, חינוך הילדים, היחס לנשים/לילדים).

ה. תהליך איסוף הנתונים

איסוף הנתונים בוצע על ידי מכון "פורי". לאחר הוצאת המדגם, שבוצע גם כן על ידי מכון "פורי", תורגם שאלון המחקר לרוסית. מכון "פורי" גייס מראיינים דוברי רוסית והעביר להם הדרכה מסודרת בשיתוף עם החוקר. איסוף הנתונים נמשך מחודש דצמבר 2005 ועד סוף חודש יוני 2006. משך הראיון היה כשעה וחצי, בממוצע. הראיונות בוצעו פנים-אל-פנים, בשפה הרוסית. לאחר איסוף השאלונים, בוצעה ביקורת שיטתית על 25% מהשאלונים, לצורך בדיקת אמינות עבודת המראיינים.

ו. עיבוד וניתוח נתונים

בעיבוד הנתונים ובניתוחם נכללו מספר שלבים: טיוב הנתונים שהתקבלו בתהליך איסוף הנתונים, בניית מקדמי ניפוח לאומדני האוכלוסייה, חישוב מקדמי ניפוח מתוקננים לצורך ביצוע עיבודים סטטיסטיים, חישוב התפלגויות המשתנים וחישוב מדדי פיזור עבור כל אחד מהמשתנים, בניית מדדים לצורך ניתוח, בדיקת הבדלים בין תת-האוכלוסיות השונות, בדיקת קשרים בין המשתנים ובניית מודלים.

1. טיוב הנתונים - הקטנת מספר השגיאות הלא-מדגמיות

על מנת להקטין את מספר השגיאות הלא-מדגמיות, בוצעו ביקורות לוגיות לחומר שנאסף. כתוצאה, נבדקו מחדש ותוקנו 130 מתוך 1,028 שאלונים (12.6%). בקרבם, תוקנו 122 שדות.

2. שקלול נתוני הסקר לאומדני האוכלוסייה החיצוניים

על מנת לקבל אומדנים משוקללים, בוצע ההליך הבא:

1. התקבלו אומדני אוכלוסיית המחקר לסוף שנת 2005, בחתכים גיאוגרפיים שונים - לפי גיל, מין ושנת עלייה.
2. המדגם ואומדני האוכלוסייה חולקו לתאים - לפי גיל, מין ושנת עלייה - בתנאי שמספר המקרים בתא לא יהיה פחות מעשרה במדגם.
3. חישוב מקדם ניפוח לכל תא.

יש לציין כי שיטה זו, של ניפוח הנתונים, מאפשרת לקבל התפלגות של כל המשתנים בקרב האוכלוסייה הנחקרת, ומצמצמת עיוותים שייטכן ונוצרו בתהליך הדגימה ובתהליך איסוף הנתונים.

במחקר זה חושבו, לצורך ניתוח, שבעה מקדמי ניפוח שונים לתת-אוכלוסיות שונות: כלל העולים מבריה"מ (לשעבר), עו-לים המתגוררים באשכול הצפון, עולים המתגוררים באשכול חיפה, עולים המתגוררים באשכול דרום, עולים המתגוררים בעיר חיפה, עולים המתגוררים בעיר נצרת עילית, ועולים המתגוררים בעיר אשדוד.

בלוחות 6-12 מוצגים תאי ניפוח לכל אחת מהאוכלוסיות הנ"ל:

לוח 6-1 - תאי ניפוח לכלל אוכלוסיית העולים

	שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1996-1995	1998-1997	2000-1999	2005-2001
מגדר	גיל						
גברים	24-18	V	V	V	V	V	V
	29-25	V	V	V	V	V	V
	39-30	V	V	V	V	V	V
	59-40	V	V	V	V	V	V
	60+	V	V	V	V	V	V
נשים	24-18	V	V	V	V	V	V
	29-25	V	V	V	V	V	V
	39-30	V	V	V	V	V	V
	49-40	V	V	V	V	V	V
	59-50	V	V	V	V	V	V
	60+	V	V	V	V	V	V

לוח 7-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת באשכול צפון

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1998-1995	2005-1999
גיל				
24-18	V	V	V	V
29-25	V	V	V	V
39-30	V	V	V	V
59-40	V	V	V	V
60+	V	V	V	V

לוח 8-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת באשכול חיפה

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1998-1995	2005-1999
גיל				
24-18	V	V	V	V
29-25	V	V	V	V
39-30	V	V	V	V
59-40	V	V	V	V
60+	V	V	V	V

לוח 9-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת באשכול דרום

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1998-1995	2005-1999
גיל				
24-18	V	V	V	V
29-25	V	V	V	V
39-30	V	V	V	V
59-40	V	V	V	V
60+	V	V	V	V

לוח 10-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת בעיר נצרת עילית

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1996-1995	1998-1997	2000-1999	2005-2001
גיל						
29-18	V	V	V		V	
59-30	V	V	V		V	
60+	V	V		V		

לוח 11-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת בעיר חיפה

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1996-1995	1998-1997	2000-1999	2005-2001
גיל						
29-18	V	V	V	V	V	V
59-30	V	V		V		V
60+	V	V			V	

לוח 12-1 - תאי ניפוח לאוכלוסיית העולים המתגוררת בעיר אשדוד

שנת עלייה	1991-1990	1994-1992	1996-1995	1998-1997	2000-1999	2005-2001
גיל						
29-18	V	V	V	V	V	V
59-30	V	V	V	V	V	V
60+	V	V			V	

כפי שניתן לראות מהלוחות הנ"ל, תאי הניפוח משתנים מאוכלוסייה לאוכלוסייה. הסיבה העיקרית לכך היא גודל המדגם, שלא מאפשר לחלק לתאים קטנים יותר. בנוסף, נמצא כי פערים במשתני המחקר, לפי גיל ושנת עלייה, נמצאו כמובהקים יותר מאשר אלה שנמדדו לפי מין. לכן, בלוחות 7-12 תאי הניפוח לא חולקו לפי מין.

בלוח 13-1 מרוכזות סטטיסטיקות של משקל בכל אחת מתת-האוכלוסיות.

לוח 13-1 - סטטיסטיקות של מקדמי ניפוח לפי תת-אוכלוסיות

תת-אוכלוסייה	מספר מקרים	ממוצע	סטיית תקן	שכיח	חציון
כלל עולים	1028	707.81	317.56	997.98	699.50
אשכול צפון	349	92.17	44.02	165.81	78.44
אשכול חיפה	324	254.96	142.94	295.42	169.00
אשכול דרום	355	230.33	135.41	91.48	156.50
נצרת עילית	202	86.54	41.53	34.03	91.58
חיפה	211	245.80	140.10	105.63	288.67
אשדוד	238	223.18	121.45	370.97	174.39

3. שקלול נתוני הסקר לצורך חישוב אומדן משקי בית

על מנת לקבל אומדנים משוקללים של משקי בית, בוצע התהליך הבא:

1. התפלגות משקי הבית חושבה, על פי סקרי כוח אדם משנת 2005, לפי גודל משק בית של עולי בריה"מ (לשעבר) שעלו לארץ החל מ-1990 ואילך. יש לציין כי סקרי כוח אדם מהווים מקור יחיד לאומדן משקי בית עם כיסוי כלל האוכלוסייה בסטטיסטיקה רשמית.
2. המדגם של המחקר חולק לתאים, לפי מספר נפשות במשק בית.
3. חושבו מקדמי ניפוח לכל תא, בשתי ההתפלגויות.

ההנחה הבסיסית בתהליך זה היתה (בהתאם לתהליך הדגימה וההנחיות למראיינים) כי במחקר זה לא נחקרו שני אנשים מאותו משק בית - דבר המאפשר להתייחס לנדגם כנציגו של משק הבית. לאחר חישובים, התקבלו הסטטיסטיקות הבאות עבור מקדמי הניפוח של אומדן משקי בית: ממוצע 294.32, סטיית תקן 48.14, שכיח 305.05, חציון 305.05.

4. בניית מדדים לצורך ניתוח

לצורך ניתוח הנתונים, נבנו עבור חלק מקבוצות המשתנים מדדים לפי שיטת הממוצע. להלן רשימת המדדים שנבנו עם מקדמי אלפא של קרונברך - למהימנות המדד:

לוח 14-1 - רשימת המדדים שנבנו לצורך ניתוח נתונים

שם המדד	סולם מדידה (1)	משתנים מהם מורכב המדד	משתנים במדד עם סולם מדידה הפוך	מקדם אלפא של קרונברך של מהימנות המדד
שינוי לטובה במצב, בתחומים שונים - כתוצאה מהעלייה (m_a25)	1 - נמוך, שינוי לרעה 5 - גבוה, שינוי לטובה	כל המרכיבים של שאלה 25 בשאלון	אין	0.87

(1) ראה פירוט קטגוריות הסולם בנספח בשאלה הרלוונטית.

(המשך)

שם המדד	סולם מדידה (1)	משתנים מהם מורכב המדד	משתנים במדד עם סולם מדידה הפוך	מקדם אלפא של קרונברך של מהימנות המדד
שינוי לטובה במשאבים אישיים - כתוצאה מהעלייה (m_a25k)	1 - נמוך, שינוי לרעה 5 - גבוה, שינוי לטובה	המרכיבים הבאים של שאלה 25: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 15	אין	0.83
שינוי לטובה ברווחה אישית - כתוצאה מהעלייה (m_a25b)	1 - נמוך, שינוי לרעה 5 - גבוה, שינוי לטובה	המרכיבים הבאים של שאלה 25: 7, 8, 9, 10	אין	0.77
שינוי לטובה ביחסים חברתיים - כתוצאה מהעלייה (m_a25h)	1 - נמוך, שינוי לרעה 5 - גבוה, שינוי לטובה	המרכיבים הבאים של שאלה 25: 11, 12, 13, 14, 16	אין	0.79
שינוי לטובה בתעסוקה ובהכנסה - כתוצאה מהעלייה (tasuka25)	1 - נמוך, שינוי לרעה 5 - גבוה, שינוי לטובה	המרכיבים הבאים של שאלה 25: 1, 5, 6	אין	0.72
שליטה בשפה העברית (m_a79)	1 - נמוך, בכלל לא יודע 5 - גבוה, יודע מצוין	כל המרכיבים של שאלה 79 בשאלון	אין	0.97
שליטה בשפה האנגלית (m_a81)	1 - נמוך, בכלל לא יודע 5 - גבוה, יודע מצוין	כל המרכיבים של שאלה 81 בשאלון	אין	0.98
חשיבות שימוש בשפה הרוסית לעומת העברית (m_a84)	1 - נמוך, חשיבות נמוכה של שימוש ברוסית וחשיבות גבוהה של שימוש בעברית 5 - גבוה, חשיבות גבוהה של שימוש ברוסית וחשיבות נמוכה של שימוש בעברית	כל המרכיבים של שאלה 84 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 84: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	0.79
חשיבות החינוך ברוסית בישראל (m_a84h)	1 - נמוך, 5 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 84: 5, 6	אין	0.87
חשיבות התקשורת ברוסית בישראל (m_a84tk)	1 - נמוך, 5 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 84: 9, 10, 11	אין	0.92

(1) ראה פירוט קטגוריות הסולם בנספח בשאלה הרלוונטית.

(המשך)

שם המדד	סולם מדידה (1)	משתנים מהם מורכב המדד	משתנים במדד עם סולם מדידה הפוך	מקדם אלפא של קרונברך של מהימנות המדד
חשיבות השפה הרוסית (m_a85)	1 - נמוך, 4 - גבוה	כל המרכיבים של שאלה 85 בשאלון	אין	0.92
שימוש בעיתונות בעברית (m_a86h)	1 - נמוך, 4 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 86: 1, 3	אין	0.91
שימוש בעיתונות ברוסית (m_a86r)	1 - נמוך, 4 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 86: 2, 5, 4	אין	0.65
חשיפה לטלוויזיה בעברית (m_a91h)	1 - נמוך, 4 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 91: 1, 2	אין	0.87
חשיפה לטלוויזיה ברוסית (m_a91r)	1 - נמוך, 4 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 91: 3, 7, 6, 5, 4	אין	0.69
קיום מנהגי יהדות (m_a96h)	1 - נמוך, 5 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 96: מ-1 עד 8	אין	0.84
קיום מנהגים סובייטיים (m_a96s)	1 - נמוך, 5 - גבוה	המרכיבים הבאים של שאלה 96: 9, 11, 10	אין	0.64
רצייה חברתית (m_a97)	1 - נמוך, 4 - גבוה	כל המרכיבים של שאלה 97 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 97: 1, 2, 3, 4, 5, 6	0.72
עמדות כלפי שימוש באלכוהול (m_a98a)	1 - נמוך, 4 - גבוה, התייחסות שלילית לשימוש באלכוהול	המרכיבים הבאים של שאלה 98: 11, 15, 14, 13, 12	המרכיבים הבאים של שאלה 98: 13, 14	0.76
עמדות כלפי שימוש בסמים (m_a98s)	1 - נמוך, 4 - גבוה, התייחסות שלילית לשימוש בסמים	המרכיבים הבאים של שאלה 98: 2, 8, 7, 6, 5, 4, 3	המרכיבים הבאים של שאלה 98: 8, 4	0.73
תדירות שימוש באלכוהול (m_a100)	1 - נמוך, בכלל לא, 4 - גבוה, לעתים קרובות	כל המרכיבים של שאלה 100 בשאלון	אין	0.65

(1) ראה פירוט קטגוריות הסולם בנספח בשאלה הרלוונטית.

(המשך)

שם המדד	סולם מדידה (1)	משתנים מהם מורכב המדד	משתנים במדד עם סולם מדידה הפוך	מקדם אלפא של קרונברך של מהימנות המדד
פגישות עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) (m_a102)	1 - נמוך, לא נפגש כלל, 5 - גבוה, נפגש לעתים קרובות מאוד	כל המרכיבים של שאלה 102 בשאלון	אין	0.78
פגישות עם עולים (m_a103)	1 - נמוך, לא נפגש כלל, 5 - גבוה, נפגש לעתים קרובות מאוד	כל המרכיבים של שאלה 103 בשאלון	אין	0.85
קרבה חברתית ליהודים חילוניים (m_kh_1)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 1 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.86
קרבה חברתית ליהודים דתיים (m_kh_2)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 2 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.81
קרבה חברתית לאשכנזים (m_kh_3)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 3 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.85
קרבה חברתית לספרדים - בני עדות המזרח (m_kh_4)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 4 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.85
קרבה חברתית לעולים מאתיופיה (m_kh_5)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 5 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.78
קרבה חברתית לערבים (m_kh_6)	1 - נמוך, 4 - גבוה	סעיף 6 בשאלות: 105, 104, 66, 55	אין	0.77
דעות קדומות כלפי עולים (m_a110)	1 - נמוך, בהחלט אין, 4 - גבוה, בהחלט יש	כל המרכיבים של שאלה 110 בשאלון	אין	0.92
יחס ישראלים כלפי עולים (m_a111)	1 - נמוך, יחס שלילי נמוך, 4 - גבוה, יחס שלילי גבוה	כל המרכיבים של שאלה 111 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 111: 1	0.72
נכונות לדווח על עבירות "צווארון לבן" (m_a124)	1 - נמוך, נכונות נמוכה, 4 - גבוה, נכונות גבוהה	כל המרכיבים של שאלה 124 בשאלון	אין	0.96

(1) ראה פירוט קטגוריות הסולם בנספח בשאלה הרלוונטית.

(המשך)

שם המדד	סולם מדידה (1)	משתנים מהם מורכב המדד	משתנים במדד עם סולם מדידה הפוך	מקדם אלפא של קרונברך של מהימנות המדד
חשיבות טקסים דתיים יהודיים (m_a132)	1 - נמוך, 4 - גבוה	כל המרכיבים של שאלה 132 בשאלון	אין	0.93
שביעות רצון מחינוך במסגרות שונות (m_a145)	1 - נמוך, 4 - גבוה	כל המרכיבים של שאלה 145 בשאלון	אין	0.87
שביעות רצון מהיבטים שונים בחינוך (m_a146)	1 - נמוך, 4 - גבוה	כל המרכיבים של שאלה 146 בשאלון	אין	0.91
מוכנות להעניש את הילדים (כל המרכיבים) (m_a152)	1 - נמוך, מוכנות נמוכה, 7 - גבוה, מוכנות גבוהה	כל המרכיבים של שאלה 152 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 152: 2, 7	0.64
מוכנות להעניש את הילדים (ללא מרכיב 3) (m_a152_3)	1 - נמוך, מוכנות נמוכה, 7 - גבוה, מוכנות גבוהה	המרכיבים הבאים של שאלה 152: 1, 2, 4, 5, 6, 7	המרכיבים הבאים של שאלה 152: 2, 7	0.66
שוויון תפקידי נשים - עמדות (m_a153)	1 - נמוך, שוויון נמוך, 4 - גבוה, שוויון גבוה	כל המרכיבים של שאלה 153 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 153: 1, 6, 9	0.72
שימוש בכוח נגד בנות זוג - עמדות (m_a154)	1 - נמוך, שימוש נמוך, 7 - גבוה, שימוש גבוה	כל המרכיבים של שאלה 154 בשאלון	המרכיבים הבאים של שאלה 153: 1, 7, 8, 9, 11, 14	0.84
תגובה אלימה של בן זוג במצבי מריבה (m_a155)	1 - נמוך, לא קרה כלל, 5 - גבוה, קרה לעיתים קרובות מאוד	כל המרכיבים של השאלה 155 בשאלון	אין	0.84
קליטה בישראל סובייקטיבי (klita)	1 - נמוך, קליטה לא טובה, 5 - גבוה, קליטה טובה	שאלות: 23, 24, 26, 27 בשאלון	שאלות: 23, 24	0.71

(1) ראה פירוט קטגוריות הסולם בנספח בשאלה הרלוונטית.

בנוסף למדדים שנבנו בשיטת הממוצע, נעשה שימוש בתשעה משתנים מחושבים שנבנו בשיטת הסיכום: מספר ילדים עד גיל 18 במשק בית (על בסיס שאלה 12 בשאלון, yeladim), מספר מוסדות חינוכיים בהם למד בישראל (על בסיס שאלה 36 בשאלון, m_a36), מספר שירותים בהם השתמש בשפה הרוסית (כגון: ספריות, ספריות וידאו וכדומה, על בסיס שאלה 87 בשאלון, m_a87), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצע בעיקר גבר (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג, על בסיס סעיפים 1, 2, 3, 6, 7 משאלה 151 בשאלון, mm_a151), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצעת בעיקר אישה (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג, על בסיס סעיפים 1, 2, 3, 6, 7 משאלה 151 בשאלון, mf_a151), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצעים בעיקר שני בני הזוג (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג, על בסיס סעיפים 1, 2, 3, 6, 7 משאלה 151 בשאלון, mfm_a151), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצע בעיקר גבר (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג ויש ילדים במשפחה, על בסיס שאלה 151 בשאלון, mmya151), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצעת בעיקר אישה (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג ויש ילדים במשפחה, על בסיס שאלה 151 בשאלון, mfy_a151), מספר תפקידים במשפחה אותם מבצעים בעיקר שני בני הזוג (חושב עבור אלה שיש להם בן/בת זוג ויש ילדים במשפחה, על בסיס שאלה 151 בשאלון, mfm_ya151).

5. מודלים ומבחנים סטטיסטיים

לצורך בדיקת הבדלים במשתנים שונים בין קבוצות בלתי תלויות, כגון בין גברים לנשים, נעשה שימוש במבחני T למדגמים בלתי תלויים.

לצורך זיהוי הבדלים בין קבוצות גיל במשתנים שנים, נעשה שימוש במבחני One Way ANOVA ובמבחן Scheffe (Post Hoc Multiple Comparisons).

לצורך מציאת קשרים בין המשתנים השונים, חושבו מתאמי קורלציה של פירסון.

לצורך זיהוי הגורמים המשפיעים, לדוגמה - על השליטה בשפה העברית או על משתנה תלוי אחר, הורצו מודלים של רג-רסיה ליניארית בשיטת Stepwise. שיטה זו מאפשרת לא רק לזהות את הגורמים המשפיעים על המשתנה התלוי, אלא גם לזהות את המודל המסביר בצורה הטובה ביותר את השונות במשתנה התלוי.

ז. מגבלות המחקר

ממצאיו של כל מחקר המבוסס על המדגם עלולים להיות חשופים לטעויות משני סוגים: טעויות מדגמיות וטעויות לא מדגמיות. טעויות לא מדגמיות כוללות בעיקר טעויות עקב אי-היענות לשאלות ספציפיות, טעויות שבתשובה וטעויות בשלב העיבודים.

יש לציין כי אחוזי אי-היענות (תשובות "לא ידוע" או סירובים) במחקר הנוכחי, היו נמוכים מאוד, ברוב השאלות. כמו כן, תהליך ביקורת לוגיות, שתואר לעיל, צמצם באופן ניכר את האפשרויות לטעויות בשלב עיבוד הנתונים.

1. תוקף פנימי

מהנתונים שראינו לעיל לגבי מקדמי אלפא של קרוונבר, ניתן לומר כי המחקר הנוכחי עבר בהצלחה את מבחן המהימנות הפנימית, בחלק ניכר מהמדדים.

2. תוקף חיצוני

על מנת להבטיח תוקף חיצוני של המחקר הנוכחי בניתוח כלל אוכלוסיית עולי חמ"ע בישראל, בוצעו מספר השוואות מול הסקרים שמבצעת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: סקרי כוח אדם וסקר חברתי. להלן תוצאות ההשוואות:

**לוח 1-15 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה
המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי מין וגיל, 2005**

קבוצות גיל		מין				
24-18	29-25	44-30	59-45	60 ומעלה		
מחקר נוכחי						
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
13.5	9.8	26.3	25.5	24.8	21.6	גברים
12.2	9.2	25.2	25.8	27.5	21.6	נשים
סקרי כוח אדם						
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
13.4	10.1	25.5	25.8	25.2	21.9	גברים
13.4	10.1	25.5	25.8	25.2	25.2	נשים

מנתוני לוח 1-15 ניתן לראות כי ההתפלגויות לפי מין וגיל - דומות בין שני הסקרים. ההבדלים הקטנים שניתן לראות בלוחות, נובעים משתי סיבות עיקריות:

1. סקר כוח אדם הינו סקר רבעוני והאומדן השנתי מתוך הסקר מתקבל כממוצע אריתמטי של ארבעה רבעים. כלומר, כל רבעון מנפח לאומדני אוכלוסייה רבעוניים. לעומת זאת, במחקר הנוכחי בוצע ניפוח לאומדני אוכלוסייה לסוף שנת 2005.
2. אוכלוסיית העולים לא מהווה קבוצת דגימה נפרדת וקבוצת ניפוח נפרדת בסקרי כוח אדם. לעומת זאת, במחקר הנוכחי פיקחנו על אוכלוסייה זאת גם במהלך הדגימה וגם במהלך שקלול הנתונים לאומדני אוכלוסייה.

**לוח 1-16 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר לפי מדינה בבריה"מ (לשעבר)
ממנה עלה לישראל ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם לפי ארץ לידה, 2005**

מדינה בבריה"מ (לשעבר)	מחקר נוכחי (מדינה ממנה עלה)	סקרי כוח אדם (ארץ לידה)
סך הכול	100.0	100.0
רוסיה	29.3	31.8
אוקראינה	34.9	33.9
ביילורוסיה (בלרוס)	9.2	8.2
מולדובה	12.3	4.6
רפובליקות בלטיות	3.4	1.8
רפובליקות קווקז	5.5	7.1
רפובליקות אסיאתיות	5.4	12.6

מנתוני לוח 1-16 ניתן לראות כי ההתפלגויות דומות, בשני הסקרים, לגבי הרפובליקות הבאות: רוסיה, אוקראינה, ביילורוסיה (בלרוס). יחד, מהווה חלקן כשלושה רבעים מהאוכלוסייה הנחקרת (73.4% במחקר הנוכחי ו-73.9% בסקרי כוח אדם). את ההבדלים שאנו רואים ברפובליקות אחרות, ניתן להסביר בעיקר על ידי הבדלים בין שני המשתנים (ארץ לידה לעומת ארץ עלייה). לגבי מולדובה, יש להניח שבמחקר הנוכחי היה ייצוג יתר לעולים שזוהי ארץ מוצאם, אך השפעתם בנייתוח הכלל ארצי אינה משמעותית.

לוח 17-1 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי מצב משפחתי ומספר נפשות במשק בית, 2005

סקרי כוח אדם	מחקר נוכחי	מצב משפחתי ומספר נפשות
100.0	100.0	סך הכול
מצב משפחתי (1)		
59.2	60.5	נשוי
19.7	20.8	רווק
10.4	8.9	גרוש
9.7	8.2	אלמן
1.0	0.7	פרוד
מספר נפשות במשק בית		
8.3	13.8	1
26.7	30.7	2
26.8	24.5	3
21.9	22.3	4
10.5	6.7	5
6.8	2.0	6+

(1) במחקר הנוכחי ההתפלגות כוללת גם את אלה שהצהירו שהינם מתגוררים יחד עם בני הזוג.

מנתוני לוח 17-1 ניתן לראות כי בהתפלגות לפי מצב משפחתי, כמעט ואין הבדלים בין שני הסקרים. לגבי התפלגות לפי מספר נפשות במשק בית, ניתן לראות כי אין הבדלים בחלקם של משקי בית המונים שתיים, שלוש או ארבע נפשות. יחד עם זאת, בסקרי כוח אדם חלקם של הבודדים נמוך יותר מאשר במחקר הנוכחי (8.3% לעומת 13.8%, בהתאמה) וכתוצאה מכך גבוה יותר, בסקרים אלה, חלקם של משקי בית המונים חמש נפשות ומעלה (17.3% לעומת 8.7%, בהתאמה). את ההסבר לכך ניתן למצוא בעובדה שבסקרי כוח אדם קיים נפל דיפרנציאלי, ויש להניח שאומדן משקי בית המונים נפש אחת יהיה חסר, ואילו חלקם של משקי בית המונים יותר מחמש נפשות, יהיה גבוה יותר. זה נובע מכך שבסקר כוח אדם גדול יותר הסיכוי למצוא נציג משק בית בו מתגוררת משפחה גדולה, מאשר הסיכוי למצוא משק בית המונה נפש אחת בלבד.

לוח 18-1 - התפלגות של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי יישובי הדגימה, 2005

סקרי כוח אדם		מחקר נוכחי		יישובי הדגימה
אחוזים	אלפים	אחוזים	אלפים	
100.0	187.6	100.0	196.7	סך הכול
9.5	17.8	8.9	17.5	נצרת עילית
2.6	4.8	2.8	5.6	מגדל העמק
4.2	7.9	4.6	9.1	עפולה
26.3	49.3	27.0	53.1	אשדוד
14.4	27.0	14.6	28.7	אשקלון

(המשך)

סקרי כוח אדם		מחקר נוכחי		יישובי הדגימה
אחוזים	אלפים	אחוזים	אלפים	
25.7	48.2	26.4	51.9	חיפה
3.2	6.0	2.9	5.8	נשר
3.9	7.4	3.2	6.2	קריית ביאליק
6.2	11.7	5.8	11.5	קריית ים
4.0	7.5	3.7	7.3	קריית מוצקין

מנתוני לוח 1-18 ניתן לראות כי ההתפלגויות לפי יישובי הדגימה דומות בשני הסקרים. את ההבדלים הקטנים ניתן להסביר על ידי שוני באומדנים חיצוניים ועל ידי שוני במערכות שקלול הנתונים.

לוח 1-19 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי תקופת עלייה, 2005

סקרי כוח אדם	מחקר נוכחי	תקופת עלייה
100.0	100.0	סך הכול
36.6	34.4	1991-1990
21.0	19.9	1994-1992
13.5	12.7	1996-1995
10.8	10.9	1998-1997
11.0	12.6	2000-1999
7.2	9.4	2005-2001

מנתוני לוח 1-19 ניתן לראות כי ההתפלגויות לפי תקופות העלייה דומות למדי בשני הסקרים.

לוח 1-20 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי התעודה הגבוהה שקיבל, 2005

סקרי כוח אדם	מחקר נוכחי	התעודה הגבוהה שקיבל
100.0	100.0	סך הכול
2.7	3.3	לא קיבל אף תעודה
7.1	1.1	תעודה של בית-ספר יסודי או חטיבת ביניים
8.9	3.6	תעודת סיום של בית-ספר תיכון (שאינה תעודת בגרות)
22.4	13.7	תעודת בגרות
24.3	29.3	תעודת סיום של בית-ספר על תיכוני שאינה תעודה אקדמית
14.6	19.7	תואר ראשון
18.9	27.5	תואר שני
1.2	1.8	תואר שלישי

מנתוני לוח 1-20 ניתן לראות כי קיים שוני בהתפלגויות בין שני הסקרים. יש לציין כי במחקר הנוכחי נאסף בנפרד מידע

על התעודה הגבוהה שקיבל העולה בארץ ועל התעודה הגבוהה שקיבל בחו"ל. זאת, לעומת שאלה בסקרי כוח אדם, המבררת מהם התעודה או התואר הגבוהים ביותר שקיבל. ייתכן שצורת איסוף זו השפיעה על התוצאות שהצגנו. לא ניתן לדעת מהנתונים הנ"ל מהי ההתפלגות הנכונה, המתארת באופן האמין ביותר את המציאות בשטח.

לוח 1-21 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי תכונות כוח העבודה השבועי, 2005

תכונות כוח העבודה	מחקר נוכחי	סקרי כוח אדם
סך הכול	100.0	100.0
אינם בכוח העבודה	34.2	37.5
בכוח העבודה	65.8	62.5
	100.0	100.0
מועסקים	91.8	92.4
בלתי מועסקים	8.2	7.6

מנתוני לוח 1-21 ניתן לראות כי קיים דמיון בין שני הסקרים בהתפלגות לפי תכונות כוח העבודה. הפער באחוז המש-תתפים בכוח העבודה מוסבר על ידי הבדלים בשאלות שבאמצעותן נאסף מידע על תכונות כוח העבודה. במחקר הנוכחי, תקופת ההתייחסות בשאלות על העבודה היתה חודש ולא "השבוע הקובע", כפי שמקובל בסקרי כוח אדם. יש לציין כי הפערים מצטמצמים במידה ניכרת, אם מסתכלים על אחוז המועסקים ועל אחוז הבלתי מועסקים.

לוח 1-22 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר ושל האוכלוסייה המותאמת מסקרי כוח אדם - לפי משלחי היד של מועסקים, 2005

משלחי יד	מחקר נוכחי	סקרי כוח אדם
סך הכול מועסקים	100.0	100.0
משלח יד אקדמי, מקצועות חופשיים וטכניים ומנהלים	29.7	35.2
פקידים	11.1	16.3
סוכנים, עובדי מכירות ושירותים	19.7	20.5
עובדים מקצועיים בתעשייה, בחקלאות, בבינוי ובתחומים אחרים	22.4	19.8
עובדים בלתי מקצועיים	17.3	8.4

מנתוני לוח 1-22 ניתן לראות כי קיים דמיון בין שני הסקרים בחלקם של הסוכנים, של עובדי המכירות והשירותים, ובחלקם של עובדים מקצועיים מתחומים שונים. בשאר משלחי היד, קיימים הבדלים שמוסברים, כנראה, על ידי איסוף נתונים מצומצם במחקר הנוכחי בנושאי משלחי היד, לעומת איסוף נתונים מפורט יותר בסקרי כוח אדם. כמו כן, ייתכנו גם הבדלים בהרכב המועסקים לפי משלח יד באזור תל אביב והמרכז, לעומת האזורים שהשתתפו במחקר הנוכחי.

לוח 1-23 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר בגילאי 20 שנים ומעלה ושל האוכלוסייה המותאמת

מסקר חברתי - לפי בעלות על דיור, 2005

סקר חברתי	מחקר נוכחי	דיור בבעלות
100.0	100.0	סך הכול
51.8	51.8	דירה בבעלות
48.2	48.2	דירה בשכירות

מנתוני לוח 1-23 ניתן לראות כי שתי ההתפלגויות זהות.

לוח 1-24 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר בגילאי 20 שנים ומעלה ושל האוכלוסייה המותאמת
מסקר חברתי - לפי שביעות רצון מהחיים, מהדירה, מאזור המגורים ומהקשר עם חברים, 2005

שביעות רצון	מהחיים		מהדירה		מאזור המגורים		מהקשר עם חברים	
	מחקר נוכחי	סקר חברתי	מחקר נוכחי	סקר חברתי	מחקר נוכחי	סקר חברתי	מחקר נוכחי	סקר חברתי
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
מרוצה מאוד	6.8	10.8	9.5	15.5	13.8	20.9	20.4	36.0
מרוצה	67.1	60.5	70.0	58.3	65.8	56.6	70.4	57.8
לא כל כך מרוצה	22.7	23.2	16.6	18.5	15.4	14.7	8.9	5.6
כלל לא מרוצה	3.4	5.4	3.9	7.8	4.9	7.8	0.3	0.6

מנתוני לוח 1-24 ניתן לראות כי שתי ההתפלגויות דומות למדי (בחלוקה של שבע רצון/לא שבע רצון) בכל ארבעת התחומים (שביעות רצון מהחיים, שביעות רצון מהדירה, שביעות רצון מאזור המגורים ומהקשר עם חברים). את השוני ביניהן ניתן להסביר על ידי חוסר התאמה מלאה בין האוכלוסיות הכלולות בהתפלגויות.

לוח 1-25 - התפלגות (באחוזים) של אוכלוסיית המחקר בגילאי 20 שנים ומעלה ושל האוכלוסייה המותאמת
מסקר חברתי - לפי קיום חברים שאתם נפגש, מדבר או מתכתב ולפי עיסוק בפעילות התנדבותית, 2005

תשובה	קיום חברים שאתם נפגש, מדבר או מתכתב		עיסוק בפעילות התנדבותית	
	מחקר נוכחי	סקר חברתי	מחקר נוכחי	סקר חברתי
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0
כן	92.7	86.9	6.4	6.9
לא	7.3	13.1	93.6	93.1

מנתוני לוח 1-25 ניתן לראות כי שתי ההתפלגויות זהות לגבי עיסוק בפעילות התנדבותית כלשהי. ההבדל של כ-6% בשאלה בנוגע לקיומם של חברים שאתם נפגש, מדבר או מתכתב עולה, נובע מהבדלים בשאלה שנשאלה: במחקר הנוכחי (92.7%) הנחקרים נשאלו גם לגבי חברים אתם הם מתכתבים באמצעות הדואר האלקטרוני, ואילו בסקר חברתי (86.9%) סעיף זה לא נכלל בשאלה זו.

מסקנה: מההשוואות שבוצעו בין המחקר הנוכחי לבין סקר כוח האדם והסקר החברתי, ניתן להסיק כי התפלגויות התשובות היו זהות, או כמעט זהות, בחלק מכריע מהשאלות אותן ניתן היה להשוות. כלומר, מחקר זה עובר בהצלחה את המבחן של תוקף חיצוני.

פרק 2

הצלחות וקשיים

א. מטרות

פרק זה מתמקד בהצלחות, בקשיים ובכשלים של העולים בתהליך השתלבותם בחברה ובמשק. הצלחות וכשלים אלה מוערכים סובייקטיבית, על פי תחושותיהם של העולים. בהתאם, ייבחנו בפרק זה:

1. רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ, המתבטאת אף במידת הנכונות ההיפותטית להחליט מחדש על עליה לישראל ובביטחון שבהישארות בארץ
2. מחשבות ותכניות לעזיבת הארץ
3. הסיבות למחשבות ולתוכניות לעזיבת הארץ
4. קשיים ושינויים בעקבות העלייה והקליטה
5. המשתנים התורמים להסבר השונות ברמות שביעות הרצון מהעלייה ומהקליטה בישראל

ב. ממצאים

1. שביעות הרצון מהקליטה

שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ נמדדה באמצעות ארבע שאלות:

1. באופן כללי, באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מחייך? (ש' 23)
2. באיזו מידה אתה מרוצה, או לא מרוצה, מקליטתך בארץ? (ש' 24)
3. אם היתה לך כיום אפשרות להחליט מחדש, האם היית חוזר, או לא חוזר, על החלטתך לעלות לישראל? (ש' 27)
4. באיזו מידה אתה בטוח, או לא בטוח, שתישאר בארץ? (ש' 26)

השאלה הראשונה, הבוחנת את רמת שביעות הרצון הכוללת של הפרט מחייו, מבירה כי שביעות רצון זו גבוהה למדי - 74.3% מהעולים "מרוצים" או "מרוצים מאוד" מחייהם (67% "מרוצים" ו-7.3% "מרוצים מאוד").

לוח 1-2: שביעות רצון כוללת מהחיים - לפי גיל (באחוזים)

סך הכול	"מרוצה מאוד"	"מרוצה"	גיל
74.3	7.3	67.0	סך הכול
87.0	17.9	69.1	18-24
81.1	10.2	70.9	25-29
70.7	7.2	63.5	30-44
64.7	4.5	60.2	45-59
78.5	(3.4)	75.1	60+

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

שביעות הרצון מהחיים גבוהה במיוחד בקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-24), והיא נשארת גבוהה למדי בקרב קבוצת גילאי 25-29 ובקבוצה המבוגרת, הכוללת את בני ה-60 ומעלה. מאידך, בגילאי הביניים שביעות הרצון הכוללת מהחיים נמוכה יותר. זאת, במיוחד בקרב קבוצת גילאי 30-44, אם כי גם בקרב קבוצת גיל זו כשני שלישים מהעולים מביעים שביעות רצון מחייהם. יש לציין כי בקבוצת גילאי 25-29 ניכרים הבדלים משמעותיים ברמת שביעות הרצון בין הגברים לנשים: 88.1% מקרב הנשים "מרוצות" עד "מרוצות מאוד" מחייהן (77% "מרוצות" ו-11.1% "מרוצות מאוד"), בהשוואה ל-73.7% מקרב הגברים (64.5% "מרוצים" ו-9.2% "מרוצים מאוד").

באזור הדרום ובעיר אשדוד, שביעות הרצון של העולים היא הגבוהה ביותר - 82.3% באזור הדרום "מרוצים מחייהם" (76.9% "מרוצים" ו-5.4% "מרוצים מאוד") ו-78% מהעולים בעיר אשדוד "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" (71.3% מרוצים ו-6.7% מרוצים מאוד). זאת, בהשוואה לאזור הצפון, בו שביעות רצון העולים מחייהם מגיעה ל-68.2% (63.1% "מרוצים" ו-5.1% "מרוצים מאוד") ולעיר נצרת עילית, בה 68.3% מהעולים הביעו שביעות רצון מחייהם (63.1% "מרוצים" ו-5.2% "מרוצים מאוד").

יש לציין כי רמת שביעות הרצון מהחיים עולה ככל שעולות גם רמת ההכנסה האישית מתעסוקה ($t=22$), רמת ההכנסה למשק בית ($t=22$), רמת השליטה בשפה העברית ($t=21$) וגובר הוותק של העולה בארץ ($t=16$). נמצא אף מתאם מובהק ($p<0.01$), אך נמוך יחסית, בין שביעות הרצון מהחיים לבין הגיל בעת העלייה ($t=-.13$) ולמספר הילדים עד גיל 18 במשק הבית ($t=-.10$). כלומר, ככל שהעולה הגיע ארצה בגיל צעיר יותר וככל שמספר ילדיו (עד גיל 18) במשק הבית נמוך יותר (כולל היעדר ילדים בגילאים אלה), כך עולה שביעות רצונו הכוללת של העולה מחייו.

תשובות העולים לשאלה "באיזו מידה אתה מרוצה, או לא מרוצה, מקליטתך בארץ?", התואמות במידה רבה את תשובותיהם לשאלה הקודמת שהובאה לעיל ($t=65$), מעידות על רמת שביעות רצון גבוהה למדי. עם זאת, בדומה לתשובות לשאלה הקודמת, מעטים בחרו ברמה העליונה של שביעות הרצון, כפי שיובהר מהלוח הבא:

לוח 2-2: שביעות רצון מקליטתו של העולה בארץ - לפי גיל (באחוזים) (ש' 24)

גיל	"מרוצה"	"מרוצה מאוד"	סך הכול
סך הכול	61.9	7.5	69.4
18-24	67.8	16.1	83.9
25-29	67.8	13.2	81.0
30-44	56.7	7.6	64.3
45-59	57.6	(2.8)	60.4
60+	66.2	5.5	71.7

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

נמצאים אלה מצביעים על כך שרמת שביעות הרצון הגבוהה ביותר מהקליטה האישית הינה בקרב קבוצת גילאי 18-29. מאידך, דווקא בקרב קבוצת הגיל המבוגרת (60 ומעלה), אנו מוצאים רמת שביעות רצון גבוהה יחסית, לעומת קבוצת גילאי 45-59.

רמת שביעות הרצון הגבוהה ביותר נמצאה בקרב נשים בגילאי 25-29 (71.5% "מרוצות" ו-15.7% "מרוצות מאוד" מקליטתן, בהשוואה ל-63.9% מהגברים שהינם "מרוצים" ו-10.5% שהינם "מרוצים מאוד"). העלייה ברמת שביעות הרצון בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה עשויה להסביר את המתאם הנמוך יחסית, אם גם המובהק ($p<0.01$), עם גילם של העולים ($t=-.11$), המצביע על ירידה בשביעות הרצון עם העלייה בגיל.

נמצאו מתאמים שליליים מובהקים, אך נמוכים, עם הגיל בעת העלייה ($t=-.14$) ועם רמת ההשכלה ($t=-.10$). כלומר, שביעות הרצון מהקליטה יורדת עם עליית הגיל בעת העלייה ועם העלייה ברמת ההשכלה של העולה. כמו כן, נמצא מתאם חיובי נמוך יחסית עם רמת השליטה בשפה העברית ($t=.18$). כלומר, ככל שרמת השליטה בשפה גבוהה יותר, כך רמת שביעות הרצון גבוהה יותר. גם לרמת הכנסתו של העולה ולהכנסות משק הבית שלו, יש קשר מובהק לרמת שביעות רצונו מקליטתו בארץ. המתאם עם ההכנסה למשק בית מגיע ל- $t=22$, ואילו המתאם עם ההכנסה האישית מגיע ל- $t=19$. לפיכך, שביעות הרצון מהקליטה גבוהה יותר ככל שההכנסה למשק בית וההכנסה האישית גבוהות יותר.

רמת שביעות הרצון הגבוהה ביותר מהקליטה נמצאה בקרב העולים באזור הדרום (72.8% "מרוצים" ו-5% "מרוצים מאוד"), בהשוואה לשביעות הרצון הנמוכה יחסית באזור חיפה (52.2% "מרוצים" ו-11.7% "מרוצים מאוד").

על רמת שביעות הרצון מהקליטה עשויה ללמד גם השאלה (ש' 27) "אם כיום היתה לך אפשרות להחליט מחדש, האם היית חוזר, או לא חוזר, על החלטתך לעלות לישראל?" התשובות לשאלה זו נמצאת במתאם חיובי, מובהק וגבוה ($r=0.43$) עם התשובות לקודמתה.

לוח 3-2: קבלת החלטה לחזור ולעלות לישראל - לפי גיל (באחוזים)

גיל	"כנראה שכן"	"בהחלט כן"	סך הכול
סך הכול	31.7	36.8	68.5
24-18	37.3	40.8	78.1
29-25	34.9	36.9	71.8
44-30	32.1	30.6	62.7
59-45	36.4	31.0	67.4
60+	22.1	47.2	69.3

הממצאים המוצגים בלוח 3-2 מציגים שוב את התוצאות החיוביות ביותר בקרב שתי קבוצות הגיל הקיצוניות: מחד, בגילאי 24-18, ומאידך, בגילאי 60 ומעלה (כמחצית מקבוצת גיל זו מציינת כי "בהחלט כן" היתה חוזרת שוב על החלטתה לעלות לישראל).

מן הראוי לשים לב לקבוצת גילאי 30-44, המציגה את רמת הביטחון הנמוכה ביותר בקבלת החלטה חוזרת לעלות לארץ. בקבוצת גיל זו, 37.3% מהנשאלים אינם בטוחים אם היו מקבלים החלטה חוזרת, והשיבו כי "כנראה" או "בהחלט לא" היו עולים. בקבוצה זו נמצאו הפרשים משמעותיים בין עמדות הגברים לעמדותיהן של הנשים: 17.9% מהגברים ציינו כי "כנראה" או "בהחלט לא" היו מקבלים החלטה חוזרת לעלות, ואילו בקרב הנשים בקבוצה זו עמדה זו מאפיינת 28.2% מהנשאלות.

לא נמצאו מתאמים מובהקים בין העמדות שהובעו בשאלה זו לבין גילם של העולים, גילם בעת העלייה, הוותק בארץ, רמת השכלתם ורמת השליטה שלהם בשפה העברית. עם זאת, נמצא מתאם מובהק, אך נמוך יחסית, עם מספר הילדים מתחת לגיל 18 ($r=0.10$). כלומר, ככל שמספר הילדים גבוה יותר, כך נמוכה יותר רמת הביטחון בהחלטה לחזור ולעלות. שאלה נוספת (ש' 26) שהניבה, באופן עקיף, תשובות המביעות את רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ היתה: "באיזו מידה אתה בטוח, או לא בטוח, שתישאר בארץ?" התשובות לשאלה זו נמצאות במתאם חיובי מובהק וגבוה ($r=0.38$) עם קודמתה וכן עם התשובות לשאלה אשר בחנה את רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ ($r=0.25$). כלומר, ככל ששביעות הרצון מהקליטה האישית בארץ גבוהה יותר, כך הביטחון בהישארות בארץ גבוה יותר, וגבוהה יותר גם הנכונות ההיפותטית לחזור ולהחליט על עלייה לישראל.

לוח 2-4: ביטחון בהישארות בארץ לפי גיל (באחוזים)

סך הכול	בטוח שאשאר	די בטוח שאשאר	גיל
79.0	38.7	40.3	סך הכול
71.7	35.5	36.2	24-18
68.4	35.0	33.4	29-25
68.3	23.8	44.5	44-30
86.2	36.4	49.8	59-45
87.8	44.0	43.8	60+

הממצאים המובאים בלוח 2-4 מצביעים על קשר בין גיל העולה לבין נכונותו להישארות. נכונות זו עולה במקביל לגילו של העולה, כפי שאף מצביע המתאם החיובי והמובהק ($r=0.24$). אולם, מרבית העולים שהשיבו כי אינם בטוחים, או כי הינם די בטוחים בהישארותם בארץ, גם אינם בטוחים בכך שיעזבו את הארץ (14.4% השיבו כי ייתכן ויישארו, ו-6.6% ענו כי אינם חושבים שיישארו או כי הינם בטוחים שלא יישארו).

התפלגות דומה למדי מאפיינת גם את קבוצות הגיל הצעירות, הבטוחות פחות בהישארותן בארץ. מקרב קבוצת גילאי 24-18, ציינו 16% מהנשאלים כי ייתכן ויישארו ו-12.3% ענו כי הם לא חושבים שיישארו או כי הם בטוחים שלא יישארו. מקרב קבוצת גילאי 29-25, השיבו 23.3% כי ייתכן ויישארו ו-8.3% ענו כי הם לא חושבים שיישארו, או כי הם בטוחים שלא יישארו. יש לציין כי ישנם הפרשים משמעותיים בין הגברים לנשים מקבוצת גילאי 29-25 ברמת הביטחון שבהישארות בארץ: ביטחון של הנשים רב יותר (76.1% "בטוחות", או "די בטוחות" שיישארו בארץ, בהשוואה ל-60.1% מקרב הגברים).

בנוסף למתאם החיובי המובהק, שצוין לעיל, בין גילם של העולים לבין רמת ביטחונם בהישארותם בארץ, נמצא גם כי הביטחון שבהישארות בארץ גובר עם עליית הגיל בעת העלייה ($r=0.20$), הוותק בארץ ($r=0.16$) ורמת ההשכלה ($r=0.10$). מיקוד מדויק יותר לכוונות ההישארות בארץ או לעזיבתה, סיפקו התשובות לשאלה: "לו היתה לך כיום אפשרות לבחור באיזו מדינה לחיות, באיזו מדינה היית בוחר?"

לוח 2-5: באיזו מדינה היו בוחרים העולים לחיות - לפי גיל (באחוזים)

סך הכול	מדינות אחרות	צפון אמריקה	בריה"מ (לשעבר)	ישראל	גיל
100.0	21.1	4.7	5.5	68.7	סה"כ
100.0	14.5	9.8	5.2	70.5	24-18
100.0	16.1	10.0	(2.6)	71.3	29-25
100.0	18.2	15.6	7.0	59.2	44-30
100.0	16.8	10.7	4.5	68.0	59-45
100.0	11.0	5.5	6.2	77.3	60+

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

ממצאים אלה מצביעים בבירור כי יותר משני שלישים מהעולים היו בוחרים כיום להמשיך לחיות בישראל. בחירה זו בולטת במיוחד בקרב קבוצת הגיל המבוגרת (60 ומעלה: 77.3%) ונמוכה במיוחד בקרב גילאי 44-30 (59.2%). כפי שהסתבר בשאלה הקודמת, גם כאן נמצא פער משמעותי בין עמדות הנשים לעמדותיהם של הגברים מקבוצת גילאי 29-25: 75.7% מהנשים היו בוחרות כיום להמשיך לחיות בישראל, בהשוואה ל-66.6% מבין הגברים. ראוי אף לציין כי החזרה לאחת ממדינות בריה"מ (לשעבר) הינה אופציה היפותטית עבור חלק שולי בלבד מהעולים (5.5%), במיוחד עבור קבוצת גילאי 44-30 (15.6%).

2. תכניות לעזיבת הארץ

בעוד שהשאלות שהובאו לעיל היו בעיקרן היפותטיות ושמשו כאינדיקציות נוספות לרמת שביעות הרצון מהקליטה האישית בארץ, הרי האופציה של עזיבת הארץ נשקלה, כפי שניווכח להלן, על ידי חלק מהעולים כבר במהלך קליטתם. ניתן לעמוד על כך באמצעות השאלה הבאה (ש' 28): "לכל עולה יש נקודת שבירה בה הוא חושב לעזוב את הארץ. האם אתה חושב כיום על עזיבת הארץ, או שחשבת על כך בעבר?"

לוח 6-2: עולים אשר חשבו, או חושבים לעזוב את הארץ - לפי גיל (באחוזים)

גיל					סך הכול	מחשבות על עזיבה
60+	49-45	44-30	29-25	24-18		
79.6	74.9	64.5	75.7	73.0	73.2	לא חשב ולא חושב לעזוב את הארץ
13.5	16.6	15.0	7.3	8.8	13.4	חשב בעבר לעזוב את הארץ
6.9	8.5	20.5	17.0	18.2	13.4	חושב כיום לעזוב את הארץ
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

הממצאים בלוח 6-2 מלמדים כי 73% מהעולים לא שקלו אופציה של עזיבת הארץ בעת תהליך השתלבותם בחברה ובמדינה החדשה. בקרב גילאי 44-30 נשקלה אופציה זו יותר, יחסית לקבוצות הגיל האחרות. מסתבר כי בעת המחקר (2006) נשקלה האופציה לעזיבת הארץ על ידי כ-13% מהעולים.

תגובה זו מאפיינת יותר את גילאי 44-18 מאשר את קבוצת גילאי 45 ומעלה. בקרב קבוצת גילאי 25-29, תופעה זו מאפיינת גברים יותר מאשר נשים (21.8% מהגברים, בהשוואה ל-12.5% מהנשים) ואילו בקרב גילאי 44-30, מאפיינת תופעה זו יותר נשים מאשר גברים (25% מהנשים, בהשוואה ל-15.6% מבין הגברים).

ראוי לציין כי התשובות לשאלה זו תואמות ברמת מובהקות גבוהה ($p < 0.01$) את התשובות לשאלות הקודמות בפרק זה, אשר בחנו את רמת שביעות הרצון מהקליטה האישית בארץ ($t = 2.8$), את מידת הנכונות להחליט מחדש על עלייה לישראל ($t = 3.8$) ואת מידת הביטחון שבהישארות בארץ ($t = 4.5$). כלומר, היעדר מחשבות על עזיבת הארץ משתלב ברמת ביטחון גבוהה בהישארות בה, בנכונות גבוהה לחזור על ההחלטה לעלות לישראל ואף ברמה גבוהה של שביעות רצון מהקליטה האישית בישראל.

3. הסיבות לעזיבת הארץ

קבוצת העולים אשר השיבו, כפי שצוין לעיל, כי חשבו בעבר ו/או חושבים בהווה על עזיבת הארץ, נתבקשה, בשאלה פתוחה, לנמק מה הן הסיבות העיקריות לכך (עד שלוש סיבות). ניתוח ההסברים שניתנו על ידי העולים לגבי הסיבות שהניעו אותם למחשבות על עזיבת הארץ, העלה 13 קטגוריות אליהן קובצו סיבות אלה, כפי שיובהר להלן:

לוח 7-2: מדרג הסיבות העיקריות למחשבות על עזיבת הארץ - לפי גיל (באחוזים - על פי ספירת התשובות)

60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	סיבות עיקריות
(14.9)	55.8	44.0	42.4	31.0	39.1	סיבות כלכליות
27.9	30.8	32.9	44.0	41.0	33.6	סיבות ביטחוניות
25.2	36.2	36.4	39.0	27.7	33.2	סיבות תעסוקתיות
27.1	23.0	15.8	25.4	(12.0)	20.0	מחסור ברשת חברתית
(7.3)	(10.8)	16.4	(18.6)	24.4	14.6	הבדלי תרבות
(11.0)	(18.7)	(10.2)	(19.5)	(11.7)	13.4	פסימיות כוללת לגבי העתיד בארץ
(21.1)	(8.6)	(6.2)	(1.7)	(5.6)	9.2	אקלים ובעיות סביבה
(2.7)	(8.2)	(8.4)	(3.9)	(5.9)	6.5	סיבות אישיות ומשפחתיות
(7.3)	(10.8)	12.4	--	(1.1)	8.9	סיבות פוליטיות
(21.6)	(2.8)	(4.3)	(11.1)	(3.0)	7.8	סיבות דיור
--	--	--	--	35.8	27.7	סיבות אחרות

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

כפי שמצביע לוח 7-2, סיבות כלכליות הן העומדות בראש רשימת הנימוקים למחשבות על עזיבה. לאחריהן, עומדות סיבות ביטחוניות ותעסוקתיות. אולם, בעוד שבקרב קבוצות גילאי 18-29 וגילאי ה-60 ומעלה עומדות סיבות ביטחוניות בראש הרשימה, הרי שבקרב גילאי 30-59 סיבות כלכליות הן הנימוק הראשי למחשבות אלה.

ראוי אף לשים לב לעצמתן של הסיבות התעסוקתיות בקרב גילאי 25-59, ולמחסור ברשת חברתית (חברים, קרובים, בני משפחה) הבולט בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה, אך הוא משמעותי גם בקרב קבוצות גילאי 25-29 ו-45-59. בקרב גילאי 18-24, רב משקלן היחסי של הנמקות המעוגנות בהבדלי התרבות שבין העולים לבין האוכלוסייה המקומית.

ההפרשים בין גברים לנשים אינם משמעותיים בהקשר זה, אך בעת עיבוד הנתונים ניכרו הבדלים, לפי אזורים וערים: בחיפה ובסביבתה, מדרג הסיבות לעזיבה תואם את המדרג הכולל, אך באזור הצפון ובנצרת עילית זוכות למשקל יתר דווקא הסיבות הביטחוניות (41% בנצרת עילית) בהשוואה לסיבות האחרות, בעוד שהסיבות הכלכליות יורדות למקום השלישי (26% בנצרת עילית), לאחר הסיבות התעסוקתיות (36% בנצרת עילית). באזור הדרום ובעיר אשדוד, מצויות הסיבות הכלכליות במקום הראשון (50.7% בעיר אשדוד) והן מודגשות הרבה מעבר לתוצאותיהן באזורים האחרים. כך גם באשר לסיבות התעסוקתיות (46.2% בעיר אשדוד). נוסף על כך, יש לציין כי מחסור ברשת חברתית מודגש יותר באזור הצפון (28.7% באזור הצפון) ובעיר נצרת עילית מאשר באזורים אחרים, כסיבה למחשבות על עזיבת הארץ.

נוסף על השאלה שלעיל, שנשאלה כשאלה פתוחה אשר איננה מחייבת את המשיב לבחור בין תשובות מוכתבות מראש, נשאלו כל המשיבים ישירות לגבי משקלן של הסיבות הביטחוניות והסיבות הכלכליות-תעסוקתיות בהחלטותיהם לגבי עזיבת הארץ, או הישארות בה.

לוח 8-2: השפעת המצב הביטחוני (ש' 31) ופעולות הטרור בישראל על הרצון להישאר או לעזוב את הארץ - לפי גיל (באחוזים)

משפיעים ומשפיעים בהחלט על הרצון לעזוב	גיל
17.2	סך הכול
17.2	24-18
17.4	29-25
16.9	44-30
15.4	45-59
19.2	60+

הממצאים בלוח 8-2 מצביעים על כך שרק 17% (בקיבוצ) מייחסים משקל לטרור ולמצב הביטחוני בארץ בהחלטותיהם בדבר הישארות בארץ או עזיבתה. זאת, בהשוואה ל-72% המציינים כי אין למצב הביטחוני ולטרור השפעה על החלטותיהם בנידון, ול-11% המציינים כי הטרור והמצב הביטחוני אף מחזקים את הישארותם בארץ. אין הפרשים משמעותיים בנידון, לפי גיל ומין. באזור הצפון ובעיר נצרת עילית, יש לסוגיית המצב הביטחוני ולטרור בולטות יחסית, לעומת זו שבאזורים אחרים. בנצרת עילית, ציינו כך 25.8% מהנשאלים, לעומת 13% בחיפה ו-8.4% באשדוד. ממצא זה עולה אף מהתשובות הפתוחות לשאלה הקודמת.

לוח 9-2: השפעת המצב הכלכלי (ש' 32) והתעסוקתי על הרצון להישאר או לעזוב את הארץ - לפי גיל (באחוזים)

"משפיעים" ו"משפיעים בהחלט" על הרצון לעזוב	גיל
20.5	סך הכול
20.4	24-18
21.0	29-25
28.8	44-30
23.3	59-45
8.7	60+

הנתונים בלוח 9-2 מצביעים על כך שכ-21% מהעולים מייחסים משקל להשלכות מצבם הכלכלי ולתעסוקתם על רצונם להישאר בארץ, או לעזוב אותה. זאת, בהשוואה לכ-68% שענו כי לגורמים אלה אין כל השפעה על החלטתם, ולכ-12% שמצבם הכלכלי והתעסוקתי אף הגביר את רצונם להישאר בארץ. לא נמצאו הפרשים משמעותיים בנושאים אלה בין קבוצות הגיל השונות, או בין גברים לנשים.

עבור הקבוצה המבוגרת (גילאי 60 ומעלה), נושאי כלכלה ותעסוקה הינם בעלי משקל נמוך יחסית (כ-9%) בהחלטותיהם בדבר הישארות בארץ או עזיבתה. בבחינת ההבדלים האזוריים בנושא זה, עולה כי בשונה מהמדרג בתשובות לשאלות הפתוחות ובהשוואה לאזורים ולערים נוספות, מציינים העולים באזור הדרום ובעיר אשדוד את סוגיית המצב הכלכלי והתעסוקתי כבעלת משקל נמוך יחסית בהחלטתם. 9.5% באזור הדרום ו-13.7% באשדוד, ציינו כי שיקולים אלו "משפיעים" ואף "משפיעים בהחלט" על החלטתם אם להישאר בארץ, בעוד שבאזור הצפון גרסו כך 30% ובעיר נצרת עילית 29.7% מהנשאלים.

יש לציין כי לא נמצאו מתאמים בין השאלות שדנו בהשפעתם של המצב הביטחוני והכלכלי-תעסוקתי על הרצון לעזיבת הארץ, לבין גיל, גיל בעת העלייה, ותק, מספר ילדים עד גיל 18, השכלה ורמת שליטה בשפה העברית. עם זאת, נמצא מתאם מובהק, אך נמוך, בין רמת ההכנסה למשק בית לבין הרצון לעזוב את הארץ מסיבות כלכליות-תעסוקתיות ($r=-.13$) ומסיבות ביטחון וטרור ($r=-.10$). כלומר, ככל שרמת ההכנסה למשק בית נמוכה יותר, כך גבוהה יותר הנטייה לציין כי למצב הכלכלי-תעסוקתי ולמצב הביטחוני יש השפעה על הרצון לעזוב את הארץ.

4. קשיים ושינויים בעקבות העלייה והקליטה

העולים התבקשו לחשוב, במבט לאחור, על תהליך קליטתם ולדרג את שלושת הקשיים העיקריים (החל בקושי הגדול ביותר) שליוו תהליך זה. רשימת הקשיים שהוצגה לנשאלים התבססה על מחקרים קודמים, וניתנה למשיבים האפשרות לציין כי הרשימה איננה כוללת, אף לא אחד מהקשיים העיקריים בהם נתקלו. להלן הממצאים:

לוח 10-2: מדרג הקשיים החמורים ביותר שליוו את תהליך קליטתם של העולים - לפי גיל (באחוזים)

60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	הקושי הגדול ביותר
53.9	46.5	36.9	45.5	36.4	44.4	המחסום הלשוני ולימוד השפה
9.2	24.1	19.2	7.5	5.2	14.9	בעיות תעסוקה
6.1	11.6	16.5	15.4	10.6	11.8	בעיות כספיות (הכנסה)
(3.7)	(3.9)	9.1	14.6	18.0	8.2	הבדלי תרבות ומנטליות
14.4	(2.6)	(3.6)	(3.0)	(1.5)	5.7	בעיות דיור
(1.2)	(2.2)	4.9	5.5	7.7	3.7	נוסטלגיה למקום שעזבתי ולחברים
6.2	(2.5)	(1.3)	(2.3)	(2.7)	3.1	האקלים החם
--	(1.4)	(3.6)	(1.7)	6.5	2.3	יחסם של הישראלים שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר)
(2.0)	(1.6)	(2.8)	(1.6)	(0.5)	1.8	הטיפול והשירות שניתן לי במוסדות המטפלים בעולים
(3.0)	(4.7)	(2.0)	(3.1)	11.0	4.1	אף אחד מהגורמים שצוינו
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הקושי הראשון במעלה, על פי חלקם הגדול ביותר של העולים, היה הקושי הלשוני - שהתבטא במחסום הלשוני ובבעיות הקשורות בלימוד השפה העברית (כ-44%). קושי זה נמצא כחמור ביותר בקרב בני 60 ומעלה (כ-54%), אך גם בקרב כ-36% מבני 18-24, אשר דירגו קושי זה במקום הראשון. יש לציין כי בקבוצת גילאי 30-59, קושי זה בלט יותר בקרב נשים מאשר בקרב גברים (44% מהנשים בגיל 30-44, בהשוואה ל-29% מהגברים, ו-52% מהנשים בגיל 45-59 לעומת 40% מהגברים). בקבוצת גילאי 60 ומעלה, ציינו קושי זה דווקא יותר גברים (63%) מאשר נשים (48%).

בעיות תעסוקה אוזכרו במקום הראשון על ידי כ-15% מהעולים, באופן בולט בקרב גילאי 45-59 (כ-24%) ושולי יותר בקרב קבוצת גילאי 18-24 (כ-5%). בקרב גילאי 45-59, קושי זה אוזכר יותר על ידי הגברים (כ-32%) בהשוואה לנשים (18%). בעיות הכנסה דורגו במקום הראשון על ידי כ-12% מהנשאלים, והן בולטות ביותר בקרב גילאי 25-44 (15%-16%), אך אוזכרו פחות על ידי קבוצת גילאי 60 ומעלה (כ-6%). ההבדל בין גברים לנשים בולט במיוחד בקרב גילאי 30-44, והוא מאוזכר כראשון במעלה על ידי 24% מהגברים, בהשוואה ל-10% מבין הנשים.

הבדלי תרבות ומנטליות בין הנשאלים לבין ישראלים שאינם עולים חדשים מבריה"מ (לשעבר), צוינו על ידי כ-8% מהעולים כקושי ראשון במעלה, בעיקר על ידי קבוצת גילאי 18-24 (18%). בהקשר זה, יש לציין את יחסם של הישראלים שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר), אשר אוזכר על ידי 2.3% מהנשאלים כקושי הראשון במעלה, בעיקר על ידי גילאי 18-24 (כ-7%).

בעיות הדיור אוזכרו כקושי ראשון במעלה, על ידי 5.7% מהנשאלים בלבד. הן מטרידות בעיקר את קבוצת גילאי ה-60 ומעלה (כ-14%). כ-6% מקרב קבוצה זו אף דירגו במקום הראשון את האקלים החם, יותר מאשר דירגו סיבה זו עולים מקבוצות גיל אחרות.

בחינת ההדגשים בתוך כל קבוצת גיל, מגלה כי מעבר לחשיבות המחסום הלשוני והבעיות הכרוכות בלימוד השפה, כפי שצוין לעיל, הרי שבקרב גילאי 18-24 הודגשו גם הבדלי תרבות וחברה, גילאי 25-29 הדגישו אף בעיות ההכנסה, בקרב גילאי 30-44 הודגשו גם בעיות התעסוקה וההכנסה, בגילאי 45-59 ניתן דגש גם לבעיות התעסוקה ובקרב גילאי 60 ומעלה הודגשו בעיות הדיור.

בחינת ההבדלים בין אזורים וערים, מגלה כי באשדוד צוין המחסום הלשוני כקושי ראשון במעלה על ידי כ-52% מהעולים, בהשוואה ל-43% בחיפה. מעבר לכך, אין הפרשים משמעותיים בין האזורים והערים השונות. הקושי השני בחשיבותו שאוזכר על ידי העולים מוצג בלוח הבא:

לוח 11-2: הקושי השני בחשיבותו בתהליך הקליטה של העולים - לפי גיל (באחוזים)

הקושי השני בחומרנו	סך הכול	24-18	29-25	44-30	59-45	60+
בעיות כספיות (הכנסה)	25.9	16.2	20.3	34.6	27.1	22.2
בעיות תעסוקה	16.1	8.5	7.9	15.8	23.6	15.6
המחסום הלשוני ולימוד השפה	14.7	14.6	12.9	10.8	14.5	20.0
הבדלי תרבות ומנטליות	11.6	19.8	24.1	11.0	6.9	8.5
בעיות דיור	10.3	6.0	9.0	10.2	11.4	11.9
נוסטלגיה למקום שעזבתי ולחברים	6.2	14.4	9.2	(3.4)	(0.7)	9.6
האקלים החם	4.8	8.8	(3.8)	(2.2)	(3.4)	(5.3)
יחסם של הישראלים שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר)	3.7	(3.9)	(3.9)	(3.9)	5.4	(1.3)
הטיפול והשירות שניתן לי במוסדות המטפלים בעולים	3.5	(2.3)	(3.8)	(2.2)	(3.4)	(5.3)
אף אחד מהגורמים שצוינו	3.3	5.5	5.8	4.6	(1.8)	(1.4)
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים בלוח 2-11 מצביעים על כך שבמקום השני בחשיבותו, מבחינת הבעיות החמורות שליוו את תהליך הקליטה, עומדות הבעיות הכספיות (הכנסה), ולאחריהן ניצבות בעיות התעסוקה ובעיות השפה. בקרב גילאי 18-24 בולטת במקום השני בעיית הבדלי התרבות והמנטליות בין העולים לבין האוכלוסייה המקומית. הוא הדין לגבי קבוצת גילאי 25-29. מגיל 30 ומעלה, מוצבות בעיות ההכנסה במקום הראשון, ואליהן מתלוות בעיות התעסוקה. כך, למעט קבוצת גילאי 60 ומעלה, בה לאחר בעיות ההכנסה ניצבות בעיות השפה. בקבוצת גיל ז', מודגשות בעיות ההכנסה יותר על ידי נשים (כ-27%) מאשר על ידי גברים (כ-16%), בעוד שבעיות התעסוקה מודגשות יותר על ידי גברים (30%) לעומת נשים (כ-6%). מעבר לכך, לא ניכרים הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים.

הקושי השלישי בחשיבותו בתהליך הקליטה, כפי שאוזכר על ידי העולים, איננו מוסיף מידע משמעותי.

לוח 2-12: הקושי השלישי בחשיבותו בתהליך הקליטה של העולים - לפי גיל (באחוזים)

60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	הקושי השלישי בחומרנו
9.9	16.3	12.2	14.4	12.0	12.9	האקלים החם
17.0	7.9	14.9	10.5	13.9	13.0	הבדלי תרבות ומנטליות
12.4	17.7	10.3	10.9	8.3	12.7	המחסום הלשוני
(2.7)	13.0	20.4	9.3	9.3	11.6	בעיות כספיות
12.7	13.7	8.9	8.1	(3.4)	10.4	בעיות תעסוקה
22.4	8.0	12.4	10.0	14.4	13.8	בעיות דיור
8.3	6.9	8.2	15.0	10.1	8.8	נוסטלגיה למקום שעזבתי ולחברים
(4.8)	8.8	(4.1)	(5.5)	(3.3)	5.6	הטיפול והשירות שנתנו לי במוסדות המטפלים בעולים
(4.2)	5.0	(2.3)	10.8	11.3	5.4	יחסם של הישראלים שאינם עולים מבריה"מ
5.6	(2.8)	6.3	5.7	14.1	6.0	אף אחד מהגורמים שצוינו
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

לוח 2-12 מצביע על כך שלמקום השלישי במדרג, עלו נושאי עליית האקלים החם והבדלי התרבות והמנטליות. נושאים אלה מקבלים דגש בקרב גילאי 18-24. בקרב גילאי 25-29, עולים לראשות המדרג הבדלי התרבות והמנטליות, ולצידם ניצב המחסום הלשוני. בקרב גילאי 30-44, הושם דגש על בעיות התעסוקה, ובגילאי 45-49 על הבעיות הכספיות ועל המחסום הלשוני. בקרב גילאי 60 ומעלה, הודגשו נושאי האקלים החם ובעיות המנטליות. בעיות הדיור הודגשו יותר על ידי הנשים (כ-17%) מאשר על ידי הגברים (כ-6%).

בעקבות העלייה ותהליך הקליטה, נתקלו העולים לא רק בקשיים ובשינויים לרעה בתחומי חיים לא מעטים, אלא אף בשינויים לטובה. להלן נבחן את השינויים שחלו, על פי תחושות העולים, במשאביהם האישיים בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור, ההשכלה, המעמד המקצועי והבריאות, בהשוואתם בין ארץ המוצא למצבם הנוכחי.

בהשוואה למצב בטרם העלייה, גוברים השינויים לטובה על השינויים לרעה במצבם הנוכחי של העולים - בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור וההשכלה. בתחומי הביטחון התעסוקתי, המעמד המקצועי והבריאות, גוברים השינויים לרעה על השינויים לטובה.

שינויים אלה מופיעים בדפוסים שונים בקבוצות הגיל השונות: בקרב גילאי 18-24, גוברים בכל התחומים השינויים לטובה על השינויים לרעה, לאחר העלייה. הוא הדין לגבי קבוצת גילאי 25-29. אולם חלק ניכר מהשינויים איננו רלוונטי, למעשה, לגבי קבוצות גיל אלה, כיוון שבהיותן בארץ המוצא הן היו מחוץ לגיל העבודה ובמהלכו של תהליך רכישת השכלה, ומרבית המשתייכים אליהן היו סמוכים על שולחן הוריהם.

בקרב גילאי 30-44, גוברים השינויים לטובה, לאחר העלייה, על השינויים לרעה - בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור וההשכלה, ואילו השינויים לרעה גוברים על השינויים לטובה - בתחומי המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות. בקרב גילאי 45-59, גוברים השינויים לטובה, לאחר העלייה, על השינויים לרעה - בתחומי ההכנסה, הרכוש והדיור, ואילו בתחומי ההשכלה, המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות - גוברים השינויים לרעה על השינויים לטובה.

בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה, על אף שמרבית המשתייכים אליה נמצאים מחוץ לשוק העבודה, גובר במידה ניכרת השיפור לטובה על השינוי לרעה שחל בהכנסותיהם של העולים מאז עלייתם. בתחום הרכוש, גובר מעט השיפור לטובה על השינוי לרעה ואילו בתחומי הדיור, ההשכלה, המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות, גובר השינוי לרעה על השינוי לטובה לאחר העלייה.

בקרב כל קבוצות הגיל, גובר השינוי לטובה בעקבות העלייה על השינוי לרעה - בתחומי ההכנסה והרכוש.

נמצאו מספר הבדלים מובהקים, בקבוצות גיל מסוימות, בתחומים שצוינו, בין תגובות הנשים לתגובות הגברים: בקבוצת גילאי 30-44 אנו מוצאים, הן בקרב חלק גדול יותר מהגברים והן בקרב הנשים, שינוי לטובה בתחום ההכנסה, הגובר על השינוי לרעה שחל בעקבות העלייה. אולם, עצמתו של השינוי לטובה נמוכה יותר בקרב הנשים. 58.1% מהן מדווחות על שינוי לטובה, בהשוואה ל-78.5% מבין הגברים. מאידך, 26.9% מהנשים ציינו שינוי לרעה בתחום ההכנסה במצבן כיום, בהשוואה ל-11.2% מקרב הגברים. מגמה זו ניכרת אף בקרב גילאי 45-59 וה-60 ומעלה. מקרב גילאי 45-59, ציינו 51.4% מהנשים שינוי לטובה בהכנסה, בהשוואה ל-67.3% מהגברים, ואילו בקבוצת גילאי 60 ומעלה, דיווחו 51.5% מקרב הנשים על שינוי לטובה בהכנסה, בהשוואה ל-64.3% מקרב הגברים.

בתחום הרכוש, אנו מוצאים כי רק 48.2% מקרב הנשים בגילאי 45-59 מדווחות על שיפור במצב, לעומת 62.5% מקרב הגברים בקבוצת גיל זו. בהתאמה, נשים מדווחות יותר מגברים על הרעה בתחום הרכוש, בהשוואה למצבן בטרם העלייה.

גם בתחום הדיור, מדווחות פחות נשים בגילאי 45-59 על שיפור במצבן (43.2%), בהשוואה לגברים (57.8%), ואילו בקבוצת גילאי 60 ומעלה, 47.1% מקרב הנשים מציינות הרעה במצבן, בהשוואה ל-37.1% מבין הגברים.

48.8% מקרב הנשים בגילאי 30-44 מציינות הרעה במעמדן המקצועי, בהשוואה ל-38.3% מבין הגברים. 22% מהן מציינות שיפור במעמדן המקצועי, בהשוואה ל-33.8% מבין הגברים. מגמה זו ניכרת בקרב קבוצת גיל זו אף בתחום הביטחון התעסוקתי. 51.5% מקרב הנשים מציינות הרעה בביטחון התעסוקתי, בהשוואה ל-42.1% מבין הגברים. בהתאמה, 20.9% מקרב הנשים בקבוצת גיל זו מציינות שיפור בביטחון התעסוקתי, בהשוואה ל-31.4% מבין הגברים.

מהשוואה בין אזורים וערים, עולה כי בקרב העולים בנצרת עילית ובאזור הצפון, קטנה יחסית תחושת השינוי לטובה במשאביהם האישיים בעקבות העלייה, ואילו תחושת השינוי לרעה גדולה יחסית.

48.2% מקרב העולים באזור הצפון מציינים שיפור לטובה בהכנסתם, לעומת 65.3% באזור חיפה ו-67.8% באזור הדרום. בנצרת עילית ציינו 48.6% מקרב העולים שיפור לטובה בהכנסתם, בהשוואה ל-59.1% באשדוד ול-70.8% בחיפה.

בתחום הרכוש, מציינים שיפור במצבם 40.1% מקרב העולים באזור הצפון, בהשוואה ל-47.5% באזור חיפה ול-64.5% באזור הדרום. בנצרת עילית, מציינים זאת 39.6% מהעולים, בהשוואה ל-52.4% בחיפה ול-53.3% שציינו כך באשדוד.

בתחום המעמד המקצועי, מציינים 50.2% מקרב העולים באזור הצפון כי חל שינוי לרעה במעמדם, בהשוואה ל-36.6% באזור חיפה ול-42% באזור הדרום. בנצרת עילית, מציינים 53.7% מקרב העולים כי חל שינוי לרעה במעמד המקצועי, בהשוואה ל-39.7% באשדוד ול-34.9% בחיפה.

המגמה מקבילה בתחום הביטחון התעסוקתי. 55.7% מקרב העולים באזור הצפון מציינים שינוי לרעה בביטחונם התעסוקתי, בהשוואה ל-51.7% באזור חיפה ול-47.8% באזור הדרום. בנצרת עילית, מציינים 57.5% מקרב העולים כי חל שינוי לרעה בביטחונם התעסוקתי, בהשוואה ל-46.7% בחיפה ול-42.7% שציינו כך באשדוד.

גם בתחום הבריאות, אנו מוצאים כי על פי תחושתיהם של העולים באזור הצפון, חל שינוי לרעה בבריאותם של 48.8% מהם, בהשוואה ל-34.4% באזור חיפה ול-29.4% באזור הדרום. בנצרת עילית, חשים 50.9% מקרב העולים שינוי לרעה במצבם הבריאותי, בהשוואה ל-38.5% באשדוד ול-36.8% בחיפה.

ש לציון כי נמצא קשר סטטיסטי מובהק ($p < 0.01$) בין גילם של העולים בעת עריכת המחקר וגילם בעת העלייה, לבין תחושת השינוי במשאביהם האישיים. תחושת השינוי לטובה יורדת ותחושת השינוי לרעה עולה, ככל שעולה גילם הנוכחי של העולים וגילם בעת העלייה.

לוח 14-2: המתאמים הסטטיסטיים (Pearson Correlation) בקרב כלל העולים בין מגמות השינוי במשאביהם האישיים (בהשוואה בין המצב הנוכחי למצב בטרם העלייה), לבין גילם הנוכחי וגילם בעת העלייה ($p < 0.01$)

גיל בעת העלייה	גיל נוכחי	תחום השינוי
(r)	(r)	
-.42	-.40	השכלה
-.33	-.34	בריאות
-.37	-.34	מעמד מקצועי
-.36	-.33	ביטחון תעסוקתי
-.25	-.20	רכוש
-.23	-.17	דיור
-.11	-.11	הכנסה

בקרב כלל העולים, נמצאו קשרים סטטיסטיים מובהקים בין רמת השליטה בשפה העברית, ההכנסה האישית מתעסוקה וההכנסה למשק בית, לבין תחושת השינוי במשאבים האישיים - בהשוואה לתקופה שקדמה לעלייה. כיוון הקשר הוא חיובי. כלומר, ככל שרמת השליטה בשפה העברית גבוהה יותר וכן גבוהות יותר רמת ההכנסה מתעסוקה ורמת ההכנסה למשק בית, כך גבוהה יותר תחושת השינוי לטובה בין המצב בתחומי המשאבים האישיים השונים בטרם העלייה, לבין המצב בעת עריכת המחקר.

לוח 15-2: המתאמים הסטטיסטיים (Pearson Correlation) בקרב כלל העולים, בין מגמת השינוי במשאביהם האישיים (בהשוואה בין המצב הנוכחי למצב בטרם העלייה), לבין רמת שליטתם בשפה העברית, רמת הכנסתם מתעסוקה ורמת ההכנסה למשק בית ($p < 0.01$)

תחום השינוי	רמת שליטה בעברית	הכנסה מתעסוקה	הכנסה למשק בית
	(r)	(r)	(r)
מעמד מקצועי	.41	.31	.38
ביטחון תעסוקתי	.38	.32	.37
השכלה	.43	.12	.26
דיור	.24	.19	.33
רכוש	.24	.19	.29
הכנסה	.14	.20	.24

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 15-2, הרי הקשר בין תחושת השינוי לטובה בתחומי המעמד המקצועי והביטחון התעסוקתי לבין רמת השליטה בעברית, רמת ההכנסה מתעסוקה ורמת ההכנסה למשק בית חזק יותר מאשר בין יתר המשאבים האישיים. מעניין גם כי הקשר בין תחושת השיפור בתחום ההשכלה לבין רמת השליטה בשפה העברית גבוה יחסית ($r=.43$), כמתחייב מתהליך רכישת השכלה בישראל, אך הקשר בין תחושת השיפור ברמת ההשכלה לבין רמת ההכנסה מתעסוקה נמוך, אם גם מובהק ($t=.12$). תחושת השיפור בתחומי הדיור, הרכוש וההכנסה קשורה יותר, כפי שמסתבר מהממצאים, לרמת ההכנסה למשק בית של העולה, מאשר לרמת הכנסתו האישית מתעסוקה.

5. המשתנים התורמים להסבר השונות בהשתלבות העולים בישראל

המתאמים שהובאו לעיל, בין כל אחת מהשאלות שהתייחסו להצלחות, לקשיים ולכשלים בהשתלבותם של העולים, לבין משתני רקע ומדדי השתלבות שונים, אינם מסבירים באופן בלתי תלוי את התרומה של כל משתנה לשונות שברמת ההצלחה או הכישלון בהשתלבותם של עולי בריה"מ (לשעבר) בישראל.

לצורך בחינת התחושה הסובייקטיבית של ההשתלבות, נבנה מדד כולל של רמת שביעות הרצון מהקליטה, המתבסס על ארבע השאלות שפתחו פרק זה (שאלות 23, 24, 26, 27) והנמצאות, כפי שצוין לעיל, במתאם מובהק וגבוה ביניהן. מדד זה (אלפא קרונבאך $\alpha = 0.72$), משמש כמשתנה תלוי במודל רגרסיה לינארית בשלבים. כמשתנים בלתי תלויים, נבחרו משתנים אשר אין קשר דואלי ישיר בינם לבין רמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה, כפי שמובעת במדד, ואשר על פי מחקרים קודמים עשויים להסביר, במידה זו או אחרת, את השונות במדד זה. ערכי המדד נעים בין (1) - שביעות הרצון הנמוכה ביותר מהקליטה, לבין (4) - שביעות הרצון הגבוהה ביותר מהקליטה.

להלן, מוצגים שני מודלים של רגרסיה אשר הגיעו לרמת הסבר גבוהה למדי. האחד, מתייחס לקבוצת גילאי 18-29 ($R^2=.556$), והשני, לקבוצת גילאי 30-59 ($R^2=.489$). המודל מצליח להסביר 55.6% מהשונות בקרב גילאי 18-29 ו-48.9% מהשונות בקרב גילאי 30-59.

לוח 16-2: מדרג המשתנים המסבירים את השונות במדד רמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) בניגאי 18-29 (R Square=.556)

רמת מובהקות	Beta	המשתנה
.000	.413	תחושת שינוי ברווחה האישית (מדד)
.001	.251	שירות סדיר בצה"ל
.013	-.183	רצון להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת העלייה
.025	.169	רוצה להיוולד מחדש כיהודי
.031	-.169	קרבה חברתית ל"אשכנזים" (מדד)
.016	.167	מספר ישראלים ילידי הארץ בין חמשת החברים הטובים ביותר
.032	.163	רצון לעלות לישראל בעת קבלת ההחלטה על עלייה

מודל זה מצביע על כך שלהסבר השונות ברמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ בקרב בני 18-29, תורמים תרומה בלתי תלויה ומובהקת מספר משתנים אישיים, חברתיים ומוטיבציוניים:

1. מדד השינוי שחל ברמת הרווחה האישית של העולה, בהשוואה בין מצבו כיום למצבו בטרם העלייה - בתחומי הביטחון האישי, החופש, השוויון, ותחושת הבית (41.3%)
2. (האם הצעיר בקבוצת גיל זו שירת או לא שירת שירות סדיר בצה"ל (25.1%)
3. מוטיבציה לעלייה - להישאר או לא להישאר בבריה"מ (לשעבר) - בעת קבלת ההחלטה על עלייה על ידי העולה ו/או משפחתו (-18.3%)
4. הרצון לעלות לישראל - בעת קבלת ההחלטה על עלייה על ידי העולה ו/או משפחתו (16.3%)
5. הרצון להיוולד מחדש כיהודי - לו היתה ניתנת ההזדמנות לכך (16.9%)
6. מדד הקרבה/המרחק החברתי של העולה מ"אשכנזים" - כשכנים, כממונים בעבודה, כחברים לילדיו, וכבני זוג לילדיו (-16.9%)
7. מספר הישראלים, ילידי הארץ, הנמנים עם חמשת חבריו הטובים ביותר של העולה (16.7%)

בהתאם לממצאי מודל הרגרסיה, ניתן להסיק כי רמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ בקרב בני 18-29, תתגלה כגבוהה יותר ככל שהצעיר או הצעירה:

- עלו לישראל לאחר שבעת קבלת ההחלטה, על ידם ו/או על ידי משפחתם, רצו במידה רבה שלא להישאר בבריה"מ (לשעבר), ולעלות לישראל
- חשים שיפור לטובה ברווחתם האישית - בתחומי הביטחון האישי, החופש, השוויון ותחושת הבית - בהשוואה למצבם טרם העלייה
- שירתו שירות סדיר בצה"ל
- חשים כיהודים ותחושתם מתבטאת בנכונותם להיוולד מחדש כיהודים
- נמצאים בסביבה חברתית קרובה, שרובה ככולה מורכבת מילידי הארץ שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר)
- אינם מגלים רמה גבוהה של קרבה חברתית ל"אשכנזים", המתבטאת בנכונות נמוכה לקבלתם כממונים בעבודה, כשכנים, כבני זוג וכחברים לילדים

כל שאר המשתנים שהובאו בפרק זה ואשר נמצא קשר מובהק בינם לבין מדד שביעות הרצון מהקליטה, או לכל אחד ממרכיביו, הוכנסו לחישובי הרגרסיה אך נפלטו מהמודל שהוצג, לאחר שתרומתם להסבר השונות נמצאה כבלתי מובהקת.

לוח 17-2: מדרג המשתנים המסבירים את השונות במדד רמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) בגילאי 30-59 (R Square=.489)

רמת מובהקות	Beta	המשתנה
.000	.318	תחושת שינוי במשאבים האישיים בעקבות העלייה (מדד)
.000	.238	רצון לעלות לישראל בעת קבלת ההחלטה על עלייה
.000	.153	"ככל שאני ותיק יותר בארץ אני מרגיש שנעשיתי יותר ישראלי"
.000	.152	מרגיש חלק ממדינת ישראל ובעיותיה
.000	-.124	מאפיין את יחס הוותיקים לעולים כחיובי/שלילי
.000	.111	גיל בעת העלייה
.028	.111	מרגיש ישראלי בזהותו
.000	.109	מערך את היחסים בין האשכנזים למזרחיים במדינה כטובים
.000	-.108	יהודי/לא יהודי על פי ההלכה
.000	-.107	רצון להגר לארץ אחרת בעת קבלת ההחלטה על עלייה
.000	-.102	עובד בסופי שבוע
.036	-.097	השפעת המצב הכלכלי והתעסוקתי על הרצון להישאר בארץ
.038	.094	רוצה להיוולד מחדש כיהודי
.022	-.091	חש קיפוח על רקע היותו עולה חדש מבריה"מ (לשעבר)
.026	.077	טוען כי הצורך לרכוש את השפה העברית עולה על הצורך לשמור את השפה הרוסית

מודל זה מצביע על כך שלהסבר השונות ברמת שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ בקרב בני 30-59, תורמים תרומה בלתי תלויה ומובהקת מספר משתנים אישיים, דמוגרפיים, חברתיים, כלכליים ומוטיבציוניים:

1. מדד הערכת השינוי שחל במשאבים האישיים של העולה (הכנסה, רכוש, דיור, השכלה, מעמד מקצועי, ביטחון תעסוקתי, מצב בריאות) כשינוי לטובה, בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה (31.8%)
2. מוטיבציה לעלייה - רצונו של העולה לעלות לישראל ולא להגר לארץ אחרת, בעת קבלת ההחלטה על עלייה על ידו/וא על ידי משפחתו (-10.7% ; 23.8%)
3. תחושת זהות ישראלית המתבטאת אף בתחושת ישראליות הגוברת עם הוותק בארץ, תחושת שותפות גורל בין הגורל האישי לגורל המדינה ומתן עמדת בכורה לרכישת השפה העברית על פני שמירת השפה הרוסית (15.3% ; 11.1% ; 7.7%)
4. הערכת יחס החברה המקבלת את העולים כיחס כחיובי, ואת יחסי אשכנזים-מזרחיים כחיוביים, תוך ניסיון אישי הנעדר חוויות קיפוח על רקע המוצא והעלייה (10.9% ; -9.1%)
5. זהות יהודית, המתבטאת הן במוצא יהודי בהתאם להלכה והן בנכונות להיוולד מחדש כיהודי (-10.8% ; 9.4%)
6. גיל בעת העלייה, התורם לשביעות הרצון מהקליטה עם העלייה בגיל, תוך תרומה שלילית ככל שגילו של העולה מתקרב ל-30 (11.1%)
7. נכונות להתמודד עם המצב הכלכלי והתעסוקתי בארץ, בלא שהתמודדות זו תחליש את הביטחון בהישארות בארץ (-9.7%)
8. דפוס העסקה אשר אינו כולל סופי-שבוע, ככל הנראה בהקשר לשינוי לטובה שחל במשאבים האישיים בעקבות העלייה (-10.2%)

מכאן, בהתאם למודל הרגרסיה, ניתן להסיק כי רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ בקרב בני 30-59 תתגלה כגבוהה ככל שהעולה:

- יעריך כי בעקבות העלייה חל שינוי לטובה בהכנסותיו, ברכושו, במעמדו המקצועי, בביטחונו בתעסוקתו, בהשכלתו, בדיוורו ובבריאותו
- בטרם עלייתו, בעת קבלת ההחלטה, רצה לעלות לישראל ולא ליעד אחר
- תחושת הזהות הישראלית חזקה יותר
- העולה הינו יהודי על פי ההלכה
- תחושת הזהות היהודית חזקה יותר
- הערכתו את יחס החברה הישראלית המקבלת הינה חיובית יותר
- נכונותו להתמודד עם המצב הכלכלי והתעסוקתי בארץ גבוהה יותר
- שביעות רצונו עולה בהתאם לגילו בעת העלייה

כפי שצוין לגבי מודל הרגרסיה הקודם, גם בחישובים שנערכו לגבי גילאי 30-59 הוכנסו למודלים שנבדקו משתנים רבים נוספים אשר נמצא קשר בינם לבין מדד שביעות הרצון מהקליטה, או לכל אחד ממרכיביו. כמו כן, הוכנסו למודל זה משתנים נוספים שנכללו במחקר ואשר בהתאם ללקחי מחקרים קודמים עשוי היה לעלות קשר בינם לבין מדד שביעות הרצון מהקליטה. אולם, משתנים אלה נפלטו ממודל הרגרסיה הסופי, שהוצג לעיל, לאחר שתרומתם להסבר השונות נמצאה כבלתי מובהקת.

מן הראוי לשים לב לכך שלרמת שביעות הרצון בארץ, כפי שהיא באה לידי ביטוי במדד הקליטה שצוין לעיל, לא נמצאה תרומה מובהקת, בלתי תלויה, של הוותק בארץ. זאת, על אף שנמצא קשר סטטיסטי מובהק (Pearson Correlation) בין הוותק לבין תחושתם של העולים כי בהשוואה בין מצבם הנוכחי לבין מצבם בטרם העלייה, חל שיפור לטובה ברכושם (r=.20), ברמת הדיוור שלהם (r=.26) ובתחושת הבית שלהם בישראל (r=.24).

לצורך בחינה של מידת תרומתו הבלתי תלויה של משתנה הוותק כהסבר לשונות במדדי השתלבות נוספים, בוצעו מספר חישובי רגרסיה בשלבים. מדדי השתלבות שימשו כמשתנה התלוי ברגרסיה (רמת הכנסה מתעסוקה, דמיון/שוני בעיסוק בהשוואה לעיסוק בטרם העלייה, תחושת זהות ישראלית, תחושת זהות רוסית, מפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ [לשעבר], שליטה בשפה העברית).

כמשתנים בלתי תלויים שימשו המשאבים עמם הגיעו העולים לארץ (גיל, מין, רמת השכלה בבריה"מ [לשעבר]), מצב משפחתי - נשוי/לא נשוי, יהודי/לא יהודי, מספר תושבים בעיר המוצא) וכן, שנות הוותק של העולה בארץ.

מחישובי הרגרסיה הסתבר כי לא רק שלמשתנה הוותק אין תרומה מובהקת ובלתי תלויה להסבר השונות במרב מדדי ההשתלבות שצוינו, אלא שגם למשאבים עימם הגיעו העולים לארץ מבריה"מ (לשעבר) בשילוב הוותק בארץ, אין תרומה משמעותית להסבר השונות במדדי קליטה אלה, כיוון שהם הצליחו להסביר פחות מ-20% מהשונות במדדי הקליטה שצוינו (R. Square<0.20).

עם זאת, באחד ממדדי השתלבות, אולי המרכזי שביניהם, נמצאה תרומה מובהקת לוותק בארץ - רמת השליטה בשפה העברית. במקרה זה, מסבירים שילוב המשאבים של העולה עם הגעתו לארץ והוותק שלו - 59% מהשונות ברמת השליטה בשפה העברית (R. Square =.593).

לוח 18-2: מדרג המשתנים המסבירים את השונות ברמת השליטה בשפה העברית בקרב כלל העולים
מבריה"מ (לשעבר) (R. Square =.593)

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
גיל	-0.788	.000
ותק בארץ	.282	.000
רמת השכלה בבריה"מ (לשעבר)	.090	.000
נשוי/לא נשוי	-0.78	.000
יהודי/לא יהודי	0.71	.000

ניתוח סטטיסטי זה מצביע על כך שמדד ההשתלבות היחיד בו נמצאה תרומה מובהקת ובלתי תלויה לוותק בארץ, הוא רמת השליטה בשפה העברית. עם זאת, גם בהתייחס למדד השתלבות זה, תרומתו של הוותק לשונות המוסברת הינו בסדר גודל של 28% בלבד. נתון זה מצביע אמנם על יתרון בשליטה בעברית - העולה עם הוותק, אך יתרון זה הינו מצומצם יחסית, כאשר אנו בוחנים את תרומתו המובהקת והבלתי תלויה של גיל העולה לשונות ברמת השליטה בעברית. מניתוח הרגרסיה, עולה כי תרומתו של הגיל לרמת השליטה בשפה העברית עומדת על כ-79%. ככל שהגיל צעיר יותר, רמת השליטה גבוהה יותר, באופן בלתי תלוי ומובהק.

שאר המשתנים תורמים תרומה שולית להסבר השליטה בשפה העברית. הם מצביעים על יתרון בשליטה כזאת לבעלי נתוני רמת השכלה גבוהה שהושגה בבריה"מ (לשעבר), ללא-נשואים וליהודים על פי ההלכה.

ממצאים עיקריים

- שביעות הרצון של העולים, הן מחייהם והן מהקליטה בארץ, גבוהה למדי. הן קבוצת הגיל הצעירה ביותר (18-29) והן המבוגרת ביותר (60 ומעלה) מגלות את רמת שביעות הרצון הגבוהה ביותר מקליטתן. בקרב קבוצת גילאי 25-29, הנשים מרוצות יותר מקליטתן, בהשוואה לגברים. ככל ששביעות הרצון מהקליטה גבוהה יותר, כך רבה יותר הנכונות ההיפותטית להחליט מחדש על עלייה לישראל, אילו ניתנה ההזדמנות לכך, ואף רבה יותר הנכונות להישאר בארץ.
- בקרב גילאי 18-29, תורמים הגורמים הבאים, במובהק ובאופן בלתי תלוי, לרמה גבוהה של שביעות רצון מהקליטה בארץ:
 1. מוטיבציה לעלייה, המתבטאת ברצון לעלות לישראל ולא להישאר בבריה"מ (לשעבר), בעת קבלת ההחלטה על עלייה על ידי הפרט ו/או על ידי משפחתו
 2. תחושת שיפור לטובה ברווחה האישית בעקבות העלייה - המתבטאת כיום בתחושת הביטחון האישי, החופש, השוויון ובתחושת הבית - בהשוואה למצב בטרם העלייה
 3. שירות סדיר בצה"ל
 4. תחושת זהות יהודית
 5. סביבה חברתית קרובה המורכבת, רובה ככולה, מילידי הארץ
 6. פתיחות לשונות התרבותית הקיימת בארץ, תוך היעדר קרבה חברתית גבוהה ל"אשכנזים".
- בקרב גילאי 30-59, תורמים הגורמים הבאים, במובהק ובאופן בלתי תלוי, לרמה הגבוהה של שביעות הרצון מהקליטה בארץ:
 1. מוטיבציה לעלייה, המתבטאת ברצון לעלות לישראל ולא להגר לארץ אחרת, טרם קבלת ההחלטה על עלייה על ידי הפרט ו/או משפחתו
 2. תחושת שיפור לטובה, לאחר העלייה, במשאבים האישיים - בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור, ההשכלה, המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי ובמצב הבריאותי - בהשוואה למצב בטרם העלייה
 3. תחושת זהות ישראלית
 4. תחושת זהות יהודית ומוצא יהודי על פי ההלכה
 5. הערכת היחס הניתן לעולים על ידי החברה המקבלת - כיחס כחיובי.

6. גיל בעת העלייה, התורם תרומה חיובית לשביעות הרצון, ככל שהוא גבוה יותר.
 7. נכונות להתמודד עם המצב הכלכלי והתעסוקתי בארץ, בלא שהתמודדות זו תחליש את הביטחון בהישארות בארץ.

- הביטחון בהישארות בארץ בקרב גילאי 30-44 נמוך יחסית לקבוצות הגיל האחרות. כך, גם תוכניות עזיבת הארץ והנכונות לחיות בארצות אחרות מחוץ לישראל. בקרב גילאי 25-29, הנטייה לעזוב את הארץ מאפיינת יותר גברים מאשר נשים, ואילו בגילאי 30-44 בולטת נטייה זו יותר בקרב נשים מאשר בקרב גברים. כ-27% מהעולים חשבו, או חושבים, לעזוב את הארץ. הסיבות הכלכליות עומדות בראש רשימת הנימוקים למחשבות על עזיבה. אחריו, עומדות הסיבות הביטחוניות והתעסוקתיות. בקרב גילאי 18-29 ובקרב גילאי 60 ומעלה, עומדות בראש הרשימה הסיבות הביטחוניות, ואילו בקרב גילאי 30-59 עומדות הסיבות הכלכליות. בקרב קבוצה זו בולטות גם הסיבות התעסוקתיות. מן הראוי לשים לב להדגש שניתן על ידי קבוצת גילאי 18-24 להבדלי התרבות ולמחסור ברשת חברתית (קרובים, חברים). הדגש זה בולט גם בקרב קבוצות גילאי 25-29 וגילאי 60 ומעלה.
- הקשיים העיקריים בתהליך הקליטה, כפי שנחוו על ידי העולים, היו, בראש ובראשונה, הקשיים הלשוניים, ורק לאחריהם הקשיים הכלכליים והתעסוקתיים. יש לשים לב אף לכך שבקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-24) נתקלים למעלה משליש מהעולים במחסום השפה, המוגדר כקשה ביותר בתהליך קליטתם.
- על אף הקשיים, מציינים מרבית העולים כי מצבם כיום השתפר לטובה - בתחומי ההכנסה, הרכוש, הדיור וההשכלה - בהשוואה למצבם טרם העלייה. לעומת זאת, בתחומי המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות חל, על פי תחושתם, שינוי לרעה.
- ככל שגילם הנוכחי של העולים וגילם בעת העלייה היה גבוה יותר, כך קטנה תחושתם כי חל שינוי לטובה במשאביהם האישיים בעקבות העלייה. כמו כן, נמצא כי ככל שרמת השליטה בשפה העברית רבה יותר וכן גבוהה יותר רמת ההכנסה האישית מתעסוקה ומהכנסה למשק בית, כך גבוהה יותר תחושת השינוי לטובה בעקבות העלייה.
- בקרב בני ה-60 ומעלה, עולה משמעותית מספרם של המדווחים על שיפור בתחום ההכנסות על חלקם של המדווחים על הרעה בהכנסותיהם בעקבות העלייה.
- בקבוצת גילאי 30-44, ניכרת באופן משמעותי יותר תחושת שינוי לרעה בקרב הנשים מאשר בקרב הגברים - ביחס להכנסה, למעמד המקצועי ולביטחון התעסוקתי. גם הנטייה לעזוב את הארץ ניכרת יותר בקרב נשים מקבוצת גיל זו מאשר בקרב גברים.
- באזור הצפון ובנצרת עילית, עומדות הסיבות הביטחוניות בראש סולם הנימוקים לתכניות לעזיבת הארץ, ואחריהן הסיבות הכלכליות והתעסוקתיות.

גם היעדרותה של רשת חברתית (חברים וקרובים) כהנמקה לעזיבה, צוינה במידה רבה יותר באזור הצפון ובנצרת עילית, מאשר באזורים וערים אחרות. נצרת עילית ואזור הצפון אף בולטים משמעותית, בהשוואה לאזורים האחרים שנחקרו (אזורי חיפה והדרום), בתחושותיהם של העולים החיים באזור זה, כי השינוי לרעה במשאביהם האישיים בעקבות העלייה, עולה על השינוי לטובה. כל שינוי לטובה שחל בעקבות העלייה בקרב עולים באזור הצפון ובנצרת עילית, ניכר באזור זה ברמה מתונה הרבה יותר מאשר באזורים ובערים האחרות. כך, גם לגבי השינוי לטובה בתחומי ההכנסה והרכוש, בהשוואה בין המצב הנוכחי למצב בטרם העלייה. מאידך, חמור יותר במקומות אלה השינוי לרעה בתחומי המעמד המקצועי, הביטחון התעסוקתי והבריאות.

פרק 3

השפה העברית

א. מטרות

1. בחינת שליטתם של העולים בשפה העברית, על ממדיה השונים.
2. בחינת השימוש שעושים העולים באמצעי התקשורת ההמוניים בשפה העברית (עיתונות, כתבי עת, טלוויזיה, אינטרנט).
3. בחינת החשיבות שמייחסים העולים לרכישת השפה העברית ומידת שביעות רצונם מהתקדמותם ברכישת השפה.
4. בחינת החשיבות שמייחסים העולים לשפה העברית כמאפיינת זהות ישראלית.
5. בחינת החשיבות שמייחסים העולים לקשיים ברכישת השפה העברית, כגורם מעכב בתהליך השתלבותם בחברה הישראלית.
6. בחינת הקשר בין רמת השליטה בשפה העברית לבין משתנים מרכזיים בתהליכי ההשתלבות של העולים בחברה ובמשק.
7. בחינת המשתנים התורמים להסבר השונות ברמת השליטה של העולים בשפה העברית.

ב. ממצאים

1. השליטה בשפה העברית (ש' 79)

השליטה בשפה העברית מהווה משתנה מרכזי בתהליך ההשתלבות בחברה ובמדינה. המדד הכללי של השליטה בשפה העברית (על פי הערכת העולה) מורכב ממצרף של השימושים הלשוניים השונים (דיבור, הבנת הנשמע, קריאה וכתובה) ומאופיין ברמת מהימנות גבוהה ביותר (0.97 = אלפא קרונברך). מדד זה נע בין רמת הידע הנמוכה ביותר (1 - כלל לא יודע) לרמת הידע הגבוהה ביותר (5 - מצוין) דרך שלוש רמות ביניים (2 - חלש, 3 - בינוני, 4 - טוב).

לוח 1-3: מדד ממוצעי השליטה בשפה העברית (על פי הערכת העולה) - לפי גיל ומין

קריאה	כתיבה	הבנת הנשמע	דיבור	מדד כללי	גיל ומין
3.0	2.9	3.4	3.3	3.1	סך הכול
3.0	2.9	3.4	3.4	3.2	גברים
3.0	2.9	3.3	3.2	3.1	נשים
4.3	4.3	4.5	4.4	4.4	24-18
4.3	4.2	4.5	4.4	4.3	גברים
4.4	4.4	4.5	4.5	4.5	נשים
4.2	4.1	4.3	4.3	4.2	29-25
4.3	4.2	4.4	4.4	4.3	גברים
4.1	4.1	4.3	4.2	4.2	נשים
3.3	3.2	3.7	3.6	3.5	44-30
3.3	3.2	3.8	3.7	3.5	גברים
3.3	3.2	3.7	3.5	3.5	נשים

(המשך)

קריאה	כתיבה	הבנת הנשמע	דיבור	מדד כללי	גיל ומין
2.7	2.6	3.2	3.1	2.9	59-45
2.4	2.3	3.0	3.0	2.7	גברים
2.9	2.8	3.3	3.2	3.1	נשים
1.7	1.8	2.1	2.1	1.9	60+
1.8	1.8	2.1	2.1	2.0	גברים
1.7	1.7	2.2	2.1	1.9	נשים

הנתונים בלוח 1-3 מצביעים על כך שרמת השליטה הכוללת בלשון העברית, בוותק ממוצע של 10.4 שנים בארץ, הינה בינונית. הבנת הנשמע ויכולת השיחה בעברית הינם ברמה גבוהה יותר מאשר רמת הקריאה. רמת הכתיבה נמוכה אף יותר. רמת השליטה הכללית הגבוהה ביותר, בין טובה למצוינת, היא בקרב גילאי 18-29. בקרב קבוצת גילאי 30 ומעלה השליטה נמוכה יותר, והיא נמוכה במיוחד בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה. בקרב קבוצת גיל זו, רמת השליטה מתגלית כחלשה, ואף למטה מכך, בעיקר בתחומי הקריאה והכתיבה. בהיבט האזורי, אנו מוצאים כי רמת השליטה הכוללת בלשון העברית גבוהה יותר באזור חיפה (3.3), ונמוכה יותר באזור הדרום (2.9). רמת השליטה הנמוכה ביותר באזור זה הינה בתחומי הקריאה (2.7) והכתיבה (2.6).

41.4% מקרב העולים שולטים בכתיבה בעברית ברמה חלשה, או כלל אינם יודעים לכתוב עברית. בקבוצת גילאי 18-29 לא נמצאו כמעט עולים המאופיינים ברמת שליטה נמוכה זו, בעוד שבקבוצת גילאי 30-44 נמצאים בה 25.9% מהעולים. בגילאי 59-45, מאפיינת רמה זו 50.4% מהעולים, ובקרב גילאי 60 ומעלה - 81.6%. גם בתחום הבנת הנשמע אנו מוצאים 27.7% השולטים בשפה ברמה חלשה, או שכלל אינם מבינים עברית. תופעה זו כמעט איננה מצויה בקרב קבוצת גילאי 18-29. בקבוצת גילאי 30-44 היא מאפיינת 11.4%, ובגילאי 59-45 היא מאפיינת 27.3% מהעולים. 69.3% מבני 60 ומעלה אינם מבינים כלל את הנאמר להם בשפה העברית, או שמסוגלים לכך ברמה נמוכה ביותר.

בקרב גילאי 59-45 בולטים ההפרשים בין גברים לנשים ברמת השליטה בקריאה, בכתיבה ובהבנת הנשמע. רמת השליטה של הנשים גבוהה משמעותית מזו של הגברים. 36.2% מהגברים, בהשוואה ל-20% מהנשים בקבוצת גיל זו, אינם שולטים, או שולטים ברמה חלשה בהבנת הנשמע בשפה העברית. 58.8% מקרב הגברים, בהשוואה ל-37.3% מקרב הנשים בקבוצת גיל זו, אינם שולטים, או שולטים ברמה נמוכה, בקריאה בעברית. 62.6% מקרב הגברים, בהשוואה ל-40.6% מבין הנשים בקבוצת גיל זו, שולטים ברמה חלשה בכתיבת עברית, או כלל אינם יודעים לכתוב עברית.

בהיבט האזורי, אנו מוצאים כי 38.5% מהעולים באזור חיפה אינם שולטים בכתיבה עברית, או שולטים בה ברמה חלשה בלבד, לעומת 51.9% מקרב העולים באזור הדרום. בתחום הקריאה, אנו מוצאים שליטה ברמה נמוכה זו בקרב 39.2% מהעולים באזור חיפה, בהשוואה ל-49.5% בקרב העולים מאזור הדרום.

2. העברית כשפת שימוש עיקרית (ש' 82/1)

עברית היא שפת השימוש העיקרית בביתם של 3.3% בלבד מהעולים מבריה"מ (לשעבר). שימוש שולי זה מצוי בעיקרו בקרב גילאי 18-44, בעוד שבקרב עולים בני 45 ומעלה לא נמצא כל שימוש בשפה העברית כשפה העיקרית בה משתמש העולה בביתו.

6.4% מקרב העולים בגילאי 18-24 משתמשים בעברית כשפה עיקרית בביתם. בקרב גילאי 25-29 מקיף שימוש זה 8.1% מהעולים, ובגילאי 30-44 משתמשים בעברית כשפה עיקרית בביתם 5.6% מהעולים.

לעומת השימוש השולי (ש' 82/2) בעברית בביתם של העולים, הרי שבמקום עבודתם משמשת העברית כשפה העיקרית עבור מרבית העולים (74.8%) שעבדו בארבעת השבועות שקדמו למחקר. עם זאת, השימוש בשפה העברית בעבודה יורד

ככל שגילו של העולה המועסק גבוה יותר. בגילאי 18-24, משתמשים בעברית 88%, בגילאי 25-29 85%, בגילאי 30-59 כ-72% ובגיל 60 ומעלה משתמשים בעברית 63.7% מקרב העולים כשפה עיקרית במקום עבודתם.

השימוש בשפה העברית כשפה עיקרית במקום העבודה רווח יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים. 79.9% מהגברים משתמשים בשפה העברית במקום העבודה, בהשוואה ל-69.9% מקרב הנשים. תופעה זו איננה מאפיינת את קבוצת גילאי 18-24, בה 90.4% מהנשים משתמשות בעברית כשפה העיקרית במקום עבודתן, בהשוואה ל-84.9% מקרב הגברים. עם זאת, בקבוצת גילאי 45 ומעלה בולט הפרש משמעותי בין הגברים לנשים: בקרב קבוצת גילאי 45-59 משמשת העברית כשפה עיקרית עבור 80.2% מהגברים המועסקים, בהשוואה ל-64.1% מהנשים, ואילו בקבוצת גילאי 60 ומעלה משתמשים 84% מהגברים בעברית כשפה עיקרית בעבודתם, לעומת מספר בלתי משמעותי מקרב הנשים.

השימוש בעברית בעבודה רווח יותר בקרב העולים המועסקים באזור חיפה (81.7%), בהשוואה לאזורי הצפון (73.6%) והדרום (70%) וכן בעיר חיפה (82.2%), בהשוואה לנצרת עילית (77.1%) ואשדוד (62.8%).

3. החשיפה לאמצעי התקשורת בשפה העברית (ש' 86/1)

מדד תדירות קריאת עיתונים וכתבי עת בשפה העברית (נע בין 1 המייצג את התדירות הנמוכה ביותר - בכלל לא ועד 4 המייצג את התדירות הגבוהה ביותר - תמיד) מציג לפנינו רמת מהימנות גבוהה ביותר (אלפא קרונבאך 0.91). מדד זה מצביע על רמת קריאה נמוכה בעיתונות ובכתבי העת העיקריים, ההולכת ויורדת עם העלייה בגיל.

לוח 2-3: מדד ממוצע השימוש בעיתונים ובכתבי עת בשפה העברית - לפי גיל (באחוזים)

סך הכול	24-18	29-25	44-30	59-45	60+
1.9	2.9	2.6	2.1	1.7	1.2

לא נמצאו הבדלים מובהקים בנידון בין גברים לנשים או בין האזורים והערים השונות בארץ.

לוח 3-3: כלל לא קוראים, או כמעט ולא קוראים עיתונות וכתבי עת בעברית - לפי גיל (באחוזים)

גיל	עיתונות בעברית	כתבי עת בעברית
24-18	27.5	32.8
29-25	35.5	46.0
44-30	57.0	64.5
59-45	74.7	82.9
60+	94.7	96.2
סך הכול	64.8	71.0

נתונים אלה מצביעים על כך שהחשיפה של העולים לעיתונים ולכתבי עת בשפה העברית הינה מוגבלת. מוגבלות זו בולטת במיוחד בקרב גילאי 45 ומעלה. כאשר אנו בוחנים איזה חלק מהעולים צורך בהתמדה את כתבי העת והעיתונות הישראלית בעברית, אנו מגלים שכיחות נמוכה גם בקרב קבוצות הגיל הצעירות: כ-35% בלבד מקרב בני 18-24 צורכים בתדירות עיתונות בעברית וכ-29% מהם צורכים בקביעות כתבי עת, ואילו בקבוצת גילאי 25-29 כ-24% ו-17%, בהתאמה. בקרב קבוצת גילאי 30-44, שכיחות זו מצומצמת אף יותר. בקרב קבוצת גילאי 45 ומעלה היא בלתי משמעותית לחלוטין.

השימוש בשפה העברית באינטרנט (ש' 88/3) לצורך כניסה לאתרים, דואר אלקטרוני, קבוצות דיון, צ'אט (שיחוח) וכדומה, נפוץ בקרב העולים יותר מאשר קריאת עיתונות וכתבי עת בשפה העברית.

לוח 3-4: תדירות שימוש באינטרנט בשפה העברית (לפעמים/תמיד) - לפי גיל ומין (באחוזים)

לפעמים	תמיד	קבוצות גיל ומין
16.8	21.1	סך הכול
17.8	24.3	גברים
16.0	18.5	נשים
23.8	57.0	18-24
22.9	56.0	גברים
24.7	58.0	נשים
25.1	44.4	25-29
26.2	41.2	גברים
24.1	47.4	נשים
24.9	23.2	30-44
27.4	29.8	גברים
17.3	22.7	נשים
16.6	10.4	45-59
14.1	(10.1)	גברים
18.6	10.5	נשים
(1.4)	(1.3)	60+
(2.1)	(3.3)	גברים
--	(1.0)	נשים

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

כפי שמצביע לוח 3-4, ובהתאמה לצריכת העיתונים וכתבי העת בעברית, השימוש ברשת האינטרנט בשפה העברית יורד עם העלייה בגיל. 57% מבני 18-24 משתמשים בקביעות בעברית ברשת האינטרנט, לעומת אחוז בלתי משמעותי מבני ה-60 ומעלה. השימוש התדיר בעברית באינטרנט שכיח למדי (44%) אף בקרב גילאי 25-29, אך שכיחות זו יורדת באופן תלול מגיל 30 ומעלה. תדירות השימוש באינטרנט בקרב נשים בגילאי 30-44, נופלת משמעותית מזו שבקרב הגברים.

בהיבט האזורי, השימוש באינטרנט בשפה העברית הינו הנמוך ביותר בתדירותו באזור הדרום ובעיר אשדוד (14.9% משתמשים תמיד באזור הדרום ו-13.2% בעיר אשדוד, בעוד שבאזור חיפה תדירות השימוש הינה הגבוהה ביותר (23.9% משתמשים תמיד). הוא הדין לגבי העיר חיפה (32.5% משתמשים תמיד).

לוח 3-5: (ש' 89) שעות צפייה ביום בטלוויזיה בעברית - לפי גיל (באחוזים)

ממוצע שעות	סך הכול	3+	2	1	0	
1.4	100.0	14.0	15.4	30.8	39.8	סך הכול
2.7	100.0	33.7	28.6	24.0	13.7	18-24
1.7	100.0	19.7	24.6	35.1	20.6	25-29
1.5	100.0	16.1	13.8	37.2	32.9	30-44
1.2	100.0	9.1	15.1	34.7	41.1	45-59
0.6	100.0	3.7	6.6	22.0	67.7	60+

העולים צפו בשידורי הטלוויזיה בשפה העברית במשך 1.4 שעות ביום, בממוצע. שעות הצפייה בטלוויזיה בעברית יורדות עם העלייה בגיל, החל מ-2.7 שעות בממוצע ביום בקרב גילאי 18-24, עד 0.6 שעות ביום בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה. כ-40% מהעולים אינם צופים כלל בטלוויזיה בשפה העברית. קבוצה זו מונה כ-14% מקרב העולים בגילאי 18-24, וכ-68% מכלל העולים בגילאי 60 ומעלה.

מן הראוי לשים לב לפער המשמעותי בהרגלי הצפייה הממוצעת ליום, בין בני ה-18-24 (2.7 שעות) לבין בני ה-25-29 (1.7 שעות). בקבוצת גילאי 25-29 נמצא אף הפרש משמעותי בין שעות הצפייה של גברים לאלה של נשים, עם ממוצע צפייה יומי של שעה וחצי בקרב הגברים, לעומת שעתיים ביום בקרב הנשים. כ-26% מקרב הגברים בקבוצת גיל זו לא צפו כלל בשידורי הטלוויזיה בעברית, בהשוואה לכ-15% מבין הנשים.

ממוצע שעות הצפייה היומי הגבוה ביותר הינו באזור הדרום (1.7 ש'). כך, באשדוד ממוצע הצפייה היומי בשידורי הטלוויזיה בעברית הינו 2.6 שעות, בהשוואה לאזור חיפה בו הצפייה היומית הממוצעת הינה שעה אחת ביום, הן באזור הצפון והן בעיר חיפה עצמה.

הצפייה (ש' 2-91/1) בשידורי הטלוויזיה בשפה העברית יורדת עם העלייה בגיל ושכיחה יותר בשידורי החדשות, מאשר בשידורי התכניות השונות. כ-21% מקרב העולים צופים תמיד בחדשות בעברית לעומת כ-12% הצופים תמיד בתכניות בעברית. עם זאת, בקרב קבוצת גילאי 18-24 רמת הצפייה בתכניות השונות ובחדשות זהה למדי.

לוח 3-6: תדירות הצפייה (תמיד/לפעמים) בשידורי חדשות ותכניות בטלוויזיה בשפה העברית - לפי גיל (באחוזים)

גיל	צפייה בחדשות		צפייה בתכניות	
	תמיד	לפעמים	תמיד	לפעמים
סך הכול	21.1	32.5	11.8	34.7
24-18	39.6	34.7	42.7	36.2
29-25	32.6	45.6	23.5	50.6
44-30	26.5	38.5	9.7	44.2
59-45	17.8	35.5	(3.3)	36.6
60+	(4.0)	16.7	(1.3)	16.4

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים בהרגלי הצפייה בחדשות או בתכניות הטלוויזיה בעברית, למעט בקרב קבוצת גילאי 18-24 בה אחוז הצפייה של נשים בתכניות הטלוויזיה עולה משמעותית על זה של הגברים (46.9% מקרב הנשים צופות תמיד בהשוואה ל-38.6% מבין הגברים), ובקרב קבוצת גילאי 30-44 בה אנו מוצאים כי צפייתן של נשים בחדשות הטלוויזיה בעברית נמוכה משמעותית מזו של הגברים (22% מקרב הנשים צופות תמיד בחדשות, בהשוואה ל-31.5% מקרב הגברים).

הצפייה בחדשות הטלוויזיה בעברית עולה משמעותית באזור הצפון ובנצרת עילית על זו שבאזור הדרום, כולל אשדוד. 26.3% מקרב העולים באזור הצפון צופים תמיד בחדשות בעברית, בהשוואה ל-13.2% באזור הדרום, וכן 29.2% מקרב העולים בנצרת עילית צופים בקביעות בחדשות בעברית בהשוואה ל-17.7% מקרב העולים באשדוד.

4. מגבלת השפה בתהליך הקליטה

המחסום הלשוני (ש' 34) (השפה העברית והבעיות הכרוכות בלימוד השפה) היווה את הקושי העיקרי הבולט ביותר בתהליך הקליטה. קושי זה צוין על ידי 44.4% מקרב העולים כקושי החמור ביותר במהלך קליטתם בארץ (27.6% נוספים ציינו קושי זה כשני וכשלישי בחומרתו). קושי זה דורג נמוך יחסית בקרב קבוצות גילאי 18-24 (36.4%) וגילאי 30-44 (36.9%), וגבוה יותר בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה - בה הוא צוין על ידי 53.9% מקרב העולים כקושי החמור ביותר.

הפערים בין גברים לנשים בולטים מגיל 25 ומעלה: בקרב קבוצת גילאי 25-29 הקושי הלשוני צוין במידה רבה יותר על ידי גברים (49.4%) מאשר על ידי נשים (41.8%), בעוד שבקבוצות גילאי 30-59 קושי זה בולט יותר בקרב נשים (בקבוצת

גילאי 30-44 קושי זה צוין על ידי 29.3% מקרב הגברים ו-43.9% מקרב הנשים, ובקבוצת גילאי 45-59 ציינו קושי זה 40.4% מקרב הגברים, בהשוואה ל-51.5% מבין הנשים). בגילאי 60 ומעלה, צוין קושי זה במידה רבה יותר על ידי גברים (62.5%) מאשר על ידי נשים (48.3%).

יש לציין כי אף אחד מהקשיים האחרים שליוו את תהליך הקליטה אינו מאוזכר בעצמה כזו, בעוד הקושי העיקרי הבא בתהליך הקליטה ("בעיות תעסוקה") מאוזכר אך ורק על ידי 14.9% מקרב העולים.

לא נמצאו הבדלים משמעותיים בנידון בין האזורים השונים שנחקרו בארץ, למעט אשדוד בה צוין קושי זה על ידי 52.2% מקרב העולים, בהשוואה ל-44.4% מכלל העולים שהציעו על המחסום הלשוני כקושי הראשון במעלה בתהליך קליטתם.

5. שביעות הרצון מההתקדמות ברכישת השפה (ש' 80)

בחינת שביעות הרצון של העולים מההתקדמותם ברכישת השפה העברית, מגלה רמה בינונית למדי של שביעות רצון (43% "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מההתקדמותם ברכישת השפה). רמת שביעות הרצון תואמת את רמת השליטה בעברית בקרב קבוצת הגיל, כלומר נמצאת ביחס הפוך לגיל - שביעות הרצון גבוהה בקרב הצעירים ונמוכה בקרב המבוגרים.

לוח 7-3: "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מרכישת השפה העברית - לפי גיל (באחוזים)

גיל	%
18-24	91.7
25-29	79.0
30-44	62.2
45-59	26.8
60+	9.3
סך הכול	43.0

הפערים המשמעותיים בין רמת שביעות הרצון בקרב גברים לבין זו של נשים, מצויים בקבוצות גילאי 30 - 44 ו-45-59. בקבוצת גילאי 30-44, 62.2% מקרב הגברים מרוצים עד מאוד מההתקדמותם בעברית, בהשוואה ל-42.1% מקרב הנשים. בעוד שבקבוצת גילאי 45-59, 21.1% מקרב הגברים מציינים כי הם מרוצים עד מרוצים מאוד מההתקדמותם ברכישת השפה, הרי שבקרב הנשים קיימת שביעות רצון ברמה זו בשיעור של 31.4%.

בהיבט האזורי, אנו מוצאים כי 42.6% מקרב העולים באזור חיפה "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מההתקדמותם ברכישת השפה העברית; באזור הצפון 42.1% מרוצים ברמה זו, ובאזור הדרום - 33.5%. בעיר חיפה 49.9% מקרב העולים "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מההתקדמות זו, בהשוואה ל-39.2% בנצרת עילית ול-38.4% באשדוד.

6. חשיבות הצורך והשליטה בשפה העברית

מרבית העולים סוברים (ש' 84/1) כי השליטה בשפה העברית חשובה מאוד (57.8%), למעט אלה שבקבוצת גילאי 60 ומעלה (41.7%).

לוח 8-3: חשיבות השליטה בשפה העברית ("חשוב מאוד") - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
24-18	62.8	63.1	62.4
29-25	61.6	51.5	71.5
44-39	66.4	64.3	68.4
59-45	60.3	55.6	64.1
60+	41.7	40.8	42.2
סך הכול	57.8	55.5	59.6

הנתונים בלוח 3-8 מצביעים על כך שבעוד שבקרב גילאי 18-24 חלקן של הנשים הרואות חשיבות רבה בשליטה בשפה העברית זהה כמעט לחלקם של הגברים, הרי שבקרב גילאי 25-59 רב יותר, באופן משמעותי, חלקן של הנשים המדגישות חשיבות זו, בהשוואה לגברים.

החשיבות הרבה ברכישת השפה העברית מודגשת יותר על ידי העולים באזור חיפה (74.9%) ובעיר חיפה (72.2%), בהשוואה לאזור הדרום (52.8%) ולעיר אשדוד (50.9%) - במיוחד בהשוואה לאזור הצפון (44.9%) ולנצרת עילית (46.9%).

מן הראוי אף לציין כי קבוצת העולים הסבורה כי אין חשיבות לשליטה בעברית ("כלל לא חשוב" ו-"לא כל כך חשוב") מצומצמת ביותר (6.6%) והיא בלתי משמעותית בכל קבוצות הגיל, למעט קבוצת בני ה-60 ומעלה - בקרבה נמצאה תמיכה רבה יותר, יחסית, בעמדה זו (16.5%).

החשיבות (ש' 84/3) שמייחסים העולים לשליטת ילדיהם בשפה העברית עולה על החשיבות המיוחסת על ידם לשליטתם הם בשפה. 70% מקרב העולים, בכל קבוצות הגיל, תומכים בעמדה הטוענת כי "חשוב מאוד" שילדיהם ישלטו בשפה העברית.

לוח 9-3: חשיבות השליטה של הילדים בשפה העברית ("חשוב מאוד") - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
24-18	70.7	70.6	70.8
29-25	72.1	65.5	78.4
44-30	76.3	73.6	78.7
59-45	78.4	76.5	79.8
60+	74.1	69.3	77.2
סך הכול	75.1	72.1	77.6

מן הראוי לשים לב שתמיכת הנשים בכך שילדיהן ישלטו בשפה העברית עולה על זו של הגברים, במיוחד בקרב גילאי 25-44, בהן חלקן של הנשים המציינות זאת עולה משמעותית על חלקם של הגברים.

בהיבט האזורי, אנו מוצאים גם כאן כי באזור חיפה ייחוס החשיבות הרבה לשליטת הילדים בעברית מגיע ל-84% ובעיר חיפה ל-81.6%, בהשוואה לאזור הדרום בו 65.7% מקרב העולים נוקטים בעמדה זו ו-65.5% בעיר אשדוד.

לוח 10-3: עמדות העולים לגבי הצורך ברכישת השפה העברית תוך שמירת השפה הרוסית - לפי גיל (באחוזים)

60+	59-45	44-30	29-24	24-18	סך הכול	
(0.4)	--	(1.3)	--	--	(0.5)	יש לשמור על השפה הרוסית ואין כלל צורך ללמוד עברית
7.2	(4.5)	(2.6)	(1.5)	(1.6)	4.0	יש לשמור על השפה הרוסית וללמוד עברית במידת הצורך
79.6	76.0	79.4	69.8	66.2	75.9	יש לשמור על השפה הרוסית וגם לרכוש את השפה העברית
12.8	19.5	16.7	38.3	31.7	19.6	יש ללמוד עברית ולשמור על השפה הרוסית רק במידת הצורך
--	--	--	(0.4)	(0.5)	(0.1)	יש ללמוד עברית ולשכוח את השפה הרוסית כי אין בה צורך
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

עמדות אלה מצביעות על כך שחלקם של העולים הבוחרים להתנתק מסביבתם ולהחזיק בשפה הרוסית בלבד, מבוטל ובלתי משמעותי לחלוטין גם בקבוצת הגיל המבוגרת, שמעל גיל 60. גם היקף התמיכה בעמדה הגורסת כי לימוד השפה העברית חייב להיעשות בהיקף מצומצם - בהתאמה לצרכים, הוא בלתי משמעותי, גם אם עמדה זו זוכה לתמיכה של כ-7% מבין העולים בני ה-60 ומעלה.

מרבית העולים (75.9%) גורסים כי לצד שמירת השפה הרוסית יש לרכוש את השפה העברית. עמדה זו זוכה לתמיכה של 79.6% מקרב העולים בקבוצת גילאי 60 ומעלה. חלק משמעותי מקרב העולים (19.6%) אף גורס כי יש לתת עמדה בכירה ללימוד השפה העברית ולהשתמש בשפה הרוסית במידת הצורך בלבד. עמדה זו רווחת בקרב קבוצות גילאי 24-18 (31.7%) ו-29-24 (38.3%), וזוכה לתמיכה נמוכה (12.8%) בקרב גילאי 60 ומעלה. עם זאת, אין תמיכה בעמדה הגורסת כי יש לשכוח את השפה הרוסית ולהתמקד בלימוד השפה העברית בלבד.

רובם המכריע של הגברים ושל הנשים, בכל הגילאים, נוקטים בגישה מאוזנת הגורסת כי לצד השמירה על השפה הרוסית יש לרכוש את השפה העברית. עם זאת, חלק משמעותי מהנשים (34.9%) בגילאי 18-24 מציינות כי השפה הרוסית עוברת אצלן לעמדה משנית, כך שהדגש הוא על רכישת השפה העברית. זאת, בהשוואה ל-28.6% מקרב הגברים בקבוצת גיל זו, הסוברים כי "יש ללמוד עברית ולשמור את השפה הרוסית רק במידת הצורך". בקבוצות גילאי 25-44 איננו מוצאים מגמה זו של העדפת השפה העברית על ידי הנשים, אלא מגמה הפוכה בה יותר גברים מנשים נוקטים בעמדה הנותנת בכורה לשפה העברית על פני הרוסית. עמדה זו בולטת אף יותר בקרב העולים שנצרת עילית (30.4%), בהשוואה לאשדוד (21.1%) ולחיפה (19.4%).

7. השפה העברית והזהות הישראלית

השליטה בשפה העברית (ש' 138/4) נתפסת על ידי מרבית העולים כמרכיב חשוב ביותר בזהות הישראלית ("חשוב בהחלט" - 58.6%).

לוח 11-3: "כדי להיות ישראלי חשוב בהחלט לשלוט בשפה העברית" - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
18-24	69.1	63.4	74.8
25-29	63.7	53.9	73.0
30-44	63.8	66.6	61.2
45-59	55.3	55.1	55.4
60+	48.9	49.5	48.5
סך הכול	58.6	58.2	59.0

התמיכה בחשיבותה הרבה של השפה העברית כמאפיין של הזהות הישראלית, יורדת עם העלייה בגיל: מ- 69.1 אחוזי תמיכה בקרב גילאי 18-24, ל-48.9% בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה.

בקרב הנשים בגילאי 18-29, מודגשת במידה משמעותית מזו שבקרב הגברים חשיבותה הרבה של השפה העברית כמאפיינת זהות ישראלית.

בהיבט האזורי, אנו מוצאים כי עמדה זו רווחת יותר באזור חיפה (69.8%) ובעיר חיפה (70.2%), בהשוואה לאזור הצפון (51.2%) ולעיר נצרת עילית (51.3%), וכן בהשוואה לאזור הדרום (54.7%) ולעיר אשדוד (48.4%).

8. הקשרים בין רמת השליטה בעברית לבין תהליכי ההשתלבות בחברה ובמשק

מרכזיותה של השליטה בשפה העברית בתהליכי ההשתלבות של העולה, מסתברת מרמות המתאם ומרמת המובהקות הגבוהה של הקשר בין רמת השליטה בעברית לבין משתנים דמוגרפים, חברתיים, כלכליים, תרבותיים ואחרים, המצביעים על מאפייניו של העולה ועל מידת השתלבותו בתחומים השונים של החברה והמשק בישראל.

הממצאים מצביעים על כך שרמת השליטה בשפה העברית קשורה סטטיסטית באופן מובהק ($p < 0.01$) לגיל בעת העלייה ($r = 0.22$), לגילו של העולה ($r = 0.70$) ולוותק שלו בארץ ($r = 0.22$). כלומר, רמת השליטה בעברית גבוהה יותר ככל שהעולה הגיע ארצה בגיל צעיר יותר, הינו בן גיל צעיר יותר ומשך שהותו בארץ ארוך יותר.

רמת השליטה בעברית אף קשורה למידת החשיפה של העולה למערכת החינוך בישראל, כלומר רמת השליטה בשפה נמצאה גבוהה יותר במידה והעולה סיים בישראל מוסדות חינוך פורמלי רבים יותר ($r = 0.27$). הקשר של רמת השליטה בשפה להיבט הכלכלי והתעסוקתי של תהליך הקליטה, מתבטא בכך שככל שרמת השליטה של העולה בשפה גבוהה יותר, כך שעות העבודה בשבוע הן רבות יותר ($r = 0.22$), רמת ההכנסות של הפרט גבוהה יותר ($r = 0.23$), ורמת הכנסות למשק הבית גבוהה יותר ($r = 0.40$). כמו כן, ככל שרמת השליטה בשפה העברית גבוהה יותר, כך תואם יותר עיסוקו של העולה בישראל את עיסוקו בטרם העלייה ($r = 0.20$) וחששו מפיטורים מעבודתו קטן יותר ($r = 0.23$).

לרמת השליטה בשפה העברית יש אף קשר מובהק להיבטים שונים של ההשתלבות החברתית והתרבותית בישראל. ראשית, ככל שהשליטה רבה יותר, כך תחושת הבדידות של העולה נמוכה יותר ($r = 0.26$) ובילוי הפנאי שלו בסוף השבוע בביתו מצומצם יותר ($r = 0.34$). ככל שגוברת השליטה בעברית, כך קטן יותר הצורך בניבויש קהילת המוצא ובשמירה על

מאפייניה הייחודיים. עם השליטה בשפה פוחת ציון החגים הסובייטיים (ראש השנה האזרחית, יום האישה ויום הניצחון על גרמניה הנאצית ($r=.21$), פוחתת תדירות הצפייה בחדשות ובתכניות הטלוויזיה בשפה הרוסית ($r=-.40$), פוחתות שעות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית ($r=-.25$), פוחתת קריאת עיתונות וכתבי עת בשפה הרוסית ($r=-.32$), פוחתת החשיבות המיוחסת להמשך קיומם של אמצעי התקשורת הממונית בשפה הרוסית בישראל ($r=.38$) וכן להמשך קיומן של רשתות החינוך הייחודיות עבור עולי בריה"מ (לשעבר) ($r=-.20$), של הספריות הציבוריות בשפה הרוסית ($r=-.29$), של התיאטרון הרוסי ($r=-.32$), ושל החינוך המשלים הייחודי לילדי העולים מבריה"מ (לשעבר) ($r=-.23$).

כמו כן, ככל שעולה השליטה בשפה העברית, יורדת החשיבות המיוחסת להמשכיותה של התרבות הרוסית בישראל ($r=-.37$), להנהגת השפה הרוסית כשפה רשמית בישראל ($r=-.33$), להרחבת הלימודים הרוסיים במערכת החינוך בישראל ($r=-.31$), להרחבת השימוש בשפה הרוסית בקבלת קהל במשרדי ממשלה ובמוסדות ציבור ($r=-.32$) וכן בעסקים, במסחר ובבנקאות ($r=-.30$). מעבר לכך, אף פוחתת החשיבות המיוחסת להתארגנות ציבורית ומפלגתית של עולי בריה"מ (לשעבר) המיועדת להגן על האינטרסים הקבוצתיים שלהם ($r=-.20$).

ככל שגוברת השליטה בשפה העברית, נפרצים גבולות קבוצת המוצא והטענות לאפליה ולדעות קדומות כלפי עולים מבריה"מ (לשעבר) פוחתות, במיוחד הטענות המכוונות כלפי משרד החינוך ($r=-.21$), שירות התעסוקה - כולל תכנית יסקונסין ($r=-.20$) ואמצעי התקשורת הישראליים ($r=-.20$).

עם גבור השליטה בשפה העברית גוברת גם החשיפה לתקשורת הישראלית, גוברת תדירות הקריאה בעיתונות ובכתבי העת בעברית ($r=.62$) ותדירות תקשורת האינטרנט לסוגיה בשפה העברית ($r=.71$), עולה רמת הצפייה בחדשות ובתכניות הטלוויזיה בשפה העברית ($r=.63$), במיוחד במסגרת הלימודים ($r=.63$), וכן בילוי הפנאי בקולנוע ($r=.38$). עולה גם תדירות המפגש עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=.53$), במיוחד במסגרת הלימודים ($r=.63$), במפגשים חברתיים ($r=.53$) ובמקום העבודה ($r=.44$).

כמו כן, עם גבור השליטה בשפה העברית עולה מספרם של הישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) הנמנים עם חמשת חבריו הטובים ביותר של העולה ($r=.28$), וגוברת שביעות רצונו מקשרים עם חברים בישראל בכלל ($r=.22$) ועם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) בפרט ($r=.41$). עם השליטה בשפה קטן אף המרחק החברתי מאוכלוסייה ישראלית בעלת שונות תרבותית, במיוחד מאוכלוסייה ספרדית-מזרחית ($r=.22$).

השליטה בשפה העברית משתקפת אף במישור הזהות של העולה, ככל שגוברת השליטה בשפה, כך חש העולה שהוא יותר ישראלי ($r=.35$), שהוא פחות עולה מבריה"מ (לשעבר) ($r=-.39$), או מהגר ($r=-.24$) ובמיוחד שהוא פחות עולה מבריה"מ (לשעבר), בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותו בארץ ($r=-.29$). במישור הכוללני, נמצא כי ככל שעולה רמת השליטה בשפה העברית, עולה אף שביעות הרצון הכוללת של העולה מחייו ($r=.21$) וגוברת התחושה כי העלייה לישראל הולכה לשינויים חיוביים בחייו ($r=.39$), במיוחד לשינוי לטובה בהשכלה ($r=.43$), במעמד המקצועי ($r=.41$), ובביטחון התעסוקתי ($r=.38$).

9. המשתנים התורמים להסבר השונות ברמת השליטה בשפה העברית

עם זאת, המתאמים שהוצגו בין רמת השליטה בשפה העברית על היבטיה השונים (קריאה, כתיבה, דיבור, הבנת הנשמע) לבין משתנים שונים המאפיינים את תהליכי ההשתלבות של עולי בריה"מ (לשעבר), אינם מסבירים באופן בלתי תלוי את התרומה של כל משתנה לשונות שנמצאה ברמת שליטה זו, כפי שהיא באה לידי ביטוי במדד השליטה בשפה העברית שהוצג לעיל. לצורך זה, נבחן מדד השליטה בשפה העברית כמשתנה תלוי במודל רגרסיה לינארית בשלבים. כמשתנים בלתי תלויים נבחרו משתנים אשר בינם לבין רמת השליטה בעברית אין קשר דואלי. חישובי הרגרסיה הגיעו לרמת הסבר גבוהה ביותר של השונות במדד ($R\text{ Square}=.68$).

המשתנים המסבירים את רמת השונות ב-68% הינם:

לוח 12-3: מדרג המשתנים המסביר את השונות בשליטה בשפה העברית בקרב כלל עולי בריה"מ (לשעבר)

המשתנה	(Beta)	רמת מובהקות
גיל בעלייה	-0.553	.000
לימודים פורמליים במוסד חינוכי בישראל	.240	.000
רמת הכנסה למשק בית	.164	.000
רמת השכלה	.154	.000
חש עצמו דתי/חילוני	-0.067	.000
ותק בארץ	.065	.001
חלקם של עולים מבריה"מ (לשעבר) בשכונת המגורים	-0.062	.001
שירות סדיר בצה"ל	.057	.013
נשוי/לא נשוי (רווק, אלמן, גרוש)	-0.045	.022
מין (גברים/נשים)	-0.038	.043

ממודל הרגרסיה מסתבר כי גיל העולה בעת העלייה מסביר באופן בלתי תלוי במשתנים אחרים וברמת מובהקות $p < 0.01$ 55.3% מהשונות ברמת השליטה בעברית. כלומר, ככל שהגיל בעת העלייה צעיר יותר, כך רמת השליטה בשפה העברית גבוהה יותר. בעקבות משתנה דומיננטי זה, ובאופן בלתי תלוי בו או במשתנים אחרים במודל הרגרסיה, אנו מוצאים כי לימודים פורמליים במוסד חינוכי בישראל, אותם סיים או בהם לומד העולה, תורמים 24% להסבר השונות ברמת השליטה בעברית. כלומר, עולה שלמד בישראל במוסד חינוכי פורמלי (למד בישראל בבית-ספר יסודי/תיכון/על-תיכוני/ אקדמי וכדומה) לאחר עלייתו, רמת שליטתו בשפה העברית גבוהה יותר מעולה שלא השתתף בלימודים לאחר עלייתו. זאת, כאמור, באופן בלתי תלוי בגילו בעת העלייה.

רמת ההכנסה של משק הבית אליו שייך העולה, תורמת אף היא משמעותית ובאופן בלתי תלוי לרמת השליטה בעברית, והיא מסבירה 15.4% מהשונות ברמת השליטה: ככל שההכנסה גבוהה יותר, כך גבוהה יותר רמת השליטה בשפה.

רמת ההשכלה מוסיפה כ-15% להסבר השונות: ככל שרמת השכלתו של העולה גבוהה יותר, כך גבוהה יותר, באופן בלתי תלוי, רמת שליטתו בעברית.

מעבר לארבעת המשתנים שצוינו לעיל (גיל בעת העלייה, לימודים פורמליים במוסד חינוכי בישראל, רמת הכנסה למשק בית, רמת השכלה), תרומת יתר המשתנים להסבר השונות ברמת השליטה בשפה העברית - שולית יחסית. זיקתו של העולה לדת, מוסיפה 6.7% להסבר השונות ברמת השליטה: ככל שהעולה מגדיר עצמו, בסולם בן חמש דרגות, כדתי יותר ופחות כחילוני, כך עולה, באופן בלתי תלוי ובנוסף למשתנים שצוינו לעיל, רמת שליטתו בשפה העברית.

ותק העולה בארץ מסביר אף הוא, באופן בלתי תלוי ומובהק ($p < 0.01$) 55.3% מהשונות ברמת השליטה בשפה העברית: ככל שהעולה ותיק יותר, כך שליטתו בשפה גבוהה יותר. עם זאת, יש לזכור כי תרומתו של משתנה הוותק להסבר השונות הינו למעשה גבוה יותר אך הוא מובלע במשתנה "גיל בעלייה" (על תרומת הוותק לרמת השליטה בשפה, ראה עמ' 45).

מעבר לכך נמצא כי חלקם היחסי של העולים מבריה"מ (לשעבר) בשכונת המגורים של העולה, תורם 6.2% להסבר השונות. כלומר, ככל שחלקם היחסי של העולים בשכונת מגוריו של העולה נמוך יותר, כך רבה יותר שליטתו בשפה העברית.

עד כאן, צוינו משתנים אשר תרומתם להסבר השונות הינה ברמת מובהקות של $p < 0.01$, אולם, במודל הרגרסיה משולבים גם מספר משתנים שתרומתם, כפי שמצוין בלוח 12-3, הינה ברמת מובהקות של $p < 0.05$.

השירות הסדיר בצה"ל, תורם 5.7% להסבר השונות ברמת השליטה: רמת השליטה בשפה אצל עולה אשר שירת שירות סדיר עולה משמעותית על זו של עולה אשר לא שירת.

מסתבר גם כי מצבו המשפחתי של העולה תורם 5.7% להסבר השונות ברמת השליטה בשפה: עולים שאינם נשואים (רווק, אלמן, גרוש, פרוד) שולטים טוב יותר בשפה מאלה הנשואים.

משתנה משמעותי נוסף הינו מינו של העולה, התורם 3.8% להסבר השונות. מסתבר כי באופן בלתי תלוי במשתנים שצוינו לעיל, נשים עולות שולטות בשפה העברית ברמה גבוהה יותר מאשר גברים עולים.

יש לציין כי במשוואת הרגרסיה שצוינה, נבחנה השפעתם של משתנים נוספים כגון השתתפות בשוק העבודה (מועסק/לא מועסק), מצב הדיור (דירה בבעלות/בשכירות), מצב חברתי (חברים ישראלים) ומספר ילדים עד גיל 18, אך משתנים אלה נפלטו ממודל הרגרסיה ותרומתם להסבר השונות בשליטה בשפה נמצאה כבלתי מובהקת מבחינה סטטיסטית ($p > 0.05$).

בהתאם לממצאים, ניתן להסיק כי עולים מבריה"מ (לשעבר) המאופיינים ברמת השליטה הגבוהה ביותר בשפה העברית הינם אלה אשר הגיעו לישראל בגיל צעיר ככל האפשר, למדו/לומדים בישראל לימודים פורמליים במוסד חינוכי אחד לפחות, משתייכים למשק בית ברמת הכנסה גבוהה בהרבה מההכנסה הממוצעת במשק, הינם בעלי השכלה גבוהה, מגדירים עצמם כדתיים, הוותק שלהם בארץ גבוה (עלו בשנים הראשונות לגל העלייה), מתגוררים בשכונות מגורים בהן חלקם היחסי של העולים מבריה"מ (לשעבר) נמוך יחסית, שירתו שירות סדיר בצה"ל, אינם נשואים ומשתייכים למין הנשי.

מאידך, עולים אשר מאופיינים ברמת שליטה נמוכה ביותר בשפה העברית, הינם אלה אשר הגיעו לישראל בגיל גבוה, לא השתתפו בלימודים פורמליים במוסד חינוכי כלשהו, משתייכים למשק בית בעל הכנסה נמוכה בהרבה מההכנסה הממוצעת במשק, הינם בעלי השכלה נמוכה, מגדירים עצמם כחילוניים, הוותק שלהם בארץ נמוך, מתגוררים בשכונות בהן חלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) גבוה יחסית, לא שירתו שירות סדיר בצה"ל, הינם נשואים ומשתייכים למין הגברי.

מודל הרגרסיה שהוצג לעיל מתייחס לכלל העולים. עם זאת, בעקבות התרומה הגבוהה של משתנה הגיל בעת העלייה להסבר השונות במדד רמת השליטה בשפה עברית (-0.553) והמתאם הגבוה, שצוין לעיל, בין גיל העולים בעת העלייה וגילם בעת המחקר, לבין רמת השליטה בשפה העברית ($r = -0.70$), הוחלט לבחון בנפרד את קבוצות גילאי 18-29 ו-30 ומעלה.

לוח 13-3: מדרג המשתנים המסבירים את השונות בשליטה בשפה העברית בקרב עולי בריה"מ (לשעבר)
(R Square=.599) 30+ בגילאי

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
גיל בעת העלייה	-0.519	.000
לימודים פורמליים במוסד השכלה בישראל	.229	.000
גובה הכנסה למשק בית	.202	.000
השכלה	.180	.000
חילוניות/דתיות	-0.097	.000
נשוי/לא נשוי	-0.066	.005
ותק בארץ	.062	.022
חלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונה	-0.055	.020
יהודי/לא יהודי	.054	.040

מודל רגרסיה זה, המצליח להסביר כ-60% מהשונות ברמת השליטה בשפה העברית בקרב העולים בגילאי 30 ומעלה, הינו דומה למדי בהרכבו, לגבי כלל העולים, למודל הרגרסיה שהוצג לעיל. זאת, למעט משתנה השירות הסדיר בצה"ל, שהינו כמעט בלתי-אקטואלי לגבי קבוצת גיל זו ומשתנה המין, שתרומתו היתה שולית בקרב כלל העולים והתגלתה כבלתי מובהקת במודל הנוכחי.

מדרג המשתנים על פי תרומתם היחסית להסבר השונות זהה למדי למודל המקביל, המתייחס לכלל האוכלוסייה. גם כאן, אנו מוצאים כי המשתנה המסביר את השונות באופן דומיננטי הינו הגיל בעת העלייה (-51.9%): ככל שהעולה היה צעיר יותר בעת עלייתו, כך גבוהה יותר שליטתו בשפה העברית בעת המחקר.

מעבר לכך, תורמים לשליטה בשפה גם לימודים פורמליים במוסד השכלה בישראל (22.9%), גובה ההכנסה למשק בית (20.2%) - ככל שההכנסה גבוהה יותר רמת השליטה גבוהה יותר, וכן רמת ההשכלה של העולה (18%) המעניקה יתרון לעולים בשליטה בשפה, ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר.

מעבר לתרומתם של משתנים אלה, מופיעים במודל זה, כבקודמו, משתנים שתרומתם להסבר השונות מצומצמת יותר, כגון הגדרה עצמית כחילוני עד דתי - המעניקה יתרון בשליטה בשפה לדתיים יותר (-9.7%), מצבו המשפחתי של העולה - המעניק יתרון בשליטה בשפה לעולים שאינם נשואים (רווקים, אלמנים, גרושים) על פני אלה הנשואים (-6.6%), הוותק בארץ - התורם אף הוא באופן בלתי תלוי לשליטה בשפה - אך תרומתו שולית למדי (6.2%), חלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונת המגורים - המעניק יתרון בשליטה בשפה העברית לעולים המתגוררים בשכונות בהן חלקם של העולים מצומצם (-5.5%) וכן ההשתייכות הדתית שלהם - המצביעה על יתרון מה ברכישת השפה ללא-יהודים, על פני היהודים - על פי ההלכה (5.4%).

בעוד שבקרב העולים בגילאי 30 ומעלה נמצא דמיון משמעותי בין מודל הרגרסיה שהתקבל לגבי כלל האוכלוסייה לבין מודל הרגרסיה המתייחס לגילאי 30 ומעלה, הרי שבקרב קבוצת גילאי 18-29, בה השליטה בשפה העברית התגלתה כגבוהה ביותר בהשוואה לקבוצות הגיל הבוגרות יותר, הממצאים שונים.

לוח 3-14: מדרג משתנים המסבירים את השונות בשליטה בשפה העברית בקרב עולי בריה"מ (לשעבר)
 גילאי 18-29 (R Square=.361)

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
ותק	.329	.000
לימודים פורמליים במוסד השכלה בישראל	.256	.000
ילדים	-.191	.000
הכנסה למשק בית	.130	.016

מודל זה, המאופיין ברמת הסבר נמוכה מקודמיו (36.1%), אם גם מקובלת במדעי החברה, מצביע על כך שבקרב גילאי 18-29 מוסברת השונות ברמת השליטה בשפה העברית, בעיקר על ידי הוותק בארץ (32.9%) והלימודים במוסד השכלה פורמלי בישראל (25.6%). כלומר, ככל שהצעיר/ה ותיקים יותר בישראל ובמהלך שהותם בארץ למדו לימודים פורמליים במוסד השכלה כלשהו בישראל, כך רבה יותר שליטתם בשפה.

כמו כן, מסתבר שהורות בקבוצת גיל זו פוגעת בשליטה בשפה העברית: ככל שנמוך יותר מספרם של הילדים לצעירים בקבוצת גיל זו, כך רבה יותר שליטתם בשפה (-19.1%).

גם רמת ההכנסה למשק בית תורמת לשליטה בשפה (13%): ככל שההכנסה גבוהה יותר - רבה יותר גם השליטה בשפה.

מן הראוי לציין כי ביחס לקבוצת גיל זו, אין אנו מוצאים במודל הרגרסיה תרומה מובהקת כלשהי לשליטה בעברית במשתנים המתגלים כמשמעותיים לגבי קבוצת הגיל המבוגרת יותר, כגון גיל בעת העלייה, השכלה, חילוניות/דתיות, נשוי/לא נשוי, יהודי/לא יהודי וחלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונת המגורים. משתנים אלה אינם מבחינים בין הנחקרים ברמת השליטה בעברית בקבוצת גיל זו ואף לא השירות הסדיר בצה"ל, המתגלה כמבחין וכמסביר את השונות בשליטה בשפה בקרב כלל העולים, אך איננו תורם להסבר בקבוצת גיל זו, שרוב הנכללים בה שירתו שירות סדיר בצה"ל.

ממצאים עיקריים

- רמת השליטה בשפה העברית בקרב אוכלוסיית העולים אשר ותקה הממוצע בארץ הינו 10.4 שנים - הינה בינונית. הבנת הנשמע ויכולת השיחה בעברית עולות על יכולת הקריאה, ובעיקר על יכולת הכתיבה. רמת השליטה בשפה גבוהה יחסית בקרב גילאי 18-29 ונמוכה בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה. 41.4% מקרב העולים שולטים בכתיבה ברמה נמוכה, או כלל אינם שולטים בכתיבה בעברית. 27.7% מקרב העולים אינם מבינים עברית, או מבינים ברמה חלשה בלבד. תופעה זו מאפיינת 27.3% מקרב גילאי 45-59 ו-69.3% מקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה. רמת השליטה הגבוהה ביותר נמצאה באזור חיפה והנמוכה ביותר נמצאה באזור הדרום.
- בחינת שביעות הרצון של העולים מהתקדמותם ברכישת השפה העברית, מגלה רמה בינונית למדי של שביעות רצון (43% "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מהתקדמותם ברכישת השפה). רמת שביעות הרצון תואמת את רמת השליטה בעברית בקרב קבוצת הגיל, ובהתאמה - גבוהה יחסית בקרב הצעירים ונמוכה בקרב המבוגרים.
- השימוש בשפה העברית כשפה עיקרית בביתם של העולים הינו שולי ביותר (3.3%), ואילו בקרב העולים המועסקים - משמשת העברית כשפה העיקרית במקום עבודתם (74.8%). בהתאמה לשימוש המוגבל בשפה העברית בביתם של העולים, גם קריאת העיתונים וכתבי העת בשפה העברית מוגבלת ביותר (64.8% לא קוראים, או כמעט ואינם קוראים, עיתונות בעברית ו-71% אינם חשופים ברמה זו לכתבי עת בשפה העברית) ועיקרה בקרב גילאי 18-29. הוא הדיון, לגבי השימוש באינטרנט בשפה העברית.
- הצפייה בטלוויזיה בשפה העברית מוגבלת ל-1.4 שעות בממוצע ביום. הצפייה יורדת עם הגיל מ-2.7 שעות ביום בקרב גילאי 18-24, ל-0.6 שעות ביום בקרב גילאי 60 ומעלה. 39.8% מקרב העולים אינם צופים כלל בשידורי הטלוויזיה

- בשפה העברית. בין אלה הצופים בשידורים בעברית, שכיחה יותר הצפייה בחדשות מאשר ביתר התכניות.
- המחסום הלשוני (השפה העברית והבעיות הכרוכות בלימוד השפה) הינו הקושי העיקרי הבולט ביותר אשר צוין על ידי העולים, בהסתכלות רטרוספקטיבית על תהליך קליטתם. קושי זה צוין כחמור ביותר על ידי 44.4% מקרב העולים. בקבוצת גילאי 18-24 ציינו זאת 36.4% מקרב העולים, ואילו בקבוצת גילאי 60 ומעלה, צוין קושי זה על ידי 53.9% מקרב העולים. את חומרת המחסום הלשוני אפשר להעריך בהשוואה לבעיות התעסוקה, אשר צוינו אך ורק על ידי 14.9% מקרב העולים כאחד הקשיים העיקריים אשר ליוו את תהליך קליטתם.
- העולים רואים חשיבות ברכישת השפה העברית, ומעטים מהם בלבד סבורים כי אין צורך ללמוד עברית, או כי יש צורך לרכוש את השפה העברית באופן מוגבל בלבד. מרביתם (75.9%) סבורים כי יש לרכוש את השפה העברית, תוך שמירה על השפה הרוסית. עמדה זו מאפיינת אף את קבוצת הגיל המבוגרת שבין העולים (60 ומעלה). יש לציין כי 57.8% מקרב העולים סבורים כי השליטה בשפה העברית חשובה מאוד, כך גם סבורים 41.7% מקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה. חשיבות זו אף עולה כאשר העולים מתייחסים לילדיהם. 75.1% מקרב העולים סבורים כי חשוב מאוד שילדיהם ישלטו בשפה העברית.
- לדעתם של 58.6% מקרב העולים מהווה השליטה בשפה העברית מרכיב חשוב בהחלט בזהות הישראלית.
- חשיבותה ומרכזיותה של השליטה בשפה העברית בתהליכי ההשתלבות של העולים מבריה"מ (לשעבר) מסתברת אף מהקשרים הסטטיסטיים המובהקים שעלו במחקר, בין רמת השליטה בשפה לבין משתנים מרכזיים מתחומי הקליטה השונים: חברה, תעסוקה, כלכלה, תרבות, זהות ועוד.
- שונות ברמת השליטה בשפה העברית מוסברת בעיקר על ידי הגיל בעת העלייה, הלימודים הפורמליים במוסד חינוכי בישראל, רמת ההכנסה למשק בית ורמת ההשכלה של העולה. כלומר, ככל שהעולה הגיע לישראל בגיל צעיר יותר, למד בישראל לימודים פורמליים, משתייך למשק בית ברמת הכנסה גבוהה ורמת השכלתו גבוהה יחסית, כן שליטתו בשפה העברית רבה יותר.
- בקרב קבוצת גילאי 18-29, המייצגת את קבוצת העולים בעלי רמת השליטה הגבוהה ביותר בשפה העברית, מוסברת השוונות ברמת השליטה בעברית בעיקר על ידי הוותק בארץ, הלימודים במוסד השכלה פורמלי בישראל, מספר הילדים וההכנסה למשק בית. כלומר, ככל שהעולה בקבוצת גיל צעיר זה הינו בעל ותק רב יותר בישראל, סיים או למד לימודים פורמליים במוסד השכלה בישראל, אין לו ילדים והכנסתו למשק בית גבוהה מההכנסה הממוצעת במשק, כך גבוהה יותר רמת שליטתו בשפה העברית. מאידך, צעיר/ה שהינם בעלי ותק נמוך יחסית בארץ, לא למדו לימודים פורמליים במוסד השכלה בישראל, הינם הורים לילדים והכנסתם למשק בית נמוכה מהממוצע במשק, מאופיינים ברמת שליטה נמוכה בשפה העברית.

פרק 4

השפה הרוסית

א. מטרות

1. בחינת השימוש שעושים עולי בריה"מ (לשעבר) בשפה הרוסית כשפה עיקרית בבית, בעבודה ובחשיפה לאמצעי התקשורת בשפה הרוסית (עיתונות, כתבי עת, ספרים, טלוויזיה, סרטים, אינטרנט).
2. בחינת החשיבות שמייחסים העולים להמשך קיומן ולהרחבתן של מסגרות חינוך, תרבות ותקשורת בשפה הרוסית.
3. בחינת הקשרים בין השימוש בשפה הרוסית לבין משתנים מרכזיים בתהליכי השתלבות העולים בחברה ובמשק.

ב. ממצאים

1. הרוסית כשפה עיקרית (ש' 82/1)

השפה הרוסית מתגלה כשפה השולטת ללא עוררין במרחב הביתי. 95.8% מקרב העולים דוברים בעיקר רוסית בביתם, ללא הבדל משמעותי בין גברים לנשים, או בין קבוצות הגיל השונות. כך, גם 92.6% מקרב העולים בגילאי 18-24, המשתמשים ברוסית כשפה העיקרית בביתם. אין הבדל בנידון בין אזורי הארץ והערים השונות. בתחום העבודה, השימוש בשפה הרוסית מוגבל: רק רבע (25%) מהעולים משתמשים בשפה זו כשפה עיקרית במקום עבודתם. שימוש זה רווח יותר בקרב נשים (29.7%) מאשר בקרב גברים (20.1%). השימוש ברוסית כשפה עיקרית בעבודה עולה עם הגיל: בקרב בני 18-24 משתמשים 11.2% בעיקר ברוסית, ואילו 28.1% מקרב גילאי 45-59 משתמשים בה. בקבוצת גיל זו, אנו מוצאים שימוש רב יותר בשפה הרוסית בעבודה בקרב נשים (35.9%) מאשר בקרב גברים (19.8%).

2. צריכת תקשורת בשפה הרוסית

א. עיתונות וכתבי עת

החשיפה לעיתונות (ש' 86/2) בשפה הרוסית היוצאת לאור בישראל משמעותית ביותר בקרב העולים, במיוחד בהשוואה לחשיפה לעיתונות בשפה העברית.

לוח 4-1: חשיפה לעיתונות בשפה הרוסית היוצאת לאור בישראל, בהשוואה לחשיפה לעיתונות בשפה העברית - לפי גיל (באחוזים)

"קורא תמיד"		גיל
עיתונות עברית	עיתונות רוסית מישראל	
10.5	44.1	סך הכול
35.3	14.4	24-18
23.5	19.3	29-25
8.2	35.4	44-30
--	48.2	59-45
--	75.3	60+

הממצאים בלוח 4-1 מצביעים על חשיפה גוברת והולכת לעיתונות הרוסית - בהתאמה לגיל, ומאידך על ירידה בחשיפה לעיתונות בשפה העברית - עם העלייה בגיל. אין הבדלים משמעותיים בנידון בין גברים לנשים או בין האזורים והערים

השונות. כך, למעט הפרשים בין נצרת עילית לאשדוד: 50.4% מקרב העולים בנצרת עילית קוראים בקביעות עיתונות ישראלית ברוסית ו-15.9% מקרבם אף קוראים בקביעות עיתונות בעברית, לעומת 34.8% מקרב העולים באשדוד הקוראים בקביעות עיתונות ישראלית ברוסית ו-8.5% מקרבם הקוראים בקביעות עיתונות בעברית.

צריכת כתבי העת (ש' 86/4) בשפה הרוסית היוצאים לאור בישראל נמוכה מזו של העיתונות בשפה הרוסית היוצאת לאור בישראל. גם כאן, עולה הצריכה במקביל לעלייה בגילם של העולים, והיא מלווה בירידה בצריכת כתבי עת בשפה העברית.

לוח 2-4: חשיפה לכתבי עת בשפה הרוסית היוצאים לאור בישראל, בהשוואה לחשיפה לכתבי עת בעברית - לפי גיל (באחוזים)

"קורא תמיד"		גיל
כתבי עת בעברית	כתבי עת ברוסית מישראל	
7.5	24.6	סך הכול
28.7	11.7	24-18
17.3	15.0	29-25
4.5	23.1	44-30
--	24.4	59-45
--	37.2	60+

יש לציין כי בקבוצת גילאי 60 ומעלה, עולה משמעותית צריכת כתבי העת בשפה הרוסית בקרב הנשים, בהשוואה לגברים (42.2% מקרב הנשים קוראות בקביעות כתבי עת בשפה הרוסית היוצאים לאור בישראל, בהשוואה ל-29.4% מקרב הגברים בקבוצת גיל זו). בהקשר זה, אנו גם מוצאים הפרשים משמעותיים בין נצרת עילית ואזור הצפון, לבין אשדוד ואזור הדרום: 37.6% מקרב העולים באזור הדרום ו-28.1% מקרבם באשדוד, קוראים כתבי עת בשפה הרוסית היוצאים לאור בישראל. זאת, בהשוואה ל-16.1% באזור הצפון ו-16.3% מקרב העולים בנצרת עילית. מגמה זו הינה הפוכה מזו שנמצאה לגבי קריאת עיתונות רוסית באזורים אלה.

10.1% מקרב העולים (ש' 86/5) אף קוראים בקביעות עיתונים וכתבי עת ברוסית היוצאים לאור בבריה"מ (לשעבר), כולל אלה המופצים ברשת האינטרנט. גם בקרב גילאי 18-24, אנו מוצאים 8.1% החשופים בקביעות לכך. עם זאת, יש לשים לב לכך שחשיפה זו נמוכה משמעותית, בהשוואה לחשיפה לעיתונות וכתבי עת ברוסית היוצאים לאור בישראל. נציין גם כי רמת החשיפה לעיתונות, לכתבי עת ולאתרי חדשות וכתבי עת מבריה"מ (לשעבר) גבוהה יותר באזור הדרום (15.3% חשופים בקביעות), בהשוואה לאזור הצפון (6.7% חשופים בקביעות).

ב. ספרים, קלטות ותקליטורים (DVD) (ש' 87)

מהממצאים מסתבר כי 27.3% מקרב העולים שואלים ספרים ברוסית מהספרייה הציבורית, 20.7% מהם מחליפים ספרים ברוסית בחנויות/ספריות פרטיות - בתהליך של ספר תמורת ספר. 29.6% מקרב העולים משאילים קלטות סרטים ברוסית, או עם תרגום לרוסית, ו-29% מקרבם שואלים תקליטורים של סרטים ברוסית, או עם תרגום לרוסית.

שאלת הספרים בספריות הציבוריות והחלפת ספרים בספריות הפרטיות - עולה עם הגיל, תוך פערים בין גברים לנשים. ההשאלה בספריות הציבוריות עולה מ-13.3% בקרב גילאי 18-24, ל-48% בקרב גילאי 60 ומעלה, וההחלפה בספריות הפרטיות עולה מ-12.1% ל-30.6% בקרב קבוצת הגיל המבוגרת. בקרב הנשים אנו מוצאים תדירות גבוהה משמעותית של שאילה והחלפת ספרים, בהשוואה לגברים (31.4% מקרב הנשים משאילות ספרים ו-26.5% מהן מחליפות ספרים,

בהשוואה ל-22.4% ו-13.1% מקרב הגברים, בהתאמה). אנו מוצאים גם כי צריכתם של קלטות ותקליטורים בשפה הרוסית שכיחה במיוחד בקרב קבוצות גילאי 25-29 (39.8%) ו-30-44 (38.7%). בקבוצת גילאי 25-29, אנו מוצאים צריכה גבוהה משמעותית בקרב הגברים, בהשוואה לזו שבקרב הנשים (45.4% מקרב הגברים שואלים קלטות, בהשוואה ל-34.4% מקרב הנשים, ואילו לגבי שאילת תקליטורים, אנו מוצאים כי 48.5% מקרב הגברים עושים זאת, בהשוואה ל-37.4% מקרב נשים).

לוח 3-4: שימוש בשירותי תרבות (שאילת ספרים/החלפת ספרים/שאילת קלטות/תקליטורים) בשפה הרוסית - לפי גיל (באחוזים)

גיל	משתמשים
סך הכול	53.6
18-24	40.5
25-29	49.2
30-44	54.4
45-59	52.5
60+	62.7

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 3-4, מחצית מאוכלוסיית העולים משתמשת לפחות באחד מארבעת השירותים בשפה הרוסית, שצוינו לעיל. השימוש בשירותים אלה עולה עם הגיל, החל ב-40.5% בקרב גילאי 18-24, ועד 62.7% מקרב גילאי 60 ומעלה. אין הבדלים משמעותיים בנידון בין גברים ונשים, וכן לא נמצא קשר בין תדירות השימוש בשירותים אלה לבין גיל העולה, הגיל בעת העלייה, הוותק בארץ, רמת ההשכלה והידע בעברית. מאידך, מסתבר שבאזור הצפון ובעיר נצרת עילית השימוש בשירותים שצוינו גבוה יחסית לאזור הדרום ולעיר אשדוד (61.6% באזור הצפון ו-66.7% בנצרת עילית, בהשוואה ל-46.7% באזור הדרום ו-49.3% באשדוד).

ג. אינטרנט (ש' 88)

השימוש במחשב וברשת האינטרנט לצורך כניסה לאתרים, דואר אלקטרוני, קבוצות דיון, צ'אט וכדומה רווח בקרב עולי בריה"מ (לשעבר). שימוש זה רווח יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים, והשימוש בשפה הרוסית ברשת עולה על השימוש בשפות עברית ואנגלית. אך בעוד שהשימוש בעברית ובאנגלית ברשת רווח בקרב קבוצות הגיל הצעירות, חודר השימוש בשפה הרוסית לקבוצות הגיל המבוגרות.

לוח 4-4: השימוש באינטרנט ברוסית, בעברית ובאנגלית - לפי קבוצות גיל ומין (באחוזים)

"משתמשים תמיד"			גיל/מין
אנגלית	עברית	רוסית	
18.1	21.1	32.8	סך הכול
24.3	24.3	42.7	גברים
12.9	18.5	24.6	נשים
46.4	57.0	39.2	18-24
46.9	56.0	45.4	גברים
46.0	58.0	33.0	נשים

"משתמשים תמיד"			
אנגלית	עברית	רוסית	גיל/מין
31.5	44.4	49.4	29-25
36.4	41.2	59.7	גברים
26.9	47.4	39.7	נשים
21.7	23.2	44.2	44-30
32.7	29.8	57.2	גברים
11.6	17.3	32.5	נשים
8.8	10.4	30.8	59-45
13.0	(10.1)	37.8	גברים
(5.4)	10.5	25.4	נשים
(3.0)	(1.3)	12.6	60+
(4.9)	(3.3)	20.1	גברים
(1.8)	--	(7.8)	נשים

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים בלוח 4-4 מצביעים על כך שבקרב גילאי 18-24 עולה השימוש באינטרנט בשפות העברית והאנגלית על השימוש בשפה הרוסית. בקבוצת גיל זו אף משתווה השימוש שעושות הנשים בלשון העברית והאנגלית באינטרנט לזה של הגברים. גם בקרב גילאי 30-44, משתמשים חלק משמעותי מהעולים באינטרנט בשפה העברית והאנגלית, ולא רק בשפה הרוסית. עם זאת, בקרב גילאי 45-59 השימוש בעברית ובאנגלית זניח, ובקרב גילאי 60 ומעלה גם השימוש בשפה הרוסית, ובאינטרנט בכלל, הינו שולי למדי.

יש לציין כי השימוש באינטרנט, בכל השפות, נמוך משמעותית באזור הדרום ובעיר אשדוד, מהשימוש באזור חיפה ובאזור הצפון. בעיר אשדוד, 20.7% מקרב העולים "משתמשים תמיד" באינטרנט בשפה הרוסית, ובאזור הדרום כולו משתמשים באינטרנט 23.5% מקרב העולים, בהשוואה ל-36.7% באזור חיפה ול-41.2% בעיר חיפה, וכן בהשוואה ל-32.6% באזור הצפון ול-37.1% בנצרת עילית.

ד. טלוויזיה (ש' 89-91)

עולי בריה"מ (לשעבר) צופים במגוון ערוצי טלוויזיה בשפה הרוסית, הן בערוצים המשודרים מישראל וערוצים המשודרים ממוסקבה בירת בריה"מ (לשעבר), והן בערוצים המשודרים מהתפוצה הרוסית שמחוץ לישראל (RTVI).

לוח 4-5: שעות צפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית, בהשוואה לטלוויזיה בשפה העברית - לפי גיל ומין

שעות צפייה ביום בשפה העברית		שעות צפייה ביום בשפה הרוסית		
אחוזי	ממוצע שעות צפייה	אחוזי	ממוצע שעות צפייה	גיל/מין
6.2	1.4	18.0	3.0	סך הכול
6.8	1.4	15.5	2.8	גברים
5.7	1.3	20.0	3.3	נשים
16.2	2.7	14.4	2.2	24-18
14.2	2.6	12.4	1.9	גברים
18.2	2.9	16.6	2.4	נשים

שעות צפייה ביום בשפה העברית		שעות צפייה ביום בשפה הרוסית		גיל/מין
אחוזי צפייה מעל 5 שעות	ממוצע שעות צפייה	אחוזי צפייה מעל 5 שעות	ממוצע שעות צפייה	
(4.2)	1.7	(6.4)	1.8	29-25
(4.0)	1.5	(5.3)	1.8	גברים
(4.3)	2.0	7.3	1.9	נשים
7.7	1.5	17.0	3.0	44-30
10.2	1.6	13.1	2.9	גברים
(5.4)	1.4	20.6	3.5	נשים
(4.9)	1.2	15.2	3.0	59-45
(4.9)	1.2	15.6	3.0	גברים
(4.9)	1.1	15.0	3.0	נשים
(1.4)	0.6	28.4	3.9	60+
(1.1)	0.6	25.7	3.4	גברים
(1.7)	0.6	30.1	4.1	נשים

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

כפי שמצביעים הממצאים בלוח 4-5, ממוצע שעות הצפייה ביום בטלוויזיה בשפה הרוסית עולה משמעותית (3.0 שעות) בקרב כלל העולים על ממוצע הצפייה בשפה העברית (1.4 שעות). גם אחוז הצופים חמש שעות ומעלה בטלוויזיה בשפה הרוסית (18%) עולה, במקביל, באופן משמעותי על אחוז הצפייה בטלוויזיה בשפה העברית (6.2%). בקרב גילאי 18-24, עולות שעות הצפייה ביום בשפה העברית על אלה בשפה הרוסית (2.7 שעות לעומת 2.2 שעות, בהתאמה), ואילו בקרב גילאי 25-59, ממוצע הצפייה בעברית וברוסית זהה למדי.

מגיל 30 ומעלה, עולה משמעותית הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית על זאת שבשפה העברית, וגדל בהדרגה חלקם של אלה הצופים חמש שעות ומעלה ביום, בממוצע. זאת, בעוד ששעות הצפייה בעברית מצטמצמות והולכות, וחלקם של אלה הצופים חמש שעות ומעלה ביום בשידורים שבשפה העברית, הופך לבלתי משמעותי. יש אף לציין כי בקבוצות גילאי 18-24, 30-44 ו-60 ומעלה, ובקרב כלל ציבור העולים, עולה בקרב נשים ממוצע שעות הצפייה היומיות בשידורי הטלוויזיה בשפה הרוסית על זה שבקרב הגברים. הנתונים אף מצביעים על כך שממוצע שעות הצפייה ביום בטלוויזיה בשפה הרוסית, מגיע ל-3.4 שעות באזור הדרום ול-4.1 שעות באשדוד, בהשוואה ל-2.5 שעות ביום, בממוצע, באזור חיפה ובעיר חיפה.

ערוצי הטלוויזיה בשפה הרוסית בהם צופים העולים מגוונים למדי, כפי שמצביע לוח 4-6 להלן:

לוח 4-6: צפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית - לפי ערוצים, גיל ומין (באחוזים)

"צופים תמיד"				
שידורים מחוץ לישראל		שידורים מישראל		
שידורים מהתפוצה הרוסית	שידורים ממוסקבה	ערוץ קהילתי מישראל	ערוצים רוסיים מישראל	גיל/מין
52.0	52.2	13.5	48.9	סך הכול
50.6	50.8	11.3	45.7	גברים
53.2	53.3	15.3	51.6	נשים
23.4	22.0	6.5	23.3	24-18
19.8	18.0	(3.2)	20.4	גברים
27.0	26.1	9.8	26.3	נשים
30.5	26.8	6.9	23.0	29-25
31.3	24.3	12.1	22.2	גברים
29.7	29.2	(2.0)	23.7	נשים
49.8	50.8	11.0	38.4	44-30
48.2	49.5	(8.0)	36.5	גברים
51.1	52.0	13.7	40.1	נשים
59.5				59-45
70.8	58.0	16.3	57.2	גברים
61.1	68.6	13.4	62.7	נשים
	49.5	18.6	52.7	
70.8	74.2	19.7	75.8	60+
61.1	67.8	18.3	67.1	גברים
77.2	78.3	20.6	81.5	נשים

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הממצאים המובאים בלוח 4-6 מציגים את אוכלוסיית עולי בריה"מ (לשעבר) כאוכלוסייה רב-ערוצית. הצפייה הקבועה איננה מתמקדת אך ורק במקור מידע אחד, אלא יש בקרב כמחצית ומעלה מהעולים צפייה בשידורי הערוצים הרוסיים מישראל, ממוסקבה - בירת בריה"מ (לשעבר) ומהתפוצה הרוסית שמחוץ לישראל. בערוץ הקהילתי, המכוון לאוכלוסיות מגוונות ומשדר בשפות שונות, הצפייה הקבועה מוגבלת, אם כי היא עולה בקרב גילאי 45 ומעלה. בקרב גילאי 18-29, נעה הצפייה הקבועה בערוצים דוברי רוסית מהארץ ומחו"ל, בין 20%-30% בלבד. בקרב גילאי 30-44, עולה באופן ניכר הצפייה הקבועה על זו שבקרב קבוצת הגיל הצעירה. מגיל 45 ומעלה - אנו מוצאים עלייה משמעותית נוספת, ובגיל 60 ומעלה, כ-70%-75% מקרב העולים צופים בקביעות בערוצים דוברי הרוסית, מהארץ ומחו"ל.

בחינת הקשרים הסטטיסטיים בין דפוסי החשיפה לאמצעי התקשורת בשפה הרוסית בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) לבין משתני רקע שונים, מגלה כי לרוב אין מתאם מובהק בין הוותק בארץ לבין דפוסי החשיפה לאמצעי התקשורת השונים בשפה הרוסית, או שהמתאם המובהק שנמצא מבטא מתאם חלש יחסית.

עם זאת, נמצאו מתאמים סטטיסטיים משמעותיים ומובהקים ($p < 0.01$) בין רמת החשיפה לאמצעי התקשורת השונים בשפה הרוסית לבין גילם של העולים, גילם בעת העלייה ורמת שליטתם בשפה העברית. כלומר, ככל שגילו של העולה צעיר יותר וגילו בעת העלייה היה צעיר יותר, כך נמוכה יותר חשיפתו לאמצעי התקשורת בשפה הרוסית, למעט האינטרנט והערוץ הקהילתי. שעות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית עולות במקביל לעלייה בגיל העולה ($r = 0.21$) ולגילו בעת העלייה ($r = 0.24$) ועומדות ביחס הפוך, כלשהו, לוותק בארץ ($r = -0.12$). עם זאת, לא נמצא קשר מובהק בין שעות הצפייה להשכלתם של העולים.

תדירות הקריאה בעיתונות הרוסית היוצאת לאור בישראל, עולה עם הגיל ($r = 0.43$) ועם הגיל בעת העלייה ($r = 0.45$) ועומדת ביחס הפוך, מובהק, אך חלש ביותר, לוותק בארץ ($r = -0.08$).

השימוש באינטרנט בשפה הרוסית עומד ביחס הפוך לגיל ($r = -0.38$) ולגיל בעת העלייה ($r = -0.36$): הצעירים יותר ואלה שהגיעו בגיל צעיר יותר, משתמשים בתדירות רבה יותר באמצעי זה, ואילו בהקשר לערוץ הקהילתי - לא נמצא קשר מובהק בין גילם של העולים וגילם בעת העלייה, לבין תדירות חשיפתם לערוץ הקהילתי בשפה הרוסית.

בנוסף, נמצא קשר שלילי, משמעותי ומובהק, בין מדד רמת השליטה בשפה העברית לבין שעות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית ($r = -0.25$) ותדירות החשיפה לעיתונות הרוסית היוצאת לאור בישראל ($r = -0.44$), אך גם קשר חיובי עם תדירות השימוש באינטרנט ($r = 0.40$). קשר חיובי זה, מצביע על כך שבקרב קבוצת הגיל הצעירה, השולטת בשפה העברית, רווח יותר השימוש באינטרנט בשפה הרוסית, לצד השפה העברית והאנגלית, כפי שצוין לעיל. ממצא זה מתיישב עם הממצא שצוין לעיל, כי בקרב קבוצת הגיל הצעירה, מהווה השפה הרוסית שפה בלעדית כמעט במרחב הביתי, על אף השליטה הרבה יחסית בשפה העברית.

מן הראוי לציין גם את הקשר הסטטיסטי שנמצא בין מקורות התקשורת בשפה הרוסית לבין הגדרת זהותו של העולה. ככל שהעולה חש עצמו, בקשר להגדרת זהותו, יותר כ"רוסי" (ש' 133/2), כך נוטה הוא יותר להיחשף לכתבי עת המוצאים לאור בבריה"מ (לשעבר) ($r = 0.25$). מאידך, ככל שהעולה מגדיר את זהותו במידה רבה יותר כ"עולה מבריה"מ (לשעבר)", כך נוטה הוא יותר להיחשף לכל מקורות המדיה הרוסית - לעיתונות הרוסית היוצאת לאור בישראל ($r = 0.23$), לשידורי הטלוויזיה מישראל ($r = 0.23$) ואף לשידורי הטלוויזיה ממסוקבה ($r = 0.25$) ומהתפוצה הרוסית ($r = 0.21$).

ג. חשיבות אמצעי התקשורת בשפה הרוסית (ש' 9-11/84)

חשיבות המשך קיומם בישראל של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית, גם כאשר אוכלוסיית העולים צברה ותק משמעותי בארץ (10.4 שנים, בממוצע), עולה בבירור מממצאי המחקר. 90.4% מקרב העולים מציינים את חשיבות המשך קיומם של ערוצי טלוויזיה ישראלים המשדרים בשפה הרוסית (45.6% "די חשוב", 44.8% "חשוב מאוד"), 89.6% מקרבם תומכים בהמשך קיומם של עיתונים יומיים ושבועונים בשפה הרוסית (48.5% "די חשוב", 41.4% "חשוב מאוד"), ו-87% מהם תומכים בהמשך קיומו בישראל של ערוץ רדיו ממלכתי בשפה הרוסית (44.1% "די חשוב" ו-42.9% "חשוב מאוד").

עם זאת, מן הראוי לבחון את הקשר בין עמדתם של הנחקרים בנושאים שצוינו לבין גילם, גילם בעת העלייה, הוותק שלהם בארץ, השכלתם ושליטתם בשפה העברית. לצורך זה שולבו תשובותיהם של הנחקרים על השאלות שצוינו במדד חשיבות התקשורת בשפה הרוסית (אלפא קרונבאך 0.92).

בחינת הקשר בין מדד זה לבין המשתנים שצוינו, מגלה כי החשיבות המיוחסת להמשך קיומם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית בישראל עולה באופן מובהק ($p < 0.01$) במקביל לעליית הגיל של העולים ($r = 0.35$) ולגילם בעת העלייה ($r = 0.36$). כלומר, ככל שהעולים מבוגרים יותר וככל שהגיעו לישראל בגיל מבוגר יותר, כך הם מייחסים חשיבות רבה יותר להמשך קיומם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית בישראל.

עם זאת, מן הראוי להדגיש כי גם בקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-24), כ-20% רואים חשיבות רבה מאוד בהמשך קיומם של אמצעי התקשורת שצוינו, וכ-50% נוספים רואים את המשך קיומם כ"חשוב למדי".

כפי שצוין לעיל, לגיל העולה ולגיל בעת העלייה יש קשר מובהק לרמת השליטה בשפה העברית, לכן אין זה מפתיע שמתגלה קשר מובהק בין רמת השליטה בשפה העברית לבין החשיבות הניתנת להמשך קיומם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית ($z=-.38$). כלומר, ככל שרמת השליטה בעברית נמוכה יותר, כך גבוהה יותר מידת החשיבות הניתנת להמשך קיומם של אמצעי תקשורת אלה.

יש לציין כי לא נמצא קשר מובהק בין רמת החשיבות בהמשך קיומה של התקשורת בשפה הרוסית לבין הוותק של העולים בארץ, וכן נמצא קשר מובהק, אך חלש, לרמת השכלתם של העולים ($z=-.15$). כלומר, ככל שהשכלה נמוכה יותר, כך יוחסה חשיבות רבה יותר להמשך קיומם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית, אך כאמור קשר זה חלש יחסית.

בחינת הקשר בין הדגשת חשיבות התקשורת בשפה הרוסית בישראל לבין תפיסת הזהות של העולים, מגלה כי להמשך קיומם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית בישראל מיוחסת חשיבות רבה יותר ככל שהעולה חש עצמו במידה רבה יותר כ"עולה מבריה"מ (לשעבר) ($z=.26$), או כ"מהגר מבריה"מ (לשעבר) ($z=.23$). לא נמצא כל קשר בין דרגת החשיבות המיוחסת להמשך קיומם של אמצעי תקשורת אלה לבין עצמת ההגדרה של הפרט את עצמו כ"רוסי".

ד חשיבות החינוך בשפה הרוסית (ש' 84/6,5)

רשתות החינוך המשלים והתחליפי בשפה הרוסית התפתחו לממדים משמעותיים בקרב העולים מבריה"מ (לשעבר) וחלקן נמצאות כיום בתהליך בו הופכת בהן העברית לשפת ההוראה העיקרית, ואילו השפה הרוסית זוכה למעמד משני. במסגרת המחקר, נשאלו העולים עד כמה חשוב להם כי ימשיכו להתקיים בתי-ספר, קורסים וחוגים לילדים בשפה הרוסית בישראל. מהנתונים עולה כי 62.6% מקרב העולים מייחסים חשיבות להמשך קיומם של בתי-ספר בשפה הרוסית בישראל (23.8% "חשוב מאוד", 38.8% "די חשוב") ו-71.7% מקרבם מייחסים חשיבות להמשך קיומם של קורסים וחוגים לילדים בשפה הרוסית בישראל (27% "חשוב מאוד", 44.7% "די חשוב").

לצורך בחינת הקשר בין עמדתם של הנחקרים בנושאים שצוינו לבין משתני הרקע השונים, שולבו התשובות משתי השאלות למדד חשיבות החינוך בשפה הרוסית (אלפא קרונבאך 0.87). מהממצאים עולה כי החשיבות המיוחסת לחינוך בשפה הרוסית עולה ככל שהשליטה בשפה העברית נמוכה יותר ($z=-.22$). הקשרים בין מידת חשיבות החינוך בשפה הרוסית לבין משתני הרקע האחרים הינם חלשים, או בלתי משמעותיים. כלומר, הקשר בין חשיבות החינוך בשפה הרוסית לגיל ($z=.12$) ולגיל בעת העלייה ($z=.12$) הינו נמוך יחסית. הוא הדין לגבי הקשר לוותק בארץ ($z=-.11$), ואילו הקשר בין רמת ההשכלה לחשיבות החינוך בשפה הרוסית, הסתבר כנמוך ובלתי מובהק. עם זאת, כאשר אנו בוחנים את קבוצת העולים המציינת כי החינוך בשפה הרוסית בבתי הספר ובחוגים "חשוב מאוד", כפי שמציג לוח 4-7 להלן, אנו עדים לעלייה בתמיכה בקיומן של מסגרות חינוך אלה במקביל לעלייה בגיל, במיוחד בקשר לקורסים וחוגים לילדים.

לוח 4-7: העולים הסבורים כי חינוך בשפה הרוסית בבתי-ספר ובחוגים לילדים "חשוב מאוד" - לפי גיל (באחוזים)

גיל	בתי-ספר בשפה הרוסית	חוגים וקורסים לילדים בשפה הרוסית
סך הכול	23.8	27.0
24-18	16.4	15.9
29-25	16.8	19.7
44-30	27.2	28.2
59-45	24.8	29.4
60+	26.1	32.1

הבדלים משמעותיים בנושא זה, בין עמדותיהם של הגברים לאלה של הנשים, בולטים במיוחד בקרב קבוצת הגיל המבוגרת (60 ומעלה). הנשים מגלות תמיכה רבה יותר בקיומן של מסגרות חינוך אלה, בהשוואה לגברים (ל-30.2% מקרב הנשים

"חשוב מאוד" המשך קיומם של בתי-ספר בשפה הרוסית, בהשוואה ל-19.7% מקרב הגברים. ל-37.6% מקרב הנשים "חשוב מאוד" המשך קיומם של קורסים וחוגים לילדים בשפה הרוסית, בהשוואה ל-23.7% מקרב הגברים). לא נמצאו הפרשים משמעותיים בין האזורים השונים בארץ בנושאים שצוינו.

יש לציין כי התגלה קשר מובהק בין התמיכה בהמשך קיומן של מסגרות חינוך בשפה הרוסית לבין עצמת הגדרת הזהות של העולה כ"עולה מבריה"מ (לשעבר) ($r=0.25$) וכ"רוסי" ($r=0.22$). כלומר, ככל שהעולה חש בעצמה רבה יותר שניתן להגדיר את זהותו כ-"עולה מבריה"מ (לשעבר) וכ"רוסי", כך מגלה הוא תמיכה רבה יותר בהמשך קיומן של מסגרות חינוך בשפה הרוסית.

חשיבות מוסדות תרבות בשפה הרוסית (ש' 84/8,7)

חשיבות המשך קיומם בישראל של מוסדות תרבות בשפה הרוסית, נבחן באמצעות שתי שאלות. האחת, מתייחסת להמשך קיומן של להקות תיאטרון בשפה הרוסית, והשנייה מתייחסת להמשך קיומן בישראל של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית. 87.5% מקרב העולים רואים חשיבות בהמשך קיומן בישראל של להקות תיאטרון בשפה הרוסית (54.5% "די חשוב", ו-33% "חשוב מאוד") ו-83.8% מקרבם רואים חשיבות בהמשך קיומן של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית. בהקשר זה, וכפי שצוין לעיל, יש לשים לב לכך שרק 27.3% מקרב העולים משתמשים בשירותי הספריות הציבוריות.

לוח 4-8: העולים הסבורים כי המשך קיומן של להקות תיאטרון וספריות ציבוריות בשפה הרוסית הינו "חשוב מאוד" - לפי גיל (באחוזים)

גיל	להקות תיאטרון	ספרייה ציבורית
סך הכול	33.0	34.0
24-18	17.5	18.4
29-25	19.9	21.6
44-30	33.5	31.9
59-45	35.5	38.3
60+	43.7	45.2

הנתונים המובאים בלוח 4-8 מצביעים על קשר בין גיל העולה לבין הכרתו בחשיבות המשך קיומן של להקות תיאטרון וספריות ציבוריות בשפה הרוסית. מגמה זו אף עולה בניגוד הקשרים הסטטיסטיים עם משתני הרקע, כאשר ההכרה בחשיבות קיומן של להקות תיאטרון בשפה הרוסית עומדת במתאם מובהק עם גילו של העולה ($r=0.27$). גילו בעת העלייה ($r=0.29$) ורמת שליטתו בשפה העברית ($r=-0.32$). כלומר, ההכרה בחשיבות המשך קיומן של להקות תיאטרון עולה ככל שגילו של העולה גבוה יותר, גילו בעת העלייה היה גבוה יותר ושליטתו בשפה העברית נמוכה יותר. לא נמצא מתאם מובהק עם הוותק בארץ, ואילו עם רמת ההשכלה של העולה - המתאם מובהק אך נמוך יחסית ($r=0.11$).

מגמות זהות נמצאו בהקשר להמשך קיומן של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית. כלומר, ההכרה בחשיבות המשך קיומן של ספריות אלה עולה עם גילו של העולה ($r=0.27$), גילו בעת העלייה ($r=0.29$) וככל ששליטתו בשפה העברית נמוכה יותר ($r=-0.27$). גם בנושא זה לא ניתן למצוא מתאם מובהק בין חשיבות המשך קיומן של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית לבין ותקו של העולה בארץ. עם השכלתו של העולה נמצא מתאם מובהק נמוך יחסית ($r=0.14$). יש לציין כי אין אנו מוצאים הפרשים מובהקים בנידון, בין עמדות הגברים לעמדות הנשים, למעט בקרב קבוצת גילאי 24-18, בה הנשים מחייבות יותר, בהשוואה לגברים, את המשך קיומן של להקות תיאטרון וספריות ציבוריות בשפה הרוסית. 76% מקרב הנשים רואות חשיבות ("חשוב מאוד" ו"די חשוב") בהמשך קיומן של להקות תיאטרון בשפה הרוסית, בהשוואה ל-55.3% מקרב הגברים, ואילו בהמשך קיומן של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית, רואות חשיבות 73.8% מקרב הנשים, בהשוואה ל-56.1% מבין הגברים. בהקשר להבדלים בין אזורים וערים, יש לציין כי בעיר אשדוד נמצאה הכרה נמוכה יחסית בחשיבות המשך קיומן של להקות תיאטרון וספריות ציבוריות בשפה הרוסית.

גם בנושא זה אנו מוצאים קשר בין העמדה התומכת בהמשך קיומן של להקות תיאטרון וספריות ציבוריות בשפה הרוסית, לבין הגדרת זהותן של העולה. ככל שהעולה חש עצמו יותר "עולה מבריה"מ (לשעבר)", "מהגר מבריה"מ (לשעבר)" או "רוסי", כך חזקה יותר תמיכתו בהמשך קיומן של להקות תיאטרון בשפה הרוסית (25. =z=18, 20. =z=x, בהתאמה) ובהמשך קיומן של ספריות ציבוריות בשפה הרוסית (27. =z=15, 19. =z=x, בהתאמה).

ה. הרחבת חשיבות השפה הרוסית בישראל

בנוסף להיבטי השפה הרוסית, שצויינו לעיל, המתייחסים לשימושים השונים בשפה ולחשיבות המשך קיומן של אמצעי התקשורת, מערכות החינוך הפורמלי והבלתי-פורמלי ומוסדות התרבות בשפה הרוסית, אשר התפתחו במהלך השתלבותם של העולים בחברה הישראלית, נשאלו העולים באשר לעמדתם לגבי הענקת חשיבות ומשקל רב יותר לשפה הרוסית במרחב הישראלי. שאלות אלה בחנו את מידת ההסכמה, או אי ההסכמה של המשיב להגדרות שהתייחסו: להכרה בשפה הרוסית כשפה רשמית בישראל, להרחבת לימודי השפה הרוסית במערכת החינוך בישראל, להרחבת השימוש בשפה הרוסית בערוצי הרדיו בישראל, להרחבת השימוש בשפה הרוסית בקבלת הקהל במשרדי הממשלה ולהרחבת השימוש בשפה הרוסית בעסקים, במסחר ובבנקאות.

לוח 9-4: מידת ההסכמה ("מסכים", "מסכים בהחלט") להרחבת השימוש בשפה הרוסית בתחומים שונים בישראל - לפי גיל (באחוזים)

גיל	הרחבת השימוש בשפה הרוסית בעסקים, במסחר ובבנקאות			הרחבת השימוש בשפה הרוסית בקבלת הקהל במשרדי הממשלה			הכרה בשפה הרוסית כשפה רשמית בישראל			הרחבת השימוש בשפה הרוסית בערוצי הטלוויזיה בישראל		
	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה
סו"כ	31.3	50.4	81.7	32.9	47.2	80.1	21.1	38.4	59.5	16.5	36.4	52.9
24-18	16.9	55.0	71.9	18.1	53.9	72.0	11.7	43.0	54.7	8.8	32.7	41.5
29-25	16.2	61.6	77.8	16.8	62.6	79.4	10.9	37.6	48.5	9.7	33.6	43.3
44-30	29.5	50.9	81.4	30.5	44.0	74.5	17.8	38.3	56.1	15.6	38.3	53.9
59-45	32.6	48.1	80.7	34.9	42.8	77.7	25.1	32.9	58.0	21.4	37.3	58.7
60+	45.6	45.2	90.8	47.8	45.6	93.4	29.5	40.8	70.3	35.7	36.6	72.3

גיל	הרחבת השימוש בשפה הרוסית בערוצי הרדיו בישראל			הרחבת לימוד השפה הרוסית במערכת החינוך בישראל			הרחבת העיתונות בשפה הרוסית בישראל		
	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה	מסכים בהחלט	מסכים	ס"ה
סך הכול	16.0	36.8	52.8	16.3	40.6	56.9	13.9	27.9	41.8
24-18	8.9	31.3	40.2	9.4	32.4	41.8	7.7	28.0	35.7
29-25	9.7	32.0	41.7	11.6	29.4	41.0	9.3	27.1	36.4
44-30	15.1	41.8	56.9	16.2	43.0	59.2	14.9	31.9	46.9
59-45	20.1	35.8	55.9	17.5	44.5	62.0	16.8	26.2	42.0
60+	19.1	37.6	56.7	20.8	42.9	63.7	14.8	25.7	40.5

מהנתונים המובאים בלוח 9-4 מסתבר כי רמת ההסכמה בקרב כלל העולים לגבי מרבית ההיגדים שצויינו ("מסכים" ו"מסכים בהחלט"), למעט הרחבת העיתונות בשפה הרוסית, הינה מעל 50% וכי גם בקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-24), רמת ההסכמה עולה על 50% בשלושה מתוך שבעת ההיגדים. בהיגדים הנוותרים, רמת ההסכמה איננה נופלת מ-35%. רמת ההסכמה הגבוהה ביותר באה לידי ביטוי בהקשר להרחבת השימוש בשפה הרוסית בעסקים, במסחר ובבנקאות (81.7%), וכן בהקשר להרחבת השימוש בשפה הרוסית בקבלת הקהל במשרדי הממשלה (80.1%). רמת ההסכמה הנמוכה ביותר התייחסה, כאמור, לצורך בהרחבת העיתונות בשפה הרוסית בישראל, לו גילו הסכמה 41.8% מקרב העולים.

במרבית ההיגדים ניתן להבחין ברמות הסכמה העולות עם הגיל. באשר להבדלים משמעותיים בין עמדות הגברים לנשים, הבדלים אלה ניכרים בקרב הנשים בגילאי 30-44 המגלות הסכמה רבה יותר מזו שמגלים הגברים להכרה בשפה הרוסית כשפה רשמית בישראל, להרחבת לימודי הרוסית במערכת החינוך בישראל ולהרחבת השימוש בשפה הרוסית בערוצי הרדיו בישראל.

על מנת לבחון את הקשרים בין רמת ההסכמה להיגדים השונים לבין משתני הרקע, נעזר במדד חשיבות השפה הרוסית הכולל את מכלול התשובות להיגדים שצויינו, ואשר פיתוחו הונע בעקבות המתאמים הגבוהים והמובהקים בין התשובות לכל שבעת ההיגדים.

בחינת מדד זה (אלפא קרונבאך 0.92) אל מול משתני הרקע, מגלה קשרים מובהקים לגיל בעת העלייה ($t=22$), לגיל ($t=18$) ולוותק ($t=-17$). כלומר, ככל שהעולה מבוגר יותר, היה מבוגר יותר בעת עלייתו, וככל שהוא בעל ותק נמוך יחסית בישראל, כך ייטה הוא לנקוט עמדות התומכות בהגדלת חשיבותה של השפה הרוסית בישראל. יש לשים לב לכך שהקשרים לגיל ולוותק הינם נמוכים יחסית. מאידך, קשר משמעותי חזק יחסית, נמצא בין מדד חשיבות השפה הרוסית לבין רמת השליטה בשפה העברית ($t=-34$). כלומר, התמיכה בהגדלת חשיבות השפה הרוסית בישראל גוברת ככל שרמת השליטה בשפה העברית נמוכה יותר. לא נמצא קשר עם רמת ההשכלה של העולה. כמו כן, נמצא קשר בין תפיסת הזהות של העולה לבין עמדתו בנושא הגדלת חשיבות השפה הרוסית בישראל. כלומר, ככל שהעולה חש עצמו במידה רבה יותר כ"עולה מבריה"מ (לשעבר) ($t=35$), כ"מהגר מבריה"מ (לשעבר) ($t=29$), או כ"רוסי" ($t=29$), כך רבה יותר תמיכתו בהגדלת חשיבותה של השפה הרוסית בישראל.

ו. חשיבות השפה הרוסית בהשוואה לשפה העברית (ש' 84)

בחינת הזיקה לשפה הרוסית, בהשוואה לשפה העברית, התבצעה באמצעות בניית מדד אשר קיבץ יחדיו את שתי קבוצות השאלות שנידונו לעיל. הראשונה, שהתמקדה בבחינת החשיבות המיוחסת לשפה הרוסית (חשיבות המשך קיומם של בתי-ספר בשפה הרוסית, קורסים וחוגים לילדים בשפה הרוסית, ספריות ציבוריות בשפה הרוסית, להקות תיאטרון בשפה הרוסית, עיתונים יומיים/שבועונים בשפה הרוסית, ערוץ רדיו ממלכתי בשפה הרוסית, ערוצי טלוויזיה ישראלים בשפה הרוסית), והשנייה, שהתמקדה בחשיבות המיוחסת לשפה העברית (חשיבות השליטה האישית בשפה העברית, חשיבות שליטת ילדיו בשפה העברית, היכרותו האישית את התרבות הישראלית, היכרות ילדיו את התרבות הישראלית). שילוב התשובות לשתי קבוצות השאלות, תוך האחדת כיוון התשובות, אפשר בניית מדד כללי של חשיבות השפה הרוסית, בהשוואה לעברית (אלפא קרונבאך 0.79). מדד זה נע בארבע דרגות, החל מהקוטב המדגיש את חשיבות השפה העברית (המסומן ב-1) ועד הקוטב הנגדי, המסמן את חשיבות השפה הרוסית (המסומן ב-4).

לוח 10-4: המדד הכללי של חשיבות השפה הרוסית, בהשוואה לשפה העברית - לפי גיל (ציון ממוצע)

גיל	ציון ממוצע (1-4)
סך הכול	2.6
18-24	2.3
25-29	2.4
30-44	2.5
45-59	2.6
60+	2.7

מדד זה מצביע בפנינו על כך שהחשיבות המיוחסת על ידי העולים לשפה הרוסית עולה על זו המיוחסת לשפה העברית, אך הציון המדדי מצביע גם על כך שלעברית מיוחסת משמעות ניכרת, מאחר וציון זה איננו רחוק מנקודת האיזון (2.0) בין שני הקטבים. כמו כן, ניתן ללמוד מהלוח כי קיים קשר בין קבוצת הגיל לחשיבות המיוחסת לשפה הרוסית, בהשוואה לעברית. ככל שקבוצת הגיל צעירה יותר כך עולה החשיבות היחסית המיוחסת לעברית, ויורדת יחסית החשיבות המיוחסת לשפה הרוסית.

יש לציין כי לא נמצאו במדד זה הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים. מאידך, נמצאו הפרשים משמעותיים, על פי מדד זה, בין נצרת עילית (2.7) לבין אשדוד (2.4), וחפיפה - שבתון (2.5). כלומר, בנצרת עילית נמצא הדגש רב יותר על השפה הרוסית, בהשוואה לעברית, ואילו באשדוד אותה נטייה משמעותית יותר לכיוון הכרה בחשיבותה היחסית של השפה העברית, גם אם הבכורה ניתנת לשפה הרוסית.

בחינת הקשר בין המדד לבין משתני הרקע, מעלה קשר מובהק עם ידע בעברית ($r=-.43$), גיל בעת העלייה ($r=.36$), גיל ($r=.33$), ותק בארץ ($r=-.14$) והשכלה ($r=.11$). כלומר מחד, החשיבות המיוחסת לשפה הרוסית, בהשוואה לעברית, תגבר ככל שרמת שליטתו של העולה בעברית נמוכה יותר, הוא בגיל גבוה יותר, הגיע לארץ בגיל גבוה יותר, הוותק שלו בארץ נמוך יותר והשכלתו גבוהה יותר. מאידך, החשיבות המיוחסת לשפה העברית, בהשוואה לשפה הרוסית, תגבר ככל שרמת שליטתו של העולה בשפה העברית גבוהה יותר, הוא בגיל צעיר יותר, הגיע לארץ בגיל צעיר יותר, הוותק שלו בארץ רב יחסית והשכלתו נמוכה יחסית. יש לשים לב לכך שהקשרים בין מדד זה לבין רמת ההשכלה והוותק בארץ, גם אם הם מובהקים ($p<0.01$), הרי שעוצמתם נמוכה יחסית.

נ

מצא אף קשר מובהק בין החשיבות היחסית המיוחסת לשפה הרוסית, בהשוואה לעברית, לבין תפיסת הזרות של העולה. ככל שהעולה חש עצמו יותר כ"עולה מבריה"מ (לשעבר) ($r=.32$) או כ"רוסי", כך גבוהה יותר, בהשוואה לעברית, החשיבות

המיוחסת לשפה הרוסית, ואילו הקשר בין המדד לבין עצמת התחושה כ"ישראלי" ($r=-.23$) מעיד על כך שככל שהעולה חש עצמו "יותר ישראלי", כך הוא מייחס לעברית חשיבות רבה יותר, בהשוואה לשפה הרוסית.

כמו כן, נמצא קשר מובהק בין מדד החשיבות המיוחסת לשפה הרוסית, בהשוואה לעברית, לבין מדדי החשיפה לעיתונות ולכתבי עת בשפה הרוסית ($r=.38$), ולטלוויזיה בשפה הרוסית ($r=.36$), כולל שעות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית ($r=.18$). כלומר, ככל שגבוהה יותר החשיבות המיוחסת לשפה הרוסית, בהשוואה לשפה העברית, כך נמצא שהחשיפה לעיתונות ולכתבי עת בשפה הרוסית ולשידורי טלוויזיה בשפה הרוסית גבוהה יותר, כולל שעות צפייה רבות יותר בטלוויזיה בשפה הרוסית. בהתאמה, נמצא כי ככל שמיוחסת חשיבות רבה יותר לשפה העברית, בהשוואה לשפה הרוסית, כך גבוהות יותר החשיפה לעיתונות בשפה העברית ($r=-.38$), לטלוויזיה בשפה העברית ($r=-.36$) ולשעות הצפייה בטלוויזיה בשפה העברית ($r=-.32$). נוסף על כך, מתברר כי ככל שמיוחסת חשיבות רבה יותר לשפה הרוסית, בהשוואה לעברית, כך מתחזקת העמדה כי יש לשמור על השפה הרוסית וללמוד את השפה העברית במידת הצורך בלבד ($r=-.32$). עם זאת, כפי שצוין בפרק שהתמקד בשפה העברית, מרבית העולים (75.9%) גורסים כי יש לשמור על השפה הרוסית ובו זמנית לרכוש את השפה העברית, ולא רק ללמוד אותה במידת הצורך.

ממצאים עיקריים

השפה הרוסית מתגלה בקרב העולים כשפה הבלעדית כמעט במרחב הביתי. עם זאת, השימוש ברוסית כשפה עיקרית בתחום העבודה הינו מוגבל (25%) ועולה עם הגיל.

- שליטת השפה הרוסית במרחב הביתי מתבטאת אף בצריכת אמצעי התקשורת הממוניים. כ-44% מקרב העולים קוראים בקביעות עיתונות רוסית וכ-25% קוראים בקביעות כתבי עת ברוסית היוצאים לאור בישראל. כ-10% אף קוראים בקביעות עיתונים וכתבי עת היוצאים לאור בבריה"מ (לשעבר). זאת, בהשוואה ל-11% הקוראים בקביעות עיתונות עברית וכ-8% הקוראים בקביעות כתבי עת בשפה העברית.
- החשיפה לעיתונות ולכתבי העת בשפה הרוסית עולה עם הגיל ומחליפה את העיתונות ואת כתבי העת בשפה העברית.
- העדפת השפה הרוסית בולטת בתחום משדרי הטלוויזיה. ממוצע הצפייה היומי בשידורים בשפה הרוסית מגיע לשלוש שעות, לעומת 1.4 שעות בשפה העברית. בקרב גילאי 18-24, עולה הצפייה בטלוויזיה בשפה העברית על הצפייה בשפה הרוסית, ובקרב גילאי 25-29 היא משתווה לה.
- כמחצית מהעולים צופים באופן קבוע במשדרי טלוויזיה בשפה הרוסית בערוצים הישראליים, וכמחציתם צופים בערוצים המשדריים מבריה"מ (לשעבר). צפייה בהיקף זה ניכרת אף במשדרי טלוויזיה מהתפוצה הרוסית מחוץ לישראל (RTVI).
- השימוש בשפה הרוסית רווח בתקשורת באינטרנט. כ-33% מקרב העולים משתמשים באינטרנט בשפה הרוסית, בהשוואה ל-21% המשתמשים בשפה העברית ו-18% המשתמשים באנגלית. השימוש בשפה הרוסית באינטרנט מופיע בקרב כל קבוצות הגיל, למעט קבוצת גילאי 60 ומעלה - בה השימוש מצומצם, בעוד השימוש בעברית ובאנגלית שכיח בקבוצות הגיל הצעירות, ובקרב גילאי 18-24 הוא עולה אף על השימוש בשפה הרוסית.
- כמחצית מאוכלוסיית העולים משתמשת לפחות באחד מהשירותים הבאים בשפה הרוסית: שאילת ספרים בספרייה הציבורית, החלפת ספרים בספרייה פרטית ושאילת קלטות ותקליטורים. שימושים אלה עולים עם הגיל.
- החשיפה לשפה הרוסית באמצעי התקשורת למיניהם, שפורטו לעיל, עולה עם הגיל ועם הגיל בעת העלייה, ומצטמצמת ככל שהשליטה בשפה העברית גוברת. לוותק יש קשר חלש ביותר לדפוסי הצריכה של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית. כמו כן, מסתבר שלתפיסת הזהות של העולה יש קשר לדפוסי צריכת התקשורת בשפה הרוסית. ככל שהעולה חש עצמו יותר כ"עולה מבריה"מ (לשעבר)", או "כרוסי", כך הוא נוטה לצרוך יותר אמצעי תקשורת בשפה הרוסית.

- התגלתה תמיכה משמעותית ביותר, כולל בקרב קבוצת הגיל הצעירה, בהמשך קיומם ובחשיבותם של אמצעי תקשורת בשפה הרוסית. כמו כן, נמצאה תמיכה משמעותית בהמשך קיומן ובחשיבותן של רשתות החינוך ומוסדות התרבות בשפה הרוסית, אך רמת תמיכה זו נמוכה במידה ניכרת מהתמיכה בהמשך קיומם ובחשיבותם של אמצעי התקשורת בשפה הרוסית. חשיבות המשך קיומם של מוסדות התרבות עולה על חשיבות המשך קיומם של מוסדות החינוך בשפה הרוסית. גם כאן, נמצא כי ייחוס החשיבות עולה עם הגיל ועם הגיל בעת העלייה, ויורד עם עליית רמת השליטה בשפה העברית. הקשר לוותק בארץ ולהשכלה נמצא חלש יחסית, או בלתי משמעותי. כאמור, גם כאן נמצא שככל שמודגש בתחושת הזהות של העולה המרכיב ה"רוסי" או מרכיב של "עולה מבריה"מ (לשעבר), כך מודגשת יותר חשיבותה של השפה הרוסית בערוצים שצויינו לעיל.
- המחקר מאתר תביעה משמעותית בקרב העולים להרחבת השימוש בשפה הרוסית בעסקים, במסחר ובבנקאות וכן בקבלת הקהל במשרדי הממשלה, כולל הכרה ברוסית כשפה רשמית במדינת ישראל. תביעות אלה עולות בעצמתן בהתאם למשתנים שצויינו לעיל: עלייה בגיל, בגיל בעת העלייה, ובהתאמה לצמצום השליטה בשפה העברית, תוך קשר חלש יחסית לוותק ולהשכלה.

פרק 5

זהות ישראלית

א. מטרות

1. בחינת עצמתו היחסית של המרכיב הישראלי בהגדרה העצמית של זהותם של העולים, בהשוואה למרכיב היהודי והרוסי בזהות כוללת זו.
2. בחינת הקשר בין עצמתם היחסית של מרכיבי הזהות לבין ציר הזמן, המתבטא במשך השנות של העולים בישראל (ותק ממוצע 10.4 שנים).
3. בחינת ממדים נבחרים בזהותם הישראלית של העולים:
 - א. תחושת התלות ההדדית בין העולים לבין החברה הישראלית.
 - ב. בחינת הנרטיב הקבוצתי המבטא ומאפיין את זהותם הישראלית של העולים.
 4. בחינת המשתנים התורמים להסבר השונות בעוצמת הזהות הישראלית של העולים.

ב. ממצאים

1. בחינת עצמתו היחסית של המרכיב הישראלי בזהותם של העולים

עצמה יחסית זו של המרכיב הישראלי, בהשוואה למרכיב היהודי והרוסי, בזהות החברתית של העולה - נבחנה באמצעות שתי שאלות. הראשונה, בוחנת קטגורית את תחושת השייכות של העולה לקבוצה הישראלית/יהודית/רוסית ומאפשרת ציון השתייכות עיקרית והשתייכות משנית, בעוד השאלה השנייה בוחנת את עצמת ההשתייכות לכל אחת מהקבוצות, על פי תחושותיו של העולה, ומאפשרת ביטוי לרמות שונות של עצמת השתייכות לכל אחת מהן.

לוח 5-1: (ש' 141) "כאשר אתה מגדיר את זהותך איך אתה מרגיש את עצמך" עולי 1990-2005 - לפי גיל והשתייכות דתית-לאומית (באחוזים)

גיל						
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
זהות עיקרית/בלעדית						
15.6	31.0	40.4	44.0	57.7	34.4	ישראלי
66.6	41.2	26.3	28.9	17.7	39.2	יהודי
17.8	27.8	33.3	27.1	24.6	26.4	רוסי
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
זהות משנית						
17.2						ישראלי
9.1	22.1	29.0	26.6	18.7	22.7	יהודי
22.0	12.1	7.7	14.4	18.6	11.3	רוסי
51.7	18.6	20.5	10.8	11.1	18.1	ללא זהות משנית
100.0	47.2	42.8	48.2	51.6	47.9	סך הכול
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

הממצאים בלוח 1-5 מצביעים על כך שהזהות היהודית היא השכיחה ביותר (39.2%) כזהות עיקרית או בלעדית בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) בגיל 18 ומעלה שהגיעו ארצה בשנים 1990-2005. הזהות הישראלית שכיחה מעט פחות כזהות עיקרית או בלעדית (34.4%), ואילו הזהות הרוסית מצוינת כזהות עיקרית או בלעדית על ידי 26.4% מקרב העולים. עם זאת, מסתבר כי בקרב גילאי 18-44 הזהות הישראלית הינה השכיחה ביותר, ובקרב גילאי 18-24 חשים כך מירב העולים (57.7%). כמו כן, מסתבר כי הזהות הרוסית איננה מהווה זהות עיקרית שכיחה ביותר, אף לא בקרב אחת מקבוצות הגיל, אך עדיין עצממה משמעותית ובכל אחת מקבוצות הגיל חשים עצמם כ"רוסים" 18%-33% מקרב הנשאלים.

מהנתונים בלוח עולה כי 52% מקרב העולים חשים כי אין באפשרותם להגדיר את זהותם באורח בלעדי כיהודים, כישראלים או כרוסים, אלא כאשר לצד הזהות העיקרית מתקיימת אף זהות משנית. הזהות המשנית השכיחה ביותר הינה זהות ישראלית (22.7%), למעט בקרב גילאי 60 ומעלה - בה הזהות הרוסית הינה השכיחה ביותר (22%).

הממצאים בלוח זה מצביעים למעשה על כך ש-57.1% מקרב העולים חשים עצמם בזהותם העיקרית ו/או המשנית כישראלים, 50.1% מקרבם חשים עצמם כמשתייכים בזהותם העיקרית ו/או המשנית לקבוצה היהודית, ו-44.5% כמשתייכים לקבוצה הרוסית.

ממצאי המחקר עולה גם כי 22.7% מקרב העולים חשים עצמם, באורח בלעדי, כישראלים, בלא כל זהות משנית נוספת. תופעה זו רווחת בקרב קבוצות גילאי 18-24 (40.2%) ו-25-29 (30.4%), ושכיחה פחות בקרב קבוצות גילאי 45-59 (20.1%) ו-60 ומעלה (10.2%).

עם זאת, השינויים בתחושת הזהות הקבוצתית, על מרכיביה השונים, אינם באים לידי ביטוי אך ורק בקבוצות הגיל השונות, אלא באופן ברור הרבה יותר - על פי ההשתייכות הדתית-לאומית, כלומר בהבחנה בין עולים יהודים ללא-יהודים, (ש' -130) הבחנה זו בוצעה בקרב הנחקרים, תוך חלוקה בין האוכלוסייה היהודית [רשום כיהודי בתעודת הזהות הישראלית ובן/בת לאם יהודיה, אשר היה רשום כיהודי בדרכונו בבריה"מ (לשעבר)], המונה 65.7% מהנחקרים, לבין הלא-יהודים שלא ענו על שילוב הקריטריונים שצוינו (34.3%).

בחינת תחושת הזהות על פי חלוקה אתנית-דתית זו מצביעה על הפרשים מובהקים כדלהלן:

לוח 2-5: "כאשר אתה מגדיר את זהותך, איך אתה מרגיש את עצמך?" עולי 1990-2005 - לפי השתייכות דתית-לאומית (באחוזים)

זהות	יהודי	לא יהודי
עיקרית/בלעדית		
ישראלי	30.7	41.5
יהודי	52.9	12.8
רוסי	16.4	45.7
זהות משנית		
ישראלי	19.9	28.1
יהודי	13.1	7.9
רוסי	18.4	17.7
ללא זהות משנית	48.6	46.3
סך הכול	100.0	100.0

הממצאים בלוח 2-5 מצביעים על כך שכאשר התבקשו הנחקרים להגדיר את תחושתם לגבי זהותם העיקרית, בחרו היהודים, בשכיחות גבוהה יחסית לאופציות האחרות (52.9%), בזהות היהודית כזהות עיקרית או בלעדית, ואילו הלא-

יהודים בחרו בזהות הרוסית (45.7%). מן הראוי לשים לב לכך ש-41.5% מבין הלא-יהודים בחרו להגדיר את זהותם העיקרית או הבלעדית כישראלית, ו-12.8% מהם חשים כי זהותם העיקרית הינה יהודית.

כמחצית מהיהודים ומהלא-יהודים התקשו להגדיר באופן מוחלט את תחושותיהם לגבי זהותם (תוך ציון השתייכות בלעדית לקבוצה היהודית, הישראלית או הרוסית), ובחרו בצירוף של זהות עיקרית וזהות משנית. בקרב שתי הקבוצות, הזהות הישראלית הינה השכיחה ביותר כזהות משנית. יש לציין שהצירוף השכיח ביותר של זהות עיקרית ומשנית בין היהודים הינו "יהודי-ישראלי" (13.7%) ו"רוסי-יהודי" (13.4%), ואילו בקרב הלא-יהודים הצירוף השכיח ביותר הינו "רוסי-ישראלי" (24.1%).

מן הראוי לשים לב גם לכך כי תחושת הזהות הישראלית (כזהות בלעדית, עיקרית ומשנית) בקרב הלא-יהודים, גבוהה משמעותית מתחושה זו בקרב היהודים (69.6% לעומת 50.6%, בהתאמה). מאידך, 18.1% מהנחקרים (25.8% בקרב היהודים ו-3.2% בקרב הלא-יהודים) מציינים כי הם חשים אך ורק כיהודים, בלא כל זהות משנית, ו-22.7% מציינים כי הם חשים בהקשר לזהותם אך ורק כישראלים (20.5% בקרב היהודים ו-26.9% בקרב הלא-יהודים). תחושה זו בולטת בגילאי 18-29, הן בקרב היהודים והן בקרב הלא-יהודים.

תחושת הזהות הבלעדית כ"רוסי", בלא כל זהות משנית (יהודי/ישראלי) נמצאה כשולית, והיא רווחת בקרב 7% בלבד מהנחקרים, המרוכזים בקבוצה הלא-יהודית (16.2%).

בעוד שהממצאים שהובאו לעיל הגדירו את זהותם או את השתייכותם הקבוצתית של העולים, על פי תחושתם, הרי שהממצאים שלהלן יבהירו את עצמת השתייכות לכל אחת מהקבוצות שצוינו:

לוח 3-5: (ש' 133) "כאשר אתה מגדיר את זהותך, באיזו מידה אתה מרגיש כיום כ"ישראלי/יהודי/רוסי" עולי 1990-2005 - לפי גיל "מרגיש במידה רבה" עד "רבה מאד" (באחוזים)

זהות	סך הכול	גיל				
		24-18	29-25	44-30	59-45	60+
ישראלי	62.1	80.5	76.3	60.8	59.2	50.8
יהודי	68.0	71.1	70.4	75.5	68.1	67.9
רוסי	32.2	27.2	31.6	41.1	33.7	22.1

גם לוח 3-5, כקודמו, מצביע על כך שהזהות היהודית הינה בעלת העצמה הרבה ביותר בקרב העולים (68%), עצמת הזהות הישראלית נמוכה מעט יותר (62.1%), בעוד עצמת הזהות הרוסית מצומצמת יותר, אך משמעותית (32.2%). כמו כן, מסתבר כי הזהות הישראלית, בהשוואה לזהות היהודית והרוסית, נמצאת בעמדת בכורה בקרב גילאי 18-29, בעוד הזהות היהודית דומיננטית יותר בקרב גילאי 30 ומעלה. הזהות הרוסית איננה דומיננטית, אף לא באחת מקבוצות הגיל, אולם עצמתה משמעותית: 22%-41% מקרב העולים בקבוצות הגיל השונות חשים עצמם "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"רוסים".

כאשר אנחנו משווים את עצמת הזהויות בין יהודים ללא-יהודים, אנו עדים להפרשים המובהקים הבאים:

**לוח 4-5: "כאשר אתה מגדיר את זהותך, באיזו מידה אתה מרגיש כיום כ"יהודי/ישראלי/רוסי"
("במידה רבה" עד "רבה מאד") עולי 1990-2005 - בחלוקה לפי גיל וקבוצה לאומית-דתית (באחוזים)**

תחושת זהות	השתייכות	סך הכול	24-18	29-25	44-30	59-45	60+
יהודי	יהודים לא-יהודים	85.9 33.8	90.1 54.8	84.8 47.9	83.9 25.0	87.1 24.9	86.5 (24.7)
ישראלי	יהודים לא-יהודים	64.0 58.4	88.1 74.1	80.9 69.3	67.1 53.3	61.3 54.6	52.7 39.4
רוסי	יהודים לא-יהודים	17.8 58.2	(6.5) 45.1	18.1 52.6	22.5 63.3	20.0 64.9	(4.4) (29.3)

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

בחינת הממצאים בלוח 4-5, מצביעה בבירור על כך שרובם המכריע של הנחקרים היהודים מאופיין "במידה רבה" עד "רבה מאד" בתחושת זהות "יהודית" ו"ישראלית", ומיעוט בלבד חש עצמו, בהגדרת זהותו, "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"רוסי". תופעה זו ניכרת בקרב כל קבוצות הגיל, גם אם בבחינת תחושת הזהות הישראלית בקרב הנחקרים היהודים ניכרת תחושת זהות ישראלית בשכיחות נמוכה יותר, עם העלייה בגיל. בעוד ש-88.1% מקרב גילאי 18-24 חשים עצמם "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"ישראלים", הרי שבקרב גילאי 60 ומעלה - חשים כך 52.7%.

באשר לנחקרים הלא-יהודים, נמצא כי תחושת הזהות ה"רוסית" בקרבם הינה גבוהה, ותחושת הזהות ה"יהודית" נמוכה. עם זאת, דווקא בקרב קבוצת גילאי 18-24, בה חלקם היחסי של הלא-יהודים הינו הגבוה ביותר (53.6%) יחסית לקבוצות הגיל המבוגרות יותר, 45.1% בלבד חשים עצמם "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"רוסים", ו-54.8% מקרב הלא-יהודים בקבוצת גיל זו חשים עצמם "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"יהודים".

באשר לתחושת הזהות הישראלית, ניכרים הפרשים משמעותיים, בקרב כל קבוצות הגיל, בין היהודים ללא-יהודים: חלקם היחסי של היהודים החשים "במידה רבה" עד "רבה מאד" כ"ישראלים", עולה משמעותית על חלקם היחסי של הלא-יהודים החשים כך. עם זאת, בקרב כל קבוצות הגיל, למעט בקרב בני ה-60 ומעלה, מרבית העולים הלא-יהודים חשים עצמם "ישראלים" "במידה רבה" עד "רבה מאד". בקרב בני ה-18-24 מגיע חלקם היחסי ל-74.1%.

יש לציין כי 51.7% מקרב העולים היהודים אינם חשים כלל כ"רוסים". תחושה זאת מאפיינת 14.9% מקרב העולים הלא-יהודים, במיוחד את בני ה-18-24 שביניהם (23.9%). 3.4% בלבד מקרב העולים היהודים אינם חשים כלל כ"יהודים", בהשוואה ל-43.7% מקרב העולים הלא-יהודים, אך קיימת, במידה זו או אחרת, תחושת זהות כ"ישראלי" המשותפת כמעט לכלל העולים, למעט 6.3% מקרב העולים היהודים ו-12.3% מקרב העולים הלא-יהודים.

2. זהותם של העולים לאורך ציר הזמן

השינוי בעצמה וביחס בין מרכיבי הזהות (יהודי/ישראלי/רוסי) של העולים לאורך ציר הזמן, ייבחן להלן משני היבטים: ההיבט הסובייקטיבי - המשקף את תחושותיהם של העולים לגבי כיוון השינוי (פחות/יותר), וההיבט הסטטיסטי, המשקף את המתאם בין עצמת תחושת הזהות של העולים במרכיבי הזהות השונים, לבין ותקם בארץ. ההיבט הסובייקטיבי של השינויים במרכיבי הזהות לאורך ציר הזמן, נבחן באמצעות קבוצת שאלות בהן התבקש המראויין לציין את תחושתו לגבי כיוון השינוי שחל במרכיבי זהותו, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותו בארץ. כלומר, האם הוא חש כיום יותר או פחות יהודי/ישראלי/רוסי, בהשוואה לימיו הראשונים בארץ, או שלא חל כל שינוי בנידון.

לוח 5-5: (ש' 135) "מרגיש כיום יותר" ו"הרבה יותר" יהודי/ישראלי/רוסי, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהות בארץ - עולי 1990-2005 - לפי גיל (באחוזים)

גיל						שינוי בזהות
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
39.6	40.1	28.8	46.9	65.4	38.3	"יותר" ו"הרבה יותר" יהודי
60.6	76.6	72.9	80.5	76.5	72.0	"יותר" ו"הרבה יותר" ישראלי
7.9	6.6	11.5	11.3	6.7	8.8	"יותר" ו"הרבה יותר" רוסי

הממצאים המובאים בלוח 5-5 מצביעים על כך שלפי תחושתם של העולים, חלה בעיקר הגברה במשקלו של הרכיב ה"ישראלי" בזהותם, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ. במהלך שהותם בארץ התחזק, בו-זמנית, אף המרכיב ה"יהודי" בזהותם, גם אם שינוי זה היה נמוך יותר מאשר במרכיב ה"ישראלי" (38% בהשוואה ל-72%, בהתאמה). תחושת התחזקות המרכיב ה"רוסי" בזהותם של העולים, במהלך שהותם בארץ, נמצאה שולית ביותר ואינה באה לידי ביטוי, אלא בקרב כ-9% מהאוכלוסייה.

בחינת הממצאים על פי קבוצות הגיל, מגלה כי המרכיב ה"ישראלי" בזהותם של העולים התחזק "במידה ניכרת" בקרב כל קבוצות הגיל של העולים: בקרב גילאי 29-25, חשים כ-81% מהעולים כי הם "יותר" ואף "הרבה יותר" "ישראליים", בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ, ואילו בקרב גילאי 60 ומעלה מאפיינת תחושה זו כ-61% מהעולים. התחזקות המרכיב ה"יהודי" בקרב העולים היא, כאמור, נמוכה יותר וניכרת במיוחד בקרב גילאי 24-18 (כ-65%), בעוד שבקרב קבוצות הגיל האחרות היא נעה בין 29% ל-40%.

לוח 5-6: "מרגיש כיום פחות" ו"הרבה פחות" יהודי/ישראלי/רוסי, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהות בארץ - עולי 1990-2005 - לפי גיל (באחוזים)

גיל						שינוי בזהות
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
12.9	21.1	24.4	11.6	18.4	18.6	"פחות" ו"הרבה פחות" יהודי
9.3	6.0	4.3	5.0	8.4	6.6	"פחות" ו"הרבה פחות" ישראלי
59.7	59.4	46.5	56.1	63.4	56.4	"פחות" ו"הרבה פחות" רוסי

הנתונים בלוח 5-6, מצביעים בבירור על כך שהמרכיב ה"רוסי" בתחושת זהותם של העולים מבריה"מ (לשעבר) נחלש משמעותית, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ. 56% מקרב הנשאלים מדווחים כי הם מרגישים כיום "פחות" ו"הרבה פחות" "רוסים", בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ. היחלשות זו בולטת במיוחד בקרב גילאי 24-18 (63%).

גם במרכיב ה"יהודי" של הזהות ניכרת לאורך זמן החלשה מסוימת: כ-19% מקרב הנשאלים מציינים כי הם חשים עצמם כיום "פחות" ו"הרבה פחות" "יהודיים", מאשר בתקופה הראשונה לשהותם בארץ. שינוי זה ניכר במיוחד בקרב גילאי 44-30 (24%).

במרכיב ה"ישראלי" בזהות הכוללת, נמצאה היחלשות שולית למדי (כ-7%), בהשוואה למרכיב ה"רוסי" או ה"ישראלי". כלומר, בהשוואה לתקופתם הראשונה בארץ, חשים מרבית עולי בריה"מ (לשעבר) כי המרכיב ה"ישראלי" בזהותם התחזק משמעותית, לאורך זמן. רק קבוצה קטנה מקרב הנחקרים חשה היחלשות במרכיב זה, לאורך זמן.

מגמה זהה למדי התגלתה ביחס למרכיב ה"יהודי" בזהותם של העולים, גם אם התחזקותו לאורך זמן היתה מתונה יותר מזו שנצפתה במרכיב ה"ישראלי". מאידך, בקרב מרבית העולים נצפתה היחלשות משמעותית, לאורך זמן, במרכיב ה"רוסי" של הזהות. התחזקות מרכיב זה נמצאה בקרב קבוצה שולית בלבד (כ-9%).

מגמות אלה נצפו גם בניחוח הסטטיסטי של הממצאים: מתאמים (פירסון) ברמת מובהקות גבוהה ($p \leq 0.01$) נמצאו בין ותק העולים בארץ לבין עצמת תחושתם בהקשר לזהותם - כישראלים, כיהודים, או כרוסים. כלומר ככל שהוותק של העולים בארץ גבוה יותר, כך הם חשים עצמם במידה רבה יותר כישראלים ($r = .25$) וכיהודים ($r = .34$), ובמידה מועטה יותר כרוסים ($r = -.26$).

בחינת תחושת השינוי בזהות, לאורך ציר הזמן, מגלה הפרשים מובהקים בין העולים היהודים ללא-יהודים:

לוח 5-7: "מרגיש כיום יותר" או "פחות" יהודי/ישראלי/רוסי, בהשוואה לתקופה הראשונה לשהות בארץ" - עולי 2005-1990 (באחוזים)

כיוון השינוי				השתייכות	זהות
סך הכול	"יותר" ו"הרבה יותר"	אין שינוי	"פחות" ו"הרבה פחות"		
100.0	46.3	48.6	5.1	יהודים	יהודי
100.0	23.1	32.3	44.6	לא-יהודים	
100.0	72.8	20.5	6.7	יהודים	ישראלי
100.0	70.6	23.0	6.4	לא-יהודים	
100.0	5.6	27.6	66.8	יהודים	רוסי
100.0	14.7	48.8	36.5	לא-יהודים	

מסתבר כי בקרב הלא-יהודים חלה, לאורך תקופת שהותם בארץ, שחיקה משמעותית בתחושת הזהות כ"יהודי". 44.6% מקרב הלא-יהודים חשים כיום "פחות" ו"הרבה פחות" "יהודים", בהשוואה לתקופתם הראשונה בארץ. זאת, בהשוואה ל-5.1% בלבד מקרב היהודים.

תהליך זה בקרב הלא-יהודים נובע, ככל הנראה, מכך שבבריה"מ (לשעבר) נחשב חלק ניכר מהם כ"יהודי" ואף חש כ"יהודי" - בעיקר בניס/בנות לאב יהודי (בהתאמה להגדרת הלאום הסובייטית), ואילו בישראל, בהתאם להלכה, הוגדרו חלק ניכר מעולים אלה כלא-יהודים.

עם זאת, בקרב הלא-יהודים ניתן אף למצוא 23.1% החשים כיום "יותר" ו"הרבה יותר" "יהודים", בהשוואה לתקופתם הראשונה בארץ.

באשר למרכיב ה"רוסי" בזהות הכוללת של העולה, אנו מוצאים כי כמעט לא חל שינוי בקרב כמחצית מהעולים הלא-יהודים בעוצמת התחושה בזהות זו, בהשוואה לתקופה הראשונה בארץ. אולם, 36.5% מקרב הלא-יהודים מציינים כי

הם חשים כיום "פחות" ו"הרבה פחות" "רוסים", בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ. תחושת זהות "רוסית" זו פחתה במידה ניכרת יותר בקרב העולים היהודים: 66.8% מהם מציינים כי הם חשים היום "פחות" ו"הרבה פחות" "רוסים", בהשוואה לתקופה הראשונה לעלייה. מעניין לציין כי באשר לתחושה כ"ישראלי" - אין הבדל בכיוון השינוי, לאורך זמן, בין היהודים ללא-יהודים, וכי 72.8% מקרב היהודים ו-70.6% מקרב הלא-יהודים חשים עצמם כיום "יותר" ו"הרבה יותר" "ישראלים", בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותם בארץ.

3. ממדים נבחרים בזהותם הישראלית של העולים (ש' 137-136)

א. תחושת תלות הדדית/שותפות גורל

תחושת התלות נמדדה במחקר זה באמצעות תשובות לשלוש שאלות או אמירות:

- באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, עצמך כחלק ממדינת ישראל ומבעיותיה?

אחוזים	
2.0	בהחלט לא מרגיש
14.1	לא כל כך מרגיש
46.3	די מרגיש
37.6	בהחלט מרגיש
100.0	

- באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, כיום כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית?

אחוזים	
2.8	כלל לא מרגיש
17.7	מרגיש במידה מועטה
47.1	מרגיש במידה רבה
32.4	מרגיש במידה רבה מאוד
100.0	

- כאשר משמיצים את מדינת ישראל אני מרגיש כאילו משמיצים אותי.

אחוזים	
2.9	כלל לא מרגיש
11.7	מרגיש במידה מועטה
46.0	מרגיש במידה רבה
36.4	מרגיש במידה רבה מאוד
100.0	

תשובות העולים לשאלות אלה, מעידות על השתייכותן לעולם תוכן אחד המביע את מידת התלות ושותפות הגורל של העולים עם מדינת ישראל. על כך ניתן ללמוד הן מהמתאם הגבוה והמובהק ביניהן (נע בין 48 ל-57.57 ברמת מובהקות 0.01) והן מההתפלגות הזוהר למדי שלהן. תגובות העולים לשאלות אלה, אשר אין שוני משמעותי ביניהן בקבוצות הגיל השונות של העולים, מעידות על תחושת תלות ושותפות גורל גבוהה למדי הקיימת בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) בישראל. 80%-85% מקרב העולים מציינים כי הם חשים כיום "במידה רבה" עד "רבה מאוד" כחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל, כחלק בלתי נפרד מהמדינה ומבעיותיה, וכן כל השמצה של המדינה נתפסת על ידם "במידה רבה" עד "רבה מאוד" כפגיעה אישית.

מהממצאים המובאים בלוח 5-8 להלן, עולה כי ככל שגבוהה יותר בקרב העולים תחושת תלות הגומלין ושותפות הגורל עם ישראל, כך גבוהה יותר גם תחושת הזהות הישראלית שלהם.

לוח 5-8: מקדמי מתאם (z) בין רמת התחושה כישראלי לבין רמת תלות הגומלין משותפת הגורל של העולה עם מדינת ישראל

מגדיר עצמו כישראלי

מרגיש כחלק ממדינת ישראל ובעייתיה	$z = .38$	$(p < 0.01)$
מרגיש כחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל	$z = .48$	$(p < 0.01)$
השמצת מדינת ישראל נתפסת כהשמצה אישית	$z = .35$	$(p < 0.01)$

יש לציין כי בתחושות העולים, בהיבטים שצוינו, ניכר הפרש מובהק ($p < 0.01$) בין העולים היהודים ללא-יהודים. זאת, על אף תחושת הזהות הישראלית הגבוהה יחסית בקרב הלא-יהודים וחרף ההתגברות המשמעותית של תחושת זהות זו לאורך זמן. ההפרשים הבולטים במיוחד נמצאו בעמדות המביעות רמה גבוהה של שותפות גורל ותלות גומלין. כך, אנו מוצאים כי 41.9% מקרב העולים היהודים "בהחלט מרגישים" עצמם כחלק ממדינת ישראל ומבעיותיה, בהשוואה ל-29.2% מבין העולים הלא-יהודים; 36.1% מקרב העולים היהודים מרגישים כיום "במידה רבה מאד" כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית, בהשוואה ל-25.4% מקרב הלא-יהודים; 44.8% מקרב העולים היהודים מרגישים "במידה רבה מאד" שכאשר משמיצים את מדינת ישראל הרי זה כאילו משמיצים אותם אישית, בהשוואה ל-29.3% מבין הלא-יהודים שחשים כך.

ב. מאפייני הנרטיב הישראלי של העולים מבריה"מ (לשעבר)

משמעותו של הנרטיב הישראלי של העולים נבחנה במחקר באמצעות שתי קבוצות שאלות. קבוצת שאלות פתוחה - בה התבקשו המרואיינים לציין, באמצעות שלושה מאפיינים העולים בדעתם מהי בעבורם המשמעות של "להיות ישראלי". קבוצת השאלות השנייה היתה סגורה - ובה נבחנה מידת החשיבות המיוחסת על ידי המרואיינים לסדרת מאפיינים המשמשים לבחינת סוגיה זו בקרב הציבור הישראלי (לשם, הורוביץ וצמח, 2003).

נושא הנרטיב הישראלי במחקר נמצא עדיין בניתוח ראשוני. עם זאת, כבר בשלב זה עולים מאפיינים המבהירים את משמעותו של מושג ה"ישראליות" - כפי שהוא נתפס על ידי העולים מבריה"מ (לשעבר), לעומת הדרך בה נתפסת ה"ישראליות" בקרב האוכלוסייה היהודית הוותיקה בארץ.

לוח 9-5: (ש' 134) "מה זה "להיות ישראלי" בעבורך?" - עולי 1990-2005 (ספירת תשובות - אחוז הנדגמים שהזכירו תשובה זו)

גיל						מאפיין
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
56.7	54.6	49.0	62.0	55.3	54.5	תחושת הזדהות ונאמנות למדינה
19.2	20.6	26.5	38.2	40.7	26.3	מילוי חובות אזרחיות
18.1	20.9	32.0	18.4	21.2	22.9	לחיות בארץ
19.3	20.8	11.7	14.7	16.6	16.9	ידע על אודות ישראל
11.0	19.1	18.2	16.6	11.4	15.6	להיות אזרח
21.0	13.7	12.5	17.6	11.5	15.3	שמירת זהות יהודית
12.0	16.5	14.9	15.7	10.1	14.0	שליטה בשפה העברית
12.5	15.0	10.1	6.9	10.6	11.7	זכאות להטבות
12.3	13.1	8.2	13.9	9.7	11.2	תחושת בית
4.6	(3.8)	5.4	(3.6)	(4.2)	4.5	זכויות אזרחיות
(2.4)	(3.7)	(3.8)	5.2	7.6	4.1	תכונות אזרחיות
(1.6)	(3.5)	(0.4)	(0.5)	(0.6)	1.5	תכונות שליליות
37.9	31.5	28.6	29.4	25.5	31.3	יחסים חברתיים עם ישראליים שונות

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 9-5, אוזכרו על ידי העולים מגוון רב של תשובות פתוחות המגדירות בעבורם את משמעות המושג "להיות ישראלי". תשובות אלה קובצו ל-13 קטגוריות כלליות. התשובות השכיחות ביותר, שאוזכרו על ידי למעלה ממחצית מהנחקרים, מתייחסות לתחושת ההזדהות והנאמנות למדינת ישראל הנתבעת, לדעתם, מכל ישראלי. לא מעטים מהמשיבים ציינו כי בעבורם "להיות ישראלי" משמעו - לקיים את החובות הפורמליות הנדרשות מהאזרח: לחיות בארץ (22.9%), לעמוד בחובות האזרחיות (26.3%) כגון שירות בצה"ל, תשלום מיסים, התנהגות בהתאם לחוקי המדינה, הצבעה בבחירות וכדומה. לא אחת צוין, כי משמעותו המצומצמת של המושג "להיות ישראלי" היא להיות אזרח מדינת ישראל (15.6%). תפיסת "הישראליות" כמחייבת מילוי חובות אזרחיות, שכיחה יותר בקרב קבוצת גילאי 18-24 (40.7%), בעוד תפיסת "הישראליות" כמחייבת חיים בישראל, שכיחה יותר בקרב גילאי 30-44 (32%). תשובות המגדירות את "הישראליות" באמצעות מאפיינים לשוניים-תרבותיים, נמצאו שכיחות פחות: 16.9% מחייבים ידע על הארץ והעם, 14% שליטה בשפה העברית ו-15.3% מחייבים זהות יהודית וקשר למסורת הלאומית-דתית.

הזהות היהודית כמגדירת "ישראליות", אוזכרה בשכיחות רבה יותר בקרב בני ה-60 ומעלה (21%).

בין ההגדרות, נמצאה אף התייחסות אינסטרומנטלית ברורה לתועלות הכרוכות ב"להיות ישראלי". כלומר, תועלות הבאות לידי ביטוי במערך הגמלאות, בתחומי הביטחון הסוציאלי, בהסדרי המשכנתאות ובשירותים החברתיים, בעיקר בתחום הבריאות (11.7%) ובתחומי החינוך. התייחסות זו היתה שכיחה יותר (15%) בקרב בני 45-59.

כמו כן, אוזכרה תחושת הבית המשתמעת עבור העולים מהיותם ישראלים השבים למולדת במדינת היהודים (11.2%).

בשכיחות נמוכה יותר, צוינו הגדרות המתייחסות למגוון נושאים הכולל את המאפיינים הסטראוטיפיים השליליים של "הישראלי המכוער" (4.1%). להגדרות אלה התייחסו בעיקר הצעירים בני ה-18-24 (7.6%). מעניין לציין כי יחסים חברתיים עם ישראלים, שמחוץ לקהילת העולים, זכו לאזכור שולי בלבד (1.5%) כאחת ההגדרות ל"ישראליות".

יש לציין כי לא נמצאו הפרשים משמעותיים בין שכיחות המאפיינים ל"ישראליות" אשר צוינו על ידי העולים היהודים לבין אלה אשר צוינו על ידי הלא-יהודים, למעט בשני היבטים: 57.6% מקרב העולים היהודים ציינו כי בעבורם "להיות ישראלי" משמעו, בין היתר, לחוש תחושת הזדהות ונאמנות למדינה. עמדה זו מאפיינת 48.4% מבין הלא-יהודים. כמו כן, 18.7% מקרב העולים היהודים מציינים כי בעבורם "להיות ישראלי" משמעו, בין היתר, להיות בעל זהות יהודית. בעמדה זו נקטו 8.7% מבין העולים הלא-יהודים.

כאמור לעיל, הגדרת "הזהות הישראלית" של העולים התבצעה לא רק באמצעות שאלות פתוחות, אלא גם באמצעות סדרת שאלות שהוצגו במחקר קודם לצבור הישראלי הוותיק, שכלל ילידי הארץ (בגילאי 18 ומעלה) ועולים עד שנת 1989 (לשם, הרוביץ, צמח, 2003). השוואת תשובות העולים עם תשובות הוותיקים מעלה את התמונה הבאה:

לוח 10-5: מאפייני ישראליות: עולי 1990-2005 בהשוואה לאוכלוסייה יהודית ותיקה "כדי להיות ישראלי חשוב בהחלט" - (באחוזים)

מאפיין	סך הכול ותיקים	סך הכול עולים	גיל עולים				
			24-18	29-25	44-30	59-45	60+
לשרת בצה"ל	90	40	54	37	34	32	48
לראות בישראל את הבית	88	56	59	54	56	61	62
לשלוט בשפה העברית	63	59	69	64	64	55	49
להתחבר עם חברים ישראליים	59	19	29	17	22	14	16
להכיר את ההיסטוריה של עם ישראל	54	52	51	43	47	55	60
להכיר היטב את הארץ	43	42	43	38	39	43	45
לקיים את מצוות היהדות	21	30	33	29	26	31	32

השוואת תשובותיהם של העולים לאלה של הוותיקים, מגלה מספר קווי דמיון ומספר קווי שוני. נעמוד ראשית על השוני: השירות בצה"ל, הנתפס על ידי רובם המכריע של הוותיקים (90%) כמבחן חשוב בהחלט לישראליות, נתפס על ידי 40% בלבד מקרב העולים מבריה"מ (לשעבר) כבעל חשיבות ברמה זהה. כמו כן, בעוד שהשירות בצה"ל נתפס על ידי הוותיקים כראשון בחשיבותו בין שבעה מאפיינים שצוינו, הרי שבקרב העולים הוא ניצב במקום החמישי.

ההתחברות עם חברים ישראליים נתפסת בקרב 55% מהוותיקים כחשובה בהחלט לציין ישראליותם בעוד שבקרב העולים, בדומה לממצאים בשאלות הפתוחות בנידון, רק 19% רואים חשיבות רבה בכך. כמו כן, בעוד שבקרב הוותיקים ניצבת ההתחברות לחברים ישראליים במקום הרביעי בדירוג החשיבות (מתוך שבע אפשרויות), הרי שבקרב העולים מאפיין זה ניצב במקום השביעי והאחרון. בהקשר לקיום מצוות היהדות כמבחן חשוב בהחלט לישראליות, 21% בלבד מקרב הוותיקים סברו כך, בהשוואה ל-30% מקרב העולים. בקרב העולים נתנה החשיבות הרבה ביותר לשליטה בשפה העברית כמאפיינת ישראליות (59%), בעוד שבקרב הוותיקים מאפיין זה ניצב במקום השלישי בחשיבותו.

על אף ההבדלים, ניתן גם לציין מספר קווי דמיון: ראשית, בין שלושת המאפיינים שזכו להכרה כחשובים ביותר, הן בקרב העולים והן בקרב הוותיקים, אנו מוצאים שני מאפיינים זהים - השליטה בשפה העברית וראיית ישראל כבית. כמו כן, בשתי הקבוצות מתגלה שכיחות זהה למדי לגבי חשיבות הכרת ההיסטוריה של עם ישראל והכרת הארץ - כמבחן לישראליות. נוסף על כך, הן בקרב הוותיקים והן בקרב העולים, מיוחסת חשיבות נמוכה יחסית לשמירת מצוות היהדות, בהשוואה למאפיינים האחרים שצוינו.

בהתייחס לממצאים בקרב קבוצות הגיל השונות של העולים, אנו מוצאים כי בקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-24) מיוחסת חשיבות רבה יותר, בהשוואה לקבוצות הגיל המבוגרות, הן לשירות הצבאי בצה"ל כמאפיין ישראלי (54.9%) והן להתחברות לחברים ישראליים (29%). כמו כן, מסתבר שבקרב האוכלוסייה המבוגרת (60 ומעלה) מיוחסת החשיבות הרבה ביותר להכרת ההיסטוריה של עם ישראל כמאפיין של הישראליות (60%), בהשוואה לקבוצות הגיל הצעירות יותר. מאפיין זה ניצב בקבוצה זו במקום הראשון בחשיבותו, בהשוואה ליתר המאפיינים שצוינו.

יש לציין כי בהשוואה בין היהודים ללא-יהודים שבקרב ציבור העולים, לא נמצא הבדל משמעותי בעמדות שתי הקבוצות בטעונונים שכדי להיות ישראלי חשוב להכיר את ההיסטוריה של עם ישראל, להכיר את הארץ, לשלוט בשפה העברית, לראות בישראל את הבית ולהתחבר עם חברים ישראליים. עם זאת, נמצאו הפרשים מובהקים בין שתי הקבוצות בהקשר לקיום מצוות היהדות ולשירות בצה"ל. לדעת 33.4% מקרב העולים היהודים, חשוב בהחלט לקיים את מצוות היהדות כדי להיות ישראלי, בעוד שבעמדה זו נוקטים 23.6% מבין העולים הלא-יהודים. כמו כן, 42.7% מקרב העולים היהודים מציינים שחשוב בהחלט לשרת בצה"ל כדי להיות ישראלי, בהשוואה ל-34.8% מבין העולים הלא-יהודים שסברו כך.

4. בחינת המשתנים התורמים להסבר השונות בזהות הישראלית של העולים

לביחנה זו שימשה אותנו רגרסיה לינארית. המשתנה התלוי שייצג ברגרסיה זו את זהותם הישראלית של העולים, התבטא במדד זהות ישראלי (אלפא של קרונבאך 0.84) בן ארבעה ציונים, הנעים מ-1 (הנמוך ביותר) עד 4 (הגבוה ביותר), הנותנים ביטוי לציין המשולב של כל נחקר על ארבע שאלות המבטאות היבטים שונים של הזהות הישראלית. כפי שצוין לעיל, מאפיינים אלה נמצאים במתאם מובהק גבוה ביותר ביניהם. שאלות אלה הן:

1. בקשר להגדרת זהותך, באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, כיום כישראלית?
2. באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, עצמך כחלק ממדינת ישראל ומבעיותיה?
3. באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית?
4. באיזו מידה אתה מרגיש, או לא מרגיש, ש"כאשר משמיצים את מדינת ישראל, אני מרגיש כאילו משמיצים אותי?"

יש לציין כי המודל הסטטיסטי של הרגרסיה, שיוצג להלן, ואשר יציב על כל אחד מהמשתנים בשאלון אשר יש להם תרומה מובהקת ($p < 0.01$) ובלתי תלויה להסבר השונות במדד הזהות הישראלית, מהווה רק תוצר ביניים בניתוח החומר המחקרי שבידנו. עם זאת, נראה שיש בו עניין משמעותי לעוסקים בנושא. מודל זה מתייחס לכלל הנחקרים והוא מצליח להסביר כמחצית מהשונות שהתגלתה ($R. Square = 0.473$). המשתנים המסבירים יוצגו להלן בלוח על פי מדרג עצמת ההסבר הבלתי תלוי שהם מספקים (Beta).

לוח 5-11: מודל הרגרסיה להסבר השונות במדד הזהות הישראלית

Beta		
0.267	חשיבות ביצוע טקסים דתיים יהודיים (מדד)	1.
0.170	חשיפה לשידורי טלוויזיה בעברית (מדד)	2.
0.160	גיל	3.
0.132	ידע לשוני בעברית (מדד)	4.
0.108	תדירות קיום מנהגים יהודיים (מדד)	5.
0.108	שביעות רצון כללית מהחיים	6.
0.105	מגדר (תרומה חיובית לגברים)	7.
0.094	גמישות תרבותית: "כל עולה צריך להתאים עצמו לתרבות הישראלית"	8.
0.086	בהשוואה לתקופה הראשונה בארץ חש כיום פחות "רוסי"	9.
0.080	חשיבות קיום תקשורת המונים רוסית בישראל (מדד)	10.
0.078	לימודים במוסד לימודי ישראל (בעבר או בהווה)	11.
0.075	קרבה חברתית ליהודים דתיים (מדד)	12.
0.063	תכיפות מפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (מדד)	13.

יש לציין כי בחישוב מודל הרגרסיה נכללו משתנים הקשורים בוותק, בגיל בעת העלייה, ברמת חיים (הכנסה, בעלות על דירה), ברמת משלח יד בישראל (צווארון לבן/צווארון כחול), בהשתייכות אתנית (יהודי/לא יהודי) ועוד, אך משתנים אלה לא הופיעו במודל הנוכחי כבעלי תרומה בלתי תלויה להסבר שונות בתחום הזהות הישראלית. המשתנים המובאים במודל הרגרסיה מלמדים כי התרומה לזהות הישראלית בקרב אוכלוסיית העולים מצויה, באופן בלתי תלוי, במספר תחומים:

1. קרבה למסורת היהודית, המתבטאת בייחוס חשיבות לביצוע טקסים יהודיים (26.7%) וכן בקיום תדיר של מנהגים יהודיים הקשורים בחגים ובמועדים (10.8%).
2. חשיפה למציאות בישראל ולדפוסי חברה ותרבות - באמצעות חשיפה לשידורי הטלוויזיה בעברית (17%).
3. שליטה בשפה העברית (13.2%).
4. אוריינטציה רב-תרבותית המתבטאת בגמישות תרבותית וחברתית - תכיפות מפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) (6.3%), קרבה חברתית ליהודים דתיים (7.5%).
5. לימודים במוסד לימודי פורמלי בישראל (7.8%).
6. שביעות רצון כללית מהחיים (10.8%).
7. צמצום תחושת הזהות הרוסית, בהשוואה לתקופה הראשונה בארץ (-8.6%), אך שמירה על זיקה לחברה, לתרבות ולשפה הרוסית, תוך ייחוס חשיבות להמשך תפקודם של אמצעי תקשורת ישראלים בשפה הרוסית (8%).
8. מין (10.5%), תוך תרומה שלילית לזהות ישראלית של ההשתייכות לקבוצה הנשית (ממצא זה יחייב בהמשך בחינת מודלים נפרדים לגברים ולנשים).
9. תרומת גיל (16%).

מודל זה משמש רק כנקודת מוצא למודלים נוספים להסבר השונות בתחום הזהות הישראלית של העולים, העשויים להעלות שילוב משתנים שונה. בעדיפות ראשונה ניצבת, על בסיס הממצאים, בדיקת מודלים נפרדים לגברים, לנשים ולכל אחת מקבוצות הגיל.

ממצאים עיקריים

- עם חלוף יותר מ-15 שנים מאז ראשיתו של גל העלייה ההמונית מבריה"מ (לשעבר) לישראל, כאשר הוותק הממוצע של העולים בארץ עולה על 10 שנים, נבחנו מחדש היחסים המורכבים בין שלושת המרכיבים המרכזיים בזהותם הקולקטיבית, החברתית-אתנית של העולים: המרכיב היהודי, המרכיב הישראלי והמרכיב הרוסי. באופן כללי, נמצא כי הזהות היהודית היא הדומיננטית בתחושתם של העולים (בגיל 18 ומעלה), הזהות הישראלית מתגלה בעצמה נמוכה יותר והזהות הרוסית ניצבת במקום האחרון, בהשוואה לקודמותיה, גם אם משקלה משמעותי בקרב העולים.
- בקרב גילאי 18-29 התגלתה הזהות הישראלית כזהות הדומיננטית בתחושתם של העולים. זאת, בעיקר בשל משקלם הגבוה יחסית של העולים הלא-יהודיים בקבוצת גיל זו, אשר תחושת הזהות היהודית בקרבם נמוכה יחסית.
- בקרב הקבוצה הלא-יהודית, המונה כשליש מהנחקרים, אין לתחושת הזהות הרוסית עמדה דומיננטית ברורה, בעוד המרכיב הרוסי והמרכיב הישראלי בזהותם - זהים למדי במשקלם. המרכיב היהודי אף הוא בא לידי ביטוי בתחושת הזהות של למעלה ממחצית מעולים אלה, גם אם בעמדה משנית בהשוואה למרכיב הישראלי והרוסי.
- בעוד שתחושת הזהות הישראלית משותפת, במידה זו או אחרת, כמעט לכל העולים - צעירים, כמבוגרים, יהודים כלא-יהודים, הרי שתחושת הזהות הרוסית כלל אינה באה לידי ביטוי בתחושתם של כ-39% מקרב העולים, במיוחד בקרב כמחצית מהיהודים שבהם.
- קרוב למחצית מהעולים מסוגלים כיום להגדיר את תחושתיהם לגבי זהותם באופן ברור תוך ציון השתייכותם הבלעדית לקבוצה הישראלית (22.7%), היהודית (18.1%) או הרוסית (7%). אולם, כמחצית מהעולים חשים עצמם כממזגים שתי זהויות לפחות. המיזוג השכיח בקרב העולים היהודים הינו "יהודי-ישראלי" (13.7%) ו"רוסי-יהודי" (13.4%), ואילו המיזוג השכיח בקרב העולים הלא-יהודים הינו "רוסי-ישראלי" (24.1%).
- המשתנים העיקריים התורמים באופן בלתי תלוי להסבר השונות בתפיסת הזהות הישראלית בקרב העולים הינם:
 1. הקרבה למסורת היהודית - המחזקת לא רק את הקשר ליהדות, אלא אף את הזהות הישראלית.

2. המעורבות בחברה ובתרבות הישראלית - באמצעות הלימודים בישראל, הידע בעברית, החשיפה לאמצעי התקשורת ההמוניים בעברית ותדירות המפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר).
3. הנכונות לגמישות תרבותית וחברתית - תוך נכונות להתאמת הקודים התרבותיים לאלה של החברה המקבלת, ולמפגש עם קבוצות חברתיות באוכלוסיה הישראלית שהן בעלות שוני תרבותי מובהק.

- בבחינת השינויים בזהויות העולים, מסתבר כי לאורך זמן, חלה עלייה משמעותית בתחושת הזהות הישראלית של העולים - בכל קבוצות הגילאים, הן בקרב העולים היהודים והן בקרב העולים הלא-יהודים. העלייה בעצמת תחושת הזהות היהודית היתה מתונה יותר והורגשה בעיקר בקרב העולים היהודים. מאידך, בקרב הלא-יהודים ניכרת הפחתה משמעותית בעצמת הזהות היהודית עמה הגיע חלק ניכר מהם בעת העלייה מבריה"מ (לשעבר). לצד שינויים אלה, ולאורך ציר הזמן, ניכרת גם הפחתה משמעותית בעצמת תחושת הזהות הרוסית של העולים, במיוחד בקרב היהודים, אך גם בקרב חלק ניכר מהעולים הלא-יהודים.
- עבור העולים, יהודים כלא-יהודים, המשמעות של המושג "להיות ישראלי" הינה, בראש ובראשונה, תחושת הזדהות ונאמנות למדינה, מילוי חובות אזרחיות וחיים במדינת ישראל. עם זאת, בקרב העולים עלתה אף תפיסה של "להיות ישראלי" כמושג המוגבל לאזרחות בלבד, או כתפיסה השמה דגש על יתרונות חומריים הנובעים מאזרחות זו, ואף הטוענת לאפשרות "להיות ישראליים" מבלי לפתח קשרים חברתיים עם האוכלוסייה הסובבת.

ההשוואה שנערכה בין עולים לוותיקים באשר למידת חשיבותם של מאפיינים שונים כדי "להיות ישראלי", מגלה מספר קווי דמיון ומספר קווי שוני. השירות בצה"ל, הנתפס על ידי הוותיקים כמאפיין הראשון בחשיבותו כדי להיות ישראלי, נמצא במקום הרביעי בחשיבותו בקרב העולים. עם זאת, מתוך שלושת המאפיינים הנתפסים, הן בקרב הוותיקים והן בקרב העולים, כחשובים ביותר כדי להיות ישראלי, ניכרת הסכמה בין שתי הקבוצות לגבי שניים מהם: השליטה בשפה העברית וראיית ישראל כבית.

פרק 6

השתלבות בתעסוקה

א. מטרות

בחינת:

1. השתתפותם של העולים בכוח העבודה
2. ערוצי חיפוש עבודה
3. משלחי היד של העולים בשוק העבודה בישראל
4. השכלה ומשלח יד בשוק העבודה בישראל
5. השינוי בתעסוקת העולים - בהשוואה לארץ המוצא
6. תגמולים מתעסוקה:
 - הכנסה
 - ביטחון תעסוקתי
 - מעמד מקצועי
7. הסביבה החברתית בתעסוקה

ב. ממצאים

1. השתתפות בכוח העבודה

בחינת ההשתתפות בכוח העבודה (מועסקים ומחפשי עבודה פעילים בשוק העבודה בארבעת השבועות האחרונים לפני הריאיון) מעלה כי 66% מקרב העולים מגיל 18 ומעלה השתייכו בתקופת המחקר לכוח העבודה (לא כולל חיילים בשירות חובה ועולים שלא עבדו ולא חפשו עבודה בחודש האחרון). ההשתייכות לכוח העבודה נמוכה במיוחד בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה (18.1%), אך גם בקרב גילאי 18-24 היא מגיעה ל-52.9% בלבד, בשל השתתפותה של קבוצת גיל זו בשירות חובה בצה"ל (21.7%). בקרב גילאי 25-29 ההשתתפות בכוח העבודה עולה על 85% (87.1% בגיל 25-29, 91.6% בגיל 30-44 ו-85.1% בגיל 45-59). למעט בקרב גילאי 30-44, אנו מוצאים הפרש מובהק בין חלקם של הגברים לחלקן של הנשים בכוח העבודה. נשים רבות יותר, בהשוואה לגברים בגילאים אלה, אינן שייכות לכוח העבודה ואינן מחפשות עבודה באופן פעיל.

חישוב חלקם של המועסקים בקרב המשתתפים בכוח העבודה מצביע על הנתונים הבאים:

לוח 6-1: (ש' 42) מועסקים בקרב המשתתפים בכוח העבודה - לפי גיל ומין (באחוזים)

60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
72.4	91.3	96.2	95.6	86.4	91.8	סך הכול
77.7	94.7	96.2	95.4	87.0	93.3	גברים
66.4	88.0	96.2	95.8	85.9	90.6	נשים

מהממצאים המובאים בלוח 6-1 לעיל, מסתבר כי בקרב גילאי 25-44 וכן בקרב הגברים בגילאי 45-59 התעסוקה היא כמעט מלאה. האבטלה הינה חיכוכית למעשה, ונעה בין 4%-5% מבין המשתתפים בכוח העבודה המחפשים עבודה באופן פעיל ואינם מועסקים. עם זאת, על אף שאחוז המובטלים המחפשים עבודה באופן פעיל מגיע ל-8.2% בלבד מקרב העולים, הרי שבקרב גילאי 18-24 אנו מוצאים 13.6% מחפשי עבודה פעילים ו-12% בקרב הנשים בגילאי 45-59. בקרב

גילאי 60 ומעלה מתקרב אחוז מחפשי העבודה הפעילים, שאינם עובדים, ל-30% מהמשתתפים בכוח העבודה. אולם, קבוצה זו קטנה יחסית, מאחר ורובם המכריע של בני קבוצת גיל זו (82%) אינם משתתפים בכוח העבודה, כלומר, אינם מועסקים ואינם מחפשים עבודה.

כאשר אנו בוחנים מהו עומק האבטלה, כלומר כמה חודשים מחפשים עבודה באופן פעיל(ש' 43) אותם עולים שאינם עובדים, אנו מוצאים כי החציון הכולל של עומק האבטלה עומד על שמונה חודשים - שישה חודשים לגברים ושמונה חודשים לנשים. עם זאת, חציון עומק האבטלה עולה עם גילם של מחפשי העבודה הפעילים, כך שבגיל 18-24 הוא עומד על שלושה חודשים (חודשיים לגברים ושלושה חודשים לנשים), בגיל 45-59 הוא עומד על עשרה חודשים (שישה לגברים ו-11 לנשים), ובגיל 60 ומעלה עומד החציון על 36 חודשים, הן לגברים והן לנשים. יש לציין כי 33% מקרב העולות בגיל 59-45 לא עבדו בישראל מאז עלייתן. (ש' 44) מקרב המועסקים בארבעת השבועות שקדמו לריאיון, הועסקו בשבוע האחרון 95.4% מהעולים במקום עבודה אחד בלבד ו-4.6% בלבד עבדו בשני מקומות עבודה ומעלה באותו שבוע(ש' 50). תופעה זו משמעותית אך ורק בקרב קבוצת גילאי 30-44 (5.8%). כמחצית מהמועסקים בארבעת השבועות שקדמו לריאיון הועסקו בהיקף של 36-50 שעות עבודה בשבוע. (ש' 51)

לוח 2-6: שעות עבודה בשבוע בקרב עולים מועסקים - לפי גיל (18-59) ומין (באחוזים)

24-18			סך הכול			שעות
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
57.5	23.5	42.3	42.8	13.6	28.6	עד 35
34.1	55.0	43.4	43.9	49.6	46.6	36-50
(8.4)	21.5	14.3	13.3	36.8	24.8	51+
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

59-45			44-30			29-25			שעות
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
34.2	12.5	23.7	41.5	(6.6)	24.7	42.5	15.8	28.7	עד 35
50.9	53.6	52.2	42.7	45.5	44.1	47.4	54.1	50.9	36-50
14.9	33.9	24.1	15.8	47.9	31.2	(10.1)	30.1	20.4	51+
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

כרבע מהמועסקים שבין העולים, הועסקו מעל 50 שעות בשבוע. דפוס תעסוקה זה רווח בעיקר בקרב גברים (36.8%) ושכיח פחות בקרב נשים (13.2%), והוא מופיע בכל אחת מקבוצות הגיל. דפוס זה רווח במיוחד בקרב גברים בגילאי 44-30 (47.9%). מאידך, בקרב נשים רווחת העסקה חלקית בהיקף של עד 35 שעות. דפוס העסקה זה מאפיין 42.8% מקרב הנשים המועסקות, ורק 13.6% מבין הגברים. דפוס העסקה זה רווח במיוחד בקרב נשים בנות 18-24 (57.5%). פילוח הממצאים לפי אזורים וערים מלמד כי השייכות לכוח העבודה נמוכה יחסית בקרב העולים באזור הצפון (57.3%) ובנצרת עילית (61.7%) וגבוהה יחסית באזור הדרום (68.2%) ובעיר אשדוד (72.1%). גם חלקם של המובטלים המחפשים עבודה באופן פעיל נמוך יחסית באזור הדרום (5.6%) ובעיר אשדוד (6.4%), בהשוואה לאזור הצפון (12.2%) ולנצרת עילית (13.2%).

2. ערוצי חיפוש תעסוקה (ש' 47)

חיפוש תעסוקה בשוק העבודה הישראלי מתבצע בערוצים רבים ומגוונים, אך מסתבר כי דווקא היוזמה האישית ומערכות הסיוע הבלתי פורמליות (חברים/קרובים) מבטיחים השתלבות בתעסוקה, בנוסף למערכות ההשמה הפועלות בשוק הפרטי.

לוח 3-6: הערוץ העיקרי למציאת מקום העבודה הנוכחי - לפי גיל (18-59) - באחוזים

59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	ערוץ מציאת העבודה
44.5	34.6	42.2	33.3	38.3	באמצעות חברים/קרובים
19.7	21.8	21.2	23.4	21.4	באמצעות פנייה אישית שלי למקום העבודה
18.6	21.9	14.8	20.1	20.1	באמצעות חברת כוח אדם
(3.4)	8.4	(3.0)	11.6	7.1	באמצעות מודעות בעיתונים/אינטרנט
					באמצעות משרד הקליטה/שירות התעסוקה/רשות מקומית
4.7	6.7	(3.6)	(4.9)	5.4	הקים/פתח עסק
(5.2)	(4.1)	(4.0)	(2.4)	4.1	פנייה של מקום העבודה אליי
(2.7)	(2.0)	(0.6)	(4.3)	2.8	באמצעות ארגון עולים
(1.2)	(0.5)		--	(0.8)	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הממצאים בלוח 3-6 מצביעים על כך שבכל קבוצת הגיל, הן בקרב גברים והן בקרב נשים, הערוץ השכיח ביותר למציאת תעסוקה הינו החברים והקרובים (כ-38%). היוזמה האישית המתבטאת בפנייה אישית למקום העבודה, בחיפוש בעיתונים ובאינטרנט וכן בהקמת עסק פרטי הובילו להשתלבותם של כ-33% מקרב העולים במקומות עבודה. שירותי השוק הפרטי, באמצעות חברות כוח האדם, אחראים לכ-20% מפתרונות התעסוקה, ואילו הממשל המרכזי והמקומי וכן ארגוני העולים לא השיגו יותר מ-6% מההשמות בתעסוקה. יש לציין כי הנטייה לפנות אישית למקום העבודה רווחת יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים בגיל 25-44.

הממצאים אף מצביעים על כך שבאזור הדרום ובעיר אשדוד, יותר מאשר באזורים ובערים אחרות, השיגו העולים את עבודתם הנוכחית באמצעות חברות כוח אדם. כך, באזור הדרום 30.6% בהשוואה ל-13% באזור חיפה ו-6.9% באזור הצפון. בהתאמה, בעיר אשדוד 22.3% בהשוואה ל-13% בעיר חיפה ו-6.1% בנצרת עילית.

יש לציין בהקשר זה, כי יש לעולים טענות קשות כלפי שירות התעסוקה ותכנית מהל"ב (ויסקונסין) המהווה שילוב של מנגנוני הממשל עם מנגנוני השוק הפרטי בהשמה בתעסוקה. לדעת חלק ניכר מהם, מערכות אלה נגועות בדעות קדומות וביחס מפלה כלפי עולי בריה"מ (לשעבר). אמנם לכרבע מהעולים אין עמדה בנושא, אך 66.9% מיתר העולים מציינים כי בשירות התעסוקה ובתכנית ויסקונסין "יש", ו"בהחלט יש", דעות קדומות ויחס מפלה כלפי עולי בריה"מ (לשעבר). עמדה זו הופכת חריפה וביקורתית יותר ככל שהעולה מבוגר יותר ($t=26$) והגיע ארצה בגיל מבוגר יותר ($t=27$).

3. משלחי היד של העולים בישראל

לוח 4-6: עולים לפי משלחי יד בישראל, גיל (18-59) ומין (באחוזים)

סך הכול	עובדים בלתי מקצועיים	עובדים מקצועיים בתעשייה, בחקלאות ובבנייה	סוכנים, עובדי מכירות ושירותים	פקידים	משלח יד אקדמי, מקצועות חופשיים וטכניים ומנהלים	גיל ומין
100.0	17.3	22.4	19.7	11.0	29.6	סה"כ
100.0	14.9	36.6	6.8	6.4	35.3	גברים
100.0	19.5	8.7	32.0	15.6	24.2	נשים
100.0	16.6	10.3	34.1	17.7	21.3	24-18
100.0	33.3	(19.0)	(12.5)	(11.0)	(24.2)	גברים
100.0	(3.2)	(3.1)	51.5	23.0	(19.2)	נשים
100.0	11.1	14.3	24.2	19.0	31.4	29-25
100.0	14.8	21.8	15.1	14.8	33.5	גברים
100.0	(7.2)	(6.3)	33.8	23.5	29.2	נשים
100.0	17.4	21.5	16.6	12.8	31.7	44-30
100.0	(10.0)	37.6	(4.8)	(6.5)	41.1	גברים
100.0	24.2	(6.5)	27.5	18.9	22.9	נשים
100.0	17.3	31.3	18.5	(4.9)	28.0	59-45
100.0	(13.8)	49.5	(4.0)	(1.4)	31.3	גברים
100.0	20.7	14.2	32.0	(8.2)	24.9	נשים

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

התפלגות משלחי היד של העולים בישראל, המופיעה בלוח 4-6, מצביעה על כך שהקבוצה הגדולה ביותר בקרב העולים (כ-30%) מועסקת במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים וכן כמנהלים. כמו כן, אנו מוצאים קבוצות משמעותיות של עולים המועסקים כעובדים מקצועיים, בעיקר בתעשייה (כ-22%), וכן כעובדי מכירות ושירותים (כ-20%). התפלגות זו שונה בין גברים ונשים: בקרב גברים מודגשת התעסוקה במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים וכמנהלים (כ-35%) וכן התעסוקה המקצועית בתעשייה (כ-37%), בעוד שבקרב הנשים מודגשת התעסוקה במכירות ובשירותים (כ-32%) וכן במשלחי היד האקדמיים, החופשיים, הטכניים ובתעסוקה כמנהלות, אך בשכיחות נמוכה משמעותית מזו של הגברים (כ-24%).

קבוצת המועסקים הגדולה ביותר בקרב גילאי 18-24 מועסקת בשירותים ובמכירות (כ-34%). דפוס העסקה זה שכיח בעיקר בקרב נשים (כ-52%). בקרב קבוצת גילאי 25-29 שכיחה יותר התעסוקה במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים וכן כמנהלים (כ-31%), ובקרב הנשים בולטת התעסוקה בעבודת מכירות ושירותים (כ-34%). התעסוקה במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים וכן כמנהלים, מגיעה לשיאה (כ-32%) בקרב קבוצת גילאי 30-44. מגמה זו ניכרת בעיקרה בקרב הגברים (כ-41%).

בקרב קבוצת הגברים, מן הראוי אף לשים לב לגידול בחלקם היחסי של העובדים המקצועיים, בעיקר בתעשייה (כ-38%). אולם, קבוצת משלחי יד זו בולטת במיוחד בקרב הגברים בגילאי 45-59 (כמחציתם), בעוד בקרב הנשים מקבוצת גיל זו שכחה במיוחד קבוצת המועסקות בשירותים ובמכירות (כ-32%).

מן הראוי אף לשים לב לקבוצת העובדים הבלתי מקצועיים. קטגוריה זו בולטת בקרב הגברים בגילאי 18-24 (כ-33%), ואילו בקרב הנשים בולטת קטגוריה מקצועית זו בקרב גילאי 30-44 (כ-24%) וכן בקרב בנות 45-59 (כ-21%).

4. השכלה ומשלח יד בשוק העבודה בישראל

עולי בריה"מ (לשעבר) מהווים קבוצה בעלת הון אנושי משמעותי למדי, הבא לידי ביטוי במיוחד בקרב גילאי 45 ומעלה.

לוח 5-6: עולים לפי תעודת השכלה, או תואר (הגבוה ביותר) וגיל (באחוזים)

תעודה או תואר	סך הכול	24-18	29-25	44-30	59-45	60+
עד תעודת בגרות	8.0	22.3	11.3	5.6	(4.3)	(5.0)
תעודת בגרות	13.7	51.8	27.9	6.3	5.4	(3.8)
סיום מוסד על-תיכוני שאינו אקדמי	29.3	16.4	30.7	39.5	30.5	23.7
תואר ראשון או מקביל	19.7	9.5	27.6	28.3	15.7	17.1
תואר שני או מקביל	27.5	--	(2.5)	19.3	42.6	45.8
תואר שלישי או מקביל	1.8	--	--	(1.0)	(1.5)	(4.6)
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

כ-30% מקרב העולים הינם בעלי תואר שני ומעלה, ובגילאי 45 ומעלה מצויים בקבוצת השכלה זו כ-45% מקרב העולים, ומעלה. חלקם של חסרי תעודת בגרות עומד על 8% בלבד, אך בקרב גילאי 18-24 הוא מגיע לכ-22% (28.9% מבין הגברים ו-15.4% מבין הנשים). ל-48.5% מהנשים בגילאי 45-59 יש תואר שני ומעלה, לעומת 38.6% מקרב הגברים. מאידך, אנו מוצאים כי ל-37.6% מקרב הגברים בקבוצת גיל זו יש תעודת סיום של בית ספר על-תיכוני שאינו אקדמי, בהשוואה ל-24.8% מבין הנשים.

הקשר בין רמת ההשכלה לגיל ($r=0.41$) ולגיל בעלייה ($r=0.40$) הינו מובהק ($p<0.01$). כלומר, ככל שהעולה הגיע לישראל בגיל מבוגר יותר והוא עצמו בגיל מבוגר יותר, כך רמת השכלתו גבוהה יותר, בהשוואה לעולים הצעירים יותר ולא לה שהגיעו בגיל צעיר יותר.

כאשר בחנו, בשנת 2006, את הקשר בין רמת ההשכלה של העולים לבין משלח היד שלהם בשוק העבודה בישראל, עלו הנתונים הבאים:

לוח 6-6: עולים מועסקים - לפי משלח יד ותואר/תעודת השכלה הגבוהה ביותר (באחוזים)

סך הכול	משלח יד בישראל					השכלה/תואר
	עובד בלתי מקצועי	עובד מקצועי בתעשייה, בבינוי וכדומה	עובד מכירות או שירותים	פקיד	משלח יד אקדמי, מקצועות חופשיים, הנדסאי, טכנאי, מנהל	
100.0	20.3	23.7	34.0	15.0	7.0	עד תעודת בגרות (כולל)
100.0	18.3	25.5	18.6	11.3	26.3	תעודה על-תיכונית ותואר ראשון
100.0	13.3	15.5	13.9	8.6	48.7	תואר שני ושלישי
100.0	17.3	22.4	19.7	11.0	29.6	סך הכול

הנתונים בלוח 6-6 מצביעים על כך שהיתרון שבהשכלה ניכר בעיקר ברמת התואר השני והשלישי: כ-57% מקרב העולים מועסקים בישראל במשלחי יד העשויים לתת ביטוי להשכלתם, בעיקר במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, ניהוליים, הנדסאות וטכנאות. מאידך, מסיימי מוסדות על-תיכוניים ובעלי תואר ראשון מועסקים ברובם (כ-62%) במשלחי יד מקצועיים ובלתי מקצועיים בענפי השירותים, במכירות, בתעשייה, בבינוי וכדומה.

ממצאים אלה מעלים את השאלה האם קיים קשר בין המדינה בה נרכשה ההשכלה לבין משלח היד של העולה בשוק העבודה בישראל. בהתאם, נבחן את התפלגות משלחי היד בקרב העולים שסיימו מוסדות השכלה פורמליים בישראל. על פי אומדן, כ-172,500 עולים מבריה"מ (לשעבר) בגיל 18 ומעלה רכשו השכלה פורמלית במוסדות חינוך בישראל. כ-137,000 מתוכם סיימו השכלתם בתעודות/תארים הבאים:

לוח 6-7: עולים מועסקים מסיימי השכלה פורמלית בישראל - לפי תעודה/תואר (באחוזים)

תעודה	אחוזים
תעודת סיום של בית-ספר יסודי/חטיבת ביניים	(0.2)
תעודת סיום של בית-ספר תיכון - שאינה תעודת בגרות	(5.3)
תעודת בגרות	21.4
תעודת סיום של בית-ספר על-תיכוני שאינו אקדמי	38.2
תואר אקדמי ראשון, B.A. או תואר מקביל	29.6
תואר אקדמי שני, M.A. או תואר מקביל	(4.0)
תואר אקדמי שלישי או תואר מקביל	(1.3)
סך הכול	100.0

הקשר בין ההשכלה הפורמלית שנרכשה בישראל לבין משלח היד של העולה בשוק העבודה הישראלי, בא לידי ביטוי בלוח הבא:

לוח 6-8: עולים מסיימי השכלה פורמלית בישראל - לפי משלח יד ותעודה/תואר (באחוזים)

סך הכול	משלח יד בישראל				השכלה/תואר
	עובד מקצועי ובלתי מקצועי	עובד מכירות או שירותים	פקיד	משלח יד אקדמי, מקצוע חופשי, הנדסאי, טכנאי, מנהל	
100.0	31.8	41.1	16.3	(10.8)	עד תעודת בגרות (כולל)
100.0	10.9	11.9	21.6	55.6	על-תיכוני ואקדמי
100.0	15.8	18.8	20.4	45.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

השוואת התפלגות משלחי היד של העולים אשר רכשו השכלה פורמלית בישראל, למשלחי היד של כלל העולים, מגלה כי 29.6% בלבד מקרב כלל העולים השתלבו בשוק העבודה בישראל במשלחי יד בקטגוריה הגבוהה (משלח יד אקדמי, חופשי, הנדסאי, טכנאי, מנהל), בהשוואה ל-45% מבין העולים שרכשו השכלתם בישראל. כמו כן, מסתבר כי 55.6% מבעלי ההשכלה העל-תיכונית והאקדמית שנרכשה בישראל, שרובם בעלי השכלה שאינה עולה על תואר ראשון, השתלבו בישראל במשלחי יד בקטגוריה המקצועית שצוינה, בהשוואה ל-26.3% מקרב כלל העולים בעלי השכלה על-תיכונית ותואר אקדמי ראשון. בהתאם, מצומצם יותר גם חלקם היחסי של בעלי צווארון כחול מקרב העולים שרכשו השכלה פורמלית בישראל.

רוב העולים אשר רכשו השכלה פורמלית בישראל מרוכזים בקבוצת גילאי 18-29. את התפלגות משלחי היד של העולים אשר רכשו השכלתם הפורמלית בבירה"מ (לשעבר) מייצגת במידה רבה אוכלוסיית המועסקים מגיל 30 ומעלה.

לוח 9-6: עולים מועסקים בגיל 30 ומעלה - לפי משלח יד ותעודת השכלה/תואר (באחוזים)

השכלה/תואר	משלח יד בישראל					
	משלח יד אקדמי, חופשי, הנדסאי, טכנאי, מנהל	פקיד	עובד מכירות או שירותים	עובד מקצועי בתעשייה, בינוי וכדומה	עובד בלתי מקצועי	סך הכול
עד תעודת בגרות (כולל)	15.8	11.2	23.2	34.4	15.4	100.0
תעודה על-תיכונית ותואר ראשון	23.2	8.7	18.1	29.9	20.1	100.0
תואר שני ושלישי	47.8	8.6	14.4	15.8	13.4	100.0
סך הכול	30.7	8.8	17.2	25.7	17.6	100.0

השוואת לוח 9-6, המייצג את התפלגות משלחי היד של העולים המועסקים בגיל 30 ומעלה, ללוח המייצג את התפלגות משלחי היד של כלל עולי בריה"מ (לשעבר) המועסקים בישראל, מגלה דמיון רב בין הלוחות, למעט בקבוצת המועסקים בעלי תעודת בגרות ומטה. בקבוצה זו מרוכז חלק ניכר מקבוצת גילאי 18-29, הנמצאים בשלב מעבר בהתפתחותם ואשר לא נכנסו ללימודים על-תיכוניים ואקדמיים או טרם סיימו אותם, והינם מועסקים לרוב במשלחי יד מתחומי המכירות, השירותים והעבודה המקצועית והבלתי מקצועית בתעשייה, בינוי וכדומה. עם זאת, כפי שהוצג בלוח, הרי שעם סיום לימודיהם העל-תיכוניים משתלבת אוכלוסייה זו, כבר בשלב סיום התואר הראשון בישראל, במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים וניהוליים, בפרופורציה העולה משמעותית על זו של המבוגרים יותר אשר סיימו, ברובם, את לימודיהם הפורמליים בבירה"מ (לשעבר). מבוגרים אלה, בגיל 30 ומעלה, מצליחים להשתלב באופן משמעותי בקטגוריה מקצועית זו, בעיקר כאשר ברשותם תואר שני ושלישי (כ-48%). עם זאת, מן הראוי לשים לב לכך שגם בקרב בעלי תואר שני ושלישי, בני 30 ומעלה, מועסקים כ-43%, המונים כ-47,000 מפרנסים, בתחומים בהם אין כמעט שימוש להשכלתם (שירותים, מכירות, עבודה מקצועית ובלתי מקצועית - בתעשייה, בבנייה ובחקלאות).

5. השינוי בתעסוקה בישראל (ש' 46) - בהשוואה לארץ המוצא

לוח 10-6: מידת השינוי, לדעת העולים, בין תעסוקתם בארץ, לבין ארץ המוצא בשנה שקדמה לעלייה - לפי גיל (30-59) ומין (באחוזים)

סך הכול	"שונה מאוד"	"שונה"	"לא כל כך שונה" ו"בכלל לא שונה"	גיל ומין
100.0	47.3	32.7	20.0	סך הכול
100.0	35.4	43.6	21.0	גברים
100.0	58.7	22.3	19.0	נשים
100.0	42.5	34.9	22.6	44-30
100.0	28.2	45.9	25.9	גברים
100.0	55.0	25.2	19.8	נשים
100.0	49.3	32.0	18.7	59-45
100.0	36.7	45.6	17.7	גברים
100.0	61.2	19.3	19.5	נשים

הממצאים בלוח 10-6 מתייחסים ל-44% מקרב העולים, בגיל 18 ומעלה, אשר היו מועסקים בבריה"מ (לשעבר) בשנה שקדמה לעלייה, ובישראל - בארבעת השבועות שקדמו למחקר. אוכלוסייה זו מרוכזת בעיקרה בקבוצות גילאי 30-59. לקבוצת גילאי 18-29 יש ייצוג מצומצם בלבד, מאחר ורובם המכריע של השייכים אליה לא היו מועסקים בארץ המוצא. גם לקבוצת גילאי 60 ומעלה יש ייצוג מצומצם באוכלוסייה זו, מאחר ורובם המכריע אינם מועסקים ולא הועסקו בארבעת השבועות שקדמו לריאיון עימם.

מהנתונים בלוח 10-6 ניתן ללמוד כי רק כ-20% מקרב העולים מועסקים בישראל בתעסוקה שאינה שונה מזו בה הועסקו בארץ המוצא בשנה שקדמה לעלייתם, בעוד ש-80%, בקירוב, העריכו כי שינו את תעסוקתם לאחר העלייה. שוני זה ניכר במיוחד בקרב הנשים: כ-59% מהנשים מציינות כי תעסוקתן הנוכחית שונה מאוד מזו שטרם העלייה, בהשוואה לכ-35% מקרב הגברים שצינו כך. הפרשים מובהקים אלה, בין גברים לנשים, ניכרים אף בכל אחת מקבוצות גילאי 30-44 ו-59-45.

יש לציין, כי טווח השינוי בתעסוקה המצוין על ידי העולים באזור הדרום ובאשדוד, נמוך יחסית מזה שבאזורים ובערים האחרות. 38.4% מקרב העולים באזור הדרום ציינו כי תעסוקתם הנוכחית שונה מאוד מתעסוקתם בשנה שקדמה לעלייה, בהשוואה ל-52.2% באזור חיפה ו-60.6% באזור הצפון. בהתאם, 47.1% מקרב העולים באשדוד ציינו רמת שוני זו בהשוואה ל-56.8% בחיפה ו-58.4% בנצרת עילית.

מבחינתו של העולה, השוני בתעסוקה איננו חיובי - אלא שלילי. על כך ניתן ללמוד מרמת המתאם (Pearson Correlation) וכיוונו בין המשתנה בו אנו עוסקים (הבוחן את טווח השינוי בין התעסוקה טרם העלייה לבין הנוכחית) לבין המשתנה המתבטא במדד הבוחן את כיוון השינוי (לטובה, לרעה, אין שינוי) בתחומי חיים שונים של העולה - טרם העלייה ובמצב הנוכחי (ש' 25).

מתאם מובהק זה ($p < 0.01$) עומד על $r = -.38$. כלומר, ככל שטווח השינוי בתעסוקה היה גדול יותר, כך רבה יותר תחושת השינוי לרעה בכל תחומי החיים של העולה, לאחר העלייה. תחושת השינוי לרעה המלווה את הטווח הגובר של השינוי בתעסוקה, ניכרת במיוחד בתחום מאזן התגמולים מתעסוקה: מעמד מקצועי, ביטחון תעסוקתי, אפשרויות בילוי פנאי והכנסה. מהממצאים מסתבר כי ככל שגובר טווח השינוי בין התעסוקה טרם העלייה לבין התעסוקה הנוכחית, כך גוברת

גם תחושת השינוי לרעה בעקבות העלייה - בתחום המעמד המקצועי ($r=-.41$), הביטחון התעסוקתי ($r=-.33$), אפשרויות בילוי הפנאי ($r=-.29$) וההכנסה ($r=-.20$).

למעשה, מהווה טווח השינוי בתעסוקה מרכיב מרכזי בתחושת שביעות הרצון מהחיים בכלל ומהקליטה בישראל, בפרט. ככל שטווח השינוי התעסוקתי גדול יותר, כך נמוכה יותר רמת שביעות הרצון הכוללת של העולים מחייהם ($r=-.25$), וגם שביעות רצונם מקליטתם בארץ נמוכה יותר ($r=-.22$).

ניתן אמנם לטעון כי טווח השוני בין התעסוקה בטרם העלייה לבין התעסוקה הנוכחית, מצטמצם עם הוותק בארץ (13- $r=$). אולם מתאם זה, גם אם הוא מובהק ($p<0.01$), הינו חלש יחסית בעצמתו. כלומר, גם אם לוותק בארץ יש תרומה להקטנת הפער בין התעסוקה בטרם העלייה לתעסוקה הנוכחית, הרי שינוי זה, גם אם הוא משמעותי מבחינה סטטיסטית, עדיין מותיר טווח משמעותי בין התעסוקה בחו"ל לתעסוקה בישראל, עם כל ההשלכות שצויינו לעיל של טווח שינוי זה.

6. תגמולים מתעסוקה

א. הכנסה (ש' 52)

לוח 11-6: התפלגות הכנסות עולים (ברוטו) מתעסוקה, בהתייחס לשכר החודשי הממוצע במשק למשרת שכיר, בראשית שנת 2006 (כ-7,100 ₪) - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל/מין	מתחת לשכר הממוצע	זהה לשכר הממוצע	מעל לשכר הממוצע	סך הכול
סך הכול	74.6	12.9	12.5	100.0
גברים	62.6	19.7	17.7	100.0
נשים	86.0	6.4	7.6	100.0
24-18	83.9	13.0	3.1	100.0
גברים	75.4	(20.0)	(4.6)	100.0
נשים	90.7	(7.3)	(2.0)	100.0
29-25	81.1	10.0	8.9	100.0
גברים	69.7	19.3	11.0	100.0
נשים	93.3	--	(6.7)	100.0
44-30	71.6	14.6	13.8	100.0
גברים	56.0	23.2	20.8	100.0
נשים	86.0	(6.6)	(7.4)	100.0
59-45	71.2	13.1	15.7	100.0
גברים	60.6	18.5	20.9	100.0
נשים	81.0	(8.0)	11.0	100.0
60+	83.0	(7.1)	(9.9)	100.0
גברים	77.1	(5.7)	(17.2)	100.0
נשים	(90.9)	(9.1)	--	100.0

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

מהממצאים בלוח 11-6 מסתבר כי רובם המכריע (כ-75%) של המועסקים מקרב העולים מציינים כי שכרם החודשי נמוך מהשכר הממוצע במשק (21% "מעט מתחת לשכר הממוצע במשק" ו-54% "הרבה מתחת לשכר הממוצע במשק"), וכי שכרן של הנשים נמוך משמעותית מזה של הגברים. פער זה ניכר במיוחד בקרב גילאי 44-30. בקבוצת גיל זו, וכן בקבוצת גילאי 59-45, מציינים כ-21% מקרב הגברים כי הם משתכרים מעל לשכר הממוצע במשק, רובם "מעט מעל השכר הממוצע במשק" ומיעוטם "הרבה מעל השכר הממוצע במשק". יש לציין כי לא נמצאו פערים משמעותיים בהכנסות בין

האזורים והערים השונות. עם זאת, מסתבר כי בנצרת עילית מציינים העולים הכנסה נמוכה יחסית לזו שצוינה בערים האחרות. 64.9% מקרבם ציינו כי שכרם "הרבה מתחת לשכר הממוצע", בהשוואה ל-56.3% שציינו כך בחיפה ול-51.6% באשדוד.

ניתוח הממצאים מגלה אף קשר מובהק ($p < 0.01$) בין רמת ההכנסה מתעסוקה לבין רמת השכלתו של העולה ($t = 2.1$), שליטתו בשפה העברית ($t = 2.3$) והאנגלית ($t = 1.9$), ותקו בארץ ($t = 2.0$) ושעות עבודתו בשבוע ($t = 3.0$). כלומר, רמת הכנסתו של העולה מתעסוקה גבוהה יותר ככל שרמת השכלתו גבוהה יותר, שליטתו בשפה העברית והאנגלית רבה יותר, ותקו בארץ רב יותר, וכן רבות יותר מספר שעות עבודתו השבועיות. כפי שצוין לעיל, רמת ההכנסה קשורה אף למידת השוני/הדמיון בין התעסוקה בשנה שקדמה לעלייה לבין התעסוקה הנוכחית. כלומר, ככל שהשוני רב יותר - כך רמת ההכנסה נמוכה יותר ($t = -3.7$).

רמת הכנסה נמוכה משמעותה גם חשש רב מפיטורים בשנה הקרובה ($t = 2.1$). יש לציין אף את הקשר המובהק בין רמת ההכנסה מתעסוקה, לבין רמת שביעות הרצון הכוללת מהחיים ($t = 2.2$) ומהקליטה בארץ ($t = 1.9$). כלומר, ככל שרמת ההכנסה גבוהה יותר כך גבוהה יותר גם רמת שביעות הרצון הכוללת של העולים מחייהם ומקליטתם בארץ. בהתאם, גם שביעות הרצון של העולים מהכנסתם עולה עם עליית ההכנסה ($t = 4.6$). מכיוון שכאמור לעיל, רמת הכנסה זו נמוכה יחסית לשכר הממוצע במשק במשרת שכיר, ניתן היה לצפות שגם רמת שביעות הרצון של העולים מהכנסתם תהיה נמוכה בהתאם.

לוח 6-12: רמת שביעות הרצון של העולים מהכנסתם מתעסוקה - לפי גיל (18-59) ומין (באחוזים)

גיל/מין	"מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מהכנסתם מתעסוקה			
	59-45	44-30	29-25	24-18
סך הכול	31.6	31.9	26.6	38.0
סך הכול	30.9	31.9	26.6	38.0
גברים	37.3	41.5	29.0	36.7
נשים	26.1	23.2	24.0	39.1

יש לציין כי הנתונים בלוח 6-12 מתייחסים בעיקרם לעולים ה"מרוצים" מהכנסתם מתעסוקה, מאחר וחלקם של ה"מרוצים מאוד" התגלה כבלתי משמעותי (1.8%). נתונים אלה מצביעים על כך שגם אם, כאמור לעיל, נמצא מתאם מובהק בין רמת ההכנסה לרמת שביעות הרצון מההכנסה, הרי חלקם של העולים שבעי הרצון מהכנסתם (31.6%) גבוה משמעותית מחלקם של העולים המשתכרים מעל השכר הממוצע (12.5%).

מגמה זו בולטת במיוחד בקרב קבוצת גילאי 18-24 בה מצויים, על פי דיווחם, 3.2% בלבד מן העולים המשתכרים מעל השכר הממוצע המשק, אך 38% מקרבם מגלים שביעות רצון מהכנסתם.

גם 23.2% מקרב הנשים המועסקות, בגילאי 30-44, מרוצות משכרן, למרות שכפי שצוין לעיל, הפער בין שכרן לשכרם של הגברים באותה קבוצת גיל הינו הגדול ביותר, בהשוואה לקבוצות גיל אחרות. אחוז בלתי משמעותי מקרבן משתכר מעל השכר הממוצע במשק.

למעשה, שביעות הרצון מהשכר תואמת יותר את חלקם של העולים המשתכרים ברמה זהה או גבוהה מהשכר הממוצע במשק. אך גם אם נשווה, במקרה זה, את נתוני שביעות הרצון לנתוני השכר, נמצא כי חלקם של העולים המביעים שביעות רצון משכרם, הוא עדיין גבוה מחלקם של העולים המשתכרים שזו זהה או גבוה מהממוצע למשרת שכיר במשק הישראלי. כמו כן, יש לציין כי בדומה למגמה שנמצאה בהתפלגות השכר, גם בהתפלגות שביעות הרצון מהשכר - רובה המכריע של אוכלוסיית העולים המועסקת (68.4%) איננה מרוצה מהכנסתה מתעסוקה (הוא הדין לגבי כל קבוצות הגיל והמין, כפי שמסתבר מלוח 6-12).

מן הראוי לשים לב לקשר המובהק ($p < 0.01$) בין רמת שביעות הרצון מההכנסה לבין האינדיקטורים השונים של רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ והנכונות להישאר בה. כלומר, ככל שרמת שביעות הרצון מההכנסה מתעסוקה גבוהה יותר, כך לא רק שביעות הרצון הכוללת מהחיים גבוהה יותר ($t=0.37$), אלא אף רמת הביטחון בהישארות בארץ ($t=0.21$) והנכונות לחזור שוב על ההחלטה לעלות לישראל ($t=0.24$). ראוי לציין גם את הקשר המובהק בין רמת שביעות הרצון מההכנסה מתעסוקה, לבין רמת שביעות הרצון מההתקדמות ברכישת השפה העברית ($t=0.18$). בחינת המשתנים התורמים לשונות ברמת ההכנסה מתעסוקה בקרב כלל העולים המועסקים בישראל, מעלה, באמצעות הרגרסיה לינארית בשלבים המצליחה להסביר באופן בלתי תלוי 40% מהשונות ($R. Square = 0.397$), את ההסבר הבא:

לוח 6-13: מדרג משתנים המסבירים את השונות ברמת ההכנסה של עולים מתעסוקה, בקרב כלל העולים המועסקים

רמת מובהקות	Beta	
.000	-0.268	- האם עבד בשנה האחרונה לפני העלייה
.000	-0.260	- האם מועסק בעבודה שאינה שונה מעבודתו בשנה שקדמה לעלייה
.000	0.258	- האם מועסק במשלח יד המחייב השכלה על-תיכונית/אקדמית (אקדמאים, בעלי מקצועות חופשיים, הנדסאים, טכנאים, מנהלים)
.000	0.189	- מין (זכר/נקבה)
.000	0.187	- רמת שליטה בעברית
.000	0.163	- מספר שעות עבודה בשבוע
.000	-0.134	- גודל ומרכזיות יישוב מוצא בבריה"מ (לשעבר)
.000	0.120	- מצב משפחתי (נשוי/לא נשוי)
.007	0.099	- רמת השכלה
.010	0.089	- ותק בארץ
.026	-0.072	- מספר מקומות העבודה בשנה האחרונה

ניתוח משמעות המשתנים שעלו בניתוח הרגרסיה מעלה כי רמת ההכנסה של עולה בישראל גבוהה יותר ככל ש-

- (1) עבד בבריה"מ (לשעבר) בשנה שקדמה לעלייתו (26.8%)
- (2) הוא מועסק בישראל במקצועו (26.0%)
- (3) הוא מועסק בישראל במשלח יד המחייבים השכלה על-תיכונית ואקדמית (25.8%)
- (4) הוא גבר (18.9%) - השתייכות לקבוצת הנשים תורמת שלילית לשכר בשיעור שצוין
- (5) רמת שליטתו בשפה העברית גבוהה יותר (18.7%)
- (6) שעות עבודתו בשבוע רבות יותר (16.3%)
- (7) מוצאו בבריה"מ (לשעבר) מיישובים קטנים יחסית (13.4%)
- (8) נשוי (12%)
- (9) רמת השכלתו גבוהה יותר (9.9%) באופן בלתי תלוי במשלח ידו
- (10) ותקו בארץ רב יותר (8.9%)
- (11) לא החליף מקומות עבודה בשנה האחרונה (7.2%)

מאידך, כאשר עולה מועסק בישראל בתעסוקה שאיננה מחייבת השכלה על-תיכונית/אקדמית (עובדי שירותים, מכירות, עובדים מקצועיים בתעשייה, עובדים בלתי מקצועיים) ו/או איננו ממשיך במשלח היד בו עסק טרם העלייה, ו/או לא עבד בשנה האחרונה טרם העלייה, ו/או הינו שייך לאוכלוסייה הנשית, ו/או רמת שליטתו בשפה העברית נמוכה, ו/או מספר שעות עבודתו בשבוע נמוך, ו/או מוצאו מיישוב מרכזי וגדול בבריה"מ (לשעבר), ו/או אינו נשוי, ו/או רמת השכלתו נמוכה, ו/או ותקו בארץ מצומצם, ו/או הועסק במספר מקומות עבודה בשנה האחרונה - או אז רמת הכנסתו נמוכה בהתאם לתרומתו היחסית של כל משתנה שצוין לעיל. יש לציין כי ממציא הרגרסיה מושפעים בעיקרם מאוכלוסיית המועסקים בגילאי העבודה העיקריים (30-59), מאחר שגילאי 18-29 ו-60 ומעלה משתפים באופן חלקי בשוק העבודה.

8. ביטחון תעסוקתי(ש' 48)

כפי שצוין לעיל, התגלה קשר מובהק בין רמת ההכנסה מתעסוקה לבין רמת הביטחון התעסוקתי של העולים, כלומר רמת חששם של המועסקים כי יאבדו את מקום עבודתם בשנה הקרובה. מסתבר כי חשש זה בקרב העולים הינו משמעותי.

לוח 6-14: חשש לאבד את מקום העבודה בשנה הקרובה בקרב מועסקים עולים - פי גיל (18-59) ומין (באחוזים)

גיל/מין	סך הכול			24-18		
	חשש קטן	חשש גדול	סך הכול	חשש קטן	חשש גדול	סך הכול
סך הכול	41.0	17.0	58.0	36.2	10.0	46.2
גברים	45.8	16.9	62.7	42.8	(11.1)	53.9
נשים	36.5	17.0	53.5	31.0	9.2	40.2

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

גיל/מין	29-25			44-30			59-45		
	חשש קטן	חשש גדול	סך הכול	חשש קטן	חשש גדול	סך הכול	חשש קטן	חשש גדול	סך הכול
סך הכול	44.9	7.6	52.5	41.8	19.6	61.4	41.4	18.5	59.9
גברים	46.1	5.2	51.2	42.8	21.9	64.7	50.4	(14.9)	65.3
נשים	43.7	10.2	53.9	40.9	17.5	58.4	32.7	22.0	54.7

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

הממצאים בלוח 6-14 מצביעים על כך ש-58% מקרב העולים המועסקים חוששים לאבד את מקום עבודתם בשנה הקרובה. 41% מקרבם מביעים חשש קטן לכך ו-17% מביעים חשש גדול, כולל 4.1% המביעים חשש גדול מאוד. כמו כן, מסתבר כי 46.4% מקרב הנשים אינן חוששות לאבד את מקום עבודתן, בהשוואה ל-37.4% מקרב הגברים. עם זאת, מסתבר כי מגמה זו מתייחסת בעיקרה לקבוצות גילאי 18-24 ו-45-59, בעוד שבקרב גילאי 25-44 ההפרשים בנידון, בין גברים ונשים, אינם משמעותיים. בקרב גילאי 30-59 בולט אף החשש הגדול מאובדן מקום העבודה, בהשוואה לקבוצות הגיל הצעירות יותר.

ניתוח הממצאים מצביע על כך שהחשש בקרב המועסקים מאובדן מקום העבודה גובר ככל שהכנסתם מתעסוקה נמוכה יותר ($z=-.21$), ההכנסה הכוללת של משפחתם נמוכה יותר ($z=-.22$), גילם גבוה יותר ($z=.15$), ותקם בארץ נמוך יותר ($z=-.16$). רמת שליטתם בשפה העברית נמוכה יותר ($z=-.23$), וכן ככל שעיסוקם בארץ שונה יותר מעיסוקם בטרם העלייה ($z=.15$).

בהקשר זה, מן הראוי לציין את הקשר המובהק ($p<0.01$) בין רמת החשש מאובדן מקום העבודה בשנה הקרובה, לבין תחושת השינוי בביטחון התעסוקתי - בהשוואה בין המצב טרם העלייה לבין המצב הנוכחי ($z=-.31$). כלומר, ככל שרמת החשש מאובדן מקום העבודה בשנה הקרובה גבוהה יותר, כך גברה התחושה בקרב העולים כי חל שינוי לרעה בביטחונם התעסוקתי, בהשוואה בין מצבם הנוכחי למצבם טרם העלייה. השוואה זו רלוונטית במיוחד לגבי מועסקים מקרב קבוצות גילאי 30-59, אשר היו משולבים בכוח העבודה טרם עלייתם ומשתתפים כיום בכוח העבודה בישראל.

לוח 15-6: (ש' 25/6) השינוי ברמת הביטחון התעסוקתי בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה - לפי גיל (59-30) ומין (באחוזים)

השינוי	גיל 44-30			גיל 59-45		
	סך הכול	גברים	נשים	סך הכול	גברים	נשים
חל שינוי רב לרעה	14.6	(8.4)	20.2	29.1	22.8	34.2
חל שינוי מסוים לרעה	32.5	33.7	31.4	40.7	48.0	35.0
לא חל שינוי	27.0	26.5	27.5	19.8	14.3	24.0
חל שינוי מסוים לטובה	21.0	26.4	16.1	7.8	(11.1)	(5.1)
חל שינוי רב לטובה	4.9	(5.0)	(4.8)	(2.6)	(3.8)	(1.7)
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

מהממצאים שבלוח 15-6 מסתבר כי גם אם ניתן לטעון (על בסיס לוח 14-6) כי 19%-20% בלבד מקרב העולים בגילאי 59-30 מביעים חשש גדול מאובדן מקום עבודתם בשנה הקרובה, הרי שעל פי תחושתם של העולים, המבוססת על השוואת ביטחונם התעסוקתי בארץ המוצא בטרם העלייה למצבם הנוכחי, חל שינוי משמעותי לרעה ברמת הביטחון התעסוקתי שהם חשים. כך, בעיקר בביטחונם התעסוקתי של העולים בקבוצת גילאי 59-45 (29.1% מקרבם מציינים שינוי רב לרעה בביטחונם התעסוקתי). שינוי זה בביטחון התעסוקתי מצוין דווקא על ידי הנשים בקבוצת גיל זו (34.2%, בהשוואה ל-22.8% בקרב הגברים), על אף שבהתאם ללוח 14-6 אין הנשים מציינות חשש גדול יותר מהפסקת עבודתן בשנה הקרובה, בהשוואה לחשש שמציינים הגברים.

8. מעמד מקצועי

תהליך השתלבותם של העולים בשוק העבודה בישראל כרוך, במרבית המקרים, לא רק בשינוי במשלח היד (לוח 4-6), או בפרישה מכוח העבודה, אלא אף בשינוי במאזן התגמולים הכרוך בתעסוקה ובעיקר בהכנסה, בביטחון התעסוקתי ובמעמד המקצועי. שינויים אלה קשורים בקשר מובהק ביניהם ($p < 0.01$) ומצביעים על כיוון אחד של שינוי. כלומר, השינוי לרעה במעמד המקצועי של העולה המועסק כיום, בהשוואה למצבו בטרם העלייה, תואם את הירידה בביטחון התעסוקתי של העולה בהשוואה למצב בטרם העלייה ($t = 0.71$). את רמת החשש מאובדן מקום העבודה בשנה הקרובה ($t = -0.22$) ואת הירידה מהכנסה מתעסוקה ($t = 0.31$), המלווה בירידה בשביעות הרצון מהכנסה זו ($t = 0.33$). השינוי במעמד המקצועי רלוונטי בעיקרו לעולים מקבוצת גילאי 59-30, שהיו ברובם מועסקים בארץ המוצא בטרם העלייה ומועסקים כיום בישראל.

לוח 16-6: (ש' 25/5) השינוי במעמד המקצועי, בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה - לפי גיל (59-30) ומין (באחוזים)

השינוי	גיל 44-30			גיל 59-45		
	סך הכול	גברים	נשים	סך הכול	גברים	נשים
חל שינוי רב לרעה	17.1	12.5	21.1	26.9	22.7	30.3
חל שינוי מסוים לרעה	26.8	25.8	27.7	30.4	33.1	28.3
לא חל שינוי	28.6	27.9	29.2	29.5	28.7	30.2
חל שינוי מסוים לטובה	19.1	23.1	15.6	10.6	13.0	8.7
חל שינוי רב לטובה	8.4	(10.7)	(6.4)	(9.6)	(2.5)	(2.5)
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() מהימנות נמוכה, פחות מ-10 מקרים בתא.

ניתוח הנתונים מלוח 16-6 מצביע על כך שמתקיים קשר מובהק ($p < 0.01$) בין גילם של העולים, לבין כיוון השינוי במעמד המקצועי בארץ ($r = -.34$). כלומר, ככל שגילו של העולה מבוגר יותר, כך שלילי יותר השינוי במעמדו המקצועי, בהשוואה למצב בטרם העלייה.

מגמה זו באה לידי ביטוי גם בלוח שלפנינו: 17.1% מקרב קבוצת גילאי 30-44 חשים כי חל שינוי רב לרעה במעמד המקצועי, בעוד 8.4% מקרבם מציינים שינוי רב לטובה. בקרב קבוצת גילאי 45-59, חשים 26.9% כי חל שינוי רב לרעה במעמד המקצועי, בעוד אחוז מבוטל מציין שינוי רב לטובה. בקרב קבוצת גילאי 30-44, אנו מוצאים אף הפרשים משמעותיים בין גברים ונשים בתחושת הפגיעה במעמד המקצועי עקב העלייה. בקרב הנשים תחושת השינוי לרעה עצמתית יותר, בהשוואה לגברים, ומאידך מצומצם יחסית השינוי לטובה.

מסתבר גם כי לא רק הגיל קשור לתחושת אובדן המעמד המקצועי, אלא גם הגיל בעת העלייה והוותק בארץ. כלומר, ככל שהעולה הגיע לארץ בגיל צעיר יותר, כך מצומצם יותר ($r = -.37$) השינוי לרעה במעמדו המקצועי. כמו כן, ככל שותקו בארץ רב יותר, כך מצומצם יותר ($r = .14$) השינוי לרעה במעמדו המקצועי.

עוד נמצא, כי השינוי לרעה במעמד המקצועי מצטמצם ואף משתנה לטובה, ככל שהתעסוקה הנוכחית של העולה בישראל דומה יותר לתעסוקתו בטרם העלייה ($r = -.41$), שעות עבודתו השבועיות רבות יותר ($r = .14$), או חודשי האבטלה של העולה מאז סיים עבודתו האחרונה, מצומצמים יותר ($r = -.41$).

המעמד התעסוקתי קשור אף בסטטוס החברתי בתחומי חיים אחרים. מסתבר קיומו של מתאם מובהק ($p < 0.01$) בין עצמת וכיוון השינוי במעמד המקצועי בעקבות העלייה, לבין רמת ההכנסה המשפחתית ($r = .38$), שביעות הרצון מדירת המגורים ($r = .17$) ומשכונת המגורים ($r = .14$). כלומר, ככל שהשינוי במעמד התעסוקתי שלילי יותר, כך רמת ההכנסה הכוללת של משק הבית נמוכה יותר, שביעות הרצון מדירת המגורים נמוכה יותר ואף שביעות הרצון משכונת המגורים נמוכה יותר.

הירידה במעמד התעסוקתי, בהשוואה למצב בטרם העלייה, קשורה אף בשביעות הרצון הכוללת מהחיים ($r = .36$), מהקליטה בארץ ($r = .36$) ובנכונות לעזוב את הארץ בשל המצב הכלכלי-תעסוקתי ($r = .16$). כלומר, ככל שאובדן המעמד התעסוקתי רב יותר, כך שביעות הרצון הכוללת מהחיים ומהקליטה בארץ נמוכה יותר והנכונות לעזוב את הארץ מסיבות כלכליות-תעסוקתיות, גבוהה יותר.

9. הסביבה החברתית בתעסוקה

השתלבות העולים בתעסוקה משמעותה, לא רק התאמת משלח היד לנדרש בשוק העבודה הישראלי, אלא אף השתלבות בסביבה החברתית של מקום העבודה, המציגה בפני העולה שונות תרבותית משמעותית לפי לאום, דת, תרבות, מוצא וכדומה. ניסינו לבחון סוגיה זו באמצעות תפיסת המרחק החברתי של העולים מממונים אפשריים, השונים על פי קבוצות מוצא, דת, תרבות וכדומה. מדד המרחק החברתי במקום העבודה בוחן נכונות לקרבה/דחייה של ממונים מקבוצות חברתיות שונות. מדד זה מבוסס על ממוצעי תשובות הנחקרים, נע על סולם של ארבע דרגות, בין דרגה 1 - המסמלת את הדחייה המוחלטת, לבין דרגה 4 - המסמלת את הקבלה המוחלטת.

לוח 6-17: (ש' 55) מידת הנכונות בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) לקבל כממונים בעבודה: יהודים חילוניים, יהודים דתיים, אשכנזים, ספרדים - בני עדות המזרח, עולים מאתיופיה, ערבים - לפי קבוצות גיל (ממוצעים)

גיל	יהודים חילוניים	אשכנזים	יהודים דתיים	ספרדים - בני עדות המזרח	עולים מא-תיופיה	ערבים
סה"כ	3.4	3.2	2.7	2.6	2.0	1.6
18-24	3.4	3.3	2.7	2.9	2.3	1.7
25-29	3.4	3.3	2.8	2.8	2.2	1.7
30-44	3.5	3.3	2.6	2.6	1.9	1.6
45-59	3.4	3.2	2.7	2.6	2.0	1.7
60+	3.4	3.1	2.6	2.4	1.8	1.5

רמת הנכונות של העולים לקבלת ממונה המשתייך לקבוצות שפורטו לעיל, מגלה מדרג ברור: המועדפים ביותר כממונים הינם אשכנזים וחילוניים, ואילו הפחות מועדפים והדחויים, למעשה, הינם עולי אתיופיה והערבים, הנמצאים ברמה הנמוכה ביותר של הנכונות לקבלה. בתוך, ממוקמים דתיים ובני עדות המזרח.

יש לציין כי קבוצת גילאי 18-24 מתגלה כסובלנית ביותר, בהשוואה לקבוצות הגיל האחרות, ואילו קבוצת גילאי 60 ומעלה מתגלה כפחות סובלנית. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים בנידון.

מאידך, הטולרנטיות הנמוכה ביותר כלפי עולי אתיופיה וכלפי ערבים נמצאה באזור הדרום ובעיר אשדוד, בעוד שבאזור הצפון ובנצרת עילית התגלתה נכונות רבה יחסית לקבלת בני קבוצות אלה כממונים בתעסוקה. 7.1% בלבד מקרב העולים באזור הדרום ו-9% מקרבם בעיר אשדוד מוכנים לקבל ערבי כממונה, לעומת 34.2% באזור הצפון ו-33% בנצרת עילית. באשר לעולי אתיופיה, 15.6% בלבד מקרב העולים באזור הדרום מוכנים לקבל עולה מאתיופיה כממונה, והוא הדין לגבי 18.9% מקרב העולים בעיר אשדוד. לעומתם, 39.8% מקרב העולים באזור הצפון ו-40.6% מקרב העולים בנצרת עילית מוכנים לקבל עולה מאתיופיה כממונה עליהם בתחום התעסוקה. כלפי הספרדים - בני עדות המזרח, מתגלה יחס שונה: 53.3% מקרב העולים במחוז הצפון ו-51.7% מקרב העולים בנצרת עילית מוכנים לקבל בן עדות המזרח כממונה עליהם במקום העבודה, בהשוואה ל-77.9% באזור הדרום ו-67.7% בעיר אשדוד.

מניתוח הממצאים, עולה כי הסובלנות כלפי ממונה ערבי עולה בקרב העולים באופן מובהק ($p < 0.01$) עם התגברות השליטה בשפה העברית ($r = 0.14$). הוא הדין, לגבי ממונה מקרב עולי אתיופיה ($r = 0.16$).

בהקשר לממונים שהינם יהודים דתיים או בני עדות המזרח - התמונה מורכבת יותר. מסתבר כי הנכונות לקבל ממונה דתי עולה באופן מובהק ככל שעולה שביעות הרצון של העולה מקליטתו בישראל ($r = 0.20$), ונכונותו לחזור כיום ולקבל מחדש החלטה על עלייה ($r = 0.17$). רמת הנכונות לקבל ממונה בן עדות המזרח עולה אף היא, באופן מובהק, ככל שהעולה מגלה שביעות רצון גבוהה יותר מקליטתו בארץ ($r = 0.27$), וכן ככל שגוברת שליטתו בשפה העברית ($r = 0.16$). הנכונות לקבל ממונה בן עדות המזרח גוברת אף עם הכנסת משק הבית ($r = 0.16$). רמת נכונות זו נמצאה קשורה אף לגילו של העולה ($r = -0.15$) ולגילו בעת העלייה ($r = -0.18$). כלומר, ככל שהעולה צעיר יותר וככל שעלה בגיל צעיר יותר, כך רבה יותר נכונותו לקבל בן עדות המזרח כממונה.

ממצאים עיקריים

- 66% מקרב העולים, בגיל 18 ומעלה, השתייכו לכוח העבודה בתקופת המחקר. השתתפותן של נשים בכוח העבודה נמוכה מזו של גברים, למעט בקרב גילאי 30-44.
- בקרב גילאי 25-44 קיימת, למעשה, תעסוקה מלאה. כך, גם בקרב גברים בגילאי 45-59. מחפשי עבודה פעילים ("מובטלים") בולטים בקרב קבוצות גילאי 18-24 (13.6%) ו-60 ומעלה (כ-30%) וכן בקרב נשים בגילאי 45-59 (12%).
- 25% (רבע) מהמועסקים עובדים מעל 51 שעות בשבוע. היקף זה של שעות עבודה בולט בקרב גברים בגילאי 30-44 (48%). בקרב הנשים שכיחה תעסוקה בהיקף של עד 35 שעות בשבוע (43%).
- הערוצים השכיחים למציאת תעסוקה הינם החברים והקרובים (38%), פנייה אישית למקומות עבודה (4%) ולחברות כוח האדם (20%). מציאת תעסוקה באמצעות שירותי השלטון המרכזי והמקומי, כולל שירות התעסוקה, הינה זניחה לחלוטין (5%).
- מושמעת ביקורת רבה על ידי העולים, במיוחד המבוגרים שבהם, כלפי שירות התעסוקה ותכנית ויסקונסין. לשירותים אלה מיוחסות דעות קדומות ואפליה כנגד עולים מבריה"מ (לשעבר).
- 35% מקרב הגברים ו-24% מקרב הנשים מועסקים במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים (הנדסאי, טכנאי) וכן וכמנהלים. כך, בעיקר בקרב 41% מהגברים בגילאי 30-44 ובקרב 29% מהנשים בגילאים 25-29. משלחי יד מתחום המכירות והשירותים שכיחים בקרב נשים (32%), ועבודה מקצועית, בעיקר בתעשייה, שכיחה בקרב גברים (37%). כ-17% מקרב העולים מועסקים כעובדים בלתי מקצועיים, בעיקר גברים בגילאי 18-24 (33%) ונשים בגילאי 30-44 (24%).
- 88% מקרב העולים הינם בעלי השכלה על-תיכונית ואקדמית. 29% מקרבם סיימו תואר שני ושלישי. רמת ההשכלה גבוהה במיוחד בקרב עולים בגילאי 45 ומעלה.
- 49% מקרב בעלי תואר שני ושלישי שהיו מועסקים בשוק העבודה בישראל בשנת 2006, עבדו במשלחי יד אקדמיים, חופשיים, טכניים (הנדסאים וטכנאים) וכן כמנהלים. רק 26% מקרב בעלי השכלה על-תיכונית, עד לרמת תואר ראשון, היו מועסקים בקטגוריית משלחי יד זו. עם זאת, 56% מקרב עולי בריה"מ (לשעבר) אשר סיימו השכלתם העל-תיכונית והאקדמית, ברמת תואר ראשון, במערכת החינוך בישראל - היו מועסקים בקטגוריית משלחי יד זו. כלומר, ברמת התואר הראשון וההשכלה העל-תיכונית הלא-אקדמית ניכר יתרון משמעותי בשוק העבודה להשכלה שנרכשה בישראל.
- 20% בלבד מקרב העולים הצליחו להשתלב בשוק העבודה בישראל בתעסוקה שהיא "לא כל כך שונה" או "כלל לא שונה" מתעסוקתם בארץ המוצא, בשנה שקדמה לעלייה. טווח השוני בולט במיוחד בקרב נשים בגילאי 45-59, בהשוואה לגברים. ככל שטווח השינוי גדול יותר, כך נמוכה יותר רמת שביעות הרצון הכוללת מהחיים ומהקליטה בישראל.
- 25% (רבע) בלבד מקרב העולים (37% בקרב גברים, 14% בקרב נשים) משתכרים שכר זהה או גבוה מהשכר הממוצע במשק למשרת שכיר. שכרם של הגברים גבוה יחסית בקבוצת גילאי 30-44, בה משתכרים 44% מקרב הגברים שכר זהה או גבוה מהשכר הממוצע במשק. בהתאם, 42% מקרב העולים הגברים בקבוצת גיל זו "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מהכנסתם בתעסוקה, בהשוואה ל-37% מקרב כלל הגברים העולים ו-26% מקרב כלל הנשים העולות.
- מניתוח המשתנים המסבירים את השונות ברמת ההכנסה בקרב העולים המועסקים, הסתבר כי מעבר לתעסוקה במקצוע מארץ המוצא (בעיקר במקצועות המחייבים השכלה על-תיכונית ואקדמית), תורמים להכנסה גם היותו של העולה גבר (חיסרון לנשים), נשוי, שליטתו בשפה העברית, מספר שעות עבודתו בשבוע וגורמים נוספים כותקו בארץ, מוצאו מישוב קטן יחסית בבריה"מ (לשעבר) ועוד.
- 58% מקרב העולים חוששים לאבד את מקום עבודתם בשנה הקרובה. חשש זה הינו גדול בקרב 17% מהעולים. עצמת החשש גוברת ככל שההכנסה מתעסוקה נמוכה יותר, הגיל גבוה יותר, רמת השליטה בשפה העברית נמוכה יותר ומשלח היד בו הם עוסקים שונה יותר ממשלח ידם בטרם העלייה. בהתאם, 47% מהעולים בקרב קבוצת גילאי 30-44 חשים כי חל שינוי לרעה בביטחונם התעסוקתי, בהשוואה למצב בטרם העלייה. שינוי זה מורגש במיוחד בקרב

הנשים מקבוצת גיל זו, אך עוד יותר בקרב נשים בגילאי 45-59.

- במקביל לתחושת השינוי לרעה בביטחון התעסוקתי, מציינים 44% מקרב העולים בגילאי 30-44 ו-57% מקרב העולים בגילאי 45-59 שינוי לרעה במעמד המקצועי, בהשוואה בין מצבם כיום למצבם בטרם העלייה. תחושה זו שלילית יותר בקרב הנשים מאשר בקרב שתי קבוצות הגיל. ככל שגילו של העולה מבוגר יותר, חזקה אף יותר תחושת השינוי לרעה במעמדו המקצועי. עם זאת, תחושת השינוי לרעה מצטמצמת עם עליית הוותק בארץ.
- בחינת השתלבות העולים בסביבה החברתית של מקום עבודתם, מעלה מדרג ברור של העדפה/דחייה חברתית. בראש הסולם (כממונה במקום העבודה) מעדיפים העולים חילוניים-אשכנזים, ואילו ברמת הנמוכה ביותר של ההעדפה, המייצגת דחייה, מצויים עולי אתיופיה ובמקום האחרון - ערביי ישראל. בתוך, מצויים יהודים דתיים ובני עדות המזרח. הסתבר גם כי עמדתם של העולים סובלנית יותר כלפי הקבוצות שצוינו, ככל שהשליטה בעברית רבה יותר. הסובלנות כלפי דתיים ובני עדות המזרח עולה ככל ששביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ עולה וכן ככל שגילו של העולה צעיר יותר ואף עלה לארץ בגיל צעיר יותר.

פרק 7

השתלבות בדיוור

א. מטרות

פרק זה מתמקד בהשתלבות עולי בריה"מ (לשעבר) בדיוור ובשכונת המגורים. בהתאם נבחנו:

- (1) דפוסי הדיוור של העולים
- (2) ניידותם/יציבותם בדירת המגורים
- (3) מספר הנפשות ומבנה משק הבית
- (4) שביעות רצונם מדירת מגוריהם, כולל השוואה למצבם בטרם העלייה
- (5) השתלבותם בשכונת מגוריהם והעדפותיהם לגבי שכניהם

ב. ממצאים

1. דפוסי דיוור (ש' 63)

לוח 7-1: משקי בית של כלל העולים מבריה"מ (לשעבר) - לפי דפוסי דיוור

דפוס דיוור	מספר משקי בית (אמדן)	אחוז משקי בית
דירה בבעלות/דמי מפתח	150,645	49.8
דירה בשכירות ציבורית (עמידר/עמיגור)	35,090	11.6
שכירות פרטית	116,462	38.5
אחר	363	0.1
סך הכול	302,560	100.0

על פי אומדן, העולים שהגיעו מבריה"מ (לשעבר) בשנים 1990-2005 מתגוררים בכ-300,000 יחידות דיוור. כמחצית ממשקי הבית מתגוררים בדירה בבעלותם. כ-12% נוספים הגיעו אף הם לדיוור קבע, במסגרת דיוור בשכירות ציבורית. אולם, כ-38% ממשקי הבית של העולים משתכנים, בשנת 2006, בדירות שכורות בשוק הפרטי.

לוח 7-2: עולים לפי דפוסי דיוור וגיל (באחוזים)

גיל	דירה בבעלות העולה או משפחתו	דירה בשכירות ציבורית (עמידר/עמיגור)	דירה בשכירות פרטית	סך הכול
18-24	55.0	7.8	37.2	100.0
25-29	40.5	(1.3)	58.2	100.0
30-44	55.3	(3.6)	41.1	100.0
45-59	71.6	6.8	21.6	100.0
60+	30.4	35.2	34.4	100.0

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

דפוס הדיור שבבעלות נפוץ ביותר בקרב עולים בגילאי 59-45 (כ-72%), בעוד שהוא שכיח ברמה נמוכה בקרב גילאי 60 ומעלה (כ-30%). מאידך, בקרב קבוצת גיל זו שכיח ביותר דפוס הדיור בשכירות ציבורית (כ-35%), המהווה דפוס דיור שולי ביותר בקבוצות הגיל שמתחת לגיל 60. עם זאת, גם בקרב גילאי 60 ומעלה אנו מוצאים כ-34% המתגוררים בשכירות פרטית בשוק החופשי, אך דפוס דיור זה הינו השכיח ביותר בקרב קבוצת גילאי 29-25 (כ-58%).

מתגלה קשר מובהק ($p < 0.001$) בין המגורים בדירה בבעלות העולה או משפחתו, לבין הוותק בארץ. 15.9% מקרב העולים שהגיעו ארצה בשנים 2005-2000 מתגוררים בדירה בבעלות. כך גם לגבי 44.2% מקרב העולים שהגיעו בשנים 1999-1995, ואילו 66.4% מקרב העולים שהגיעו לישראל בשנים 1990-1994, מתגוררים בדירה שבבעלות.

שיעור העולים המתגוררים בדירה שבבעלותם גבוה יחסית באזור הדרום ובעיר אשדוד (62.4% ו-55.9%, בהתאמה) ואילו באזור חיפה מתגוררים 44.7% מקרב העולים בדיור שבבעלות ו-38.6% מקרבם בעיר חיפה. בדיור בשכירות ציבורית מתגוררים 23.9% מקרב העולים באזור הצפון ושיעור דומה בנצרת, בהשוואה ל-7%-9% באזורים האחרים. עולים רבים יותר מתגוררים בדיור בשכירות פרטית בחיפה (46% באזור ו-58% בעיר), בהשוואה ל--23% 30% ביתר האזורים.

2. נייודות/יציבות בדיור (ש' 69, 64)

השהות הממוצעת של עולה בדירת מגוריו הנוכחית הינה 6.2 שנים (4.7 שנים בחיפה). 92% מקרב העולים החליפו לפחות דירת מגורים אחת מאז בואם לארץ. 51.7% מקרבם התגוררו בשלוש דירות ומעלה.

לוח 3-7: מספר דירות בהן התגורר העולה מאז עלייתו - לפי גיל (ממוצע/חציון)

גיל	ממוצע	חציון
סך הכול	2.9	3.0
24-18	2.7	2.0
29-25	2.8	2.0
44-30	3.2	3.0
59-45	2.8	2.0
60+	2.7	3.0

61.3% מקרב העולים בגילאי 44-30 התגוררו מאז עלייתם בשלוש דירות ומעלה, בהשוואה ל-45.8% מקרב בני ה-59 ו-45 ו-50.7% מקרב בני ה-60 ומעלה. עם עליית גילו של העולה, עולה גם מספר השנים שהוא מתגורר בדירתו הנוכחית (17=t). כמו כן, ככל שהוותק של העולה בארץ גדל, כך גדל גם מספר השנים שהעולה מתגורר בדירתו הנוכחית. מתגלה קשר מובהק בין החלפת דיור לבין שיפור/הרעת תנאי המגורים. ככל שהחלפת דירות המגורים רבה יותר, כך גרועים יותר תנאי המגורים בדירה הנוכחית, בהשוואה לקודמתה (12=-t). יש לציין כי מתאם זה אמנם מובהק, אך נמוך יחסית.

3. מספר הנפשות ומבנה משק הבית (ש' 61, 71)

לוח 4-7: מספר הנפשות במשק הבית (באחוזים)

מס' נפשות	אחוז	מספר משקי בית (אמדן)
1	17.0	51,751
2	30.9	93,344
3	24.4	73,751
4	17.6	53,145
5	7.9	23,891
6	2.0	5,973
7	0.2	706
סך הכול	100.0	302,560
ממוצע נפשות כולל למשק בית		2.75
ממוצע נפשות למשק בית +2		3.1
חציון נפשות למשק בית		3

בשנת 2006, היו משקי הבית של העולים קטנים יחסית ומנו, בממוצע, 2.75 נפשות (כולל משקי בית של יחידים), ו-3.1 נפשות בממוצע במשקי הבית בני שתי נפשות ומעלה. מחצית ממשקי הבית לא מנו יותר משלוש נפשות, וכ-10% בלבד מקרבם מנו חמש נפשות ומעלה. כ-17% מקרב העולים ניהלו משק בית המונה נפש אחת בלבד. עם זאת, כ-14% בלבד מקרבם התגוררו בגפם בדירתם, בעוד כ-3% מקרב העולים, כפי שיוסבר מהלוח הבא, חלקו דירתם עם אחרים שאינם קרובי משפחה מדרגה ראשונה וניהלו משק בית נפרד.

לוח 5-7: מבנה משק הבית ביחידת הדיור בה מתגוררים העולים (באחוזים)

מספר משקי הבית	אחוז	מבנה משק הבית ביחידת הדיור
42,999	14.2	יחיד
135,022	44.6	שני בני זוג עם ילד/ים (מתחת לגיל 18, אם יש)
19,424	6.4	חד-הורי עם ילד/ים מתחת לגיל 18
46,990	15.5	משפחה מורחבת (בני זוג, הורה/הורי בני הזוג וילד/ים מתחת לגיל 18)
48,232	15.9	הורה/הורים עם בן/בת בגיל 18 ומעלה ללא בן/בת זוג
9,894	3.4	מגורי יחיד עם אחרים שאינם קרובי משפחה מדרגה ראשונה
302,560	100.0	סך הכול

דפוס המגורים השכיח ביותר בקרב העולים הינו של שני בני זוג וילדים מתחת לגיל 18 (אם יש). דפוס זה מקיף כ-45% מקרב משקי הבית. מגורים במסגרת משפחה מורחבת, בה מצטרפים אל יחידת המגורים הורה/הורי אחד או שניים מבני הזוג, מייצגים כ-16% מקרב משקי הבית. דפוס זה שכיח ביותר בעיר אשדוד, אך פחות שכיח בחיפה ובנצרת עילית הינו שכיח אף פחות. כ-6% מקרב משקי הבית אנו מוצאים משפחה חד-הורית עם ילד/ים מתחת לגיל 18, ללא בן-בת זוג. דפוס זה שכיח יותר בקרב נשים בגילאי 30-59. מגורים של יחיד שכיחים יותר בקרב נשים מגיל 60 ומעלה. מגורים של בנים/בנות מעל גיל 18 עם הוריהם שכיחים בקרב צעירים בגיל 18-29, בעיקר בקרב גברים בגילאי 18-24.

4. שביעות הרצון מהדירה (ש' 65)

שביעות רצונם של העולים מדירת מגוריהם היא גבוהה, יחסית לתחומי חיים נוספים בהם נבחנה שביעות רצונם. כ-70% מקרב העולים "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מהדירה בה הם גרים (10% "מרוצים מאוד" ו-69.8% "מרוצים"). לא נמצאו הבדלים מובהקים בנידון בין קבוצות הגיל השונות, או בין גברים לנשים בכל אחת מקבוצות גיל אלה.

לוח 6-7: שביעות רצון העולים מדירת מגוריהם - לפי גיל (באחוזים)

מרוצה	מרוצה מאוד	סך הכול	
69.8	10.0	79.8	סך הכול
72.2	12.4	84.6	24-18
67.7	10.9	78.6	29-25
67.4	9.5	76.9	44-30
69.9	6.4	76.3	59-45
71.6	12.4	84.0	60+

על אף שביעות הרצון הגבוהה, נמצאו הבדלים בין אזורי הארץ והערים השונות. רמת אי-שביעות הרצון הנמוכה ביותר מדירת המגורים נמצאה באזור הדרום (13.3% "לא כל כך מרוצים" ו"כלל לא מרוצים" מדירתם) ובעיר אשדוד (15.7% "לא כל כך מרוצים" ו"כלל לא מרוצים" מדירתם), בעוד שבאזור חיפה, אי-שביעות הרצון בקטגוריות אלו מגיעה ל-25% ובעיר חיפה ל-26.4%. עם זאת, כאמור, גם באזור הצפון ובעיר חיפה רובם המכריע של העולים "מרוצים" או אף "מרוצים מאוד" מדירת מגוריהם.

שביעות הרצון מדירת המגורים קשורה קשר מובהק ($p < 0.01$) בשביעות הרצון הכוללת של העולה מחייו ($r = 0.33$) ובשביעות רצונו מקליטתו בארץ ($r = 0.27$). ככל שהעולה מגלה שביעות רצון רבה יותר מדירת מגוריו, הוא אף מציין את רמת ביטחונו בהישארותו בארץ ($r = 0.17$) ואת נכונותו לחזור על החלטתו לעלות לישראל ($r = 0.21$). קיים קשר מובהק בין משך הזמן שעל העולה להיעדר מביתו עקב שעות עבודתו, נסיעות לעבודה ולסידורים לבין שביעות הרצון מדירת המגורים. ככל שזמן ההיעדרות ארוך יותר, כך שביעות הרצון מדירת המגורים נמוכה יותר ($r = -0.11$).

מניתוח הממצאים אף מסתבר כי ככל שהעולים מביעים שביעות רצון גבוהה יותר מדירת מגוריהם, כך הם תופסים את מצבם הנוכחי בתחום הדיור בישראל כשינוי לטובה בחייהם, בהשוואה למצבם טרם העלייה ($r = 0.35$).

לוח 7-7: השוואת המצב בתחום הדיור כיום למצב בטרם העלייה, תוך הערכת השינוי כ"שינוי לטובה/לרעה" (באחוזים)

סך הכול	שינוי לרעה	לא חל כל שינוי	שינוי לטובה	גיל/מין
100.0	33.2	23.4	43.4	סך הכול
100.0	30.4	22.3	47.3	גברים
100.0	35.3	24.4	40.3	נשים
100.0	23.5	24.7	51.8	24-18
100.0	20.4	24.9	54.7	גברים
100.0	26.7	24.5	48.8	נשים
100.0	29.3	25.8	44.9	29-25
100.0	32.4	24.5	43.1	גברים
100.0	26.2	27.2	46.6	נשים
100.0	33.7	19.0	47.3	44-30
100.0	35.5	15.5	49.0	גברים
100.0	32.2	22.0	45.8	נשים
100.0	28.6	21.6	49.8	59-45
100.0	23.9	18.3	57.8	גברים
100.0	32.5	24.3	43.2	נשים
100.0	43.2	28.3	28.5	60+
100.0	37.1	32.3	30.6	גברים
100.0	47.1	25.8	27.1	נשים

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 7-7, שני שלישים מהעולים סוברים כי בהשוואה לעבר, לא חל שינוי במצב הדיור שלהם עקב עלייתם ואף חל שינוי משמעותי לטובה בנידון. תחושה זו מאפיינת את הגברים יותר מאשר את הנשים, במיוחד מגיל 45 ומעלה, ומאופיינת בקרב הנשים בתחושה שלילית יותר לגבי הפערים בתחום הדיור, בין ארץ המוצא למצב הנוכחי בישראל. עם זאת, גם במקרים אלה, רק מיעוט מקרב הנשים, אם גם מיעוט משמעותי, גורס כי חל שינוי לרעה בנידון.

מן הראוי לשים לב גם לכך כי בקרב בני 60 ומעלה, בניגוד למגמה הכללית, עולה תחושה רבה יותר של שינוי לרעה במצב הדיור הנוכחי, בהשוואה למצב בטרם העלייה. כ-43% מקרב בני ה-60 ומעלה מצביעים על הרעה במצב הדיור שלהם, בעוד שכ-29% בלבד מקרבם מצביעים על שיפור בנידון. עם זאת, אין לשכוח כי כ-28% מקרב קבוצה זו לא חשים כל שינוי במצב הדיור הנוכחי שלהם, בהשוואה למצבם בטרם העלייה. מכאן, שגם בקרב קבוצת גיל זו לא מהווים אלה המצביעים על שינוי לרעה במצב הדיור יותר ממחצית העולים. בחינת המשתנים הקשורים בקשר מובהק עם תחושת השינוי לטובה/לרעה במצב הדיור, בהשוואה למצב בטרם העלייה, מגלה כי ככל שרבה יותר תחושת השיפור במצב הדיור, כך רבה יותר גם שביעות הרצון הכוללת של העולה מחייו ($r=0.33$) ומקליטתו בישראל ($r=0.32$). כמו כן, גבוהה יותר רמת נכונותו לחזור ולעלות ($r=0.20$).

תחושת השיפור במצב הדיור קשורה אף באופן מובהק לרמת ההכנסה מתעסוקה ($r=0.20$), לרמת ההכנסה של משק הבית ($r=0.33$) ולרמת שביעות הרצון מההכנסה מתעסוקה ($r=0.23$). מעניין לציין כי תחושת השיפור במצב הדיור, בהשוואה למצב בטרם העלייה, קשורה באופן מובהק גם למספר הנפשות במשק הבית ($r=0.15$). כלומר, ככל שהעולה מתגורר עם בני משק בית רבים יותר בדירת מגורים אחת, כך רבה יותר תחושת השיפור, בהשוואה לארץ המוצא, ואילו כאשר הוא מתגורר בגפו - נמוכה יחסית, בהשוואה לארץ המוצא, תחושת השיפור שהוא חש בתחום הדיור ומודגשים יותר השינויים לרעה בנידון.

5. שכונת המגורים ויחסי השכנות

רמת שביעות הרצון מדירת המגורים קשורה אף באופן מובהק ($p < 0.01$) לרמת שביעות הרצון משכונת המגורים ($r = 0.40$). גם תחושת השיפור במצב הדיור, בהשוואה למצב בארץ המוצא טרם העלייה, קשורה באופן מובהק לרמת שביעות הרצון משכונת המגורים ($r = 0.19$). כלומר, ככל שגבוהה יותר רמת שביעות הרצון של העולים משכונת מגוריהם, כך גבוהה יותר גם רמת שביעות רצונם מדירתם וכן חזקה יותר תחושתם כי חל שיפור במצבם בתחום הדיור, בהשוואה לארץ המוצא טרם העלייה.

לוח 7-8: (ש' 67) שביעות הרצון של העולים משכונת מגוריהם - לפי גיל (באחוזים)

מרוצה	מרוצה מאוד	סך הכול	גיל
65.6	14.2	79.8	סך הכול
67.2	15.5	82.7	24-18
67.8	11.7	79.5	29-25
65.3	11.6	76.9	44-30
59.8	14.3	74.1	59-45
62.2	19.3	81.5	60+

כאמור לעיל, רמה זו של שביעות רצון משכונת המגורים הינה מקבילה ותואמת במידה רבה לרמת שביעות הרצון מדירת המגורים. לא ניתן למצוא הפרש משמעותי בנידון בין קבוצות גיל או מין. בנוסף, תחום הדיור מסתמן כתחום ההשתלבות בו שביעות רצונם של העולים הינה הגבוהה ביותר, יחסית. לא נמצאו הפרשים מובהקים בין אזורים וערים ברמת שביעות הרצון משכונת המגורים. עם זאת, בין העולים המתגוררים בחיפה ובאזור חיפה, אנו מוצאים כ-22% המרוצים מאוד משכונת מגוריהם, בהשוואה ל-9%-12% בלבד בישובים ובאזורים האחרים שנחקרו.

בדומה לרמת שביעות הרצון מדירת המגורים, גם לרמת שביעות הרצון משכונת המגורים יש קשר מובהק ($p < 0.01$) לרמת שביעות הרצון הכוללת של העולים מחייהם ($r = 0.30$), מקליטתם ($r = 0.25$) וכן לרמת ביטחונם בהישארותם בארץ ($r = 0.15$) ולנכונותם כיום לחזור על החלטתם ולעלות לישראל ($r = 0.18$).

עם זאת, מעניין לציין כי לא נמצא קשר מובהק בין חלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונת המגורים לבין רמת שביעות הרצון של העולים משכונת מגוריהם.

לוח 9-7: (ש' 68) חלקם היחסי של התושבים יוצאי בריה"מ (לשעבר) בשכונת מגוריו של העולה - לפי הערכתו (באחוזים)

סך הכול	מיעוט קטן או פחות מחצי	מחצית מהתושבים	יותר מחצי או רוב מכריע	גיל/מין
100.0	26.9	26.0	47.1	סך הכול
100.0	27.9	26.3	45.8	גברים
100.0	26.0	25.9	48.1	נשים
100.0	33.1	30.0	36.9	24-18
100.0	25.8	35.8	38.4	גברים
100.0	40.6	24.0	35.4	נשים
100.0	33.7	30.4	35.9	29-25
100.0	35.0	33.5	31.5	גברים
100.0	32.6	27.4	40.0	נשים
100.0	24.8	29.6	45.6	44-30
100.0	27.4	29.0	43.6	גברים
100.0	22.5	30.0	47.5	נשים
100.0	23.0	22.5	54.5	59-45
100.0	24.4	19.5	56.0	גברים
100.0	21.8	25.0	53.2	נשים
100.0	26.8	22.3	50.9	60+
100.0	30.8	20.4	48.8	גברים
100.0	24.3	23.4	52.3	נשים

כשלושה רבעים מקרב העולים מתגוררים, לפי הערכתם, בשכונות מגורים בהם מהווה אוכלוסיית העולים מבריה"מ (לשעבר) כמחצית ומעלה מכלל התושבים, וכמחצית מהעולים מתגוררים בשכונות בהן מהווים העולים מבריה"מ (לשעבר) את רוב תושבי השכונה. גם בקרב קבוצות הגיל הצעירות (18-29) מיעוט בלבד מתגורר בשכונות בהן מהווים העולים מבריה"מ (לשעבר) פחות ממחצית ממספר התושבים.

רמת ההומוגניות בשכונות המגורים גבוהה במיוחד באזור הצפון ובעיר נצרת עילית. 64.1% מקרב העולים באזור הצפון ו-75.7% מקרב העולים בנצרת עילית ציינו כי הם מתגוררים בשכונות שרוב תושביהן עולים מבריה"מ (לשעבר), בהשוואה ל-50.4% מקרב העולים באזור הדרום ול-32.5% מקרבם בעיר אשדוד, וכן בהשוואה לאזור חיפה בו מציינים 27.3% בלבד מקרב העולים כי הם מתגוררים בשכונות שרוב תושביהם עולים מבריה"מ (לשעבר). הוא הדין לגבי 24.6% מקרב העולים בעיר חיפה.

מניתוח הממצאים, מסתבר כי קיים קשר מובהק ($p < 0.01$), אם גם נמוך יחסית, בין רמת ההומוגניות של התושבים בשכונה לבין ותקם של העולים. כלומר, ככל שהעולים ותיקים יותר, כך הם נוטים להתגורר בשכונות שרוב תושביהן עולים מבריה"מ (לשעבר) ($r = .14$). עוד מסתבר, כי ככל שהעולה מתגורר בשכונת מגורים שחלק גדול יותר מתושביה עולים מבריה"מ (לשעבר), כך נוטה הוא להתגורר בדירתו הנוכחית שנים רבות יותר ($r = .28$).

חלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונות המגורים קשור באופן מובהק, גם אם חלש יחסית, גם לרמת השליטה בעברית ($r = -.13$) ובאנגלית ($r = -.12$). כלומר, ככל שחלקם היחסי של עולי בריה"מ (לשעבר) בשכונות המגורים גבוה יותר, כך קטנה יותר גם שליטתם של העולים בשפות העברית והאנגלית. עם זאת, גם כאשר בשכונות המגורים מתגוררים בעיקר עולים מבריה"מ (לשעבר), הרי לצידם מתגוררים תושבים בעלי מאפיינים תרבותיים מגוונים.

להלן נבחן את יחסם של עולי בריה"מ (לשעבר) לשכנים ממוצא, לאום ותרבות שונים (יהודים חילוניים, יהודים דתיים, אשכנזים, ספרדים-בני עדות המזרח, עולים מאתיופיה, ערבים). נבחן את מידת נכונותם של העולים מבריה"מ (לשעבר) לקבל כשכנים את כל אחת מהקבוצות שצוינו לעיל. מדד הנכונות מבוסס על הציון הממוצע לכל תשובה, והוא נע בין 1 ל-4; 1 מצייין דחייה מוחלטת ו-4 מצייין קבלה מוחלטת.

לוח 7-10: (ש' 66) מידת הנכונות בקרב עולי בריה"מ (לשעבר) לקבל כשכנים: יהודים חילוניים, יהודים דתיים, אשכנזים, ספרדים-בני עדות המזרח, עולים מאתיופיה, ערבים - לפי קבוצות גיל (ממוצעים)

גיל	יהודים חילוניים	אשכנזים	יהודים דתיים	ספרדים-בני עדות המזרח	עולים מאתיופיה	ערבים
סך הכול	3.4	3.3	2.6	2.6	1.8	1.4
24-18	3.3	3.3	2.8	3.0	2.2	1.5
29-25	3.4	3.3	2.7	2.8	2.0	1.4
44-30	3.4	3.3	2.6	2.6	1.7	1.4
59-45	3.4	3.3	2.6	2.5	1.8	1.4
60+	3.4	3.2	2.5	2.4	1.8	1.3

הממצאים בלוח 7-10 עקביים ביותר, לרוב ללא תלות בגיל, ויוצרים מדרג ברור של קרבה/ריחוק חברתי משכנים הנמנים על הקבוצות שצוינו. מחד גיסא, חשים עצמם העולים מבריה"מ (לשעבר) קרובים בעיקר ליהודים החילוניים ולאשכנזים. מאידך גיסא, מגלים עולים אלה ריחוק ודחייה כלפי ערביי ישראל וכן כלפי עולי אתיופיה. בתוך, אנו מוצאים את היהודים הדתיים ואת יהודי המזרח, באופן בו מידת הקרבה החברתית אליהם עולה על מידת הריחוק והדחייה.

הנתונים מצביעים על כך שבקרב קבוצת גילאי 24-18, ובמידה מסוימת אף בקרב קבוצת גילאי 29-25, ניתן למצוא טולרנטיות יתר כלפי יהודים דתיים, כלפי בני עדות המזרח, כלפי עולי אתיופיה ובמידה מסוימת אף כלפי ערבים ישראלים, אך המדרג הכולל נשמר בעיקרו גם בקרב קבוצות גיל אלה.

בהקשר להבדלים בין גברים לנשים בתפיסת המרחק החברתי, ניתן לציין כי הגברים בגילאי 44-30 מגלים סובלנות יתר כלפי יהודים דתיים, בהשוואה לנשים (2.8 לעומת 2.4, בהתאמה), וכן כלפי בני עדות המזרח (2.8 לעומת 2.5, בהתאמה) וכלפי עולים מאתיופיה (1.8 לעומת 1.6, בהתאמה). מאידך, אנו מוצאים בקרב נשים בגילאי 29-25 טולרנטיות יתר כלפי בני עדות המזרח, בהשוואה לגברים (2.9 לעומת 2.7, בהתאמה).

בהקשר להבדלים בין אזורים וערים, נמצאו הפרשים משמעותיים בהתייחסות ליהודים דתיים, לבני עדות המזרח ולערבים. היחס ליהודים דתיים כשכנים טולרנטי יותר באזור חיפה ובעיר חיפה (2.8), בהשוואה לאזור הצפון ולעיר נצרת עילית (2.5). 64.7% מקרב הנחקרים באזור חיפה ו-66.9% מקרבם בעיר חיפה "מוכנים לקבל" ו"בהחלט מוכנים לקבל" יהודים דתיים כשכנים, בהשוואה ל-55.6% באזור הצפון ו-55% בנצרת עילית.

היחס לספרדים-בני עדות המזרח טולרנטי יותר באזור הדרום (2.8) ובעיר אשדוד (2.7) וכן באזור חיפה (2.7) ובעיר חיפה (2.7), בהשוואה לאזור הצפון (2.2) ולעיר נצרת עילית (1.7). 50.6% מקרב העולים באזור הצפון ו-42.3% מקרבם בנצרת עילית "מוכנים" ו"מוכנים בהחלט" לקבל כשכנים בני עדות מזרח, בהשוואה ל-76.9% באזור הדרום ול-68.1% בעיר אשדוד.

היחס לערבים כשכנים, למרות הדחייה שצוינה לעיל, טולרנטי יחסית באזור הצפון (1.6) ובנצרת עילית (1.7), בהשוואה לאזור חיפה (1.5) ולעיר חיפה (1.4), ובמיוחד בהשוואה לאזור הדרום (1.2) ולעיר אשדוד (1.2). 18.9% מקרב העולים באזור הצפון ו-20.5% מקרבם בנצרת עילית "מוכנים" ו"מוכנים בהחלט" לקבל ערבים כשכניהם, בהשוואה ל-13.9%

באזור חיפה ו-12.1% בעיר חיפה, ובמיוחד בהשוואה לאזור הדרום בו מוכנים לכך 5.4% בלבד, ובעיר אשדוד בה מוכנים לכך 7% בלבד מקרב העולים.

ניתוח הנתונים מצביע על כך שמתקיים קשר מובהק ($p < 0.01$) בין מידת הנכונות לקבל יהודים דתיים כשכנים, לבין שביעות הרצון מהקליטה בארץ ($r = 0.21$), מתחושת השינוי לטובה בכל תחומי החיים בהשוואה בין המצב הנוכחי למצב טרם העלייה ($r = 0.24$), התעסוקה בארץ במשלח יד דומה למשלח היד בטרם העלייה ($r = 0.14$), הביטחון בהישארות בארץ ($r = 0.17$) ורמת השליטה בשפה העברית ($r = 0.14$). כלומר, הנכונות לקבל יהודים דתיים כשכנים גוברת ככל ששביעות רצונם של העולים מקליטתם בארץ רבה יותר, תחושת השיפור בעקבות העלייה רבה יותר, התעסוקה בארץ קרובה למשלח היד המקורי, הביטחון בהישארות בארץ רב והשליטה בשפה העברית רבה.

גם הנכונות לקבל ספרדים-בני עדות המזרח כשכנים קשורה במשתנים זהים בחלקם. מסתבר כי נכונות זו גוברת ככל שגילם של העולים בעת עלייתם היה צעיר יותר ($r = -0.20$), גילם כיום צעיר יותר ($r = -0.18$), שביעות רצונם הכוללת מהחיים גבוהה יותר ($r = 0.24$) וכן שביעות רצונם מקליטתם בארץ ($r = 0.27$). נכונות זו גבוהה אף יותר, כאשר בהשוואה בין מצבם בטרם העלייה למצבם הנוכחי חל לדעת העולים שיפור לטובה ($r = 0.31$), כאשר רמת ביטחונם בהישארותם בארץ גבוהה ($r = 0.19$), שליטתם בשפה העברית רבה ($r = 0.23$), שביעות רצונם מדירת מגוריהם ומשכונת מגוריהם גבוהה ($r = 0.10$), בהתאמה), הם מועסקים במשלח יד זהה למדי למשלח ידם בטרם העלייה ($r = 0.19$) והכנסתם מתעסוקה ומהכנסת משק הבית בכללותו הינה מעל לממוצע במשק ($r = 0.13$, $r = 0.17$, בהתאמה).

גם הנכונות לקבל את עולי אתיופיה מצביעה על קשר מובהק, אם גם חלש יחסית, לקבוצת משתנים זהה בחלקה. כלומר, הנכונות לקבל עולים מאתיופיה כשכנים גוברת בקרב עולי בריה"מ (לשעבר), ככל שעולה שביעות הרצון הכוללת מהחיים ($r = 0.13$), גוברת שביעות הרצון מהקליטה בארץ ($r = 0.13$) והביטחון בהישארות בה ($r = 0.11$), וכן גוברת התחושות שהשינוי שהתרחש בכל תחומי החיים בעקבות העלייה הינו שינוי לטובה ($r = 0.15$), רמת השליטה בעברית היא גבוהה ($r = 0.11$) ושביעות הרצון מהשכונה גבוהה אף היא ($r = 0.11$). עם זאת, מסתבר כי ככל שמספר ילדיו של העולה עד גיל 18 רב יותר, כך קטנה נכונותו לקבלתם של עולי אתיופיה כשכנים ($r = 0.15$).

ממצאים עיקריים

- דפוס הדירור בבעלות הינו הנפוץ ביותר בקרב העולים. כמחצית ממשקי הבית של העולים מתגוררים בדירה שבבעלותם. בדירור הציבורי מתגוררים כ-12% מקרב העולים, בעיקר בני 60 ומעלה. כ-39% מקרב העולים מתגוררים בשכירות.
- מתגלה קשר מובהק בין מגורים בדירה בבעלות לבין ותק בארץ. 66% מקרב העולים שהגיעו בשנים 1990-1994 מתגוררים בדירה בבעלותם או בבעלות משפחתם, בהשוואה ל-16% בלבד מקרב העולים שהגיעו בשנים 2005-2000.
- כ-52% מקרב העולים התגוררו מאז עלייתם בשלוש דירות ומעלה. משך שהותם הממוצע בדירתם הנוכחית הוא כשש שנים.
- העולים מתגוררים במשקי בית בני 2.75 נפשות בממוצע. ממוצע הנפשות למשק בית בן שתי נפשות ומעלה הינו 3.1. כ-14% מקרב העולים מתגוררים בגפם. דפוס זה נפוץ בקרב נשים בגיל 60 ומעלה. כ-16% מקרב משקי הבית של העולים מתגוררים במתכונות של משפחה מורחבת וכ-6% מקרבם מתגוררים במסגרת משפחה חד-הורית.
- שביעות רצונם של העולים מדירת מגוריהם גבוהה יחסית (כ-80% "מרוצים" עד "מרוצים מאוד" מדירתם). שביעות הרצון הרבה ביותר נמצאה בקרב עולים באשדוד. שביעות הרצון מהדירור מהווה מרכיב מרכזי בשביעות הרצון הכוללת של העולה מחייו, מקליטתו בארץ ובמידת נכונותו להישאר בה.
- בדומה לשביעות הרצון הגבוהה יחסית מדירת המגורים, גבוהה יחסית גם שביעות הרצון משכונת המגורים (כ-80% "מרוצים" עד "מרוצים מאוד"). כמחצית מהעולים מתגוררים בשכונת מגורים בהן, לפי הערכתם, למעלה ממחצית מהתושבים הינם יוצאי בריה"מ (לשעבר). תופעה זו בולטת במיוחד באזור הצפון ובנצרת עילית. מגורים בשכונות

הומוגניות מסוג זה הינם שכיחים ביותר בקרב אוכלוסיית העולים ומאופיינים ברמת שליטה נמוכה בשפה העברית והאנגלית.

- בדיקת מידת הנכונות של עולי בריה"מ (לשעבר) לקבל כשכנים תושבים מקבוצות מוצא, תרבות ולאום שונות, מגלה כי ניכרת נכונות רבה יחסית בקרב העולים לשכנים חילוניים ואשכנזים, בעוד מתגלה נכונות מעטה ביותר כלפי ערבים ועולים מאתיופיה. יהודים דתיים ויהודים בני עדות המזרח מצויים בעמדת ביניים. הפתיחות כלפי שכנים מהקבוצות הפחות מועדפות גוברת ככל שהעולים מרוצים יותר מחייהם בארץ ומקליטתם בה, על היבטיה השונים. מאידך, ככל שאוכלוסיית עולי בריה"מ (לשעבר) נתונה במצוקה רבה יותר בתחומי החיים וההשתלבות השונים, כך רמת הטולרנטיות שלה כלפי שכנים מהקבוצות הפחות מועדפות מתגלה כנמוכה.

פרק 8

השירות בצה"ל

א. מטרות

1. בחינת משך השירות והמסלול בצה"ל
2. בחינת הרצון להתגייס לשירות בצה"ל
3. בחינת שביעות הרצון מהשירות
4. בחינת יחס המפקדים והחיילים אל החייל העולה
5. חיילים לא-יהודים (על פי ההלכה) בצה"ל

ב. ממצאים

1. משך השירות והמסלול (ש' 72-73)
 16.7% מקרב העולים שמעל גיל 18 (120,000 איש, 80,000 גברים ו-40,000 נשים, על פי אומדן) שירתו שירות סדיר בצה"ל (24.3% מקרב הגברים ו-10.5% מקרב הנשים).
 משך השירות הממוצע והחציוני עומד על כשנתיים.

לוח 8-1: שירות בצה"ל ומשך השירות - לפי מין וגיל

גיל ומין	אחוז משרתים	ממוצע חודשי שירות	חציון חודשי שירות
סך הכול	16.7	24.3	24.0
גברים	10.5	27.6	30.0
נשים	20.1	21.0	21.0
24-18	58.8	67.1	24.0
גברים	22.9	50.3	25.0
נשים	25.3	19.6	22.0
29-25	55.7	74.5	32.0
גברים	28.6	38.0	36.0
נשים	32.2	21.8	21.0
44-30	12.5	22.7	26.0
גברים	24.4	(3.2)	30.0
נשים	25.6	6.2	19.5

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

שירות זה הקיף 67% מקרב הגברים בני 18-24 ו-75% מקרב הגברים בני 25-29. בקרב הנשים, שירתו או משרתות שירות סדיר כ-50% מקבוצת גילאי 18-24 ו-38% מקבוצת גילאי 25-29. חציון השירות לגברים נע בין 25 ל-36 חודשים ולנשים בין 21 ל-22 חודשים. יש לציין כי חציון חודשי שירות העומד על 36 חודשים, משמעותו כי מחצית מהמשרתים שירות סדיר בצה"ל בקרב גילאי 25-29 המשיכו לשרת בתנאי קבע בתום השירות הסדיר. השירות התבצע בקשת תפקידים רחבה, החל מתפקידי לחימה ועד לתפקידי עזר.

לוח 2-8 (ש' 75) התפקיד העיקרי בשירות הסדיר בצה"ל - לפי מין וגיל (באחוזים)

התפקיד העיקרי					גיל ומין
תפקידי עזר ושירות	מנהלי-אדמיניסטרטיבי	אקדמאי-פרופסיונלי	טכני	לוחם	
35.9	16.4	(2.8)	18.9	25.9	סה"כ
32.0	(2.6)	(4.0)	24.5	36.9	גברים
43.3	42.8	(0.7)	(8.3)	(4.9)	נשים
34.3	20.8	(2.6)	20.5	21.8	24-18
29.0	(2.8)	(4.5)	27.5	36.3	גברים
41.4	45.4	--	(11.1)	(2.1)	נשים
31.4	19.8	(4.9)	15.8	28.1	29-25
30.3	(4.5)	(6.4)	21.4	37.1	גברים
33.5	48.1	(2.1)	(5.3)	(10.9)	נשים
47.3	--	--	(20.4)	(32.3)	44-30
(39.0)	--	--	(23.6)	(37.4)	גברים
(100.0)	--	--	--	--	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

מרבית המשרתים שירות סדיר שימשו או משמשים בעיקר בתפקידי עזר ושירות שונים (כ-36%) ובתפקידי לחימה (כ-26%). בקרב הגברים מודגשים תפקידי הלחימה (כ-37%) ובקרב הנשים מודגשים התפקידים המנהליים/אדמיניסטרטיביים (כ-43%). ראוי לציין אף את חלקם המשמעותי של הגברים בתפקידים טכניים (כ-25%).

2. הרצון להתגייס לשירות בצה"ל (ש' 74)

על פי המחקר, הרצון לשרת בצה"ל הינו גבוה למדי. 77% מקרב המשרתים שירות סדיר ציינו כי רצו להתגייס (24.3% "רצו מאוד" להתגייס ו-52.7% "די רצו" להתגייס). הרצון להתגייס היה גבוה מעט יותר בקרב הגברים מאשר בקרב הנשים. מגמה זו בולטת באופן משמעותי בקרב גילאי 18-24.

לוח 3-8: הרצון להתגייס לשירות בצה"ל בקרב משרתי שירות סדיר - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל ומין	"די רציתי להתגייס"	"רציתי מאוד להתגייס"	סך הכול
סך הכול	52.7	24.3	77.0
גברים	54.9	25.3	80.2
נשים	48.5	22.3	70.8
24-18	52.5	26.1	78.6
גברים	57.3	26.6	83.9
נשים	45.9	25.6	71.5
29-25	59.8	17.8	77.6
גברים	57.4	22.1	79.5
נשים	64.4	(10.0)	74.4
44-30	(41.3)	(30.4)	71.7
גברים	(47.8)	(27.3)	75.1
נשים	(50.0)	--	(50.0)

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

לא נמצא מתאם בין עצמת הרצון להתגייס לשירות לבין גילו של העולה, גילו בעת העלייה, ותקו בארץ והשליטה שלו בשפה העברית.

3. שביעות רצון מהשירות הסדיר בצה"ל (ש' 76)

לוח 4-8: שביעות רצון מהשירות הסדיר בצה"ל - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל מין	די שבע רצון	שבע רצון בהחלט	סך הכול
סך הכול	56.7	26.1	82.8
גברים	60.5	21.6	82.1
נשים	49.4	34.9	84.3
24-18	58.9	28.0	86.9
גברים	61.6	25.0	86.6
נשים	55.1	32.1	87.2
29-25	54.2	30.1	84.3
גברים	59.1	26.8	85.9
נשים	45.1	36.0	81.1
44-30	55.7	(15.0)	70.7
גברים	60.5	(9.5)	70.0
נשים	(25.0)	(50.0)	(75.0)

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

שביעות הרצון של העולים מהשירות בצה"ל הינה גבוהה. שביעות הרצון בקרב הנשים גבוהה מזו שבקרב הגברים: 34.9% מקרב הנשים "בהחלט שבעות רצון" מהשירות הצבאי, בהשוואה ל-21.6% מקרב הגברים. זאת, על אף שהרצון להתגייס, כפי שצוין לעיל, היה גבוה יותר בקרב הגברים מאשר בקרב הנשים.

רמת שביעות הרצון מהשירות קשורה באופן מובהק ברמת השליטה של העולה בשפה העברית ($r=.19$), בגילו ($r=-.16$), ובגילו בעת העלייה ($r=-.16$). כלומר, רמת שביעות הרצון של העולה מהשירות בצה"ל עולה ככל שרמת שליטתו בשפה העברית גבוהה יותר, גילו צעיר יותר וגילו בעת העלייה צעיר יותר. עם זאת, מתאמים אלה חלשים יחסית.

שביעות הרצון קשורה אף בהיעדר אפליה כנגד החייל בשל מוצאו, אם על ידי מפקדיו ($r=-.23$), או על ידי חבריו ליחידה שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר) ($r=-.19$). כלומר, ככל שהחייל העולה קיבל לעתים קרובות יותר יחס מפלה בשל מוצאו, ממפקדיו או מחבריו ליחידה שאינם עולים, כך פחתה שביעות רצונו משירותו הסדיר בצה"ל.

4. אפליה בצה"ל כנגד חיילים עולים בשירות סדיר מבריה"מ (לשעבר) (ש' 77-78)

העולים ששירתו, או משרתים, שירות סדיר בצה"ל מדווחים על תדירות נמוכה של יחס מפלה כלפיהם בשל מוצאם, ממפקדיהם או מחבריהם ליחידה שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר). עם זאת, גם שכיחות נמוכה זו ראויה לתשומת לב.

לוח 5-8: תדירות קבלת יחס מפלה ממפקדים וחיילים - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל ומין	יחס מפלה ממפקדים			יחס מפלה מחיילים		
	"לעתים די רחוקות" ו"רחוקות מאוד"	"לעתים די קרובות" ו"קרובות מאוד"	סך הכול	"לעתים די רחוקות" ו"רחוקות מאוד"	"לעתים די קרובות" ו"קרובות מאוד"	סך הכול
סה"כ	17.8	5.8	23.6	19.6	3.7	23.3
גברים	16.1	8.5	24.6	20.0	2.0	22.0
נשים	21.2	(0.7)	21.9	18.8	(6.9)	25.7
25-18	19.4	(5.8)	25.2	19.8	(5.4)	25.2
גברים	17.1	(9.0)	26.1	22.0	(3.8)	25.8
נשים	22.5	(1.2)	23.7	17.0	(7.6)	24.6
29-25	21.1	--	21.2	17.6	(3.4)	21.0
גברים	22.0	--	22.0	19.2	(1.3)	20.5
נשים	17.9	--	17.9	14.6	(7.4)	(22.0)
44-30	(8.4)	(16.0)	(24.4)	(22.2)	--	(22.2)
גברים	(5.7)	(18.5)	(24.2)	(17.9)	--	(17.9)
נשים	(25.0)	--	(25.0)	(50.0)	--	(50.0)

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הממצאים בלוח 5-8 מצביעים על כך שכרבע מהעולים ששירתו או משרתים שירות סדיר בצה"ל, חוו יחס מפלה על רקע היותם עולים מבריה"מ (לשעבר) - הן ממפקדיהם והן מעמיתיהם ליחידה, גם אם יחס זה הופנה כלפיהם לעתים רחוקות. כאמור, יחס זה פוגם בשביעות הרצון מהשירות. יש אף לציין כי חיילים אשר חוו יחס מפלה ממפקדיהם, נטו אף לציין כי חוו יחס מפלה מעמיתיהם ליחידה ($t=4.7$).

5. שירותם של עולים לא-יהודים בצה"ל

בתחומים שנבדקו, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין תגובותיהם של עולים יהודים לאלה הלא-יהודים בקשר לשירות הסדיר בצה"ל.

לוח 6-8: הרצון להתגייס לשירות סדיר בצה"ל בקרב יהודים (על פי ההלכה) בהשוואה ללא-יהודים (באחוזים)

לא יהודים	יהודים	
5.1	3.0	כלל לא רציתי להתגייס
5.9	8.6	לא כל כך רציתי להתגייס
13.4	10.5	רציתי ולא רציתי באותה המידה
50.4	54.2	די רציתי להתגייס
25.2	23.6	רציתי מאוד להתגייס
100.0	99.9	סך הכול

על פי המובא בלוח 6-8, רצונם של עולים לא-יהודים (על פי ההלכה) לשרת שירות סדיר בצה"ל איננו שונה מרצונם של עולים יהודים. כ-78% מקרב העולים היהודים "די רצו" או "מאוד רצו" להתגייס, בהשוואה לכ-76% מקרב העולים הלא-יהודים. הפרש זה הינו בלתי משמעותי לחלוטין.

לוח 7-8: שביעות רצון מהשירות הסדיר בצה"ל בקרב עולים יהודים (על פי ההלכה) בהשוואה ללא-יהודים

לא יהודים	יהודים	
12.4	2.7	בהחלט לא שבע רצון
7.9	12.4	לא כל כך שבע רצון
56.0	57.2	די שבע רצון
23.7	27.7	שבע רצון בהחלט
100.0	100.0	סך הכול

ממצאים אלה מצביעים אמנם על כך שחלקם של הלא-יהודים המביעים אי שביעות רצון מוחלטת מהשירות הסדיר בצה"ל (12%-כ) גבוה מחלקם של היהודים (כ-3%), אך הפרשים אלה בין ההתפלגויות אינם מובהקים מבחינה סטטיסטית.

לוח 8-8: קבלת יחס מפלה ממפקדים בשל היותו עולה מבריה"מ (לשעבר) - בהשוואה בין יהודים (על פי ההלכה) ללא-יהודים (באחוזים)

לא יהודים	יהודים	
73.0	78.6	אף פעם
7.8	11.2	לעתים רחוקות מאוד
13.8	4.0	לעתים די רחוקות
2.8	3.6	לעתים די קרובות
2.6	--	לעתים קרובות מאוד
--	2.6	תמיד
100.0	100.0	סך הכול

ממצאים אלה מצביעים אמנם על כך שחלקם של הלא-יהודים אשר חוו יחס מפלה (27%) עולה במקצת על חלקם של היהודים (כ-21%), אך גם הפרשים אלה אינם מובהקים מבחינה סטטיסטית. הוא הדין, לגבי תחושת יחס מפלה מהעמיתים ליחידה הצבאית.

לוח 8-9: קבלת יחס מפלה (בשל היותו עולה מבריה"מ לשעבר) מחיילים שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר) אשר שירתו אתו בשירות הסדיר - השוואה בין יהודים (על פי ההלכה) ללא-יהודים (באחוזים)

לא יהודים	יהודים	
76.0	77.3	אף פעם
10.4	16.2	לעתים רחוקות מאוד
8.6	3.7	לעתים די רחוקות
4.3	2.8	לעתים די קרובות
0.7	--	לעתים קרובות מאוד
--	--	תמיד
100.0	100.0	סך הכול

כלומר, על אף ההפרשים המסוימים המתגלים בלוח 8-9 לגבי היחס המפלה שחשו בשל מוצאם חיילים עולים לא-יהודים, בהשוואה ליהודים, הרי הפרשים אלה אינם מובהקים מבחינה סטטיסטית ואינם מעידים על שוני משמעותי בהיבט זה בין חיילים יהודים ללא-יהודים.

ממצאים עיקריים

- כ-120,000 עולים מעל גיל 18 שירתו סדיר בצה"ל, כשנתיים במוצע. 37% מקרב הגברים שירתו בתפקידי לחימה ו-25% בתפקידים טכניים, ואילו בקרב הנשים מודגשים תפקידים אדמיניסטרטיביים, תפקידי עזר ושירות.
- הרצון לשרת בצה"ל, כפי שהוא מתגלה במחקר, גבוה למדי ואין הפרש משמעותי בין עולים יהודים ללא-יהודים.
- רצונם של הגברים להתגייס לשירות סדיר עולה על זה של הנשים, בעיקר בקרב גילאי 18-24. אולם, כאשר נבחנת שביעות הרצון מהשירות בצה"ל, עולה שביעות רצונן של הנשים על זו של הגברים. גם בהקשר זה, ההפרשים בין העולים היהודים ללא-יהודים אינם משמעותיים.
- שביעות הרצון מהשירות הסדיר עולה ככל שהיחס כלפי העולים אינו נגוע באפליה בשל מוצאם. עם זאת מסתבר כי כ-24% מקרב העולים חשו, או חשים בפועל, יחס מפלה ממפקדיהם או מעמיתיהם ליחידה, גם אם לעתים רחוקות. אין הפרשים משמעותיים בנידון בין תחושותיהם של חיילים יהודים לאלה הלא-יהודים.
- רמת שביעות הרצון מהשירות הסדיר בצה"ל עולה ככל שהעולה הגיע ארצה בגיל צעיר יותר, הינו צעיר יותר בגילו ושולט יותר בשפה העברית.

פרק 9

משפחה

א. מטרות

פרק זה מתמקד במאפייני המשפחות העולות מבריה"מ (לשעבר) ובסוגיות המלוות את תהליכי השתלבותן בחברה.

בהתאם, ייבחנו בפרק זה:

1. המצב המשפחתי ומוצא בן/בת הזוג
2. מספר הנפשות ומבנה משק הבית
3. הכנסה למשק בית
4. תחושת שינוי ביחסים במשפחה בעקבות העלייה
5. חלוקת התפקידים במשפחה
6. יחס לנשים - שוויון נשים ואליםות כנגד בנות זוג
7. יחס לילדים - שביעות רצון מחיי הילדים ומהזדמנויות בישראל
 - השגחה ושהות עם ילדים
 - חינוך הילדים ומערכת החינוך
 - ענישת ילדים על ידי הוריהם
8. שימוש באלכוהול - עמדות וצריכה
9. שימוש בסמים - עמדות ונכונות להתנסות

ב. ממצאים

1. מצב משפחתי (ש' 7-8) ומוצא בן/בת זוג (ש' 10)

כ-61% מקרב העולים מגיל 18 ומעלה הינם נשואים או חיים עם בן/בת זוג (55% מקרבם נשואים וכ-6% מקרבם חיים עם בן/בת זוג). שיעור העולים הנשואים בקרב גילאי 45-59 מגיע לכ-73%, בגילאי 18-24 לכ-7%, ובגיל 25-29 לכ-34%. המגורים עם בן/בת זוג ללא נשואים שכיחים בעיקר בקרב גילאי 30-44 וכוללים רבע מהלא-נשואים.

כ-24% מקרב העולים הינם רווקים/ות. מצב משפחתי זה מתייחס לכ-93% מקרב העולים בני 18-24 ול-62% בערך מקרב העולים בגילאי 25-29. בקבוצת גיל זו קיים הפרש מובהק בין שיעור הרווקים בקרב הגברים (74%), בהשוואה לנשים (51%).

כ-11% מקרב העולים הינם גרושים (6% מקרב הגברים ו-16% מקרב הנשים). מצב משפחתי זה שכיח יותר בקרב קבוצות גילאי 30-44 (כ-16%) ו-45-59 (כ-19%), בעיקר בקרב נשים (22% מקרב גילאי 30-44 ו-30% מקרב קבוצת גילאי 59-45).

כ-9% מקרב העולים הינם אלמנים/ות. תופעה זו שכיחה בעיקר בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה (כ-30%), בעיקר בקרב נשים (כ-38%, בהשוואה ל-18% מקרב הגברים).

מוצא בן/בת זוגם של 95.4% מקרב העולים הנשואים, או אלה החיים עם בני זוג, הינו מבריה"מ (לשעבר). בקרב גילאי 18-24 מגיע שיעורם ל-88.3%, בקרב גילאי 25-29 ל-87.7%, בקרב גילאי 30-44 ל-91.8% ובקרב גילאי 45 ומעלה מגיע שיעורם ל-99%.

2. מספר נפשות ומבנה משק בית

ראה נתונים ודיון בפרק 7 - "השתלבות בדו"ר".

3. הכנסה למשק בית (ש' 62)

ההכנסה החודשית ברוטו של כל בני משק הבית, מכל מקורות ההכנסה (מעבודה, מפנסיה, מקצבאות, משכר דירה וכדומה) התגלתה כנמוכה יחסית בקרב העולים, בהשוואה להכנסה החודשית הממוצעת בתקופת המחקר (11,500 שקלים לחודש) בקרב כלל משקי הבית בישראל.

לוח 1-9: הכנסה חודשית ברוטו למשק בית בקרב כלל העולים, בהתייחס להכנסה הממוצעת בקרב כלל משקי הבית בישראל (באחוזים)

אחוזים	
53.4	הרבה מתחת להכנסה הממוצעת
19.7	מעט מתחת להכנסה הממוצעת
16.8	זהה למדי להכנסה הממוצעת
7.4	מעט מעל להכנסה הממוצעת
2.7	הרבה מעל להכנסה הממוצעת
100.0	סך הכול

ב-73% מקרב משקי הבית של העולים היתה ההכנסה החודשית ברוטו, כפי שדווחה בתקופת המחקר, מתחת להכנסה הממוצעת למשק בית בקרב כלל משקי הבית בישראל. רמת הכנסה למשק בית קשורה סטטיסטית באופן מובהק ($p < 0.01$) לוותק בארץ ($r = 0.20$) ולמספר הנפשות במשק הבית ($r = 0.31$). כלומר, ככל שיחידת משק הבית של העולים ותיקה יותר בארץ ומספר הנפשות בה רב יותר, כך עולה רמת ההכנסה הממוצעת למשק הבית. כמו כן, מסתבר כי ככל שההכנסה המדווחת למשק הבית נמוכה יותר, כך נוטים יותר העולים לציין כי השיפור שחל בחייהם בארץ בתחומים השונים, בהשוואה למצבם טרם העלייה, היה מועט יותר, כולל שינוי לרעה ($r = 0.38$). במיוחד בתחום היחסים עם בן/בת הזוג ($r = 0.22$).

4. תחושת שינוי ביחסים שבתוך המשפחה בעקבות העלייה (ש' 25, קט' 11-13)

בהשוואה בין היחסים שבתוך המשפחה כיום (עם בן/בת הזוג, הילדים, ההורים) ליחסים אלה בטרם העלייה, נמצא כי לפי תחושתם של העולים, רק במקרים מועטים יחסית חל שינוי לרעה בנידון (כ-8% מקרב העולים מציינים שינוי לרעה ביחסים עם בן/בת הזוג, כ-7% מקרבם ציינו שינוי לרעה ביחסים עם הילדים וכ-6% מקרב העולים דיווחו על שינוי לרעה ביחסים עם ההורים).

מרבית העולים מציינים כי לא חל שינוי בנידון עקב העלייה (68% מקרבם מציינים כי לא חל שינוי ביחסים עם ההורים, 64% מציינים זאת לגבי היחסים עם הילדים ו-59% מקרבם מציינים כך לגבי היחסים עם בן/בת הזוג). לא מעטים אף מציינים שינוי לטובה: 33% מקרב העולים מציינים כי חל שינוי לטובה ביחסים עם בן/בת הזוג (27% מקרבם מציינים שינוי מסוים לטובה ו-6% מקרב העולים מציינים שינוי רב לטובה).

בקרב גילאי 30-59 מאפיינת תחושת השינוי לטובה ביחסים עם בן/בת הזוג יותר גברים מאשר נשים. 29% מקרב העולים מציינים שינוי לטובה ביחסים עם ילדיהם (25% מקרבם מציינים שינוי מסוים לטובה ו-4% מקרבם מציינים שינוי רב לטובה). תחושת שינוי זו מצוינת בעיקר על ידי הגברים (37% בהשוואה ל-23% מקרב הנשים).

פער זה, בין גברים לנשים, בולט בעיקר בקרב גילאי 30-44 (44% בהשוואה ל-31%, בהתאמה) ובקרב גילאי 45-59 (42% בהשוואה ל-21%, בהתאמה). 26% מקרב העולים מציינים שינוי לטובה בעקבות העלייה ביחסים עם ההורים (23% מקרבם דיווחו על שינוי מסוים לטובה ו-3% על שינוי רב לטובה).

גם שינוי זה בולט יותר בקרב הגברים (31%) בהשוואה לנשים (22%), ובולט במיוחד בקבוצת גילאי 45-59, בה 29% מקרב הגברים מציינים שינוי לטובה ביחסים עם הוריהם כיום - בהשוואה למצב בטרם העלייה, לעומת 17% מבין הנשים.

ניתוח הממצאים מאפשר לבחון את הקשר הסטטיסטי בין מידת השינוי ביחסים עם בן/בת הזוג/הילדים/ההורים, לבין משתנים אחרים המופיעים בשאלון. קשר זה יוצג באמצעות גובה המתאם (Pearson Correlation, $p > 0.01$) בין המשתנים. מסתבר כי מידת שיפור היחסים עם בן/בת הזוג - בהשוואה למצב בטרם העלייה, קשורה באופן מובהק ברמת שביעות הרצון הכוללת מהחיים ($r = 0.28$) ומהקליטה בארץ ($r = 0.22$), וכן ברמת שביעות הרצון מחייהם של הילדים בישראל ($r = 0.20$).

כמו כן, קשורה רמת השיפור ביחסים עם בן/בת הזוג בקליטה החומרית והמקצועית. כלומר, בגובה ההכנסה החודשית של המשפחה ($r = 0.22$) ובשוני מועט ככל האפשר בין העיסוק בחו"ל לעיסוק בישראל ($r = -0.20$).

השיפור קשור אף ביחס החברה המקבלת, המתבטא בתדירות נמוכה של היתקלות בקיפוח על רקע מוצא, הן של העולה עצמו ($r = -0.22$) והן של ילדיו על ידי מוריהם ($r = -0.20$), וכן במידת החשיפה של העולה לחברה המקבלת, המתבטאת בתדירות קריאת עיתונים וכתבי עת בעברית על ידו ($r = 0.20$). תחושת השיפור אף עולה ככל שהעולים מרבים לבלות בבתי קרובים וידידים במהלך סופי השבוע ($r = 0.21$).

קשר משמעותי נמצא גם בין מידת שיפור היחסים לבין עמדות ודפוסי התנהגות בתחום האלימות במשפחה והיחס לסמים ולאכזרה. שיפור היחסים עם בן/בת הזוג רב יותר ככל שעמדותיו של העולה כלפי שימוש ומשתמשים בסמים ולאכזרה שליליות יותר ($r = -0.26$), העמדות כלפי שימוש בכוח כלפי בנות זוג וילדים שליליות יותר ($r = -0.25$), בהתאמה, והשימוש בכוח על ידי הבעלים כלפי נשותיהם מועט יותר, או אף אינו קיים ($r = -0.23$).

כלומר, רמת השיפור ביחסים עם בן/בת הזוג לאחר העלייה, בהשוואה למצב בטרם העלייה, רבה יותר ככל שגבוהה יותר רמת שביעות הרצון של העולה מחייו בכלל, מקליטתו בארץ, מקליטתם של ילדיו, ככל שגבוהה יותר הכנסת המשפחה, ככל שהעולה השתלב בתעסוקה קרובה יותר לעיסוקו בטרם עלייתו, ככל שהוא וילדיו חוו חוויות קיפוח מעטות יותר על רקע מוצאם, ככל שחשיפתו לעיתונות ולכתבי עת בעברית רבה יותר, ככל שעמדותיו כלפי שימוש בסמים ולאכזרה שליליות יותר, וכן גם ככל שעמדותיו כלפי שימוש באלימות כלפי בנות זוג וילדים שליליות יותר. הוא הדין, לגבי אי-שימוש בכוח בפועל כלפי בת הזוג. שיפור היחסים עם בן/בת הזוג נמצא אף קשור בתדירות גבוהה של בילוי פנאי בסופי-שבוע בביתם של קרובים וידידים.

רמת שיפור היחסים של ההורה עם ילדיו, בהשוואה למצב בטרם העלייה, נמצאה כקשורה סטטיסטית באופן מובהק עם גילו, רמת חשיפתו לחברה הישראלית, שביעות רצונו מחיי ילדיו, מחינוכם במערכת החינוך הישראלית ומעמדותיו כלפי אלימות במשפחה, סמים ולאכזרה. כלומר, שיפור היחסים של ההורה עם ילדיו, בהשוואה למצב בטרם העלייה, הינו רב יותר ככל שגילו בעת העלייה היה צעיר יותר ($r = -0.21$), תדירות קריאת עיתונים וכתבי עת בעברית על ידו הינה גבוהה יותר ($r = 0.23$), שביעות רצונו מחיי ילדיו בישראל גבוהה יותר ($r = 0.29$), ככל שהוא רואה את ההזדמנויות העתידיות להתקדמות ילדיו כטובות יותר בישראל מאשר בבריה"מ (לשעבר) ($r = 0.34$), ככל ששביעות רצונו מחינוך ילדיו במסגרות החינוך הפורמלי בישראל רבה יותר ($r = 0.25$) - במיוחד מהחטיבה העליונה בתיכון ($r = 0.27$), ככל ששביעות רצונו מההיבטים השונים של מערכת החינוך בישראל (יחס המורים, משמעת, תכנית לימודים, כמות החומר, שיטות הלימוד, היחס להורים, היחסים בין התלמידים, רמת הלימודים) גבוהה יותר ($r = 0.24$), ככל שהוא מתנגד במידה רבה יותר לתגובות אלימות של ההורה כלפי ילדיו ($r = -0.20$), ולאלימות כלפי בנות זוג ($r = -0.23$), וכן ככל שהוא מתנגד במידה רבה יותר לשימוש בסמים ובאלכוהול ($r = -0.21$).

רמת שיפור היחסים של העולה עם הוריו נמצאה כקשורה סטטיסטית באופן מובהק עם שביעות רצונו הכוללת מחייו ($r = 0.20$), עם המוטיבציה שלו לעלייה - המתבטאת ברצונו לעלות לישראל בעת שהתקבלה החלטה על עלייה ($r = 0.20$), עם דפוסי הפנאי שלו - המתבטאים בתדירות הבילוי בסופי-שבוע בבתי ידידים וקרובים ($r = 0.21$), וכן בעמדות שליליות כלפי שימוש באלימות כנגד בנות זוג ($r = -0.26$). כלומר, השיפור ביחסים עם ההורים, בהשוואה בין המצב העכשווי למצב בטרם העלייה, הינו רב יותר ככל ששביעות הרצון הכוללת של העולה מחייו רבה יותר, רצונו לעלות לישראל בעת שהתקבלה החלטה על עלייה - היה רב יותר, תדירות הבילוי שלו בסופי-שבוע בבתי ידידים וקרובים גבוהה יותר ועמדותיו כלפי שימוש באלימות כנגד בנות זוג שליליות יותר.

5. חלוקת התפקידים במשפחה (ש' 151)

בחינת חלוקת התפקידים במשפחה - בין הגבר לאישה, ובמקרה של משפחה מורחבת - גם עם הורי בני הזוג, התייחסה לפונקציות הבאות: בישול, שטיפת כלים, ניקיון וסידור הבית, עזרה לילדים בשיעורי הבית, השתתפות בימי הורים ומפגש עם בית-הספר, קניית מזון וניהול כספים.

לוח 2-9: חלוקת תפקידים במשפחה בקרב כלל העולים הנשואים או אלה החיים עם בני זוג (באחוזים)

תפקיד	בעיקר הגבר	בעיקר האישה	שני בני הזוג	בעיקר סבא/ סבתא	סך הכול
בישול	(1.4)	68.2	29.0	(1.4)	100.0
שטיפת כלים	6.4	50.6	41.7	(1.3)	100.0
ניקיון וסידור הבית	6.3	46.4	46.8	(0.5)	100.0
עזרה לילדים בשיעורי בית	4.9	38.2	56.4	(0.5)	100.0
השתתפות בימי הורים ומפגש עם בית-הספר	5.0	47.5	47.5	--	100.0
קניית מזון	19.1	17.4	63.1	(0.4)	100.0
ניהול כספים	12.5	27.4	59.7	(0.4)	100.0

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הממצאים בלוח 2-9 מצביעים על רמה גבוהה של שיתוף בין הגבר לאישה בחלוקת התפקידים בתוך המשפחה. כמחצית ומעלה מבין העולים מדווחים כי קיימת חלוקה שווה בין שני בני הזוג, בחמישה מתוך שבעה מתפקידי משק הבית. רמת השיתוף הזוגי גבוהה יותר בתחומי קניית המזון, ניהול הכספים והסיוע לילדים בשיעורי הבית, ואילו בתחום הקשר עם בית-הספר, הניקיון וסידור הבית דווחה שיתופיות פחותה במעט. בשני תחומים אלה, אנו אף מוצאים כי קרוב למחצית מהעולים מציינים כי במשפחתם פונקציות אלה מתבצעות בעיקר על ידי האישה. עם זאת, הדומיננטיות הנשית בולטת בעיקר בתחום הבישול (68%) ושטיפת הכלים (51%). באף אחת מהפונקציות שנבדקו אין אנו מוצאים דומיננטיות גברית. חלק שולי בלבד מהעולים ציינו כי במשפחתם מופקדות בעיקר בידי הגבר פונקציות הבישול, העזרה בשיעורי הבית, הקשר עם בית-הספר, הניקיון, שטיפת הכלים וסידור הבית. עם זאת, בכ-13% מקרב המקרים ניהול הכספים נעשה בעיקר על ידי הגבר, וכך גם נעשית רכישת המזון ב-19% מהמקרים. ממצאים נוספים מצביעים על כך שבקרב נשואים, או אלה המנהלים משק בית עם בני זוג ללא ילדים, 69.4% מהגברים אינם נושאים בעיקר הנטל באף אחד מהתפקידים שנבדקו. הוא הדין, לגבי 63.4% מקרב הגברים הנשואים, או החיים עם בנות זוג, במשפחות עם ילדים. יש לציין כי באף אחד מתפקידי משק הבית לא נמצאה דומיננטיות של הסב/סבתא. חלקם של העולים המציינים חלוקת תפקידים מסוג זה במשפחתם הינו בלתי משמעותי לחלוטין.

מניתוח הממצאים, מסתבר כי בקרב עולים במשק בית ללא ילדים, הנושאים במשותף עם בן/בת זוגם בנטל רוב המטלות המשפחתיות שנבדקו, ככל שעולה מספר המטלות המתבצעות במשותף, כך מצוין על ידם שיפור רב יותר במצבם הנוכחי במכלול תחומים - בהשוואה למצבם בטרם העלייה ($t=21$), במיוחד בתחום הקשר עם בן/בת הזוג ($t=22$).

מאידך, בקרב עולים ללא ילדים החיים בזוגיות בה עיקר הנטל נופל על האישה, נמצא שככל שבת הזוג נושאת בעיקר הנטל במספר רב יותר של פונקציות משפחתיות, כך ניכר שינוי רב יותר לרעה ביחסים עם בן/בת הזוג, בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה ($t=-21$). בזוגיות מסוג זה, ככל שהנטל המוטל על האישה הינו במספר רב יותר של פונקציות, כך גם מציינת בת הזוג כי היתה קורבן לתדירות רבה יותר של תגובות אלימות מצד בן הזוג ($t=24$).

עולים ללא ילדים המציינים כי הם חיים בזוגיות בה עיקר הנטל מוטל על הבעל, מאופיינים באבטלה של בן הזוג, וככל שתקופת חיפוש העבודה ארוכה יותר, כך נוטל על עצמו בן הזוג לשאת בעיקר הנטל במטלות רבות יותר בניהול משק הבית ($r=.71$). כמו כן, ככל שבחלוקת העבודה הזוגית ניכרת דומיננטיות גוברת של הבעל, כך עולה רמת הנכונות לשימוש באלכוהול על ידי עולים אלה ($r=-.21$).

גם בקרב עולים עם ילדים, החיים בזוגיות בה עיקר תפקידי משק הבית מתבצעים במשותף, אנו מוצאים שינוי לטובה ביחסים עם בן/בת הזוג ($r=.28$), עם הילדים ($r=.25$) ועם ההורים ($r=.22$), בהשוואה למצב בטרם העלייה. שיפור זה גובר והולך עם העלייה במספר המטלות המשותפות במשק הבית. ככל שגוברת השיתופיות בין בני הזוג, גוברת גם אי-ההסכמה לענישה פיסית של ילדים ($r=-.23$), לשימוש באלכוהול ($r=.22$) ובסמים ($r=.21$), גובר הציות לחוק - המתבטא בנכונות לדווח לשלטונות על "פשעי צווארון לבן" ($r=.25$), גוברת התפיסה החיובית של החברה הסובבת ונכונותה לסייע בקליטת עלייה ($r=-.24$) וקטנה החשיבות המיוחסת להתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) על מנת להגן על האינטרסים הקבוצתיים שלהם ($r=-.32$). ככל שגוברת השיתופיות בין בני הזוג, גוברת אף שביעות הרצון מחינוך הילדים בחטיבה העליונה בבית-הספר התיכון ($r=.33$) ובבית-הספר היסודי ($r=.24$) וקטנה תדירות הדיווח על אפליית הילדים על רקע מוצאם על ידי מורים ($r=-.24$) וחברים לכיתה ($r=-.24$). ככל שגוברת השיתופיות, כך קטנים גם דיווחי הנשים על אלימות המופעלת כלפיהן על ידי בן זוגם ($r=-.21$).

בקרב עולים עם ילדים, החיים בזוגיות בה עיקר נטל המטלות המשפחתיות שנבדקו נופל על בת הזוג, אנו מוצאים כי ככל שבת הזוג נושאת בעיקר הנטל במטלות רבות יותר, כך חל שינוי לרעה ($r=-.21$) ביחסים בין בני הזוג - בהשוואה בין המצב כיום למצב טרם העלייה, ביחסים עם הילדים ($r=-.22$) ועם החברים ($r=-.22$), וכן במצב הבריאות ($r=-.29$). כמו כן, ככל שגובר הנטל על בת הזוג, כך נמוכה יותר שביעות הרצון מחיי הילדים בישראל ($r=-.21$) וכן שביעות הרצון מחינוכם בחטיבה העליונה בבית-הספר התיכון ($r=-.24$), כולל ציון תדירות רבה יותר של יחס מפלה כלפיהם מצד מוריהם ($r=.20$). כמו כן, ניכרת מוכנות גבוהה יותר לענישה פיסית של הילדים ($r=.21$) ודיווח רב יותר על שימוש בכוח כנגד בנות זוג על ידי בני זוגם ($r=.25$).

בקרב עולים עם ילדים, החיים בזוגיות בה עיקר נטל המטלות המשפחתיות שנבדקו נופל על בן הזוג, נמצא כי ככל שהנטל על בן הזוג רב יותר, כך שביעות הרצון הכוללת מהקליטה בארץ נמוכה יותר ($r=-.22$), יחסה של הסביבה החברתית בישראל אל העולים מבריה"מ (לשעבר) נתפס כשלילי יותר ($r=.29$), הניכור מהזהות היהודית רב יותר {נכונות נמוכה יותר להיוולד מחדש כיהודי ($r=-.23$), חוסר חשיבות גוברת מיוחסת להכרת התרבות היהודית ($r=-.27$) והישראלית ($r=-.23$)}. כמו כן, בחלוקת עבודה משפחתית מסוג זה, אנו מוצאים כי ככל שגובר הנטל על הבעל, גוברת אי-שביעות הרצון מחינוך הילדים בישראל, במיוחד בחטיבה העליונה ($r=-.27$), מרמת הלימודים ($r=-.26$) ומהיחס המפלה של המורים ($r=.25$). גוברת אף המוכנות לענישה פיסית של ילדים ($r=.20$), גוברת העמדות הלא-שוויוניות כלפי נשים ($r=-.23$) ותלונות בנות הזוג על תדירות השימוש בכוח כלפיהן על ידי בני זוגן ($r=.25$). בהתאם, גוברת אף העמדות התומכות בצריכת משקאות אלכוהוליים ($r=-.23$) ותדירות השימוש בהם בפועל ($r=.20$).

6. יחס לנשים (ש' 153-155)

1. שוויון נשים (ש' 153)

בחינת עמדות העולים בנושא מבוססת על מדד שוויון נשים, הכולל תשעה היגדים המציגים היבטים שונים מתחום שוויון האישה - המתייחסים למישור המשפחתי, התעסוקתי, הכלכלי, ההשכלתי-חינוכי והפוליטי. תשובות העולים לגבי מידת הסכמתם לכל היגד והיגד, נעות החל מדרגה 1 - המבטאת אי-הסכמה מוחלטת לשוויון, ועד דרגה 4 - המבטאת הסכמה מוחלטת לשוויון בין נשים לגברים. ממוצעי תשובותיו של כל עולה לכל תשע השאלות, מבטאות את ציונו הכולל על מדד שוויון הנשים (אלפא קרונבאך $r=.72$).

לוח 3-9: מדד שוויון נשים - לפי גיל ומין (ממוצעים)

סך הכול	נשים	גברים	גיל
3.0	3.1	2.9	סך הכול
3.0	3.3	2.8	24-18
3.0	3.2	2.9	29-25
3.1	3.2	2.9	44-30
2.9	3.0	2.8	59-45
3.0	3.0	2.9	60+

מדד זה, מצביע על כך שתפיסת השוויון הנשי גבוהה יחסית, הן בקרב כלל העולים, הן בקרב כל אחת מקבוצות הגיל, והן בהתייחס לגברים ולנשים בכל אחת מקבוצות הגיל. עם זאת, מתגלים הפרשים מובהקים בין תפיסות הנשים לתפיסות הגברים בנידון. תופעה זו בולטת במיוחד בקרב גילאי 18-24, בעוד שבקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה - הפרש זה איננו מובהק. כפי שמצביעים הנתונים להלן, חשוב לציין גם כי נמצאה קבוצה משמעותית בגודלה, הן בקרב הגברים העולים והן בקרב הנשים, הממשיכה להחזיק בעמדות בלתי שוויוניות כלפי נשים.

לוח 4-9: בעלי עמדות בלתי שוויוניות כלפי נשים - לפי מין (באחוזים)

אחוז המחזיקים בעמדה לא-שוויונית			ההיגד
נשים	גברים	סך הכול	
61.6	73.5	67.0	גברים הם מנהיגים פוליטיים מצליחים יותר מנשים
34.5	53.4	43.1	יש הרבה תפקידים שגברים צריכים לקבל העדפה בקידום או במינוי אליהם, בהשוואה לנשים
33.6	42.8	37.1	נשים צריכות לחשוב פחות על זכויותיהן, בהשוואה לגברים, ולהתרכז יותר בלהיות רעיות לבעליהן ואימהות לילדיהן
19.4	34.1	25.1	נשים צריכות לקבל הזדמנות שווה לגברים בכניסה לכל אחד מהמקצועות והתפקידים
20.2	32.7	25.9	זה מגוחך שנשים ישמשו כטייסות וגברים יגהצו חולצות
12.9	18.7	15.6	נשים לא צריכות לצפות ללכת לאותם מקומות או לקבל אותן זכויות כגברים
10.9	17.8	14.0	יש לעודד את הבנים במשפחה, יותר מאשר את הבנות, לרכוש השכלה גבוהה
4.7	7.0	5.7	בכלכלה המודרנית, כאשר נשים עובדות מחוץ למשק ביתן, על הבעל להתחלק עמן בתפקידי משק הבית
1.5	5.7	3.4	לגברים צריכה להיות אחריות זהה לזו של נשים בגידול הילדים

ניתוח הממצאים בלוח 4-9 מצביע על קיום קשר סטטיסטי מובהק (Pearson Correlation, $p < 0.01$) בין מדד השוויון לנשים לבין מדד התמיכה באלימות כנגד בנות זוג. כלומר, ככל שתפיסת אי-השוויון בין גברים לנשים גבוהה יותר, כך רבה יותר התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג ($r = -.27$).

2. אלימות כנגד בנות זוג (ש' 154-155)

בחינת עמדות העולים כלפי שימוש באלימות נפשית או פיזית כנגד בנות זוג, מבוססת על מדד הכולל 14 היגדים, המתייחסים בעיקרם לקשר בין התנהגות בת הזוג והיחסים במשפחה לבין תגובת הבעל. תשובות העולים באשר למידת הסכמתם לכל היגד והיגד נעות בסולם בן שבע דרגות, הנע בין הסכמה מוחלטת לבין אי-הסכמה מוחלטת. דרגה 1 במדד - מבטאת את הקוטב המסמל שלילה מוחלטת של שימוש באלימות כנגד בנות זוג, ואילו דרגה 7 - מבטאת הסכמה מוחלטת לשימוש באלימות כנגד בנות זוג (אלפא קרונבאך $r = 0.84$).

לוח 5-9: מדד תמיכה בשימוש בכוח כנגד בנות זוג - לפי גיל ומין (ממוצעים)

נשים	גברים	סך הכול	גיל
2.2	2.5	2.3	סך הכול
1.9	2.4	2.2	24-18
1.8	2.5	2.2	29-25
2.1	2.4	2.2	44-30
2.3	2.5	2.4	59-45
2.4	2.7	2.5	60+

הממצאים בלוח 5-9 מצביעים על כך שהתמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג מועטת ביותר בקרב הגברים העולים, ובאופן מובהק אף יותר - בקרב הנשים בכל אחת מקבוצות הגיל. עם זאת, בקרב גברים עולים מגיל 60 ומעלה, ניכרת עלייה מובהקת בתמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג, בהשוואה לקבוצות גיל צעירות יותר.

כפי שניווכח בלוח המובא להלן, הרי שבעוד שחלקם של התומכים בבירור בשימוש בכוח הינו מצומצם יחסית, הרי שקבוצה משמעותית מקרב העולים אינה יכולה להחליט בין הסכמה לאי-הסכמה בכל אחד מהיגדים במדד, ובכך מחזקת למעשה את משקלם של העולים המספקים לגיטימציה לתגובה אלימה כנגד בנות זוג.

לוח 6-9: עולים בעלי עמדות התומכות באלימות כנגד נשים, או אינם יכולים להכריע בין תמיכה באלימות או שלילתה - לפי מין (באחוזים)

ההיגד	תמיכה באלימות	התלבטות בין תמיכה להתנגדות	סך הכול
אישה חייבת לעזוב את ביתה אם בעלה הכה אותה	28.6	27.8	56.4
גברים	25.8	29.1	54.9
נשים	30.9	26.6	57.4
הדרך הטובה ביותר להתמודד עם הכאת אישה היא לעצור את הבעל	23.5	23.9	47.4
גברים	27.9	24.0	51.9
נשים	19.7	23.8	43.5
אפילו כאשר אישה משקרת לבעלה, לא מגיע לה לקבל מכות	13.0	6.0	19.0
גברים	14.0	8.8	22.8
נשים	12.2	3.6	15.8
אם אישה מוכה בידי בעלה, היא חייבת להתגרש ממנו מיידית	12.7	24.2	36.9
גברים	13.8	29.8	43.6
נשים	11.9	19.7	31.6
נשים מוכות אחראיות להכאתן, משום שהיו חייבות לדעת שזה יקרה	12.6	16.4	29.0
גברים	15.6	20.1	35.7
נשים	9.9	13.4	23.3
בנות זוג משתדלות להביא להכאתן, כדי לזכות באהדת הסביבה	6.6	15.2	21.8
גברים	8.9	17.7	26.6
נשים	4.8	13.2	18.0
לבעל אין שום זכות להכות את אשתו, אפילו אם היא מזכירה לו כל הזמן את החסרונות שלו	6.0	2.8	8.8
גברים	7.1	3.7	10.8
נשים	5.3	2.0	7.3
אין כל סיבה המצדיקה הכאת בת זוג	5.8	1.5	7.3
גברים	7.2	2.9	10.1
נשים	4.7	(0.4)	5.1
ברוב המקרים בהם אישה מקבלת מכות מבעלה, זה לרוב באשמת האישה	5.8	13.9	19.7
גברים	8.2	19.5	27.7
נשים	3.9	9.2	13.1
כאשר אישה מוכה בידי בעלה, זוהי תוצאה של התנהגותה בשבועות שקדמו לכך	4.9	20.4	25.3
גברים	7.8	25.6	34.4
נשים	2.4	16.2	18.6
לאישה לא נאמנה מבחינה מינית מגיע לקבל מבעלה מכות	4.9	8.2	13.1
גברים	7.8	11.5	19.3
נשים	2.7	5.5	8.2
נשים מוכות מנסות לגרום לבני זוגן להכות אותן, כדי לזכות בתשומת לב	3.9	17.7	21.6
גברים	5.5	21.9	27.4
נשים	2.4	14.2	16.6
להכות את אשתך מדי פעם - רק עוזר לשמור על חיי הנשואים	1.5	3.8	5.3
גברים	2.7	5.4	8.1
נשים	(0.4)	2.4	2.8
לפעמים זה טוב שאישה תקבל מכות מבעלה	1.0	3.8	4.8
גברים	1.6	5.3	6.9
נשים	(0.4)	2.5	2.9

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים המובאים בלוח 6-9, מצביעים, גם אם ננקוט אומדן זהיר, על כך ש-14% מקרב הגברים העולים מבריה"מ (לשעבר) (כ-46,000 גברים) וכ-12% מקרב הנשים העולות (כ-48,000 נשים) מביעים עמדות התומכות בהתנהגות אלימה כלפי בת הזוג.

ניתוח הממצאים מצביע על קיום קשר סטטיסטי מובהק בין מדד התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג, לבין משתנים לא מעטים בשאלון המחקר. ראשית, מסתבר קיומו של מתאם מובהק (Pearson Correlation, $p > 0.01$) בין מדד זה לבין תחושתו של העולה לגבי כיוון השינוי שחל בחייו (לטובה/לרעה), בהשוואה בין מצבו כיום למצבו בטרם העלייה (0.31-). $r = -0.27$ - במיוחד בתחומי בילוי הפנאי, היחסים עם ההורים ($r = -0.26$), היחסים עם בן/בת הזוג ($r = -0.25$), מצב הבריאות ($r = -0.24$), היחסים עם החברים ($r = -0.24$), היחסים עם הילדים ($r = -0.23$), תחושת הבית ($r = -0.22$) והשוויון ($r = -0.22$). כלומר, רמת התמיכה בשימוש בכוח כנגד בנות זוג עולה ככל שרבה יותר תחושתו של העולה כי חל שינוי לרעה בחייו, בהשוואה בין מצבו בטרם העלייה למצבו הנוכחי. כך, במיוחד בתחום בילוי שעות הפנאי, ביחסיו עם הוריו, בזוגיותו, במצב בריאותו, ביחסיו עם חבריו, ביחסיו עם ילדיו וכן בתחושת הבית והשוויון שהוא חש בארצו החדשה.

משתנים נוספים המשקפים קשר לרמת התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג, מתייחסים למאפייני החברה והתרבות המקבלת ולהתייחסותו של העולה אליהם. כלומר, נמצא קשר סטטיסטי מובהק בין מדד התמיכה בשימוש בכוח כנגד בנות זוג, לבין החשיבות שהעולה מייחס לשליטה בעברית ($r = -0.22$), להכרת התרבות הישראלית ($r = -0.31$) ולהכרת התרבות היהודית ($r = -0.20$), שביעות רצונו מקשריו עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r = -0.30$), תפיסתו את טיב היחסים בין עולים לותיקים ($r = -0.20$) ובין אשכנזים למזרחיים בחברה הישראלית ($r = -0.20$), וכן רמת שביעות רצונו מההזדמנויות שנפתחו לילדיו בישראל, בהשוואה לארץ המוצא ($r = -0.24$), רמת שביעות רצונו מחינוך ילדיו, במיוחד בחטיבת הביניים ($r = -0.38$) ובחטיבה העליונה ($r = -0.35$), וכן מהיבטים שונים של הסביבה הלימודית והחברתית במערכת החינוך של ילדיו ($r = -0.33$).

כמו כן, נמצא קשר מובהק בין רמת התמיכה של העולים בשימוש באלימות כנגד בנות זוג, לבין השימוש בכוח כנגד הילדים במשפחה ($r = 0.47$), לתפיסה אי שוויונית כלפי נשים ($r = -0.27$) ולצריכת בירה ($r = 0.23$).

על מנת לברור מבין הקשרים הסטטיסטיים שצוינו לעיל, את אלה המשמעותיים ביותר - המצביעים על תרומה בלתי תלויה להסבר השונות בתמיכה באלימות כנגד בנות זוג, בוצעו ניתוחי רגרסיה בשלבים אשר הצליחו להסביר כ-40% מהשונות במשתנה (מדד) זה ($R. Square = 0.403$).

לוח 7-9: מדרג המשתנים המסבירים את השונות במדד התמיכה של העולים בשימוש באלימות כנגד בנות זוג
($R. Square = 0.403$)

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
מוכנות גבוהה להענשה פיסית של ילדים על ידי הוריהם (מדד)	.334	.000
שינוי רב-תחומי במצב הנוכחי, בהשוואה למצב בטרם העלייה (מדד)	-.224	.000
עמדות כלפי שימוש באלכוהול (מדד)	-.194	.000
מין (יתרון לגברים)	.195	.000
תפיסה שוויונית לגבי תפקידי נשים בחברה (מדד)	-.149	.000

מניתוח הרגרסיה, המוצג לעיל, מסתבר כי רמת התמיכה בקרב העולים בשימוש באלימות כנגד בנות זוג, עולה ככל שהעולים מגלים מוכנות גבוהה יותר להענשה פיזית של ילדים על ידי הוריהם, ככל שהם חשים שחל שינוי רב-תחומי לרעה במצבם הנוכחי - בהשוואה למצבם טרם העלייה, ככל שהם מביעים תמיכה רבה יותר בשימוש במשקאות אלכוהוליים, ככל שהם מביעים תמיכה נמוכה יותר בתפיסה שוויונית של תפקידי נשים בחברה, וככל שהם מביעים בנידון יתרון לגברים על פני נשים.

בהתאם, ההתנגדות לשימוש בכוח כנגד בנות זוג עולה ככל שהנכונות להענשה פיזית של ילדים על ידי הוריהם נמוכה יותר, ככל שהעולים חשים יותר כי חל שינוי רב-תחומי לטובה במצבם הנוכחי - בהשוואה למצבם בטרם העלייה, ככל שההתנגדות לשימוש במשקאות אלכוהוליים רבה יותר, וככל שהתפיסה של תפקידי נשים בחברה שוויונית היא רחבה יותר וניתן בה יתרון לנשים על פני גברים.

בחינת השימוש בפועל באלימות כנגד בת הזוג, נבחן במחקר באמצעות מדד בן שש שאלות שהופנו לעולות הנשואות או החיות עם בן זוג (בעבר, או בהווה), תוך בחינת תגובותיו של בן הזוג במצבי מריבה, רוגז, או אי-הסכמה. התגובות שלגבי תדירותן נשאלו בנות הזוג היו: קללות/עלבונות, הרס חפצים בבית, תפיסה בכוח של בת הזוג, דחיפת בת הזוג, הכאת בת הזוג בכף היד, וכן שימוש בחפץ כלשהו להכאת בת הזוג. במדד, המתייחס לכל אחת מהתגובות, נקבעו חמש דרגות: החל בדרגה 1 - המסמנת כי התגובות שצוינו כלל לא קרו, ועד לדרגה 5 - המסמנת כי התגובות שצוינו התרחשו לעתים קרובות מאוד (אלפא קרוונבאך - 0.84).

לוח 8-9: מדד השימוש באלימות בפועל כנגד בת הזוג, על ידי בן הזוג בעבר או בהווה, על פי דיווחי בנות הזוג - לפי גיל (ממוצעים)

	ציון ממוצע
סך הכול	1.3
24-18	1.2
29-25	1.3
44-30	1.4
59-45	1.3
60+	1.2

על פי דיווחי בנות הזוג, כפי שהם באים לידי ביטוי בלוח 8-9, השכיחות הממוצעת של התגובות האלימות כנגד בנות הזוג, הן ברמה הכוללת והן בכל אחת מקבוצות הגיל, הינה נמוכה ביותר וקרובה לקוטב 1 - "לא קרה כלל", אף יותר מאשר לרמה 2, הבאה במדד - "קרה לעתים רחוקות". בחינת התפלגות כל אחת מהתגובות לפי מידת שכיחותה מעלה את הנתונים הבאים:

לוח 9-9: שכיחות השימוש באלימות כלפי בת הזוג, בעבר או בהווה, על פי דיווחי בנות הזוג (באחוזים)

סך הכול	"קרה לפעמים" או "לעתים קרובות"	"קרה לעתים רחוקות"	"לא קרה כלל"	סוג התגובה האלימה
100.0	31.2	27.3	41.5	בן זוגך קילל או העליב אותך
100.0	9.0	6.9	84.1	בן זוגך הרס משהו בבית
100.0	7.2	8.3	84.5	בן זוגך תפס אותך בכוח
100.0	6.1	8.3	85.6	בן זוגך דחף אותך
100.0	3.5	5.5	91.0	בן זוגך הכה אותך בכף ידו
100.0	(1.1)	(1.3)	97.6	בן זוגך השתמש בחפץ כלשהו להכות אותך

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

מניתוח הנתונים בלוח 9-9, משתמע כי 31% מקרב הנשים הנשואות או החיות עם בן זוג (בעבר או בהווה) ספגו, לפעמים או לעתים קרובות, קללות או עלבונות מבני זוגן בעת מצבי מריבה, רוגז או אי-הסכמה. כ-9% מקרב הנשים דיווחו כי בן הזוג הרס, לפעמים או לעתים קרובות, חפץ כלשהו בבית. כ-7% מהן נתפסו בכוח על ידי בני זוגן, כ-6% נדחפו לפעמים או לעתים קרובות על ידי בני זוגן, וכ-4% מנשים אלה הוכו, לפעמים או לעתים קרובות, בכף ידו של בן זוגם בעת מריבה או אי-הסכמה.

כאשר אנו מצרפים יחדיו את כל דיווחי הנשים על תקיפה מצד בני זוגן (תפיסה בכוח, דחיפה, הכאה בכף יד, הכאה בחפץ), מסתבר כי 19.8% מקרב הנשים העולות הנשואות, או החיות עם בן זוג (בעבר או בהווה) מציינות תקיפה, מסוג אחד או יותר, על ידי בן זוגם. 6.7% מקרבן מציינות סוג אחד של תקיפה, 6.6% מציינות שני סוגי תקיפה ו-6.5% מקרבן מציינות שלושה עד ארבעה סוגי תקיפה.

הנתונים שצוינו לעיל מתייחסים לדיווחיהן של נשים שיש להן, או שהיה להן, בן זוג (בנשואים, או שלא בנשואים) בעבר או בהווה. אם ננתח אך ורק את הנתונים לגבי נשים נשואות שחיו בעת עריכת המחקר (2006) עם בן זוג, או לגבי נשים שחיו אז עם בן זוג ללא נישואים, נגלה שכיחות נמוכה במעט של דיווחים על אלימות, בהשוואה לנתונים הקודמים. ההפרשים מתייחסים בעיקר לדיווחי נשים מקבוצת גילאי 25 - 29.

לוח 10-9: שכיחות השימוש כיום באלימות כלפי בת הזוג - על פי דיווחי בנות הזוג (באחוזים)

סוג התגובה האלימה	"לא קרה כלל"	"קרה לעתים רחוקות"	"קרה לפעמים או לעתים קרובות"	סך הכול
בן זוגך קילל או העליב אותך	40.3	29.7	30.0	100.0
בן זוגך הרס משהו בבית	87.0	6.3	6.7	100.0
בן זוגך תפס אותך בכוח	89.3	8.0	(2.7)	100.0
בן זוגך דחף אותך	90.4	6.8	(2.8)	100.0
בן זוגך הכה אותך בכף ידו	96.0	3.5	(0.5)	100.0
בן זוגך השתמש בחפץ כלשהו להכות אותך	98.9	(0.8)	(0.3)	100.0

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

מנתונים אלה מסתבר שכ-60% מקרב כ-227,400 נשים עולות מבריה"מ (לשעבר) החיות כיום עם בן זוג (בנישואים או מחוצה להם), מדווחות על קללות ועלבונות מצד בן זוגם בעת מצבי מריבה ואי-הסכמה. נתון זה כולל 30% המציינות כי תגובות אלה מצד בן הזוג הינן תדירות למדי. כ-13% מקרב בנות הזוג מדווחות על תגובות אגרסיביות כלפי חפצים בבית בעת מריבה או אי-הסכמה, כ-11% מדווחות על תפיסה בהן בכוח, כ-10% על דחיפה על ידי בני זוגן, וכ-4% מקרבן מדווחות על מכות באמצעות כף ידו של בן הזוג. כפי שצוין לעיל, תפיסה, דחיפה והכאה - משמעותן תקיפה של בת הזוג. מעיבוד סטטיסטי של כלל מקרי התקיפה שהתרחשו לעתים רחוקות או קרובות, מסתבר, על פי אומדן, כי כ-33,400 נשים עולות מבריה"מ (לשעבר) החיות בזוגיות חוו, לדבריהן, תקיפה על ידי בן זוגן. 7.5% מקרב כלל הנשים החיות כיום עם בן זוג (בנישואים או מחוצה להם), חוו תקיפה מסוג אחד כלפיהן (כ-17,100 נשים) ו-7.6% נשים נוספות מקרבן חוו תקיפה משני סוגים ומעלה (כ-17,300 נשים).

ניתוח הממצאים בנידון מצביע על קיום קשר סטטיסטי מובהק בין מדד השימוש באלימות כנגד בנות זוג (Pearson Correlation, $p > 0.01$) לבין רצון בנות הזוג להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת ההחלטה על עלייה (z=21), שביעות הרצון הכוללת שלהן מהחיים (z=-26), הנכונות להחליט כיום מחדש על עלייה לישראל (z=-20), תחושת השינוי הכוללת (לטובה/לרעה) בין מצבן הנוכחי לבין מצבן בארץ המוצא (z=-22) - במיוחד בתחומי היחסים עם בן הזוג (z=-23) והביטחון התעסוקתי (z=-20).

כלומר, ככל שבת הזוג מדווחת על אירועים רבים יותר של שימוש בכוח כנגדה מצד בן הזוג, כך אנו מוצאים שרצונה להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת קבלת ההחלטה על עלייה היה רב יותר, שביעות רצונה הכוללת מהחיים ומהקליטה בארץ - המתבטאת בנכונותה ההיפותטית להחליט מחדש כיום על עלייה לישראל - הינה נמוכה יותר, ותחושתה בהקשר לשינוי שחל בין מצבה כיום למצבה בטרם העלייה - מדגישה יותר את השינוי לרעה - במיוחד בתחומי הזוגיות והביטחון התעסוקתי.

כמן כן, נמצא כי ככל שהדיווח על שימוש באלימות מצד בן הזוג מעלה ציון מדדי גבוה יותר, כך נמצאה שביעות רצון נמוכה יותר של בת הזוג מחיי הילדים בישראל (z=-25), ונמצאה תחושת בדידות גוברת (z=23).

נמצא גם קשר משמעותי בין מדד השימוש באלימות כנגד בנות זוג, לבין תפיסת החברה המקבלת. כלומר, ככל שהציון המדדי גבוה יותר, כך אנו מוצאים תפיסה שלילית יותר בקרב הנשים העולות ביחס הישראליים הוותיקים כלפי העולים

($t=20$), בראיית הממסד הישראלי כבעל דעות קדומות, וביחס המפלה כלפי עולי בריה"מ (לשעבר) ($t=17$) - במיוחד בהתייחס למשרד הרווחה ($t=21$).

יש לציין כי לא התגלה קשר מובהק בין הדיווח על אלימות מצד בן הזוג לבין השכלת בת הזוג. מכאן, שתופעה זו איננה מאפיינת בהכרח בנות זוג ברמת השכלה נמוכה, יותר מאשר בנות זוג ברמת השכלה גבוהה.

נציין גם כי נשים לא-יהודיות מציינות כי בן זוגן, בעבר או בהווה, השתמש כלפיהן באלימות במידה רבה יותר ($p<0.01$) מאשר נשים יהודיות. ממצא זה בולט לא רק בתחום המדד הכולל, אלא אף בכל סוג של תגובה אלימה, כפי שמפורט להלן.

לוח 9-11: שימוש באלימות כלפי בת הזוג על ידי בן הזוג, בעבר או בהווה, לפי דיווחי בת הזוג - על פי דת (באחוזים)

סך הכול	קרה לפעמים או לעתים קרובות	קרה לעתים רחוקות	לא קרה כלל	סוג התגובה האלימה ודת בת הזוג
100.0	29.0	25.3	45.7	בן זוגך קילל או העליב אותך
100.0	36.0	31.6	32.4	יהודייה
				לא-יהודייה
100.0	9.2	5.4	85.4	בן זוגך הרס משהו בבית
100.0	8.6	10.1	81.3	יהודייה
				לא-יהודייה
100.0	5.4	7.2	87.4	בן זוגך תפס אותך בכוח
100.0	11.0	10.8	78.2	יהודייה
				לא-יהודייה
100.0	4.3	7.7	88.0	בן זוגך דחף אותך
100.0	10.2	9.5	80.3	יהודייה
				לא-יהודייה
100.0	2.3	3.7	94.0	בן זוגך הכה אותך בכף ידו
100.0	6.1	9.5	84.4	יהודייה
				לא-יהודייה
100.0	(0.7)	(1.1)	98.2	בן זוגך הכה אותך בחפץ כלשהו
100.0	(1.9)	(1.9)	96.2	יהודייה
				לא-יהודייה

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

עם זאת, אין בעצם ההשתייכות לאוכלוסיה היהודית או הלא-יהודית, כדי להסביר באופן מובהק את השונות בדיווח על אלימות מצד בן הזוג, הבאה לידי ביטוי בתשובות העולים על השאלות שצויינו לעיל, ובמדד שנבנה על פיהן.

7. יחס לילדים (עד גיל 18)

א. שביעות רצון מחיי הילדים ומההזדמנויות בישראל (ש' 143-144)

לוח 9-12: שביעות רצון בקרב עולים, הורים לילדים עד גיל 18, מחיי ילדיהם בישראל ומההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפניהם בארץ - בהשוואה לבריה"מ לשעבר (באחוזים)

נשים	גברים	סך הכול	
			שביעות רצון מחיי ילדיך בארץ
(2.5)	(3.2)	(2.8)	בהחלט לא שבע רצון
24.0	16.9	21.0	לא כל כך שבע רצון
62.4	65.7	63.8	שבע רצון למדי
11.1	14.2	12.4	בהחלט שבע רצון
100.0	100.0	100.0	סך הכול
			השוואת ההזדמנויות העתידיות להתקדמות ילדיך בארץ ובבריה"מ (לשעבר)
7.2	(8.2)	7.6	הרבה יותר טובות בבריה"מ (לשעבר)
(4.0)	(2.4)	3.4	מעט יותר טובות בבריה"מ (לשעבר)
12.9	(8.0)	10.9	אין הבדל
29.7	20.5	25.9	מעט יותר טובות בארץ
46.2	60.9	52.2	הרבה יותר טובות בארץ
100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 9-12, רובם המכריע של העולים שהינם הורים לילדים עד גיל 18, גברים ונשים כאחד, הם שבעי רצון מחיי ילדיהם בישראל וחושבים כי ההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפני ילדיהם טובות יותר בישראל, בהשוואה לאלה הפתוחות בפני ילדיהם בבריה"מ (לשעבר). כ-24% בלבד מקרב ההורים העולים מביעים אי-שביעות רצון מחיי ילדיהם בישראל, ו-11% בלבד מקרבם סוברים כי ההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפני ילדיהם בבריה"מ (לשעבר) טובות יותר, בהשוואה לישראל.

יש לציין כי מבין ההורים, הנשים מסויגות יותר מאשר הגברים בהערכת טיב ההזדמנויות הפתוחות בפני ילדיהן בישראל. 46% מקרב הנשים מעריכות כי ההזדמנויות בישראל טובות הרבה יותר, בהשוואה לכ-61% מקרב הגברים החושבים כך. ככל ששביעות הרצון שמביעים ההורים מחיי ילדיהם בישראל גבוהה יותר, כך סוברים הם כי ההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפניהם בישראל עדיפות במידה רבה יותר על אלה שבבריה"מ (לשעבר) ($r=.55$). שני משתנים אלה לא רק קשורים ביניהם, אלא אף קשורים בקשר סטטיסטי משמעותי ומובהק (Pearson Correlation, $p>0.01$), הן להערכות ההורה את השתלבות ילדיו במערכת החינוך והן למאפייני השתלבותו שלו בחברה, בתרבות ובכלכלה בישראל.

בהתייחס למערכת החינוך, נמצא כי שביעות רצונו של ההורה מחיי ילדיו בישראל גבוהה יותר ככל שגם שביעות רצונו ממסגרות הלימוד בהן מתחנכים ילדיו (שביעות הרצון מגן הילדים, מבית-הספר היסודי, מחטיבת הביניים ומהחטיבה העליונה) גבוהה יותר ($r=.36$). בהתאם, גם ככל שגבוהה יותר שביעות רצונו של ההורה מהיבטי החינוך במסגרות אלה ($r=.28$) המתייחסים לתכנית הלימודים, רמת הלימודים, כמות החומר הנלמד, שיטות הלימוד, יחס המורים להורים, יחס המורים לילדים והיחסים בין התלמידים.

מאפיינים נוספים של מערכת החינוך, הקשורים באופן מובהק לשביעות רצונו של ההורה מחיי ילדיו בישראל, מתייחסים לאפליה ולאלימות במערכת החינוך. נמצא כי שביעות רצונו של הורה עולה מחיי ילדיו בישראל גבוהה יותר ככל שילדיו חוו יחס מפלה בתדירות נמוכה יותר מצד מוריהם ($r=-.21$) ומצד חבריהם ללימודים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=-.25$), וכן ככל שקיימת תדירות נמוכה יותר של אלימות פיזית מצד חבריהם ללימודים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=-.25$).

שביעות הרצון של ההורה העולה מחיי ילדיו בארץ קשורה אף במובהק, כפי שצויין לעיל, להשתלבותו של ההורה בישראל. שביעות רצון רבה יותר של ההורה העולה מחיי ילדיו בישראל, קשורה סטטיסטית עם רמה גבוהה יותר של שביעות רצון מהקליטה בארץ ($r=.34$), עם נכונות רבה להחליט מחדש על עלייה לישראל ($r=.29$), עם תחושה גוברת של שיפור בהיבטים השונים של החיים - בהשוואה בין המצב הנוכחי למצב בטרם העלייה ($r=.41$), עם שביעות רצון גבוהה מההכנסה מתעסוקה ($r=.24$), עם תעסוקה במקצוע שאינו שונה מהמקצוע בטרם העלייה ($r=-.22$), ועם שביעות רצון גבוהה משכונת המגורים ($r=.20$).

על מנת לברור את המשמעותיים ביותר מבין הקשרים הסטטיסטיים שצוינו לעיל, המצביעים על תרומה בלתי תלויה להסבר השונות ברמת שביעות הרצון של ההורה העולה מחיי ילדיו בישראל, בוצעו ניתוחי רגרסיה בשלבים, אשר הצליחו להסביר כ-41% מהשונות במשתנה זה ($R. Square = .411$).

לוח 9-13: מדרג המשתנים המסבירים את השונות ברמת שביעות הרצון של ההורה העולה מחיי ילדיו בישראל
($R. Square = .411$)

רמת מובהקות	Beta	המשתנה
.000	.394	הזדמנויות עתידיות להתקדמות ילדיך בישראל בהשוואה לבריה"מ (לשעבר) שביעות רצון כוללת מהחיים
.000	.170	כיוון השינוי (לטובה/לרעה) בתחומי החיים השונים - בהשוואה בין המצב כיום למצב בטרם העלייה (מדד)
.001	.126	הערכת היחסים בין דתיים ללא-דתיים בקרב היהודים בישראל
.001	.109	שביעות רצון מהקשרים עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר)
.010	.090	החשיבות בהתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) (בעמותה/תנועה/ מפלגה) להגנה על האינטרסים הקבוצתיים שלהם
.006	-.088	

מניתוח הממצאים שהוצגו בלוח 9-13 לעיל, ניתן להסיק כי רמת שביעות הרצון של הורה עולה מחיי ילדיו בישראל תהיה גבוהה יותר ככל שיעריך כי ההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפני ילדיו בישראל עולות על אלה שבבריה"מ (לשעבר), ככל שרמת שביעות רצונו הכוללת מחיי גבוהה יותר, ככל שלפי הערכתו חל שיפור רב יותר בחייו - בהשוואה בין מצבו הנוכחי למצבו בטרם העלייה, ככל שהוא מעריך כי היחסים בין דתיים לחילוניים במדינת ישראל טובים יותר, ככל ששביעות רצונו מקשריו עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) רבה יותר, וככל שהחשיבות שהוא רואה בהתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) להגנה על האינטרסים הקבוצתיים שלהם, נמוכה יותר.

בהתאמה, שביעות רצונו של הורה עולה מחיי ילדיו בישראל תהיה נמוכה יותר, ככל שיעריך כי ההזדמנויות העתידיות הפתוחות בפניהם בבריה"מ (לשעבר) עולות על אלה המצויות בישראל, ככל שרמת שביעות רצונו הכוללת מחיי נמוכה יותר, ככל שלפי הערכתו חלה הרעה רבה יותר בתחומי חייו השונים - בהשוואה בין מצבו הנוכחי למצבו בטרם העלייה, ככל שהוא מעריך שהיחסים בין דתיים לחילוניים במדינת ישראל גרועים יותר, ככל ששביעות רצונו מיחסיו עם ישראלים

שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) נמוכה יותר, וככל שהחשיבות שהוא רואה בהתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) בישראל לצורך הגנה על האינטרסים שלהם, רבה יותר. כלומר, קשה ביותר להפריד בין שביעות הרצון של ההורה העולה מחיי ילדיו בישראל לבין שביעות רצונו מהשתלבותו בישראל ומתפוסותיו את מבנה החברה הישראלית והיחסים הבין-קבוצתיים בה. זאת, כאשר ברקע ניצבת לאורך זמן השוואת ההזדמנויות הקיימות בבריה"מ (לשעבר), להזדמנויות בישראל.

ב. השגחה ושהות עם ילדים (ש' 56-60)

לפי דיווחי ההורים העולים, השהות הממוצעת ביום של הורה עם ילדיו (עד גיל 18) היתה בת 4.2 שעות (לא כולל שבת ושעות שינה) בשבוע שקדם לריאיון. שהותן של נשים עם ילדיהן עולה במובהק על זו של גברים (5.1 שעות בממוצע, בהשוואה ל-3.0 שעות בממוצע, בהתאמה). הורים עולים בגילאי 30-44 שוהים עם ילדיהן 4.1 שעות בממוצע ביום (נשים - 4.9 שעות, גברים - 3.0 שעות).

לוח 9-14: שעות שהייה ממוצעות ביום (בשבוע שקדם לריאיון) של הורים עולים (ילדים עד גיל 18) עם ילדיהם (לא כולל שבת ושעות שינה) - לפי מין וגיל (באחוזים)

גילאי 30-44			סה"כ			ממוצע שעות ליום
נשים	גברים	סה"כ	נשים	גברים	סה"כ	
(1.1)	(1.9)	(1.4)	(0.7)	(2.9)	(1.6)	0
(2.2)	(15.7)	7.9	(2.7)	22.2	10.8	1
27.1	57.8	40.0	27.8	51.9	37.8	3-2
44.9	(14.5)	32.1	43.7	12.6	30.8	5-4
24.7	(10.1)	18.6	25.1	10.4	19.0	6+
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ הכול

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים בלוח 9-14 מצביעים על כך שרבע מההורים הגברים שוהים עם ילדיהם לא יותר משעה אחת ביום בממוצע, בעוד שבקרב הנשים תדירות זו אינה משמעותית לחלוטין מבחינה סטטיסטית. כ-69% מקרב הנשים העולות שהינן אימהות לילדים עד גיל 18, שוהות עמם ארבע שעות ומעלה ביום בממוצע, בהשוואה ל-23% בלבד בקרב האבות. ממצאים אלה משקפים בעיקרם דפוסי שהייה בקרב הורים עולים בגילאי 30-44. לכ-70% מקרב העולים בקבוצת גיל זו יש ילדים עד גיל 18.

בהתייחס לקבוצת הילדים בגילאי 0-5, מציינים 55.3% מקרב העולים ההורים לילדים אלה, כי לפחות פעם אחת בשבוע האחרון נשאו ילדיהם בלא השגחתם, או השגחת בן זוגם, עם תום שהייתם עם המטפלת, במשפחתו, בפעוטון, בגן, או במעון. 77.8% מקרב ההורים מציינים כי במקרה או מקרים אלה, נשאו הילדים בהשגחת הסב/הסבתא. לחילופין, נשאו הילדים בהשגחת קרובי משפחה אחרים, שכנים, שמרטף, או מסגרות חינוכיות שונות. לא נמצאו בנתונים עדויות של הורים המציינים כי השאירו את ילדיהם בני 0-5 ללא השגחה כלשהי בעת היעדרם מביתם, לפחות פעם אחת בשבוע האחרון.

76.5% מקרב העולים ההורים לילדים בגילאי 6-12, ציינו כי בשבוע שקדם לריאיון השאירו לפחות פעם אחת ילדים אלה בלא השגחתם, או השגחת בן זוגם, עם תום שהייתם במסגרות החינוך השונות, כולל החינוך המשלים. 43% מקרב ההורים מציינים כי במקרה/מקרים אלה, נשאו ילדם/ילדיהם בהשגחת הסב/הסבתא, וב-16.2% מהמקרים - בהשגחת קרוב משפחה אחר. עם זאת, 40.3% מההורים מציינים כי ילדיהם, מקבוצת גיל זו, נשאו בלא השגחה בהיעדרם. מעידות על כך בעיקר (45.4%) האימהות לילדים מקבוצת גיל זו.

תפיסות העולים לגבי יכולת התפקוד העצמאית של ילדיהם, מקבוצת גיל זו, בהיעדר ההורים, מקבלות המחשה מסוימת באמצעות בחינת מידת ההסכמה להיגד: "הורים שעובדים שעות רבות ואינם מכינים ארוחות צהריים וערב עבור בתם בת השמונה, יכולים לסמוך עליה שתכין ארוחה לעצמה".

לוח 9-15: מידת הסכמה להכנת ארוחה על ידי ילדה בת 8, עבור עצמה, בהיעדר הורים מהבית - לפי גיל ומין (באחוזים)

סך הכול	מסכים בהחלט מסכים די מסכים	לא יכול להחליט בין הסכמה לאי הסכמה	כלל לא מסכים לא מסכים לא כל כך מסכים	גיל/מין
100.0	17.4	17.3	65.3	סך הכול
100.0	16.1	19.7	64.2	גברים
100.0	18.3	15.3	66.4	נשים
100.0	22.9	22.6	54.5	24-18
100.0	20.1	22.2	57.7	גברים
100.0	25.7	22.9	51.4	נשים
100.0	19.0	14.7	66.3	29-25
100.0	17.0	23.6	59.4	גברים
100.0	20.8	(6.2)	73.0	נשים
100.0	17.7	16.5	65.8	44-30
100.0	15.2	19.3	65.5	גברים
100.0	19.9	13.9	66.2	נשים
100.0	13.0	15.9	71.1	59-45
100.0	11.4	19.2	69.4	גברים
100.0	14.2	13.3	72.5	נשים
100.0	17.8	17.7	64.5	60+
100.0	19.7	17.3	63.0	גברים
100.0	16.7	18.0	65.3	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים בלוח 9-15 מצביעים אמנם על כך שכשני שלישים מהעולים, גברים ונשים כאחד, אינם מעניקים לגיטימציה לתפקוד עצמאי זה, של ילדה בת שמונה. אולם, כשליש מהעולים מביעים הסכמה לתפקוד עצמאי זה של הילדה גם בהיעדרם, או מתלבטים בין הסכמה לאי-הסכמה - ובכך מגבירים את הלגיטימציה לנטישת ילדה בת שמונה בביתה עקב עבודת ההורים, תוך סיכונה בהכנת ארוחות לעצמה. הסכמה זו גבוהה במיוחד בקרב הורים בגילאי 18-24, הן בקרב גברים והן בקרב נשים. בקרב הורים בגילאי 25-29, גוברת משמעותית ההתנגדות לכך בקרב הנשים, בעוד שבגילאים גבוהים יותר ההתנגדות מצטמצמת במעט, ולא ניתן למצוא הפרשים משמעותיים בנידון בין גברים ונשים.

ג. שביעות רצון ההורים העולים מחינוך ילדיהם

1. שביעות רצון ההורים ממסגרת החינוך (ש' 145)

לוח 9-16: רמת שביעות הרצון של ההורים העולים מחינוך ילדיהם בגן הילדים, בבית-הספר היסודי, בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה - לפי מין (באחוזים)

ממוצע	סך הכול	שבע רצון בהחלט 4	די שבע רצון 3	לא כל כך שבע רצון 2	כלל לא שבע רצון 1	מסגרת החינוך
2.7	100.0	8.5	62.4	20.6	8.5	גן ילדים
2.8	100.0	(6.5)	71.2	17.7	(4.6)	גברים
2.7	100.0	9.9	56.6	22.5	11.0	נשים
2.3	100.0	(2.2)	49.8	26.6	21.4	בית-הספר היסודי
2.4	100.0	(1.3)	58.7	15.8	24.2	גברים
2.3	100.0	(2.7)	43.7	34.1	19.5	נשים
2.4	100.0	(1.9)	51.4	26.8	19.9	חטיבת הביניים
2.3	100.0	(1.9)	46.4	28.3	23.4	גברים
2.4	100.0	(1.9)	55.3	25.7	17.2	נשים
2.4	100.0	(2.2)	49.8	29.7	18.4	החטיבה העליונה
2.5	100.0	(1.7)	59.1	22.4	(16.8)	גברים
2.3	100.0	(2.6)	42.2	35.6	19.6	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

שביעות הרצון של ההורים העולים ממסגרות החינוך בהן מתחנכים ילדיהם, ברמות החינוך השונות (גן ילדים, החינוך היסודי, חטיבת הביניים, החטיבה העליונה), הינה בינונית למדי. לא נמצא מספר משמעותי של עולים אשר ציינו כי הם בהחלט שבעי רצון ממסגרת הלימוד, למעט בהקשר לגן הילדים (כ-9%).

הציון הממוצע שניתן לכל אחת ממסגרות החינוך, בסולם בן ארבע דרגות (רמת שביעות הרצון הנמוכה ביותר מסומנת ב-1, ורמת שביעות הרצון הגבוהה ביותר ב-4), נע בין 2.7 - לגן הילדים, ל-2.4 - לחינוך היסודי. הציון המדדי של שביעות הרצון מכלל מסגרות החינוך (אלפא קרוונבאך = 0.87) עומד על 2.5. רמת שביעות הרצון של הנשים נמוכה מזו של הגברים, למעט בהקשר לחטיבת הביניים.

עם זאת, מהניתוח הסטטיסטי מסתבר כי רמת שביעות הרצון של ההורים העולים ממסגרות החינוך בהם מתחנכים ילדיהם, קשורה אמנם סטטיסטית בהיבטים שונים של מערכת החינוך, אך קשורה גם במאפיינים שונים של ההורה ובעמדותיו ותחושותיו כלפי החברה המקבלת בישראל ותרבותה.

באשר למאפייני ההורה העולה, מסתבר כי רמת שביעות רצונו (בהתאם למדד) ממסגרת החינוך בה לומדים ילדיו קשורה סטטיסטית (Pearson Correlation) באופן מובהק ($p < 0.01$) בגילו של העולה ($r = -.24$), גילו בעת העלייה ($r = -.22$), רמת השכלתו ($r = -.20$) ומידת תמיכתו בענישה פיסית של ילדיו ($r = -.33$). כלומר, שביעות הרצון של העולה ממסגרת החינוך

בה לומדים ילדיו הינה גבוהה יותר ככל שהעולה צעיר יותר, משכיל פחות, עלה בגיל צעיר יותר לישראל, ותמיכתו בענישה פיסית של ילדיו נמוכה יותר.

רמת שביעות הרצון של העולה ממסגרות החינוך בהם לומדים ילדיו (גן ילדים, יסודי, חטיבת ביניים, חטיבה עליונה) קשורה סטטיסטית באופן מובהק ($p < 0.01$) ברמת שביעות רצונו של ההורה העולה ממרכיבים שונים של הסביבה החינוכית והחברתית במסגרות החינוך בהם לומדים ילדיו ($r = 0.69$) - במיוחד מרמת שביעות רצונו משיטות הלימוד ($r = 0.67$), רמת הלימודים ($r = 0.64$), כמות החומר הנלמד ($r = 0.63$), המשמעת בבית הספר ($r = 0.57$), יחס המורים לילדים ($r = 0.49$), יחס המורים להורים ($r = 0.42$), תדירות היחס המפלה שקבלו ילדיו ממורייהם על רקע מוצאם ($r = -0.35$), תדירות היחס המפלה שקבלו ילדיו על רקע מוצאם מחבריהם ללימודים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r = -0.29$), תדירות ההתנהגות האלימה כלפיהם בשל מוצאם מצד תלמידיהם שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r = -0.34$), ורמת שביעות רצונו של ההורה מהיחסים בין התלמידים במסגרת הלימוד ($r = 0.23$).

כלומר, רמת שביעות הרצון של ההורה העולה ממסגרת החינוך בה לומדים ילדיו גבוהה יותר ככל שגבוהה יותר גם רמת שביעות רצונו הכוללת מהסביבה החינוכית והחברתית בה לומדים ילדיו. שביעות רצון זו גבוהה במיוחד ככל שרבה יותר שביעות רצונו של משיטות הלימוד, מרמת הלימודים, מכמות החומר הנלמד, מהמשמעת בבית-הספר, מיחס המורים לילדים, מיחס המורים להורים, מהיחסים בין התלמידים, וככל שתדירות מקרי האפליה של ילדיו, על רקע מוצאם, מצד מוריהם וחבריהם שאינם מבריה"מ (לשעבר) היתה נמוכה יותר. הוא הדין, לגבי תדירות ההתנהגות האלימה כלפיהם מצד חבריהם ללומדים שאינם מבריה"מ (לשעבר). יש אף לציין, כי ככל שרמת השכלתו של ההורה גבוהה יותר, כך נמוכה יותר רמת שביעות רצונו מכמות החומר הנלמד על ידי ילדיו במערכת החינוך ($r = -0.22$).

עם זאת, כאמור לעיל, קשורה רמת שביעות הרצון של ההורה ממסגרת החינוך של ילדיו (גן ילדים, יסודי, חטיבת ביניים, חטיבה עליונה) גם ברמת שביעות רצונו מקליטתו והשתלבותו החברתית, התרבותית והכלכלית בישראל. בהתאם, קשורה רמת שביעות הרצון של ההורה ממסגרת החינוך של ילדיו קשר מובהק ($p < 0.01$) גם לרמת שביעות רצונו מקליטתו בארץ ($r = 0.23$) ולמידת נכונותו לחזור ולקבל כיום החלטה על עלייה ($r = 0.26$), וכן לעצמת תחושתו כי בהשוואה בין מצבו כיום למצבו בטרם העלייה - ניכר כיום שינוי יחסי רב-תחומי לטובה ($r = 0.30$). בנוסף, יש קשר גם למידת שביעות רצונו מהכנסתו מתעסוקה ($r = 0.21$) ולמידת התקדמותו בשפה העברית ($r = 0.20$). כמו כן, קשורה רמת שביעות הרצון של ההורה ממסגרת החינוך של ילדיו עם עצמת זהותו היהודית, המתבטאת במידת נכונותו להיוולד מחדש כיהודי ($r = 0.24$), מידת החשיבות שהוא מייחס להכרת התרבות היהודית ($r = 0.27$), במיוחד לתדירות הצום ביום הכיפורים ($r = 0.23$), וכן עם עצמת זהותו הישראלית, המתבטאת בנכונותו לראות את מדינת ישראל כביתו ($r = 0.22$) ולכבד את מוסדות המדינה וחוקיה, וכן שביעות רצונו מקשריו עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r = 0.24$), ומתחושתו לגבי עצמת האפליה והדעות הקדומות של הממסד בישראל והתקשורת לגבי עולי בריה"מ (לשעבר) ($r = -0.29$).

ניתן להסיק מהאמור לעיל, כי שביעות הרצון של ההורה העולה ממסגרות החינוך בהן לומדים ילדיו, תהיה גבוהה יותר ככל שרבה יותר גם שביעות רצונו מקליטתו בארץ וגבוהה יותר נכונותו לחזור כיום ולהחליט על עלייה, וגם ככל שרבה יותר תחושת השינוי לטובה במצבו הנוכחי - בהשוואה למצבו בטרם העלייה, ככל שרבה יותר שביעות רצונו מהכנסותיו מתעסוקה ומהתקדמותו בשפה העברית, ככל שעצמת זהותו היהודית רבה יותר - כפי שהיא מתבטאת בחשיבות המיוחסת לתרבות היהודית - במידת נכונותו להיוולד מחדש כיהודי, מתדירות התנהגותו בהתאם ללוח השנה היהודי, במיוחד במידת הקפדתו לצום ביום הכיפורים, וכן ככל שרבה יותר עצמת זהותו הישראלית, המתבטאת בעצמת החשיבות שהוא מייחס להכרת התרבות הישראלית ומידת נכונותו לראות בישראל את ביתו ולשמור אמונים למוסדות המדינה וחוקיה, וכן ככל ששביעות רצונו מקשרים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) גבוהה יותר ותחושתו לגבי אפליה ודעות קדומות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר) תהיה נמוכה יותר. מעבר לכך, נמצא קשר מובהק בין עצמת שביעות הרצון של ההורה העולה ממסגרות החינוך בהן לומדים ילדיו, לבין עצמת שביעות רצונו מחייהם של ילדיו בארץ ($r = 0.36$) ומרמת ההזדמנויות שיש להם בישראל, בהשוואה לבריה"מ (לשעבר) ($r = 0.42$). כלומר, ככל שרמת שביעות רצונו של העולה ממסגרות החינוך בהם לומדים ילדיו גבוהה יותר, כך יביע אף רמה גבוהה יותר של שביעות רצון מחייהם של ילדיו בארץ, ויעריך יותר כי בהשוואה להזדמנויות הפתוחות בפני ילדיו בבריה"מ (לשעבר), רבות יותר ההזדמנויות העומדות בפניהם בארץ.

2. שביעות רצון ההורים מהיבטי הסביבה החינוכית והחברתית של ילדיהם במערכת החינוך (ש' 146)

לוח 9-17: מדרג שביעות הרצון של ההורים העולים מהיבטי הסביבה החינוכית והחברתית של ילדיהם במערכת החינוך - לפי מין (באחוזים)

ממוצע	סך הכול	שבע רצון בהחלט 4	די שבע רצון 3	לא כל כך שבע רצון 2	כלל לא שבע רצון 1	ההיבט החינוכי והחברתי
2.7	100.0	4.6	68.5	23.1	(3.8)	יחס המורים להורים
2.8	100.0	(6.7)	69.5	19.3	(4.5)	גברים
2.7	100.0	(3.2)	67.8	25.6	(3.4)	נשים
2.5	100.0	(4.1)	51.3	36.1	8.5	יחס המורים לילדים
2.5	100.0	(4.9)	50.6	30.5	(14.0)	גברים
2.5	100.0	(3.6)	51.8	39.8	(4.8)	נשים
2.5	100.0	(1.4)	56.3	32.9	9.4	היחסים בין התלמידים
2.6	100.0	(3.0)	60.4	28.6	(8.0)	גברים
2.4	100.0	(0.3)	53.6	35.8	10.3	נשים
2.2	100.0	(0.9)	34.9	43.5	20.7	כמות החומר הנלמד
2.2	100.0	(1.6)	37.3	40.3	20.8	גברים
2.1	100.0	(0.3)	33.3	45.7	20.7	נשים
2.1	100.0	(0.8)	34.6	41.3	23.3	שיטות הלימוד
2.3	100.0	(1.6)	42.3	35.9	20.2	גברים
2.1	100.0	(0.2)	29.5	45.0	25.3	נשים
2.1	100.0	(0.8)	36.7	38.3	24.2	תכנית הלימודים
2.2	100.0	(1.5)	42.8	29.9	25.8	גברים
2.1	100.0	(0.3)	32.6	43.9	23.2	נשים
2.1	100.0	(0.8)	33.0	39.4	26.8	רמת הלימודים
2.2	100.0	(1.6)	38.4	34.8	25.2	גברים
2.0	100.0	(0.3)	29.4	42.5	27.8	נשים
1.9	100.0	(0.9)	26.2	34.8	38.1	המשמעת בבית-הספר
2.0	100.0	(1.6)	34.2	28.0	36.2	גברים
1.8	100.0	(0.3)	20.9	39.4	39.4	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

רמת שביעות הרצון הכוללת של ההורים העולים מההיבטים החברתיים והחינוכיים בסביבת הלימוד של ילדיהם, המפורטים בלוח 9-17, עומדת על 2.3 - המשקף את ציון המדד של כלל ההיבטים, ועשוי לנוע בין הרמה הנמוכה ביותר של שביעות רצון כוללת - 1, לבין הרמה הגבוהה ביותר של שביעות רצון - 4 (אלפא קרונבאך = 0.91). הציון המדדי הכולל משקף שביעות רצון בינונית למדי של ההורים מהיבטי הסביבה החינוכית והחברתית של ילדיהם במערכת החינוך.

לפי מדרג שביעות הרצון המובא בלוח, זכו ההיבטים החברתיים של מערכת החינוך לציונים גבוהים יחסית במדד שביעות הרצון (2.5-2.7), בהשוואה לציון הכולל - 2.3. כלומר, גם אם לא נמצאו כמעט הורים עולים המציינים כי הם "שבעי רצון בהחלט" מיחס המורים להורים, מיחס המורים לילדים ומהיחסים בין התלמידים, הרי שיותר ממחציתם הינם "שבעי רצון למדי" מהיבטים אלה.

שביעות רצון נמוכה, יחסית, הובעה על ידי ההורים בהתייחס להיבטים הלימודיים של הסביבה החינוכית של ילדיהם. הציון המדדי נע בין 2.1-2.2, בהשוואה לציון הכולל - 2.3. רק כשליש מההורים הינם "שבעי רצון למדי" מכמות החומר הנלמד, משיטות הלימוד, מתכנית הלימודים ומרמת הלימודים. לא נמצאו הורים המציינים כי הם "שבעי רצון בהחלט" מהיבטים אלה, בעוד שכ-20%-27% מקרבם מציינים כי הינם "כלל לא שבעי רצון" מההיבטים שצוינו.

שביעות הרצון הנמוכה ביותר הובעה על ידי ההורים מהמשמעת בבית הספר (הציון במדד - 1.9, לעומת הציון הכולל - 2.3). קרוב ל-40% מקרב ההורים מציינים כי "בהחלט אינם שבעי רצון" מהיבט זה של המערכת החינוכית.

יש לציין כי רמת שביעות הרצון בקרב האימהות נמוכה מזו שבקרב האבות, כמעט בכל אחד מההיבטים שצוינו. הפרש זה משמעותי סטטיסטית בהתייחס לרמת הלימודים ולמשמעת בבית-הספר.

כדי להסביר את השונות במדד שביעות הרצון של ההורים (לילדים עד גיל 18) מהיבטיה השונים של מערכת החינוך בה לומדים ילדיהם, בוצע ניתוח רגרסיה בשלבים אשר הצליח להסביר כ-49% מהשונות במדד זה (R. Square = .489).

לוח 9-18: מדרג המשתנים התורמים באופן בלתי תלוי להסבר השונות ברמת שביעות הרצון של העולים (ההורים לילדים עד גיל 18) מהיבטים שונים של מערכת החינוך בה לומדים ילדיהם (מדד) (R. Square = .489)

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
תדירות קבלת יחס מפלה ממורים, בשל היות הבן/הבת עולה מבריה"מ (לשעבר)	-.366	.000
השוואת ההזדמנויות העתידיות להתקדמות הילדים בישראל, לעומת בריה"מ (לשעבר)	.305	.000
קרבה חברתית לספרדים - בני עדות המזרח (מדד)	.304	.000
גיל	-.176	.001

רמת שביעות הרצון של ההורים העולים מהיבטיה השונים של מערכת החינוך בישראל, לילדיהם עד גיל 18, עולה ככל שילדם לא קיבל כלל יחס מפלה ממוריו, או קיבל יחס כזה בתדירות נמוכה יותר, ככל שהם מעריכים את ההזדמנויות העתידיות להתקדמות ילדם כחיוביות יותר בישראל - בהשוואה לבריה"מ (לשעבר), ככל שהקרבה החברתית של העולה לאוכלוסייה היהודית הוותיקה ממוצא מזרחי רבה יותר, וככל שגילו של ההורה צעיר יותר.

בהתאם, שביעות רצונם של ההורים מהיבטיה השונים של מערכת החינוך בה לומד ילדם, נמוכה יותר ככל שילדם זכה ליחס מפלה ממוריו בתדירות רבה יותר, ככל שהם מעריכים כי ההזדמנויות העתידיות להתפתחות ילדם טובות יותר בבדיה"מ (לשעבר) מאשר בישראל, ככל שהמרחק החברתי מהאוכלוסייה הוותיקה ממוצא מזרחי רב יותר, וככל שגילו של ההורה מבוגר יותר.

3. שביעות רצון ההורים ממסגרות החינוך התחליפיות/המשלמים שהוקמו עבור עולי בדיה"מ (לשעבר) (ש' 147)

18.9% מקרב העולים שהינם הורים לילדים עד גיל 18 (כ-36,000 על פי אומדן), שילבו את ילדיהם במערכות חינוך תחליפיות/משלמים שהוקמו בישראל עבור ילדי עולים מבדיה"מ (לשעבר) (כגון "מופת", "שובו", "ארגון מורים עולים", וכדומה). הורים אלה מביעים שביעות רצון גבוהה, הן אבסולוטית והן יחסית, בהשוואה לשביעות רצונם ממערכת החינוך הכוללת, כפי שצוינה לעיל. 26.6% מקרב ההורים "שבעי רצון בהחלט" מחינוך ילדיהם במסגרות ייחודיות אלה.

בהתייחס לכל אחד משלבי או היבטי מערכת החינוך הכוללת, כפי שמצביעים שני הלוחות הקודמים, כמעט ואין בנמצא הורים שהינם "שבעי רצון בהחלט" ממסגרות החינוך שצוינו. גם כאשר אנו מוצאים קבוצת הורים עולים שהינם "שבעי רצון בהחלט" ממסגרת או מהיבט כלשהו במערכת החינוך הכוללת, הרי שיעורה של קבוצה זו אינו עולה על 4.6% (לגבי יחס המורים להורים) עד 8.5% (לגבי גן הילדים).

61.2% מקרב ההורים העולים הינם "שבעי רצון למדי" מחינוך ילדיהם במסגרות החינוך הייחודיות, בעוד 12.2% בלבד מקרבם מביעים אי-שביעות רצון ממסגרות אלה. יש לציין כי אי-שביעות הרצון ("כלל לא שבע רצון" ו"לא כל כך שבע רצון") מכל אחת ממסגרות החינוך או היבטי החינוך במערכת הכוללת, אשר צוינו בלוחות לעיל, נעה בין 29.1% ל-78.8%. בהתאמה, גם הציון הממוצע של רמת שביעות הרצון של ההורים מהמסגרות הייחודיות עומד על 3.1, בהשוואה ל-2.5 המתייחס לרמת שביעות הרצון הכוללת ממסגרות החינוך לכלל האוכלוסייה, ול-2.3 המתייחס לרמת שביעות הרצון הכוללת מהיבטים החברתיים והלימודיים של המערכת הכוללת.

4. אלימות פיזית ואפליה במערכת החינוך

א. אפליה במערכת החינוך (ש' 148-149)

לוח 19-9: דיווחי עולים (הורים לילדים בגילאי 3-18) על תדירות יחס מפלה כלפי בנם/בתם, בשל היותם עולים מבדיה"מ (לשעבר), על ידי מורים/תלמידים שאינם עולים מבדיה"מ - לפי מין (באחוזים)

יחס מפלה מתלמידים			יחס מפלה ממורים			תדירות
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
56.6	50.5	54.1	64.6	62.6	63.8	אף פעם
14.4	(9.8)	12.5	15.0	(6.5)	11.5	לעתים רחוקות מאוד
9.9	19.4	13.8	8.6	14.7	11.0	לעתים די רחוקות
16.0	17.7	16.7	8.7	13.8	10.8	לעתים די קרובות
(2.1)	(2.6)	(2.3)	(2.8)	--	(1.7)	לעתים קרובות מאוד
(1.0)	--	(0.6)	(0.3)	(2.4)	(1.2)	תמיד
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

על פי נתונים אלה, כ-46% מקרב ההורים מציינים כי בנם/בתם חוו מחבריהם ללימודים, שאינם מבריה"מ (לשעבר), יחס מפלה בשל מוצאם, וכ-36% מקרבם חוו יחס זה ממוריהם. כ-20% מקרב ההורים מציינים כי בנם/בתם חווים יחס כזה מצד חבריהם לעתים קרובות, וכ-14% מקרבם מציינים כי יחס זה כלפי בנם/בתם ננקט לעתים קרובות על ידי מוריהם. יש לציין כי האבות העולים נוטים לדווח על תדירות גבוהה יותר של יחס מפלה מצד מורים ותלמידים, בהשוואה לאימהות העולות.

ב. אלימות פיזית במערכת החינוך (ש' 150)

מעבר לאפליה הנקטת, לטענת ההורים, כלפי חלק משמעותי מהתלמידים העולים על ידי חבריהם ומוריהם, הורים אלה אף מדווחים על אלימות פיזית המופעלת כלפי חלק משמעותי מהתלמידים העולים, הן על ידי תלמידים עולים יוצאי בריה"מ (לשעבר) והן על ידי תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר).

לוח 9-20: דיווחי עולים (הורים לילדים בגילאי 3-18) על תדירות אלימות פיזית הנקטת כלפי בנם/בתם במערכת החינוך, על ידי תלמידים עולים מבריה"מ (לשעבר) ועל ידי תלמידים שאינם עולים מבריה"מ (לשעבר) - לפי מין (באחוזים)

אלימות פיזית על ידי תלמידים שאינם מבריה"מ (לשעבר)			אלימות פיזית על ידי תלמידים עולים מבריה"מ (לשעבר)			תדירות
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
67.5	72.1	69.3	75.1	81.2	77.6	אף פעם
14.3	15.3	14.7	15.2	13.1	14.4	לעתים רחוקות
8.3	(7.3)	7.9	7.8	(4.6)	6.5	לפעמים
9.9	(5.3)	8.1	(1.9)	(1.0)	(1.5)	לעתים קרובות
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

לדברי כ-22% מקרב ההורים העולים, היו ילדיהם קורבן לאלימות פיזית במערכת החינוך מצד תלמידים עולים מבריה"מ (לשעבר). 7% מקרב ההורים העולים ציינו הפעלת אלימות זו באופן תדיר למדי (לפעמים/לעתים קרובות). כ-31% מקרבם מציינים כי ילדיהם היו קורבן לאלימות פיזית מצד תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר). 16% מקרבם ציינו הפעלת אלימות זו באופן תדיר למדי (לפעמים/לעתים קרובות). הורים אשר דיווחו על אלימות כלפי ילדים מצד תלמידים יוצאי בריה"מ (לשעבר), נטו לדווח גם על אלימות מצד תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) ($t=70$).

מניתוח הנתונים, מסתבר אף קיומו של קשר סטטיסטי מובהק ($p<0.01$) בין רמת שביעות הרצון של ההורה ממסגרות החינוך בהן לומדים ילדיו ומהיבטי הסביבה החברתית והלימודית של ילדיו, לבין תדירות מקרי האפליה והאלימות הפיזית המופעלת כלפי ילדיו.

לוח 9-21: רמות המתאם (Pearson Correlation) בין רמת שביעות הרצון של ההורים ממסגרות החינוך בהן לומדים ילדיהם ומהיבטים הלימודיים והחברתיים של סביבה חינוכית זו, לבין רמת האפליה והאלימות שחווים, לדבריהם, ילדים אלה במערכת החינוך ($p < 0.01$)

רמת שביעות הרצון ממערכת החינוך	תדירות אפליה על ידי מורים	תדירות אפליה על ידי תלמידים	תדירות אליומות פי-סית על ידי תלמידים מבריה"מ (לשעבר)	תדירות אליומות פיסיט על ידי תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר)
מדד שביעות הרצון ממסגרות החינוך	$r = -.35$	$r = -.29$	$r = -.20$	$r = -.34$
מדד שביעות הרצון מהיבטי החינוך	$r = -.42$	$r = -.40$	$r = -.23$	$r = -.37$

כלומר, ככל שההורה מציין באופן תדיר יותר כי ילדו זוכה ליחס מפלה ממוריו ומחבריו על רקע מוצאו, וכן כי הינו קורבן תדיר יותר לאלימות פיסיט במערכת החינוך, מידי תלמידים בני ארצו ובני הארץ, כך נמוכה יותר שביעות רצונו ממסגרות החינוך בהן לומדים ילדיו ומהסביבה הלימודית והחברתית של מערכת זו. גם הסביבה הפיסיט והחברתית בה מתגורר העולה קשורה לאלימות הפיסיט המופעלת כלפי ילדיו.

עם זאת, יש לציין כי הביקורת כלפי מערכת החינוך בישראל, כפי שצוינה לעיל, עשויה להצביע אף על בעייתיות בהשתלבות הכוללת של העולה, ולא דווקא על בעייתיות הממוקמת אך ורק בקשר עם מערכת החינוך.

מניתוח הנתונים, מסתבר שככל שההורה נוטה לדווח על תדירות גבוהה יותר של יחס מפלה מצד המורים כלפי ילדיו, כך שביעות רצונו מהקליטה בארץ נמוכה יותר ($r = -.28$), נכונותו לעלות לארץ בעת קבלת ההחלטה על עלייה היתה נמוכה יותר ($r = -.24$), תחושת השינוי לרעה בעקבות העלייה במרבית תחומי החיים גבוהה יותר ($r = -.33$), חשיבות השליטה בעברית נמוכה יותר ($r = -.20$), התחושה כישראל נמוכה יותר ($r = -.21$) והתחושה כי בהשוואה לתקופה הראשונה לעלייה, פחתה אף תחושת הישראליות - היא גבוהה יותר ($r = -.25$).

תחושות דומות למדי נמצאו גם בהקשר לתדירות הדיווח על אפליה מצד תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר). גם הדיווח של ההורה על אלימות פיסיט, הננקטת כלפי ילדו מצד חבריו ללימודים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר), עולה בתדירותו ככל ששביעות רצונו מהקליטה בארץ נמוכה יותר ($r = -.21$) ותחושת השינוי לרעה במרבית תחומי החיים, בהשוואה בין מצבו כיום למצבו בטרם העלייה, רבה יותר ($r = -.28$).

ד. ענישת ילדים (ש' 152)

בחינת עמדות העולים כלפי ענישה פיסיט של ילדים על ידי הוריהם, מבוססת על מדד הכולל היגדים המתייחסים בעיקרם לקשר בין התנהגות הילד לתגובת ההורה. תשובות העולים לגבי כל היגד והיגד נעות בסולם בן שבע דרגות, הנע בין הסכמה מוחלטת לבין אי-הסכמה מוחלטת. במדד זה מסמל 1 - מוכנות נמוכה להעניש ילדים, ו-7 מסמל מוכנות גבוהה לענישה (אלפא קרונבאך = 0.64).

לוח 22-9: מדד תמיכה בענישה פיסית של ילדים על ידי הוריהם - לפי גיל ומין (ממוצעים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
סך הכול	2.6	2.7	2.6
24-18	2.6	2.8	2.5
29-25	2.6	2.8	2.3
44-30	2.4	2.5	2.4
59-45	2.6	2.6	2.6
60+	2.8	2.8	2.8

הממצאים בלוח 22-9 מצביעים על כך שהתמיכה בענישה פיסית של ילדים על ידי הוריהם הינה מועטה ביותר בקרב הגברים העולים, ואף יותר בקרב הנשים. עם זאת, בקרב עולים בגילאי 60 ומעלה ניכרת עלייה מובהקת בתמיכה בענישה פיסית כלפי ילדים, בהשוואה לקבוצות גיל צעירות יותר. כמו כן, בקבוצת גילאי 18-29 ניכרת בקרב הגברים תמיכה רבה יחסית בענישה, בהשוואה לנשים.

לוח 23-9: עולים בעלי עמדות התומכות בענישה פיסית של ילדים על ידי הוריהם, או שאינם יכולים להכריע בין תמיכה בענישה או התנגדות לה (באחוזים)

ההיגד	תמיכה בענישה	התלבטות בין תמיכה להתנגדות	סך הכול
ילד שקיבל מכות מהוריו יודע שזו תוצאה של התנהגותו	31.9	22.5	54.4
אפילו כאשר ילד מקלל את הוריו, לא מגיע לו לקבל מכות	33.0	10.7	43.7
לפעמים זה טוב שילד יקבל מכות מאביו	17.1	5.7	22.8
אפשר לסגור בחדרם, למשך מספר שעות, ילדים שאינם מתנהגים כפי שמצפים מהם	14.7	5.8	20.5
אין סיבה המצדיקה הכאת ילד על ידי הוריו	11.5	8.9	20.4
אפשר למנוע מזון, במשך ארוחה אחת, מילדים שאינם מתנהגים כפי שמצפים מהם	4.2	5.1	9.3

הנתונים המובאים בלוח 23-9 מצביעים על כך שכשליש מהעולים אינם מסכימים לכך שגם כאשר ילד מקלל את הוריו יש להימנע מלהכותו, ו-32% מקרובם רואים במכות שילד מקבל מהוריו - תגובה הולמת להתנהגותו. 17% מקרב העולים רואים במכות אמצעי חינוכי הולם ו-15% מקרובם מקבלים נעילה של ילד בחדרו, למספר שעות, כעונש לגיטימי על התנהגות בלתי ראויה. קבוצה נוספת, הנעה בין 5%-23% מקרב העולים, איננה מגלה הסכמה לדפוס הענישה שצוינו, אך גם איננה שוללת אותם, ובכך מחזקת את התומכים בענישה פיסית של ילדים.

בחינת הקשר בין רמת התמיכה בענישה פיסיית של ילדים על ידי הוריהם, לבין משתנים אחרים שנבחנו בשאלון, מעלה קשרים מובהקים (p , Pearson Correlation < 0.01) בין רמת התמיכה בענישה לבין ניכור חברתי-תרבותי של העולה, ועמדות התומכות באלימות כלפי בנות זוג.

נמצא כי ככל שרמת התמיכה בענישה גוברת, כך העולה מעריך יותר כי בהשוואה בין מצבו בתחומי החיים השונים בטרם העלייה, לבין מצבו הנוכחי - חל שינוי לרעה ($r = -.23$), במיוחד ביחסיו עם ילדיו ($r = -.20$). כמו כן, ככל שהתמיכה בענישה גוברת, כך גוברת אף אי-שביעות רצונו של העולה מחיי ילדיו בישראל, הוא גם רואה אפשרויות טובות יותר להתקדמות ילדיו בברייה"מ (לשעבר) - בהשוואה לישראל ($r = -.32$), ביקורתו על מסגרות החינוך בהן מתחנכים ילדיו בישראל רבה יותר ($r = -.33$), שביעות רצונו מהיבטי החינוך בישראל המתייחסים לסביבה הלימודית והחברתית של התלמיד - נמוכה יותר ($r = -.41$), הוא טוען יותר ליחס מפלה של המורים ($r = -.23$) ולתדירות גבוהה יותר של תקריות אלימות של ילדיו עם תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) ($r = -.20$).

כמו כן, ככל שהתמיכה בענישה רבה יותר, כך מיוחסת פחות חשיבות להכרת התרבות הישראלית ($r = -.22$) והיהודית (19). $r =$ ולשליטה בשפה העברית ($r = -.20$). בנוסף, ככל שגוברת התמיכה בענישה, כך גוברת גם אי-שביעות הרצון מקשרים עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) ($r = -.20$). יש אף להדגיש כי ככל שגוברת התמיכה בענישת ילדים על ידי הוריהם, כך גוברת גם התמיכה באלימות כלפי בנות זוג ($r = .47$).

כדי להסביר את השונות הבאה לידי ביטוי במדד המוכנות להענשה פיסיית של ילדים, בוצע מספר רב של ניתוחי רגרסיה. אולם, ניתוחים אלה הצליחו להסביר אך ורק שיעור נמוך מהשונות במדד זה, למעט ממצא משמעותי ביותר שעלה בכל הניתוחים, ואף צוין לעיל. ממצא זה מתייחס לתרומה המובהקת והבלתי תלויה של מדד התמיכה באלימות כנגד בנות זוג, למדד המוכנות להענשה פיסיית של ילדים. כלומר, יש קשר מובהק ובלתי תלוי בין עמדות התומכות בענישה פיסיית כנגד ילדים, לבין עמדות התומכות בשימוש באלימות כנגד בנות זוג. המחזיקים בעמדה אחת נוטים להחזיק במקביל אף ברעותה - תמיכה בענישה פיסיית של ילדים מופיעה בצמידות לתמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג.

8. שימוש באלכוהול - עמדות וצריכה

1. עמדות כלפי שימוש באלכוהול (ש' 98)

בחינת עמדות אלה מבוססת על מידת ההסכמה לחמישה היגדים המתמקדים ביחס לשתיית אלכוהול ולמשתמשים בו, היוצרים מדד (אלפא קרונבאך = 0.76) בן ארבע דרגות, הנע בין 1 - המייצג התייחסות חיובית בהחלט לשימוש ולמשתמשים באלכוהול, לבין 4 - המייצג התייחסות שלילית בהחלט לשימוש ולמשתמשים באלכוהול.

לוח 24-9: מדד הסכמה לשימוש באלכוהול - לפי גיל ומין (מוצעים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
סך הכול	2.7	2.6	2.8
24-18	2.6	2.6	2.7
29-25	2.6	2.5	2.7
44-30	2.7	2.7	2.8
59-45	2.8	2.6	2.9
60+	2.8	2.6	2.9

ציוני המדד מצביעים על כך שהעמדות כלפי שימוש באלכוהול הינן, בעיקרן, שליליות יותר מאשר חיוביות. עמדות הנשים שליליות יותר, באופן מובהק, מאלה של הגברים, במיוחד בקרב גילאי 25-27, ואף יותר - בקרב גילאי 45 ומעלה.

בקרב הנשים, ניתן גם להצביע על עמדות שליליות כלפי אלכוהול, העולות עם הגיל, בעוד שבקרב הגברים שינוי זה אינו משמעותי.

בחינת הקשרים הסטטיסטיים בין המדד שצוין לבין משתנים אחרים בשאלון, מעלה קשר מובהק (Pearson Correlation, $p > 0.01$) בין עמדות כלפי שימוש באלכוהול, לבין צריכה בפועל של אלכוהול ($r = 0.46$), עמדות כלפי שימוש בסמים ($r = 0.47$), נכונות לשימוש בסמים קלים ($r = -0.21$), עמדות כלפי שימוש בכוח כנגד בנות זוג ($r = -0.31$), ושמירה על החוק בתחום עבירות צווארון לבן ($r = 0.28$).

כלומר, ככל שהעולה מביע עמדות שליליות יותר כלפי שימוש באלכוהול, כך ייטה אף לצרוך בפועל אלכוהול בתדירות נמוכה יותר, יביע התנגדות רבה יותר כלפי שימוש בסמים ויגלה פחות נכונות לשימוש בהם, יביע עמדות שליליות יותר כלפי שימוש בכוח כנגד בנות זוג, ויגלה רמת נכונות גבוהה יותר לשמירה על החוק בתחום עבירות צווארון לבן, תוך דיווח לשלטונות על עברות ועבריינים מתחום זה.

כמו כן, מסתבר שככל שהעמדות המובעות כלפי שימוש באלכוהול שליליות יותר, כך גוברת התחושה בקרב העולים כי בהשוואה בין מצבם כיום לבין מצבם בטרם העלייה, חל שיפור רב יותר ביחסיהם עם ילדיהם ($r = 0.21$) ו/או הוריהם ($r = 0.26$). להלן פירוט חמשת ההיגדים אשר הרכיבו את המדד:

לוח 25-9: עולים המביעים הסכמה לשימוש באלכוהול, לפי היגדים - על פי מין (באחוזים)

ההיגד	סך הכול הסכמה	גברים	נשים
שתיית אלכוהול משפרת את האווירה במפגש בין חברים	63.8	66.3	61.7
שתיית אלכוהול, אם אינה מוגזמת, טובה לבריאות ולמצב הרוח	61.9	63.9	60.1
אני מתנגד לשתיית אלכוהול (בהחלט לא/לא כל כך מסכים)	45.2	53.0	38.7
מי ששותה אלכוהול יכול להפוך לאלכוהוליסט	43.9	47.9	40.5
אין לתת אמון באדם ששותה הרבה משקאות אלכוהוליים	9.5	12.1	7.2

גם בלוח זה, בדומה לנתוני המדד בכללותו כפי שהובאו בלוח הקודם, בולטת בקרב נשים, באופן יחסי לגברים, מידת הסכמתן הנמוכה לשתיית אלכוהול. הפרש זה מתגלה באופן מובהק בתדירות הצריכה בפועל של משקאות אלכוהוליים על ידי העולים, בהתאמה לדיווח שנמסר על ידם (ש' 100)

2. צריכת משקאות אלכוהוליים (ש' 100)

לוח 26-9: תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים, לסוגיהם, על ידי העולים (באחוזים)

תדירות	יין (לא למטרות דתיות)			בירה			משקאות חריפים (וודקה וכדומה)		
	סך הכול	גברים	נשים	סך הכול	גברים	נשים	סך הכול	גברים	נשים
כלל לא	24.1	22.7	25.3	41.6	20.7	58.9	48.0	25.5	66.7
לעתים רחוקות	40.1	37.1	43.2	31.8	36.2	28.2	28.9	34.5	24.2
לפעמים	30.0	32.6	27.9	18.4	27.5	10.8	20.8	35.7	8.5
לעתים קרובות	5.5	7.6	3.6	8.2	15.6	2.1	2.3	4.3	(0.6)
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

מהנתונים בלוח 26-9, עולה כי המשקה האלכוהולי הנצרך בתדירות הרבה ביותר בקרב העולים הינו היין שלא למטרות דתיות (כ-36% מקרב העולים צורכים "לפעמים" או "לעתים קרובות"), לאחריו הבירה (כ-27% צורכים "לפעמים" או "לעתים קרובות"), והמשקאות החריפים דוגמת וודקה ודומיה (כ-23% צורכים "לפעמים", או "לעתים קרובות"). תדירות צריכת המשקאות האלכוהוליים יוצרת מדד (אלפא קרונבאך - 0.65) בן ארבע דרגות, הנע בין 1 - המייצג אי-צריכת משקאות אלכוהוליים כלל, לבין 4 - המייצג צריכה של משקאות אלה לעתים קרובות.

לוח 27-9: מדד תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים, לסוגיהם, (יין, בירה, וודקה וכדומה) - לפי גיל ומין (ממוצעים)

גיל	סך הכול	גברים	נשים
סך הכול	2.0	2.3	1.7
24-18	1.9	2.2	1.7
29-25	2.0	2.3	1.8
44-30	2.0	2.3	1.8
59-45	2.0	2.4	1.7
60+	1.8	2.3	1.6

הנתונים בלוח 27-9 מצביעים על תדירות הצריכה הנמוכה ביותר של משקאות אלכוהוליים בקרב גילאי 60 ומעלה. בקרב הגברים בולטת יחסית תדירות הצריכה בגילאי 59-45, ובקרב הנשים, שצריכתן נמוכה משמעותית מזו של הגברים, בולטת יחסית תדירות הצריכה בקרב גילאי 44-25.

בחינת הקשרים הסטטיסטיים בין מדד תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים על ידי העולים, לבין משתנים אחרים בשאלון, מגלה קשרים מובהקים (Pearson Correlation, $p > 0.01$) עם מדד העמדות כלפי שימוש באלכוהול ($r = 0.46$), עם מדד העמדות כלפי שימוש בסמים ($r = -0.26$), עם מדד העמדות בתחום אלימות זוגית ($r = 0.25$) ועם תדירות הביקורים במסעדות בסופי-שבוע ($r = 0.20$). כלומר, ככל שתדירות השימוש במשקאות אלכוהוליים גוברת, כך אנו מוצאים בקרב עולים אלה עמדות מתירניות יותר כלפי שימוש באלכוהול ובסמים, עמדות התומכות יותר בשימוש באלימות כלפי בת הזוג במצבי אי-הסכמה ומריבה, ותדירות רבה יותר של בילוי במסעדות בסופי-שבוע. כמו כן, מסתבר שכלל שתדירות השימוש במשקאות אלכוהוליים גוברת, כך קרוב יותר המועד בו חשב העולה לעזוב את הארץ ($r = -0.23$).

כדי לאתר את המשתנים התורמים באופן מובהק ובלתי תלוי לשונות בצריכת משקאות אלכוהוליים, אשר באה לידי ביטוי במדד שצויין לעיל, בוצעו ניתוחי רגרסיה בשלבים. ממצאי הניתוח הצליחו להסביר כ-40% מהשונות בנידון ($R. = .401$ Square).

לוח 9-28: מדרג המשתנים התורמים באופן בלתי תלוי להסבר השונות בתדירות צריכת משקאות אלכוהוליים (מדד) על ידי העולים ($R. Square = .401$)

המשתנה	Beta	רמת מובהקות
עמדות כלפי שימוש באלכוהול (מדד)	-.375	.000
מין (יתרון לגבר)	.330	.000
תדירות בילוי במסעדות בסוף השבוע	.135	.000
נכונות להתנסות בסמים קלים	.131	.000
תחושת קליטה בישראל (מדד)	-.082	.001
רמת השכלה	.079	.002
תדירות בילוי בפיקניק בחיק הטבע, בסוף השבוע	.078	.005

משמעות ניתוח סטטיסטי זה, הינה כי תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים על ידי העולים עולה ככל שהמדובר בגברים ולא בנשים, ככל שעמדותיהם כלפי שימוש באלכוהול הן מתירניות יותר, ככל שדפוס בילוי הפנאי בסופי-שבוע כוללים גם תדירות גבוהה של בילוי במסעדות ובפיקניק בחיק הטבע, ככל שהנכונות להתנסות בסמים קלים היא גבוהה יותר, ככל כשרמת ההשכלה גבוהה יותר, וככל שהתחושה הסובייקטיבית של קליטתם בישראל היא נמוכה יותר.

מאידך, צריכה נמוכה של משקאות אלכוהוליים תימצא ככל שהמדובר בנשים, ככל שעמדותיהם כלפי שימוש באלכוהול יהיו שליליות יותר, ככל שתדירות בילוי הפנאי בסופי-שבוע במסעדות ובפיקניקים תהיה נמוכה יותר, ככל שרמת ההשכלה תהיה נמוכה יותר וככל שהתחושה הסובייקטיבית של קליטתם בישראל תהיה גבוהה יותר.

יש לציין כי ישנה תרומה שולית בלבד במודל המוצג לתחושת הקליטה בישראל ולרמת ההשכלה, כהסבר לתדירות צריכת משקאות אלכוהוליים על ידי העולים.

9. שימוש בסמים - עמדות (ש' 98)

בחינת עמדות אלה מבוססת על מידת הסכמה לשבעה היגדים המתמקדים ביחס לשימוש ולמשתמשים בסמים. שילובם, על בסיס חישוב הציון הממוצע לכל פרט, יוצר מדד (אלפא קרונבאך = 0.73) בן ארבע דרגות, הנע בין 1 - המייצג התייחסות חיובית בהחלט לשימוש ולמשתמשים בסמים, לבין 4 - המייצג התייחסות שלילית בהחלט לשימוש ולמשתמשים בסמים.

לוח 9-29: מדד ההסכמה לשימוש בסמים - לפי גיל ומין (ממוצעים)

נשים	גברים	סך הכול	גיל
3.2	3.1	3.2	סך הכול
3.0	2.9	3.0	24-18
3.0	2.9	3.0	29-25
3.2	3.2	3.2	44-30
3.2	3.2	3.2	59-45
3.3	3.2	3.3	60+

השוואת ציוני המדד, המופיעים בלוח 9-29, לציוני מדד ההסכמה לשימוש באלכוהול (ראה לוח 9-24 לעיל), מצביעים על כך שההתנגדות לשימוש בסמים רבה יותר בקרב העולים, גברים ונשים כאחד, בהשוואה להתנגדות לשימוש באלכוהול (3.2 לעומת 2.7, בהתאמה). כמו כן, מסתבר כי העמדות כלפי שימוש בסמים בקרב גילאי 18-29 מתירניות יותר, באופן מובהק, מאשר בגיל 30 ומעלה. מגמה זו עולה, הן בקרב הגברים והן בקרב הנשים. הקשר הסטטיסטי בין גיל העולה לבין ציונו במדד, מתגלה כמובהק ($p < 0.01$), והמתירנות כלפי שימוש בסמים יורדת עם העלייה בגיל (18). ($r = .18$).

בחינת הקשרים הסטטיסטיים הנוספים בין המדד שצוין לבין משתנים אחרים בשאלון, מעלה קשר מובהק בין מידת ההסכמה בקרב העולים לשימוש בסמים, לבין נכונותם להתנסות בסמים קלים (חשיש, מריחואנה, גראס. $r = -.33$), וכן לתדירות צריכת אלכוהול ($r = -.26$) לעמדות כלפי עישון סיגריות ($r = .47$), לתדירות בילוי בסופי-שבוע במסעדות ($r = -.20$) ובפאבים ($r = -.22$). קיים גם קשר מובהק עם עמדות כלפי שימוש בכוח כלפי בנות זוג ($r = -.24$), וכלפי הענשה פיסית של ילדים על ידי הוריהם ($r = -.20$).

כלומר, ככל שעמדות העולים כלפי סמים והמשתמשים בהם מתירניות יותר, כך ניכרת יותר נכונות להתנסות בפועל בסמים קלים, גבוהה יותר תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים, ניכרת פחות התנגדות לעישון סיגריות, עולה תדירות הבילוי במסעדות ובפאבים בסופי-שבוע, ועולה התמיכה בשימוש באלומות כנגד בנות זוג וכנגד ילדים - על ידי הוריהם. על מנת להסביר את התרומה המובהקת והבלתי תלויה של המשתנים שצוינו להסבר השונות במדד ההסכמה לשימוש בסמים, בוצעו ניתוחי רגרסיה בשלבים. בניתוחים סטטיסטיים אלה, הוכחה התרומה המובהקת והבלתי תלויה של העמדות כלפי שימוש באלכוהול והנכונות להתנסות בסמים קלים, להסבר השונות במדד ההסכמה לשימוש בסמים. כלומר, הוכח סטטיסטית כי ההסכמה לשימוש בסמים, בהתאם למדד, גוברת ככל שגוברת גם ההסכמה לשימוש באלכוהול וגוברת הנכונות להתנסות בסמים קלים.

אולם מעבר לכך, ניתוחים אלה לא הצליחו להגיע למודל רגרסיה בעל רמת ההסבר הנדרשת (לפחות 30% מהשונות במשתנה התלוי), כאשר שילוב שני משתנים אלה מסביר 29.5% מהשונות במדד. במסגרת המחקר נבדקה אף נכונותם של העולים להתנסות בסמים קלים - חשיש, גראס/מריחואנה. (ש' 99)

לוח 9-30: עולים הנכונים להתנסות בחשיש, מריחואנה/גראס - לפי גיל ומין (באחוזים)

גיל/מין	בהחלט לא מוכן/לא מוכן	מתלבט	מוכן/מוכן בהחלט	סך הכול
סך הכול	92.8	3.6	3.6	100.0
גברים	89.8	5.0	5.2	100.0
נשים	95.3	2.5	2.2	100.0
24-18	82.7	10.1	7.2	100.0
גברים	76.2	14.5	9.3	100.0
נשים	89.4	(5.6)	(5.0)	100.0
29-25	85.3	7.6	7.1	100.0
גברים	80.7	(8.4)	(10.9)	100.0
נשים	89.6	(6.9)	(3.5)	100.0
44-30	91.0	(3.8)	(5.2)	100.0
גברים	87.3	(5.8)	(6.9)	100.0
נשים	94.4	(1.6)	(4.0)	100.0

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים בלוח 9-30 מצביעים על כך שכ-7% מקרב העולים מוכנים, או מתלבטים אם להתנסות בפועל בסמים קלים. נכונות זו ניכרת בקרב קבוצת גילאי 18-24, בעיקר בין הגברים מקבוצה זו, אשר כ-24% מהם מתלבטים או מוכנים להתנסות בסמים קלים.

ממצאים עיקריים

- ב-73% מקרב משקי הבית של העולים היתה ההכנסה החודשית (ברוטו), בתקופת המחקר, מתחת להכנסה הממוצעת למשק בית בקרב כלל משקי הבית בישראל.
- ההכנסה למשק בית עולה עם הוותק בארץ ועם מספר הנפשות למשק הבית.
- 33% מקרב העולים ציינו כי חל שינוי לטובה ביחסיהם עם בן/בת הזוג, בהשוואה בין מצבם הנוכחי למצבם בטרם העלייה. רמת השיפור קשורה, בין השאר, ברמת ההכנסה החודשית של המשפחה, במידת הקרבה בין העיסוק הנוכחי לעיסוק בטרם העלייה, בתדירות ההיתקלות בקיפוח על רקע מוצא, בתדירות החשיפה לתקשורת בשפה העברית, בשביעות הרצון מחיי הילדים בישראל, ברמת שיתוף הפעולה של הגבר עם בת זוגו בחלוקת המטלות המשפחתיות, בדפוסי הבילוי והפנאי וברמת האלימות במשפחה.
- 14% מקרב הגברים העולים מבריה"מ (לשעבר) וכ-12% מקרב הנשים העולות מביעים עמדות התומכות בהתנהגות אלימה כנגד בנות זוג. התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג גבוהה יחסית בקרב גברים מגיל 60 ומעלה.
- רמת התמיכה של העולים בשימוש באלימות כנגד בנות זוג עולה ככל שהעולים מגלים מוכנות גבוהה יותר להענשה פיזית של ילדים על ידי הוריהם, ככל שהם חשים שינוי רב-תחומי לרעה במצב הנוכחי - בהשוואה למצבם בטרם העלייה, ככל שהם מביעים תמיכה רבה יותר בשימוש במשקאות אלכוהוליים, וככל שהם מביעים עמדות בלתי שוויוניות יותר לגבי תפקודן של נשים בחברה ויתרונם של גברים עליהן.
- 15.1% מקרב הנשים העולות הנשואות או אלה החיות כיום עם בן זוג (כ-33,400 נשים), ציינו תקיפה פיזית על ידי בן זוגם (תפיסה בכוח, דחיפה, הכאה בכף היד, הכאה בחפץ).
- 7.5% מקרבן דיווחו על סוג אחד של תקיפה, ו-7.6% מקרבן דיווחו על שני סוגי תקיפה ומעלה.
- אין קשר בין רמת האלימות המדווחת לבין השכלת בת הזוג.
- בנות זוג המדווחות על הפעלת אלימות כלפיהן על ידי בן זוגם מאופיינות ברצון רב יותר להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת העלייה לארץ, בשביעות רצון נמוכה יותר להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת העלייה לארץ, בשביעות רצון נמוכה יותר להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת העלייה לארץ, בשביעות רצון נמוכה יותר להישאר בבריה"מ (לשעבר) בעת העלייה לארץ.

יותר מהקליטה בישראל, בשביעות רצון נמוכה יותר מחיי הילדים בישראל, ובתחושת בדידות גוברת. כמו כן, אנו מוצאים בקרב תפיסה שלילית יותר של יחס הישראלים הוותיקים כלפי העולים, ובראיית הממסד הישראלי לסוגיו כבעל דעות קדומות ויחס מפלה כלפי עולי בריה"מ (לשעבר), במיוחד בהתייחס למשרד הרווחה.

- 29% מקרב העולים מציינים שינוי לטובה ביחסיהם הנוכחיים עם ילדיהם בישראל, בהשוואה למצבם בטרם העלייה. שינוי זה בולט יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים. השינוי לטובה רב יותר ככל שגילו של העולה צעיר יותר, ככל ששליטתו בשפה העברית רבה יותר ושביעות רצונו מחינוך ילדיו במערכת החינוך הפורמלית בישראל רבה יותר, במיוחד בחטיבה העליונה בתיכון.
- שביעות רצונם של הורים עולים מחיי ילדיהם (עד גיל 18) בישראל מסויגת: כ-12% מקרבם הינם שבעי רצון בהחלט וכ-64% שבעי רצון למדי. עם זאת, כ-52% מקרב ההורים מציינים כי ההזדמנויות העתידיות להתקדמות ילדיהם טובות הרבה יותר בארץ מאשר בבריה"מ (לשעבר).
- 25% מקרב הגברים העולים שוהים עם ילדיהם (עד גיל 18) לא יותר משעה אחת ביום בממוצע, בכל אחד מימות השבוע, למעט שבת. 23% מקרב הגברים שוהים עם ילדיהם ארבע שעות ומעלה ביום בממוצע, בהשוואה לכ-69% מקרב הנשים.
- 40% מקרב ההורים לילדים בגילאי 6-12, מציינים כי בשבוע שקדם לריאיון, השאירו את ילדיהם ללא השגחה עם תום שהותם במסגרות החינוך השונות, כולל החינוך המשלים.
- כ-17% מקרב העולים מציינים כי לדעתם, ילדה בת שמונה מסוגלת להכין ארוחות עבור עצמה בהיעדר ההורים מהבית - עקב שעות עבודה מרובות. 17% נוספים מקרבם מתלבטים בין הסכמה לאי-הסכמה להסדר זה.
- שביעות רצונם של העולים (ההורים לילדים עד גיל 18) ממסגרות החינוך הפורמלי בהן מתחנכים ילדיהם, הינה בינונית למדי. שביעות הרצון הממוצעת, בסולם מדורג מ-1 עד 4 (הרמה הגבוהה ביותר), נעה בין 2.3 מבית-הספר היסודי, ל-2.7 - מגן הילדים.
- רמת שביעות רצונו של ההורה העולה ממסגרות החינוך הפורמלי של ילדיו, עולה ככל שגילו של ההורה צעיר יותר והשכלתו נמוכה יותר. רמת שביעות רצון זו קשורה במרכיבי הסביבה הלימודית והחברתית של ילדיו במערכת החינוך. כלומר, רמת שביעות רצון זו עולה ככל שעולה גם רמת שביעות הרצון של ההורה משיטות הלימוד, מרמת הלימודים, מכמות החומר הנלמד, מהמשמעת בבית-הספר, מיחס המורים לילדים ולהורים, מתדירות היחס המפלה כלפי ילדיהם ממוריהם ומחבריהם ללימודים, ומתדירות ההתנהגות האלימה כלפיהם מצד תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר).
- ככל שרמת השכלתו של ההורה גבוהה יותר, כך נמוכה יותר שביעות רצונו מכמות החומר הנלמד על ידי ילדיו במערכת החינוך.
- שביעות הרצון הנמוכה ביותר של ההורים העולים התייחסה למשמעת בבית-הספר. כ-40% מקרב ההורים מביעים אי-שביעות רצון מוחלטת מהיבט זה של מערכת החינוך בה לומד ילדם. מאידך, מגלים ההורים שביעות רצון רבה יחסית מיחס המורים להורים. כ-73% מקרב ההורים הינם שבעי רצון למדי, או בהחלט, מיחס המורים להורים, וכ-27% בלבד מקרבם הינם שבעי רצון מהמשמעת בבית-הספר.
- כ-19% מקרב ההורים לילדים עד גיל 18 (כ-36,000), שילבו את ילדיהם במסגרות חינוך חלופי/משלים שהוקמו עבור ילדים עולים מבריה"מ (לשעבר). הורים אלה מביעים שביעות רצון גבוהה, הן יחסית והן אבסולוטית, מחינוך ילדיהם במסגרות אלה. כ-27% מקרב ההורים שבעי רצון בהחלט מחינוך ילדיהם במסגרות אלה, לעומת 2%-9% שהביעו שביעות רצון מוחלטת ממסגרות החינוך הכלליות, החל מגן הילדים ועד החטיבה העליונה בתיכון.
- 46% מקרב ההורים מציינים כי בנם/בתם חוו יחס מפלה מחבריהם ללימודים שאינם מבריה"מ (לשעבר), וכ-36% מקרבם מדווחים על יחס מפלה מצד המורים. כ-20% מקרב ההורים מציינים כי יחס זה ננקט כלפי ילדיהם על ידי חבריהם לעתים קרובות עד קרובות מאוד, וכ-14% מציינים תדירות כזאת ביחס למורים.
- לדברי 31% מקרב ההורים, היו ילדיהם קרובן לאלימות פיזית של חבריהם ללימודים שאינם מבריה"מ (לשעבר), כאשר 16% מקרבם ציינו הפעלת אלימות זו באופן תדיר למדי. 22% מקרב ההורים אף ציינו כי ילדיהם היו קרובן לאלימות פיזית מצד חבריהם ללימודים, יוצאי בריה"מ (לשעבר). 7% מקרב ההורים ציינו הישנותן של תקריות אלימות אלה באורח תדיר למדי.

- רק מיעוט מהעולים תומך בענישה פיסית של ילדים על ידי הוריהם. כשליש מהעולים אינם מסכימים לכך שכשילד מקלל את הוריו יש להימנע מלהכותו. 32% מקרב העולים סוברים כי ילד שקיבל מכות מהוריו יודע כי זו תוצאה של התנהגותו. 17% מקרב ההורים העולים רואים במכות אמצעי חינוכי הולם, ו-15% מקרבם מקבלים נעילה של ילד בחדרו, למספר שעות, כעונש לגיטימי על התנהגות בלתי ראויה.
- נמצא קשר מובהק ובלתי תלוי בין עמדות התומכות בענישה פיסית של ילדים, לבין עמדות התומכות בשימוש באלימות כנגד בנות זוג. המחזיקים באחת מעמדות אלה נוטים להחזיק אף ברעותה.
- עמדות העולים כלפי שימוש במשקאות אלכוהוליים וכלפי אלכוהוליזם הינן ברובן שליליות יותר מאשר חיוביות. עמדות הנשים בנידון שליליות יותר, בהשוואה לגברים. עם זאת, 64% מקרב העולים סוברים כי שתיית אלכוהול משפרת את המפגש בין חברים. 62% מסכימים כי שתיית אלכוהול במידה, טובה לבריאות ולמצב הרוח, וכ-44% מקרבם אינם מסכימים כי מי ששותה אלכוהול עשוי להפוך לאלכוהוליסט.
- המשקאות האלכוהוליים הנצרכים על ידי העולים בתדירות הרבה ביותר, על פי דיווחיהם, הינם היין הנצרך שלא למטרות דתיות (כ-36% מקרבם צורכים אותו לפעמים, או לעיתים קרובות) והמשקאות החריפים, דוגמת וודקה ודומיה (כ-23% מקרבם צורכים אותם לפעמים, או לעיתים קרובות). תדירות הצריכה של משקאות אלכוהוליים בקרב הנשים נמוכה מזו של הגברים, בעוד בקרב הגברים הצריכה הינה גבוהה יחסית בגילאים 45-59.
- תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים על ידי העולים עולה באופן מובהק ובלתי תלוי ככל שמדובר בגברים, ככל שדפוסי בילוי הפנאי בסופי-שבוע כללו תדירות גבוהה של בילוי במסעדות ובפיקניק בחיק הטבע, כאשר הנכונות להתנסות בסמים קלים גבוהה יותר, רמת השכלה גבוהה יותר והתחושה הסובייקטיבית של קליטה בישראל נמוכה יותר.
- ההתנגדות לשימוש בסמים גבוהה יותר בקרב העולים מאשר ההתנגדות לשימוש באלכוהול. עם זאת, העמדות בקרב גילאי 18-29 כלפי שימוש בסמים הן מתירניות יותר מאשר בקרב גילאי 30 ומעלה.
- כ-7% מקרב העולים מוכנים, או מתלבטים אם להתנסות בפועל בסמים קלים (חשיש, מריחואנה/גראס). בקרב גילאי 18-24 - נכונים לכך כ-17%, בקרב גילאי 25-29 - כ-15%, ובקרב גילאי 30-44 נכונים לכך כ-9%. נכונות או התלבטות זו מאפיינת יותר גברים מאשר נשים (כ-10% לעומת כ-5%, בהתאמה). כ-24% מקרב הגברים בגילאי 18-24 מתלבטים או מוכנים לכך, בהשוואה לכ-11% מקרב הנשים.
- ככל שעמדות העולים כלפי שימוש בסמים והמשתמשים בהם מתירניות יותר, כך ניכרת יותר נכונות להתנסות בפועל בסמים קלים, גבוהה יותר תדירות צריכת משקאות אלכוהוליים, ניכרת פחות התנגדות לעישון סיגריות, עולה תדירות הבילוי במסעדות ובפאבים בסופי-שבוע ועולה התמיכה בשימוש באלימות כנגד בנות זוג וכנגד ילדים על ידי הוריהם.

פרק 10

חברה וקהילה

א. מטרות

הפרק הבוחן את השתלבותם החברתית של העולים מתמקד בנושאים הבאים:

1. העולה ומערכות היחסים החברתיים הבלתי פורמליים שלו
2. דפוסי הפנאי והבילוי של העולה
3. קשרים חברתיים תוך קבוצתיים
4. קשרים חברתיים מחוץ לקבוצת המוצא
5. תפיסת יחס החברה הסובבת כלפי העולים
6. תפיסת מרחק חברתי מהקבוצות בחברה הסובבת
7. תפיסת מרחק תרבותי
8. תפיסת קהילת המוצא והפעילות בה
9. פעילות אזרחית בחברה הישראלית

ב. ממצאים

1. יחסים חברתיים בלתי פורמליים

לכ-93% מהעולים יש חברים בישראל, עמם הם נפגשים, מדברים בטלפון או מתכתבים בדואר אלקטרוני. אין הבדל משמעותי בנידון (ש' 92) בין גברים לנשים, או בין קבוצות הגיל השונות. כ-91% מהעולים מרוצים ו/או מרוצים מאוד מהקשר שלהם עם חבריהם בישראל (ש' 93). כ-43% מקרב קבוצת גילאי 18-24 מרוצים מאוד מקשרים אלה, ומכאן ואילך רמת שביעות הרצון יורדת משמעותית (כ-29% מקרב גילאי 25-29 הינם מרוצים מאוד, כ-20% מקרב גילאי 30-44, כ-13% מקרב גילאי 45-59 וכ-16% מגילאי 60 ומעלה הינם מרוצים מאוד). חלקן של הנשים בגילאי 18-29 המרוצות מאוד מהקשר שלהן עם חבריהן בישראל עולה על חלקם היחסי בקרב הגברים. שביעות רצון נמוכה יחסית בנידון התגלתה בנצרת עילית. על אף מספרם הרב של העולים המציינים כי יש להם חברים בישראל, עמם הם נפגשים, ועל אף רמת שביעות הרצון הגבוהה יחסית מהקשר עם חברים אלה, מציינים חלק משמעותי מהעולים שכיחות גבוהה יחסית של מצבים בהם חשו בדידות. (ש' 94)

לוח 10-1: תחושת בדידות - לפי גיל ומין (באחוזים) (ש' 94)

סך הכול	לעתים קרובות/ תמיד	לפעמים/ מדי פעם	לעתים רחוקות	אף פעם לא	גיל/מין
100.0	11.2	24.6	33.4	30.8	סך הכול
100.0	8.5	21.2	37.5	32.8	גברים
100.0	13.3	27.5	30.1	29.1	נשים
100.0	(3.9)	13.5	32.9	49.7	24-18
100.0	(2.2)	14.6	33.4	49.8	גברים
100.0	(5.7)	12.4	32.4	49.5	נשים
100.0	(3.6)	19.3	37.6	39.5	29-25
100.0	(3.4)	15.0	40.0	41.6	גברים
100.0	(3.7)	23.5	35.3	37.5	נשים
100.0	12.9	26.7	32.6	27.8	44-30
100.0	14.2	19.3	34.3	32.2	גברים
100.0	11.7	33.4	31.0	23.9	נשים
100.0	9.7	26.1	36.9	27.3	59-45
100.0	(4.7)	23.1	43.3	28.9	גברים
100.0	13.9	28.5	31.7	25.9	נשים
100.0	17.6	29.2	29.5	23.7	60+
100.0	12.5	28.9	36.7	21.9	גברים
100.0	20.8	29.4	24.9	24.9	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים המובאים בלוח 10-1 מצביעים על כך שתחושת הבדידות בקרב הנשים העולות גבוהה משמעותית מזו שבקרב הגברים. כ-41% מקרב הנשים חשות בדידות לעתים קרובות או מדי פעם, בהשוואה לכ-30% מקרב הגברים. תחושת הבדידות עולה עם הגיל, כאשר הפער בין גברים לנשים בולט בעיקר מגיל 30 ומעלה, ומגיע לשיאו בקרב גילאי 60 ומעלה. כ-60% מקרב הנשים בקבוצת גיל זו מציינות כי הן חשות בדידות לעתים קרובות או מדי פעם, בהשוואה לכ-41% מקרב הגברים. עם זאת, גם בקרב גילאי 44-30, מציינות כ-45% מהנשים כי הן חשות בדידות לעתים קרובות או מדי פעם, בהשוואה לכ-34% מהגברים.

הניתוח הסטטיסטי מצביע על קשר מובהק (Pearson Correlation, $p < 0.01$) בין תדירות תחושת הבדידות של העולה לבין גילו ($r = 0.20$), גילו בעת העלייה ($r = 0.33$), מספר הנפשות במשק הבית ($r = 0.21$), הכנסות מתעסוקה ($r = 0.22$), הכנסות משק הבית ($r = 0.28$), השוני בין עבודתו בטרם העלייה לעבודתו הנוכחית ($r = 0.21$), שליטתו בשפה העברית ($r = 0.26$) ובהתאמה, תדירות חשיפתו לעיתונות העברית ($r = 0.26$) ולשידורי הטלוויזיה בעברית ($r = 0.22$), דפוס הפנאי שלו - בעיקר תדירות השהייה בבית בסופי-שבוע ($r = 0.24$) או לחילופין, הביולי בפאב ($r = 0.22$), דפוס הזהות שלו - המתבטא בתחושתו כישראלית ($r = 0.23$) והשינוי בתחושת הישראליות שלו עם העלייה בותקו בארץ ($r = 0.20$). כך, גם לגבי תחושתו לגבי החברה הסובבת, המתבטאת בתחושת אפליה ודעות קדומות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר) מצד גורמי הממסד, לסוגיו, והתקשורת ($r = 0.20$) ולגבי תחושת הצורך בהתארגנות העולים מבריה"מ (לשעבר) בישראל - על מנת לשמור על האינטרסים הקבוצתיים שלהם ($r = 0.28$).

בהתאם, תחושת הבדידות של העולה גוברת ככל שגילו בעת העלייה וגילו הנוכחי גבוהים יותר, מספר הנפשות במשק הבית אליו הוא שייך נמוך יותר, הכנסתו מתעסוקה והכנסות משק הבית נמוכות יותר, השוני בין תעסוקתו בטרם העלייה לתעסוקתו הנוכחית רב יותר, שליטתו בשפה העברית וחשיפתו לאמצעי התקשורת בשפה העברית נמוכים יותר, תדירות

השהייה בבית בסופי-שבוע גבוהה יותר, תחושת הזהות הישראלית נמוכה יותר, וכן ככל שפוחתת תחושת הישראליות עם העלייה בוותק.

עם העלייה בתחושת הבדידות גוברת אף תפיסת העולה את הממסד ואת התקשורת הישראלית כעוינת כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר). כך, גוברת גם תחושת הצורך בהתארגנות קבוצתית על בסיס מוצא, כדי להגן על האינטרסים הקבוצתיים של עולי בריה"מ (לשעבר).

בקרב בנות זוג, נמצא כי ככל שרמת האלימות כלפיהן גבוהה יותר, כך תחושת הבדידות שלהן גבוהה יותר ($r=.23$). כמו כן, נמצא בקרב עולים ששירתו שירות סדיר בצה"ל, כי ככל שהעולה חווה אפליה תדירה יותר מצד מפקדיו ומצד עמיתיו, כך גבוהה יותר תחושת בדידותו ($r=.25$, r בהתאמה).

לגבי כלל העולים, נמצא כי ככל שתחושת הבדידות הינה תדירה יותר, כך קשורה היא באופן מובהק עם התגברות המחשבות בתקופה האחרונה לעזוב את הארץ ($r=-.22$). בהתאם, ככל שהעולה חש כי מצבו כיום מצביע על שינוי לרעה בתחומים רבים יותר, בהשוואה למצבו בטרם העלייה, כך תחושת בדידותו תדירה יותר ($r=-.31$). במקביל, ככל ששביעות הרצון מהקליטה בארץ נמוכה יותר, כך תחושת הבדידות תדירה יותר ($r=-.21$).

2. דפוס פנאי(ש' 95)

חלק משמעותי ממערכת הקשרים החברתיים, הבלתי פורמליים, של העולים בא לידי ביטוי בדפוס הפנאי שלהם, במיוחד בדפוס הפנאי בסופי-השבוע.

לוח 2-10: דפוס הביילוי של העולים בסופי-שבוע - לפי גיל ומין (באחוזים)

לעתים קרובות/תמיד									דפוס הביילוי
29-25			24-18			סך הכול			
נשים	גברים	סך	נשים	גברים	סך	נשים	גברים	סך	
65.3	57.2	61.4	67.2	66.4	66.8	83.8	83.0	83.5	בבית שלי
36.3	40.2	38.2	46.8	48.4	47.6	51.8	51.0	51.4	בהסתובבות בשכונה/בעיר
60.4	57.1	58.7	56.4	50.5	53.5	41.9	46.5	44.0	בבתי קרובים/ידידים
50.6	21.8	36.6	41.3	35.1	38.1	31.2	27.7	29.6	בקניון/חנויות
43.7	31.8	37.9	37.1	28.9	33.0	29.4	27.1	28.4	בפיקניק בטבע
22.0	25.2	23.6	16.4	23.0	19.6	18.9	17.1	18.1	בטיולים
42.9	35.1	39.1	36.3	42.5	39.4	16.9	17.1	17.0	במסיבות
30.7	37.0	33.7	43.5	50.8	47.2	11.0	13.5	12.1	בדיסקוטק/מועדון
(6.6)	27.8	16.8	14.7	29.8	22.4	10.2	13.6	11.8	בפעילות ספורט
14.6	14.8	14.7	16.4	21.2	18.8	10.4	12.3	11.3	במסעדות
24.3	33.1	28.6	40.1	45.9	43.0	8.7	13.3	10.8	בפאב
(7.8)	(6.6)	7.2	(5.6)	(4.2)	4.9	8.8	5.4	7.3	בתיאטרון/קונצרט
(8.6)	11.7	10.2	(8.9)	(7.6)	8.2	4.7	5.9	5.3	בעבודה
(8.8)	11.1	9.9	10.0	11.0	10.5	4.7	4.9	4.8	בקולנוע
(1.0)	(5.2)	(3.0)	(2.0)	(3.7)	(2.9)	5.1	3.9	4.6	בפעילות ציבורית/התנדבות
(5.0)	(4.8)	4.9	(2.1)	(4.4)	(3.3)	4.6	4.2	4.5	בתערוכות/מוזיאון
(1.6)	(1.8)	(1.7)	(7.7)	(1.9)	4.7	1.6	(0.5)	1.2	בלימודים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

גיל 60 ומעלה			59-45			44-30			דפוס הבילוי
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
90.6	93.8	91.9	87.7	90.0	88.7	87.4	87.2	87.3	בבית שלי
78.0	69.4	74.6	44.9	47.6	46.1	38.3	45.1	41.5	בהסתובבות בשכונה/בעיר
35.5	28.1	32.6	39.7	53.7	46.0	37.3	48.1	42.4	בבתי קרובים/ידידים
20.6	12.1	17.3	31.6	32.0	31.7	30.0	34.2	32.1	בקניון/חניויות
11.8	(9.5)	10.9	30.0	40.5	34.6	39.3	26.0	32.9	בפיקניק בטבע
10.0	(6.5)	8.6	26.6	19.0	23.2	20.7	17.4	19.2	בטיולים
(6.8)	(5.2)	6.2	10.7	(4.9)	8.1	15.4	16.4	15.9	במסיבות
(3.8)	(1.0)	(2.7)	(0.7)	--	(0.4)	(6.4)	(6.2)	6.3	בדיסקוטק/מועדון
(7.8)	(6.9)	7.5	14.4	(8.4)	11.7	7.6	(9.4)	8.5	בפעילות ספורט
(5.8)	(5.2)	5.5	(4.3)	15.1	9.1	17.3	(9.5)	13.6	במסעדות
(0.5)	--	(0.5)	--	--	--	(5.3)	(10.6)	7.8	בפאב
13.9	(7.6)	11.4	9.0	(5.8)	7.6	(5.1)	(2.1)	(3.7)	בתיאטרון/קונצרט
--	(1.1)	(0.4)	(4.2)	8.6	6.2	(6.6)	(4.0)	5.4	בעבודה
(4.1)	--	(2.5)	(1.3)	(6.2)	(3.5)	(5.1)	(2.0)	(3.6)	בקולנוע
(9.2)	(6.9)	8.3	(6.3)	(3.4)	(5.0)	(2.2)	(1.7)	(2.0)	בפעילות ציבורית/התנדבות
(4.8)	(2.1)	(3.7)	(4.8)	(6.8)	5.7	(5.5)	(3.2)	4.4	בתערוכות/מוזיאון
--	--	--	(0.6)	--	(0.3)	(1.4)	--	(0.8)	בלימודים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

הנתונים המובאים בלוח 2-10 מצביעים על כך שרובם המכריע של העולים, בכל הגילאים, נוטים, לעתים קרובות או תמיד, להישאר בסופי-השבוע בביתם. שתי פעילויות הפנאי הבאות בדירוג רמת השכיחות, הינן ביקורים בבתי קרובים/ידידים והסתובבות בשכונה/בעיר.

רק בקרב קבוצת גילאי 25-29 אנו מוצאים כי בילוי במסיבות, לעתים קרובות או תמיד, מופיע במקום השלישי בשכיחותו, בהשוואה לדפוסי הבילוי האחרים.

במקומות הרביעי והחמישי בשכיחותם, ברמה הכוללת, נמצאים, לעתים קרובות או תמיד, הבילוי בסופי-השבוע בחנויות/בקניון ובפיקניק בחיק הטבע. במקום הרביעי בקרב גילאי 18-24 מופיע, לעתים קרובות או תמיד, הבילוי בסוף השבוע בדיסקוטק/במועדון, ובמקום החמישי מופיע הבילוי בפאב.

בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה, מופיע הבילוי בתיאטרון/קונצרט במקום החמישי. הטיולים שכיחים יחסית בקרב קבוצת גילאי 25-29. בקרב גילאי 18-29 שכיחים המסיבות, הדיסקוטק, המועדון, הפאב והספורט. הבילוי במסעדות שכיח בקרב גילאי 18-59. הבילוי בתיאטרון ובקונצרט שכיחים בקרב גילאי 60 ומעלה.

אנו מוצאים הפרשים משמעותיים בין גברים לנשים מקרב קבוצת גילאי 18-24, בה גברים עוסקים בספורט בסופי-שבוע יותר מנשים. גברים בגילאי 25-29 מבלים בפאב יותר מנשים, ואילו נשים מבלות יותר מגברים בחנויות, בקניונים ובפיקניק בחיק הטבע. גברים בגיל 20-59 מבלים בסופי-שבוע יותר מנשים בביקורי קרובים וידידים. בגיל 60 ומעלה, נשים מבלות בסופי-שבוע בתיאטרון ובקונצרט יותר מגברים.

נמצא קשר מובהק (Pearson Correlation, $p < 0.01$) בין שכיחות דפוסי הבילוי של העולים בסופי-שבוע לבין גילם והכנסות משק הבית. ככל שגילם של העולים נמוך יותר, כך גוברת תדירות הבילוי בסופי-שבוע בפאב ($r = -.57$), בדיסקוטק/במועדון ($r = -.49$), במסיבות ($r = -.37$), בקולנוע ($r = -.35$), בפיקניק בחיק הטבע ($r = -.24$), בפעילות ספורט ($r = -.23$), בחנויות/בקניון ($r = -.20$), וכן גוברת היציאה לתעסוקה בסופי-שבוע ($r = -.20$). מאידך, ככל שגילו של העולה גבוה יותר, כך נוטה הוא יותר להישאר בביתו בסוף השבוע ($r = .31$) ולהסתובב בשכונה או בעיר ($r = .26$). כמו כן, ככל שהכנסות משק הבית של העולה גבוהות יותר, כך נוטה הוא לבלות יותר בסופי שבוע בפאב ($r = .22$), במסעדות ($r = .21$), בפעילות ספורט ($r = .20$) ובטיולים ($r = .20$). מאידך, ככל שהכנסות משק הבית של העולה נמוכות יותר, כך נוטה הוא יותר להישאר בביתו בסופי-שבוע. מהנתונים אף עולה כי בהשוואה לעולים מאזורים אחרים, נוטים העולים באשדוד לבלות בתדירות רבה יותר בסופי השבוע בפיקניק בחיק הטבע, במסעדות, בתערוכות ובמוזיאונים.

3. קשרים חברתיים תוך קבוצתיים

מפגשי העולים יוצאי בריה"מ (לשעבר) עם בני ארצם הינם אינטנסיביים ביותר, גם כאשר הוותק הממוצע של אוכלוסיית המחקר בישראל עולה על עשר שנים. כפי שצוין בפרק הקודם, מוצא בן-בת הזוג של כ-95% מקרב העולים הנשואים או החיים עם בני זוג, הינו מבריה"מ (לשעבר). שכיחות הקשר הזוגי, התוך קבוצתי, עולה עם הגיל. גם בקרב עולים שאינם נשואים ואינם חיים עם בן/בת זוג, מצטמצמים הקשרים הרומנטיים לקבוצת המוצא (ש' 11). לכ-72% מקרבם לא היה קשר עם בן/בת זוג דובר עברית שאיננו מבריה"מ (לשעבר). היעדרות הקשר מצומצמת יותר בקרב גילאי 25-29. רק ל-51% מקרב העולים בקבוצת גיל זו לא היה קשר רומנטי עם בן/בת זוג דובר עברית שאיננו מבריה"מ (לשעבר) - (ל-54% מקרב הגברים ול-45% מקרב הנשים). עם זאת, לכ-67% מקרב הגברים ומהנשים בגילאי 18-24 לא היה קשר מסוג זה. שכיחות זהה למדי מצויה גם בקרב גילאי 30-44.

מתגלה קשר מובהק ($p < 0.01$) בין הגיל בעת העלייה לבין הקשרים הרומנטיים בתוך קבוצת המוצא ($r = -.30$). ככל שהגיל בעת העלייה גבוה יותר, כך הקשרים הרומנטיים של הלא-נשואים ושל אלה החיים בלא בן/בת זוג חורגים בתדירות נמוכה יותר מקבוצת המוצא, או מוגבלים אליה לחלוטין. מאידך, ככל שהגיל בעת העלייה נמוך יותר, כך ממושכים יותר בתדירותם הקשרים הרומנטיים מעבר לקבוצת המוצא, והקשרים בתוך קבוצת המוצא מצומצמים יותר בשכיחותם.

המפגש האינטנסיבי עם בני קבוצת המוצא, בעיקר עם עולים שהגיעו ארצה מבריה"מ (לשעבר) החל משנות ה-90 ואילך, מתרחש, מעבר למישור היחסים הזוגיים, במכלול של זירות מפגש (במפגשים משפחתיים, במפגש עם חברים, בשכונת המגורים, במקום העבודה ובמסגרת הלימודים). מדד המפגשים, בשנה שקדמה לריאיון, עם בני קבוצת המוצא שעלו החל משנות ה-90 ואילך, כולל חמש דרגות, החל מהנמוכה ביותר 1-, שמשמעותה "לא נפגש כלל", ועד 5 - שמשמעותה "נפגש לעתים קרובות מאוד". מדד זה, המבוסס על חישוב הציון הממוצע בכל זירת מפגש ובכלל הזירות גם יחד (קרונובך אלפא = 0.85), מאפשר השוואה של תדירות המפגש התוך קבוצתי בין הזירות ובין קבוצת הגיל והמין השונות.

לוח 3-10: תדירות מפגש, בשנה האחרונה, בין העולים לבין בני קבוצת המוצא, עולי שנות ה-90 ואילך - לפי זירת מפגש, גיל ומין (מומצעים)

זירת המפגש	סך הכול			24-18			29-25			44-30			59-45			60+			
	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
סך הכול (מדד כללי)	3.9	4.0	3.8	4.0	4.0	4.0	4.0	3.9	4.0	4.0	4.2	3.9	4.0	3.8	3.7	3.6	3.7	3.7	
בשכונת המגורים	4.1	4.2	4.1	4.1	4.1	4.0	4.1	4.0	4.2	4.1	4.3	4.0	4.2	4.1	4.1	4.2	4.1	4.1	4.0
במקום העבודה	4.0	4.2	3.9	4.1	4.3	4.0	4.2	4.1	4.3	4.5	4.1	4.1	4.1	4.2	3.3	3.3	3.3	4.0	3.3
במפגש עם חברים	3.9	4.0	3.8	4.0	4.0	4.1	4.0	4.1	4.0	4.1	4.1	3.9	4.0	3.9	3.6	3.6	3.6	3.9	3.6
במפגשים משפחתיים	3.9	3.9	3.9	4.0	4.0	4.2	3.9	4.0	4.0	4.2	4.0	3.8	3.9	4.0	3.7	3.5	3.6	3.8	3.7
במסגרת לימודים	3.3	3.4	3.2	3.3	3.2	3.4	3.2	3.3	3.4	3.4	3.4	3.4	2.9	2.9	3.5	2.5	3.0	2.5	3.5

נתוני המדד הכללי של מפגשי העולים, מצביעים על מפגשים אינטנסיביים (בארבע מתוך חמש זירות מפגש, המדד נע בין 3.9 ל-4.1), במכלול הזירות, בקרב כלל העולים עם בני קבוצת המוצא שלהם, אשר עלו החל משנות ה-90 ואילך.

תדירות המפגשים עם בני קבוצת המוצא, בשנה שקדמה לריאיון, גבוהה יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים, במיוחד מקבוצת גילאי 30-59. מעניין לציין, שתדירות המפגשים עם בני קבוצת המוצא בקרב קבוצת הגיל הצעירה (18-29), איננה נופלת מזו שבקרב קבוצות הגיל המבוגרות יותר. הזירה בה תדירות המפגשים הינה הגבוהה ביותר הינה שכונת המגורים, ואילו מסגרת הלימודים, המספקת הזדמנויות מפגש בעיקר לצעירים יותר ($t=-.21$), נמצאה תדירות נמוכה יותר.

מהנתונים מסתבר כי גם סביבת העבודה של הגברים בגילאי 30-44 רוויה, ככל הנראה, במערכות יחסים עם בני קבוצת המוצא. עם זאת, יש לציין, כי למדד תדירות המפגש עם עולים בני קבוצת המוצא יש קשר מובהק ($p<0.01$) עם הגיל בעת העלייה (19-). כלומר, ככל שהעולה הגיע לישראל בגיל צעיר יותר, כך תדירות קשריו עם עולים בני קבוצת המוצא שלו נמוכה יותר, יחסית.

תדירות גבוהה זו, של מפגשים בזירות השונות עם עולים מקבוצת המוצא, אשר הגיעו ארצה משנת 1990 ואילך, מוצאת את ביטוייה גם בסביבה החברתית המיידית של הפרט, כלומר במוצאם ובוותקם של חבריו הטובים ביותר (ש' 101). ככל שתדירות המפגשים של העולה עם בני קבוצת המוצא בזירות השונות גבוהה יותר, כך גבוה יותר גם מספר חבריו הטובים ביותר (מתוך חמישה) שמוצאם מבריה"מ (לשעבר) ואשר עלו לישראל החל משנת 1990 ואילך ($t=.40$).

לוח 4-10: מספר העולים מבריה"מ לשעבר (שעלו החל מ-1990) בין חמשת החברים הטובים ביותר של העולה (ש' 101/1) - לפי גיל ומין

ממוצע חברים עולים מבריה"מ (לשעבר) (מתוך חמישה)	אחוז העולים שכל חמשת חבריהם הטובים ביותר מבריה"מ (לשעבר) (עולי +1990)	גיל/מין
3.7	52.9	סך הכול
3.8	57.5	גברים
3.7	49.0	נשים
3.6	47.2	24-18
3.6	50.5	גברים
3.5	43.9	נשים
3.8	51.4	29-25
3.9	54.7	גברים
3.7	48.3	נשים
3.8	54.9	44-30
4.1	65.0	גברים
3.5	45.8	נשים
3.7	51.7	59-45
3.9	61.5	גברים
3.6	43.8	נשים
3.7	55.4	60+
3.3	49.3	גברים
3.9	59.4	נשים

הנתונים בלוח 4-10 מצביעים על כך שבאופן ממוצע, מוצאם של קרוב לארבעה מתוך חמשת חבריו הטובים ביותר של העולה, הינו מבריה"מ (לשעבר). חמשת חבריהם הטובים ביותר של כמחצית מהעולים הינם עולים מבריה"מ (לשעבר), אשר הגיעו ארצה מאז ראשית שנות ה-90. ממצא זה מתייחס אף לקבוצת גילאי 18-29, ולא רק לקבוצות הגיל המבוגרות יותר. תופעה זו שכיחה יותר בקרב גברים בגיל 25-59, המתחברים יותר לקבוצת מוצאם.

לא נמצא קשר בין מספר החברים יוצאי בריה"מ (לשעבר) לבין גילו של העולה, ותקו בארץ, גילו בעת העלייה, הכנסתו ושלטתו בשפה העברית. כלומר, רשת חברתית קרובה זו, של עולים בני קבוצת המוצא, נמצאה בקרב כל קבוצות הגיל, הוותק, ההכנסה והשליטה בשפה העברית. בקרב עולים לא נשואים או ללא בן/בת זוג, ככל שמספר חבריו הטובים ביותר של העולה, שמוצאם מקרב העולים מבריה"מ (לשעבר), היה גבוה יותר, כך נטו אף הקשרים הרומנטיים שלו עם בני זוג הדוברים עברית, שאינם מבריה"מ (לשעבר), להיות קצרים יותר ($t=-.26$).

מן הראוי לשים לב לכך שהרשת החברתית הקרובה של העולים, כמעט ואיננה כוללת עולים מבריה"מ (לשעבר), אשר הגיעו ארצה לפני שנת 1990 (ש' 101/3). רק ל-18.2% מקרב העולים שהגיעו משנת 1990 ואילך יש חבר טוב אחד לפחות שהגיע מבריה"מ (לשעבר) לפני שנת 1990. זאת, בהשוואה ל-92.2% מקרב כלל העולים שיש להם חבר טוב אחד לפחות, אשר הגיע משנת 1990 ואילך. אין הבדלים משמעותיים בנידון בין גברים לנשים, ולא התגלה כל קשר משמעותי בין ההתחברות עם עולים ותיקים מבריה"מ (לשעבר) לבין גילו של העולה, ותקו בארץ, או גילו בעת העלייה.

קשריהם החברתיים של העולים עם בני קבוצת המוצא אינם מצטמצמים לתחומי הארץ בלבד. חלק משמעותי מקרב העולים מבריה"מ (לשעבר) אף מקיים קשרים עם חבריו וקרוביו בארץ המוצא ובארצות נוספות אליהן הגרו העולים מבריה"מ (לשעבר) (ש' 18, 21).

לוח 5-10: שמירה על קשרים ("במידה רבה" עד "רבה מאוד") עם קרובי משפחה וידידים בבריה"מ (לשעבר) ובארצות המערב - לפי גיל ומין (באחוזים)

"במידה רבה" עד "רבה מאוד"						גיל
שמירה על קשרים עם קרובי משפחה וידידים מבריה"מ (לשעבר) שהשתקעו במערב			שמירה על קשרים עם קרובים בבריה"מ (לשעבר)			
נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	
56.0	55.8	55.9	65.1	63.4	64.3	סך הכול
28.3	45.5	36.9	50.8	49.8	50.3	24-18
46.9	28.3	38.7	63.9	50.6	57.6	29-25
54.6	57.9	56.8	68.8	67.8	68.3	44-30
52.0	55.9	53.9	69.6	72.3	70.8	59-45
72.8	67.9	70.8	63.7	61.8	62.9	60+

הנתונים בלוח 5-10, מצביעים על כך שמעבר לשמירת הקשרים עם בני ארץ המוצא בישראל, שומרים העולים גם על קשרים אמיצים עם קרוביהם וידידיהם בארץ המוצא ובמדינות המערב, אליהן הגרו מבריה"מ (לשעבר).

יותר ממחצית מהעולים שומרים "במידה רבה" עד "רבה מאוד" על קשרים אלה. הגברים מקבוצת גילאי 18-24 פעילים יותר בקשר עם קרוביהם וידידיהם שהגרו לארצות המערב, ואילו הנשים מקבוצת גילאי 25-29 פעילות יותר מהגברים, הן בקשר עם קרוביהן וידידיהן בבריה"מ (לשעבר) והן בקשרים עם אלה מהם שהגרו לארצות המערב.

ככל שהעולה שומר יותר על קשריו עם קרוביו וידידיו בבריה"מ (לשעבר), כך נוטה הוא לשמור על קשרים אינטנסיביים יותר עם קרוביו וידידיו במערב ($z=2.5$). נמצא כי אין קשר בין גילו של העולה לעצמת קשריו עם קרוביו וידידיו בבריה"מ (לשעבר). עם זאת, עצמתם של קשרים אלה קשורה באופן מובהק ($p < 0.01$) לוותק בארץ ($z=-.32$). כלומר, הקשרים אינטנסיביים יותר ככל שהוותק של העולה בארץ מצומצם יותר.

באשר לקשר עם קרובים וידידים שהגרו מבריה"מ (לשעבר) לארצות המערב, נמצא כי לעצמת הקשר עימם אין קשר לוותק, אך התגלה קשר מובהק לגילו של העולה ($t=20$). כלומר, ככל שהעולה מבוגר יותר - כך שומר הוא על קשרים אינטנסיביים יותר עם קרוביו וידידיו שהגרו מבריה"מ (לשעבר) לארצות המערב.

יש לציין כי לא נמצא קשר בין עצמת הקשרים של העולה עם קרוביו וידידיו בבריה"מ (לשעבר) או במערב, לבין רמת שביעות רצונו מקליטתו בארץ, או עם תחושת השינוי לטובה/לרעה שחווה בתחומי חייו השונים, בהשוואה בין מצבו הנוכחי למצבו בטרם העלייה.

נציין אף כי 38% מקרב העולים ביקרו בבריה"מ (לשעבר) מאז עלייתם, מתוכם כ-23% ביקרו פעם אחת, וכ-15% מהם ביקרו מספר פעמים. ככל שהעולה שמר על קשרים אינטנסיביים יותר עם קרוביו וידידיו בבריה"מ (לשעבר), כך נטה לביקור ארוך יותר בבריה"מ (לשעבר) בשנתיים האחרונות ($t=29$). כמו כן, נמצא כי אורך הביקור בבריה"מ (לשעבר) קשור בוותקו של העולה בארץ ($t=-.33$). כלומר, ככל שהעולה ותיק יותר בארץ, כך נטה לביקור קצר יותר, אם בכלל, בשנתיים שקדמו למחקר.

4. קשרים חברתיים מחוץ לקבוצת המוצא

תדירות המפגש החוץ קבוצתי, בין העולים לישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), נופלת מתדירות המפגש הפנים קבוצתי, הן בכל אחת מזירות המפגש (מפגשים משפחתיים, מפגש עם חברים, בשכונת המגורים, בעבודה, במסגרת הלימודים) והן על פי המדד הכולל (אלפא קרונבאך = 0.78) של כלל הזירות. מדד זה הינו בן חמש דרגות, החל מדרגה 1 - המסמנת את תדירות המפגש הנמוכה ביותר ("לא נפגש כלל"), ועד דרגה 5 - המסמנת את תדירות המפגש הגבוהה ביותר ("נפגש לעתים קרובות מאוד"). המדד מבוסס על חישוב הציון הממוצע בכל זירת מפגש ובכלל הזירות גם יחד, ומאפשר השוואת תדירות המפגש בין העולים לישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), בין הזירות השונות ובין קבוצות הגיל והמין השונות.

לוח 6-10: (ש' 102) תדירות מפגש, בשנה האחרונה, בין העולים לישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) - לפי גיל ומין (ממוצעים)

זירת המפגש	סך הכול			24-18			29-25			44-30			59-45			60+		
	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול	נשים	גברים	סך הכול
סך הכול (מדד כללי)	2.8	2.8	2.8	3.4	3.4	3.4	3.2	3.0	3.2	3.0	3.0	2.8	2.8	2.8	2.7	2.0	2.2	2.0
בשכונת המגורים	3.6	3.7	3.5	3.9	3.9	3.9	3.8	3.7	3.8	3.8	3.8	3.7	3.9	3.7	3.6	3.1	3.2	3.1
במקום העבודה	3.8	4.0	3.6	4.3	4.4	4.2	4.2	4.2	4.2	4.2	4.0	4.1	3.9	3.9	3.9	1.8	2.9	2.3
במפגש עם חברים	2.3	2.4	2.3	3.3	3.4	3.3	2.7	2.7	2.7	2.7	2.4	2.4	2.3	2.1	2.1	1.6	1.6	1.6
במפגשים משפחתיים	1.7	1.6	1.7	1.9	1.8	1.9	1.6	1.6	1.7	1.8	1.8	1.8	1.7	1.6	1.7	1.4	1.3	1.3
במסגרת לימודים	2.3	2.3	2.3	3.8	3.6	4.0	3.3	3.3	3.3	3.3	2.4	2.6	2.3	1.6	1.6	1.2	1.2	1.2

הנתונים המופיעים בלוח 6-10, מלמדים אותנו כי זירת המפגש בה נערכים בתדירות הגבוהה ביותר מפגשים בין עולים לבין ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), הינה מקום העבודה. המפגש בשכונת המגורים נערך בתדירות נמוכה מעט יותר. אנו מגלים תדירות נמוכה עוד יותר במפגשים עם חברים ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), או במסגרת לימודים. התדירות הנמוכה ביותר של מפגשים עם ישראלים אלה, מתרחשת בזירה המשפחתית.

מדרג זה נשמר, באופן כללי, בכל אחת מקבוצות הגיל, למעט קבוצת גילאי 60 ומעלה, שהשתתפותם בזירת התעסוקה הינה מוגבלת. המפגש העיקרי עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) בקרב קבוצת גיל זו הינו בשכונת המגורים. יש אף לציין את המפגש המתרחש בזירה הלימודית בקרב קבוצת גילאי 18-29, אשר איננו משנה את המדרג, אך מצביע על תדירות מפגש גבוהה יחסית עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), בהשוואה לקבוצות גיל מבוגרות יותר.

בהשוואה בין הציון הממוצע של תדירות המפגשים בין העולים לבני קבוצת המוצא, לעומת המפגשים שמחוץ לקבוצת המוצא - עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), אנו מוצאים כי פער זה מצומצם יחסית בקרב קבוצת גילאי 18-24 (4.0 לעומת 3.4), והוא גדל והולך עם העלייה בגיל (4.0 לעומת 3.2 בגיל 25-29; 4.0 לעומת 3.0 בגיל 30-44; 3.9 לעומת 2.8 בגיל 45-59; ו-3.7 לעומת 2.0 בגיל 60 ומעלה).

במקום העבודה, עולה תדירות המפגשים עם ישראלים בני 18-29 שאינם מבריה"מ (לשעבר), על תדירות המפגשים עם עולי בריה"מ (לשעבר) - 4.3 לעומת 4.1 בגילאי 18-24, ו-4.2 לעומת 4.1 בגילאי 25-29. בולטים במיוחד במקום העבודה הם מפגשיהן התדירים יחסית של נשים מקבוצות גיל אלה עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), במיוחד בסביבת עבודתן של נשים בגילאי 18-24 (4.2 לעומת 3.8 בגיל 18-24, ו-4.2 לעומת 4.0 בגיל 25-29).

על פי המדד הכולל, מתקיים קשר מובהק ($p < 0.01$) בין תדירות המפגשים, בשנה שקדמה לריאיון, עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), לבין וותקם של העולים בארץ ($r = .18$), גילם ($r = -.44$), ובעיקר עם גילם בעת העלייה - המהווה שילוב של גיל עם וותק בארץ ($r = -.48$), וכן עם רמת שליטתם בשפה העברית ($r = .53$). כלומר, ככל שהעולה היה צעיר יותר בעת עלייתו וככל ששליטתו בשפה העברית רבה יותר, כך גבוהה יותר, בזירות השונות, תדירות מפגשיו בשנה האחרונה עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר).

בחינת קשרים אלה, בזירות השונות, מגלה כי רמת השליטה בשפה העברית קשורה באופן מובהק ($p < 0.01$) עם תדירות המפגש עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) במסגרת לימודים ($r = .63$), במפגש עם חברים ($r = .53$), במקום העבודה ($r = .44$), במפגשים במסגרת המשפחתית ($r = .26$) ואף בשכונה ($r = .27$).

הגיל בעת העלייה קשור אף הוא, באופן מובהק, בתדירות המפגש עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר): במסגרת לימודים ($r = .60$), במפגש עם חברים ($r = -.45$), במסגרת העבודה ($r = -.46$), בשכונה ($r = -.27$) ובמשפחה ($r = -.21$). הקשר בין תדירות המפגש לבין הגיל בלבד אף הוא משמעותי, אם גם נמוך מעט בעצמתו מהקשר עם הגיל בעת העלייה. הגיל קשור, באופן מובהק, לתדירות המפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר): במסגרת לימודים ($r = -.58$), בעבודה ($r = -.43$), במפגש עם חברים ($r = -.39$), בשכונה ($r = -.26$) ואף במשפחה ($r = -.17$).

עצמת הקשר בין תדירות המפגש עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) לבין הוותק בארץ - חלשה הרבה יותר. קשר זה איננו בא לידי ביטוי במפגשים בלימודים או בשכונת המגורים, והוא חלש ביותר, אם גם מובהק, בזירה המשפחתית ובמקום העבודה. הוא בא לידי ביטוי בעיקר במסגרת הקשרים עם חברים ($r = .24$). כלומר בעיקרו של דבר, תדירות הקשרים של העולים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), עולה בעיקר במקביל לעלייה בשליטה בשפה העברית וככל שהעולה הגיע לישראל בגיל צעיר יותר. עם זאת, קשרים אלה אינם בלתי תלויים.

בחינת המשתנים התורמים באופן בלתי תלוי האחד במשנהו לשונות בתדירות המפגש, בזירות השונות, עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), מעלה - באמצעות רגרסיה לינארית בשלבים, המצליחה להסביר באופן בלתי תלוי כ-42% מהשונות - את ההסבר הבא:

לוח 7-10: מדרג המשתנים המסבירים באופן בלתי תלוי את השונות בתדירות המפגש של עולים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) (R. Square=.417)

רמת מובהקות	Beta	המשתנה
.000	.250	רמת שליטה בשפה העברית
.000	.185	תדירות מפגש עם עולים מבריה"מ (עולי 1990 ואילך)
.000	.154	תדירות שימוש באינטרנט בשפה העברית
.001	.136	תדירות חשיפה לעיתונות ולכתבי עת בעברית
.000	-.121	תדירות קיום חגים ומנהגים סובייטיים
.000	.114	תדירות קיום חגים ומנהגים יהודיים
.000	.105	תפיסת קרבה חברתית לאשכנזים
.000	.104	מספר חברים טובים (מתוך חמישה) שהינם עולים ותיקים (עד 1990) שלא מבריה"מ (לשעבר)

מדרג זה מצביע בבירור על כך שרמת השליטה בשפה העברית ותדירות השימוש בה, בין אם לקריאת עיתונים וכתבי עת ובין אם לגלישה ולתקשורת ברשת האינטרנט, מסבירות כ-54% מהשונות בתדירות המפגש בין עולי בריה"מ (לשעבר) לבין ישראלים ותיקים שאינם מבריה"מ (לשעבר), בזירותיו השונות (עבודה, לימודים, שכונה, מפגש עם חברים, מפגשים משפחתיים).

עם זאת, על פי הממצאים, מסתבר כי מפגש עם ישראלים ותיקים איננו מהווה תחליף למפגש עם עולים יוצאי בריה"מ (לשעבר). כלומר, עולים הנפגשים בתדירות גבוהה עם בני קבוצתם, נוטים אף להיפגש עם הוותיקים מחוץ לקבוצתם.

תדירות המפגש התוך קבוצתי מסבירה כ-19% מהשונות בתדירות המפגש החוץ קבוצתי. זאת, כל עוד רמת השליטה והשימוש בשפה העברית היא גבוהה, כפי שצוין לעיל. עם זאת, תדירות המפגש עם בני קבוצת המוצא, המסבירה את תדירות המפגש עם הישראלים הוותיקים, מלווה בשינוי תרבותי, כפי שמצביעות תוצאות הרגרסיה. כלומר, לצד התדירות הגוברת במפגש עם בני קבוצת המוצא, נמצאה מחד, תדירות יורדת של קיום מנהגים וחגים סובייטיים, ומאידך, תדירות עולה של קיום מנהגים וחגים יהודיים.

בהתאם, תדירות המפגש עם הישראלים הוותיקים, שאינם משתייכים לקבוצת המוצא, מלווה בתדירות יורדת של ציון וחגיגת ראש השנה האזרחי, יום האישה ויום הניצחון על הנאצים במלחמת העולם השנייה, וכן בתדירות עולה של ציון לוח השנה היהודי - המתבטא בחגיגת חג הפסח, שבועות, סוכות, פורים, חנוכה, כולל צום ביום הכיפורים.

מעבר לכך, אנו מוצאים כי תפיסת קרבה חברתית לאוכלוסייה האשכנזית בישראל מסבירה באופן בלתי תלוי כ-11% מהשונות בתדירות המפגש החוץ קבוצתי. כלומר, ככל שהאוריינטציה החברתית כלפי אוכלוסייה זו מצביעה על תפיסת קרבה רבה יותר אליה (בעבודה, במגורים, בחברה, במשפחה), כך גוברת תדירות המפגש החוץ קבוצתי.

עוד מסתבר מהנתונים, כי ככל שברשת החברתית הבלתי פורמלית הקרובה של הפרט (חמשת חבריו הטובים ביותר) מצוי מספר גובר והולך (עד חמישה) של עולים ותיקים (שעלו ארצה עד שנת 1990) שאינם מבריה"מ (לשעבר), כך עולה תדירות המפגש הכוללת, בזירות השונות, עם ישראלים ותיקים שאינם מבריה"מ (לשעבר).

לפיכך, ניתן להסיק מממצאים אלה כי תדירות מפגשיהם של העולים מבריה"מ (לשעבר) עם ישראלים ותיקים שאינם מבריה"מ (לשעבר), תלך ותגבר ככל שתעלה שליטתם של עולים אלה בשפה העברית, ככל שתגבר חשיפתם לעיתונות ולכתבי העת בשפה העברית, ככל שיגבר השימוש בשפה העברית באינטרנט, ככל שיגבר המפגש עם עולים מבריה"מ (לשעבר), ככל שתעלה תדירות קיום מנהגים וחגים יהודיים, ככל שתופגן תפיסת קרבה חברתית רבה יותר כלפי האוכלוסייה האשכנזית בישראל, ככל שיכללו ברשת החברתית הקרובה של העולה מספר הולך וגובר של עולים ותיקים שאינם מבריה"מ (לשעבר), וככל שתקטן תדירות קיומם של מנהגים וחגים סובייטיים על ידי העולים.

מעניין לציין כי משתנה הגיל לא עלה באופן בלתי תלוי במודל הרגרסיה שהוצג לעיל. עם זאת, היתרון לגיל הצעיר בתדירות המפגש החוץ קבוצתי עם האוכלוסייה הישראלית שאיננה מבריה"מ (לשעבר), שצויין לעיל ($t=-.44$), בא לידי ביטוי, למעשה, במודל זה באמצעות תרומתם של השליטה והשימוש בשפה העברית, בהם יש יתרון מכריע לגילאים הצעירים, אך ככל הנראה יתרון זה איננו בלתי תלוי בתרומת המשתנים האחרים ברגרסיה, ולכן תרומתו העצמאית, הבלתי תלויה, של הגיל נמצאה כבלתי מובהקת במודל שצויין.

המפגש המשמעותי ביותר עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), מתרחש עם שילובם ברשת החברתית הבלתי פורמלית בסביבה החברתית המיידית של העולים. מן הראוי להעמיק ולבחון סביבה חברתית זו, תוך בחינת חלקם היחסי של הישראלים, ילידי הארץ, בין חמשת חבריו הטובים ביותר של העולה.

לוח 8-10: מספר הישראלים, ילידי הארץ, בין חמשת החברים הטובים ביותר של העולה (ש' 101/2) - לפי גיל ומין

ממוצע חברים טובים ילידי ישראל	אחוז העולים שאחד לפחות מחמשת חבריהם הטובים ביותר הינו יליד ישראל	גיל/מין
0.5	23.7	סך הכול
0.4	21.3	גברים
0.5	25.8	נשים
1.1	47.7	24-18
1.1	45.5	גברים
1.1	50.5	נשים
0.6	30.6	29-25
0.4	24.3	גברים
0.8	36.6	נשים
0.5	26.9	44-30
0.5	22.7	גברים
0.6	30.7	נשים
0.3	18.5	59-45
0.2	14.2	גברים
0.3	11.9	נשים
0.1	10.0	60+
0.1	9.1	גברים
0.1	10.6	נשים

הנתונים המוצגים בלוח 8-10 והשוואתם לנתונים בלוח 4-10, מצביעים על כך שבעוד ש-3.7 בממוצע מחמשת חבריו הטובים ביותר של העולה - מוצאם מבריה"מ (לשעבר) ומגל העלייה האחרון, הרי גם בוותק ממוצע של מעל עשר שנים בארץ, עומד ממוצע החברים הטובים ביותר, ילידי ישראל, מתוך חמשת החברים הטובים ביותר של העולה, על 0.5 בלבד.

עם זאת, כפי שמצביעים הנתונים בלוח, הרי לכ-24% מקרב העולים יש חבר טוב אחד לפחות יליד ישראל, תופעה אשר רווחת במיוחד בקרב גילאי 18-24, ויורדת בשכיחותה עם העלייה בגיל.

לכ-48% מקרב העולים בגילאי 18-24 יש חבר טוב אחד לפחות יליד הארץ. הוא הדין, לגבי כ-31% מקרב העולים בגילאי 25-29. יש לציון, כי קיים הפרש מובהק בין מספר החברים הטובים, ילידי ישראל, שיש לנשים מקבוצת גילאי 25-29, לבין מספרם בקרב גברים מקבוצת גיל ז.

לכ-24% מקרב העולים הגברים בגילאי 25-29 ול-37% מקרב הנשים מקבוצת גיל ז, יש לפחות חבר טוב אחד, מתוך חמישה, שהינו יליד ישראל.

מספרם היחסי של החברים הטובים ילידי הארץ (מתוך חמישה) קשור באופן מובהק ($p < 0.01$) לגילו של העולה ($r = -.28$), לגילו בעת העלייה ($r = -.31$), לשליטתו בשפה העברית ($r = .29$) ובאופן שולי יותר, גם לוותק שלו בארץ ($r = .15$). כלומר, מספרם היחסי של החברים הטובים, ילידי הארץ, גדל ככל שגילו של העולה צעיר יותר, גילו בעת העלייה צעיר יותר, רמת שליטתו בשפה העברית רבה יותר, ובמידה מוגבלת - אם גם מובהקת, גם הוותק שלו בארץ רב יותר.

5. תפיסת יחס החברה הסובבת כלפי העולים

לוח 9-10: מידת שביעות הרצון מהקשרים עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) - לפי גיל ומין (ש' 112) (באחוזים)

סך הכול	"במידה מועטה מאוד" ו"במידה מועטה"	"במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה"	גיל/מין
100.0	52.0	48.0	סך הכול
100.0	48.8	51.2	גברים
100.0	54.6	45.4	נשים
100.0	21.7	78.3	24-18 סך הכול
100.0	22.3	77.7	גברים
100.0	21.0	79.0	נשים
100.0	39.8	60.2	29-25 סך הכול
100.0	40.9	59.1	גברים
100.0	39.0	61.0	נשים
100.0	50.0	50.0	44-30 סך הכול
100.0	49.2	50.8	גברים
100.0	50.8	49.2	נשים
100.0	54.1	44.9	59-45 סך הכול
100.0	44.4	55.6	גברים
100.0	63.7	36.3	נשים
100.0	71.9	28.1	60+ סך הכול
100.0	75.3	24.7	גברים
100.0	69.7	30.3	נשים

הנתונים המובאים בלוח 9-10, מצביעים על שביעות רצון בינונית בקרב כלל העולים מיחסם של הישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) אליהם (48% שבעי רצון "במידה רבה" עד "רבה מאוד"). אולם, רמה זו של שביעות רצון משתנה עם הגיל. עד גיל 29, כ-60%-78% מקרב העולים מביעים שביעות רצון מיחסם של הישראלים, בעוד שמגיל 45 ואילך יחס זה מוליד שביעות רצון אך ורק בקרב 28%-44% מהעולים. בקבוצת גילאי 45-59, יש לציין את רמת שביעות הרצון הנמוכה בקרב הנשים, לעומת הגברים, מיחסם של הישראלים אליהם.

מתגלה קשר מובהק ($p < 0.01$) בין רמת שביעות הרצון של העולים מיחסם של הישראלים אליהם לבין רמת שליטתם בשפה העברית (($r = 0.41$), גילם ($r = -0.37$), גילם בעל העלייה ($r = -0.41$), ותקם בארץ ($r = 0.20$) והכנסת משק הבית ($r = 0.23$). כלומר, רמת שביעות הרצון של העולה מיחסם של הישראלים גבוהה יותר ככל שרמת השליטה שלו בשפה העברית גבוהה יותר, ההכנסה למשק בית גבוהה יותר, הוותק בארץ רב יותר, וגילו של העולה וכן גילו בעת העלייה, נמוכים יותר. בנוסף לבחינת רמת שביעות הרצון של העולים מיחסם של הישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר), נבחנה גם תפיסתם של העולים לגבי מאפייני ההתייחסות של הישראלים הוותיקים כלפי עולי בריה"מ (לשעבר): נכונות לעזור בקליטה, חשדנות, ניצול עולים, אדישות, עוינות. להלן הממצאים. (ש' 111)

לוח 10-10: מאפייני התייחסותם של הישראלים הוותיקים כלפי עולי בריה"מ (לשעבר), על פי תפיסתם של עולים אלה - לפי גיל (באחוזים)

"במידה רבה" עד "רבה מאוד"						מאפיין היחס
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
65.3	61.0	67.4	49.4	41.8	60.0	ניצול עולים
55.1	59.4	56.5	48.0	42.6	54.1	אדישות
34.0	32.5	35.3	34.5	23.4	32.6	חשדנות
26.9	29.7	22.6	34.2	39.1	28.9	נכונות לעזור בקליטה
20.9	20.3	25.2	14.5	13.1	20.1	עוינות

מהנתונים בלוח 10-10, מסתבר כי יותר ממחצית מהעולים מאפיינים את יחס הוותיקים אליהם כשילוב של ניצול ואדישות. מאפיינים אלה מעט פחות דומיננטיים בקרב גילאי 18-29, אך גם בקבוצות גיל אלה חלק משמעותי של העולים מאפיין כך את יחס הישראלים אליהם. עם זאת, רק שליש מקרב העולים מאפיינים לאוכלוסייה הוותיקה יחס של חשדנות כלפי העולים, וכ-20% בלבד מקרבם טוענים כי לציבור הוותיק יש יחס עוין כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר). כלומר, רובם המכריע של העולים טוענים כי לישראלים הוותיקים יש כלפיהם מידה מועטה עד מועטה מאוד של חשדנות ויחס עוין.

אולם, משמעותה של עמדה זו אינה מהווה בהכרח אפיון של הציבור הוותיק כנכון לעזור, במידה רבה עד רבה מאוד, לעולים בקליטתם. כ-29% בלבד מהעולים מאפיינים כך את יחס האוכלוסייה הוותיקה. תפיסה זו מתחזקת בעצמתה, במידה מסוימת, עם הירידה בגיל.

מניתוח הממצאים מסתבר קיומו של קשר מובהק ($p < 0.01$) בין רמת שביעות הרצון של העולים מיחס הישראלים הוותיקים כלפיהם, לבין מאפייני יחס זה על ידי העולים. ככל שרבה יותר שביעות רצונם של העולים מיחסם של הוותיקים, כך הם נוטים לאפיין את יחס הוותיקים כלפיהם כמגלה נכונות רבה יותר לעזור בקליטה ($r = 0.21$), כפחות מנצל ($r = -0.34$), כפחות אדיש ($r = -0.19$), כפחות חשדן ($r = -0.29$) וכפחות עוין ($r = -0.29$). לא התגלה קשר מובהק בין הוותק של העולה בארץ, לבין המאפיינים שיוחסו על ידו ליחסם של הוותיקים כלפיו.

היבט נוסף של יחס הישראלים הוותיקים, שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר), כלפי העולים, מתבטא בתפיסת זהותם של העולים, או ליתר דיוק - בפער שבין תפיסת הזהות של העולים על ידי האוכלוסייה הוותיקה (לפי דעתם של העולים), לבין הזהות בה מעוניינים העולים הללו להופיע בפני האוכלוסייה הוותיקה. (ש' 139-140)

לוח 10-11: הזהות העיקרית/הבלעדית של העולים, כפי שהיא מתבטאת ביחס הישראליים הוותיקים כלפיהם, בהשוואה לזהות העיקרית/הבלעדית של העולים, כפי שהיו רוצים להופיע בפני האוכלוסייה הוותיקה (באחוזים)

תפיסת זהות עיקרית/בלעדית						גיל
רוסי		ישראלי		יהודי		
על פי רצון העולים להופיע בפני הוותיקים	על פי יחס הישראליים הוותיקים	על פי רצון העולים להופיע בפני הוותיקים	על פי יחס הישראליים הוותיקים	על פי רצון העולים להופיע בפני הוותיקים	על פי יחס הישראליים הוותיקים	
14.6	57.8	54.0	18.3	31.4	23.9	כלל העולים
14.1	42.3	68.0	42.2	17.9	15.5	24-18
17.0	59.8	60.1	26.0	22.9	14.2	29-25
16.5	65.4	65.7	19.2	17.8	15.4	44-30
13.6	59.0	52.4	11.5	34.0	29.5	59-45
13.3	56.6	33.6	7.1	53.1	36.3	60+

הממצאים המובאים בלוח 10-11, מצביעים על פער משמעותי (לדעת העולים) בין תפיסת הזהות של העולים על ידי האוכלוסייה הוותיקה - שאיננה מבריה"מ (לשעבר), לבין הזהות בה רוצים העולים להופיע בפני החברה הסובבת. פער זה מצוי בעיקר לגבי תפיסתם כ"ישראלים" או כ"רוסים", ובמידה מסוימת אף לגבי תפיסתם כ"יהודים".

לדעתם של כ-58% מקרב העולים, הציבור הישראלי הוותיק - שאיננו נמנה על יוצאי בריה"מ (לשעבר), תופס אותם, באורח בלעדי או עיקרי, כ"רוסים" ("רוסים", "רוסים-יהודים", "רוסים-ישראלים"), בעוד שכ-15% בלבד מקרב העולים רוצים שהישראלים הוותיקים יתפסו אותם בזהות זו.

כ-18% בלבד מקרב העולים טוענים כי הציבור הישראלי הוותיק תופס אותם, באורח בלעדי או עיקרי, כ"ישראלים" ("ישראלים", "ישראלים-יהודים", "ישראלים-רוסים"), בעוד ש-54% מקרב העולים מעוניינים שהישראלים הוותיקים יתפסו אותם בזהות זו.

לדעת כ-24% מקרב העולים, הם נתפסים על ידי הישראלים הוותיקים, באורח בלעדי או עיקרי, כ"יהודים" ("יהודים", "יהודים-ישראלים", "יהודים-רוסים"), בעוד ש-31% מקרב העולים מעוניינים שהישראלים הוותיקים יתפסו אותם בזהות זו.

בהתאם לנתונים, יש לציין כי רצונם של העולים להיתפס כיהודים עולה עם הגיל. בהתאמה, ככל שגילם גבוה יותר עולה לדעתם ההכרה שמספק הציבור הוותיק בזהותם של העולים כ"יהודים". עם זאת, הפער בין תפיסת הציבור הוותיק (על פי העולים) לבין התפיסה העצמית - משמעותי אף בגיל 60 ומעלה (36% לעומת 53%).

לדעת העולים, ההכרה שנותן הציבור הוותיק בזהותם כ"ישראלים" נמוכה ביותר (כ-18%), בעוד ש-54% מקרב העולים מעוניינים בקבלת הכרה זו בזהותם. חשיבותה של הכרה זו בולטת במיוחד בקרב קבוצת הגיל הצעירה (68% מקרב גילאי 18-24 מעוניינים בכך), ואמנם, אף שלדעתם של העולים הצעירים, הציבור הישראלי מעניק הכרה רבה יותר ל"ישראליותם", בהשוואה לדעתם של קבוצות גיל מבוגרות יותר של עולים, עדיין הפער בין הרצוי למצוי, לדעתם, הינו משמעותי ביותר (42% בהשוואה ל-68%).

פחות מכל, משתקפת הזהות ה"רוסית" כזהות בה מעוניינים העולים להופיע בפני הציבור הוותיק (כ-15% בלבד מקרב העולים מעוניינים בכך). עם זאת, כ-58% מקרבם מציינים כי הם נתפסים על ידי סביבתם כ"רוסים".

יחס החברה הישראלית, כפי שהוא נתפס על ידי העולים, בא לידי ביטוי גם בקיפוח, באפליה ובדעות קדומות הננקטות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר). בחינת חוויותיהם האישיות של העולים בנידון מעלות את הממצאים הבאים (ש' 109) :

לוח 10-12: חוויה אישית של קיפוח על רקע מוצא - לפי גיל ומין (באחוזים)

"לעתים די קרובות" "לעתים קרובות מאוד" "תמיד"	סך הכול
25.3	סך הכול
25.0	גברים
25.4	נשים
13.4	24-18
9.2	גברים
17.7	נשים
17.3	29-25
15.8	גברים
19.0	נשים
33.0	44-30
31.5	גברים
34.2	נשים
29.2	59-45
27.1	גברים
31.0	נשים
22.7	60+
30.2	גברים
17.9	נשים

33% מקרב העולים ציינו כי מעולם לא נתקלו אישית בקיפוח על רקע היותם עולים חדשים מבריה"מ (לשעבר). כ-41% מקרב העולים ציינו כי נתקלו אישית, לעתים רחוקות למדי או רחוקות מאוד, בקיפוח על רקע מוצאם. אולם, כרבע מהעולים מציינים כי חוו קיפוח מסוג זה לעתים קרובות למדי, קרובות מאוד, ואף תמיד.

מהנתונים מסתבר כי תדירות הקיפוח הינה נמוכה יחסית בקרב גילאי 18-29, ומגיעה לשיאה בקרב גילאי 30-59. תדירות הקיפוח המדווחת על ידי בני ה-60 ומעלה הינה גבוהה יחסית בקרב הגברים, בהשוואה לנשים, והיא גבוהה יחסית גם בקרב הנשים בגילאי 18-24.

יש לציין כי לא נמצא קשר מובהק בין החוויה האישית של קיפוח על רקע מוצא, לבין גילו של העולה, גילו בעת העלייה, ותקו בארץ, הכנסתו מתעסוקה, או שליטתו בשפה העברית. עם זאת, נמצא קשר משמעותי מובהק ($p < 0.01$) בין תדירות חוויות הקיפוח לבין רמת שביעות הרצון מהקליטה בארץ ($z = -0.30$). כלומר, ככל שחוויות הקיפוח על רקע מוצא תדירות יותר, כך שביעות הרצון מהקליטה בארץ נמוכה יותר.

כפי שצוין לעיל, בפרק שדן בשירות העולים בצה"ל ובדיון בנושא השתלבותם של הילדים במערכת החינוך - בפרק המשפחה, חוו חלק משמעותי מהחיילים העולים בצה"ל חוויות של קיפוח ואפליה ממפקדיהם וחבריהם ליחידה, שאינם מבריה"מ (לשעבר). כך, גם לגבי התלמידים העולים שחלק משמעותי מהם חוו, לדברי הוריהם, חוויות קיפוח ואפליה, הן ממוריהם והן מחבריהם ללימודים. כפי שצוין שם, לחוויות אלה היה קשר משמעותי ומובהק עם שביעות הרצון מהשירות בצה"ל, ועם שביעות רצון ההורים העולים מהשתלבות ילדיהם במערכת החינוך בישראל. עם זאת, כפי שישתבר להלן, צה"ל ומערכת החינוך אינם בהכרח, לדעת העולים, הגופים הממסדיים המגלים את הרמה הגבוהה ביותר של אפליה ודעות קדומות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר). (ש' 110)

לוח 10-13: מידת האפליה והדעות הקדומות הקיימות במוסדות המדינה כלפי עולי בריה"מ (לשעבר), לדעת העולים - לפי גיל (באחוזים)

"ש" ו"יש בהחלט" אפליה ודעות קדומות כנגד עולי בריה"מ (לשעבר)						המוסד
60+	59-45	44-30	29-25	24-18	סך הכול	
89.8	85.0	82.2	78.2	53.6	80.4	משטרת ישראל
83.3	77.9	68.2	62.4	41.9	70.4	בתי המשפט בישראל
79.0	71.0	67.7	60.8	45.1	66.9	שירות התעסוקה, כולל "תכנית ויסקונסין"
76.6	67.1	64.5	56.2	48.7	65.0	הרדיו, העיתונות והטלוויזיה בשפה העברית
59.7	59.4	61.7	53.0	38.1	57.0	הביטוח הלאומי
58.1	58.1	56.8	45.9	26.9	53.2	משרד הרווחה
59.2	59.5	50.8	36.6	29.0	49.7	משרד החינוך
37.8	42.0	41.8	34.0	16.8	37.0	משרד הקליטה
42.2	42.5	39.4	19.3	22.1	35.5	צה"ל

בטרם שננתח את הנתונים שלפנינו, יש לציין כי עולים שלא היו במגע עם מוסדות המדינה שצוינו לעיל, נטו לא לחוות דעה בנושא. אי לכך, 20%-35% מקרב העולים לא השיבו על חלקיה השונים של השאלה, והניתוח המובא לעיל, ואשר יידון להלן, מתייחס אך ורק למשיבים.

כפי שעולה מלוח 10-13, הביקורת הקשה ביותר מוטחת במשטרת ישראל ובמערכת בתי המשפט בישראל, הנחשדים על ידי רובם המכריע של העולים, באפליה ודעות קדומות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר).

המערכות השלטוניות להן מיוחסת על ידי העולים מידת האפליה והדעות הקדומות המצומצמת ביותר, הן צה"ל ומשרד הקליטה. עם זאת, גם מערכות אלה לוקות, לדעת למעלה משליש מהעולים, באפליה ובדעות קדומות כלפיהם. על פי הנתונים, קבוצת גילאי 18-24 מגלה את רמת הביקורת הנמוכה ביותר לגבי המערכות שצוינו, ובמרבית המקרים גוברת הביקורת במקביל לעלייה בגילו של העולה.

לבחינת תפיסת הממסד הישראלי על ידי העולים, על פי מידת האפליה והדעות הקדומות הננקטת בפעילותו כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר), הורכב מדד כולל של אפליה ודעות קדומות - מתשע השאלות אשר בחנו את הנושא במוסדות השונים. מדד זה, המבוסס על חישוב ממוצעי התשובות, הינו בן ארבע דרגות, החל מדרגה 1 - המציינת כי בהחלט אין אפליה ודעות קדומות בגופים שצוינו, ועד דרגה 4- המציינת כי בהחלט יש אפליה ודעות קדומות בגופים שצוינו. חישוב המדד הכולל (אלפא קרונבך = 0.92) מצביע על ציון כולל של 2.7, כלומר, על תחושה כוללת של קיום אפליה ודעות קדומות, שהיא מעבר לדרגת הביניים.

כפי שניתן היה להתרשם מהממצאים בלוח הקודם, גם כאן נמצא קשר מסוים בין גיל העולה לבין רמת האפליה הכוללת המיוחסת לממסד על ידי העולים. הציון המדדי בקרב קבוצת גילאי 18-24 עמד על 2.4, בקרב גילאי 25-29 על 2.5, בקרב גילאי 30-44 על 2.7, ובקרב גילאי 45-59 עמד הציון המדדי על 2.8. בקרב גילאי 60 ומעלה ניכרת ירידה מסוימת, והציון עומד על 2.7. בחינת הקשרים בין מדד זה לבין משתנים אחרים בשאלון, מגלה קשר מובהק עם חוויות אישיות של קיפוח על רקע מוצא ($t=44$), וכן עם אי-שביעות רצון מהקליטה בארץ, על היבטיה השונים, ואי-שביעות רצון מהסביבה החברתית בארץ ויחסה לעולים.

בהתאם למדד, ככל שהעולים מייחסים לממסד אפליה רבה יותר ודעות קדומות רבות יותר כנגד העולים מבריה"מ (לשעבר), כך מתגלה אף שביעות רצון נמוכה יותר מהקליטה בארץ ($t=20$), תחושה של שינוי לרעה - בהשוואה רב-תחומית בין המצב הנוכחי למצב בטרם העלייה ($t=26$), שביעות רצון נמוכה מהשכר בתעסוקה ($t=-22$), שביעות רצון נמוכה מחיי הילדים בישראל ($t=-24$), מההזדמנויות שלהם בישראל - בהשוואה לבריה"מ (לשעבר) ($t=-25$), וממערכת החינוך לילדים עד גיל 18, בכללותה ($t=-29$; $t=32$).

כמו כן, ככל שהעולים מייחסים לממסד רמה גבוהה יותר של אפליה ודעות קדומות, כך שביעות הרצון מהיחסים עם הישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) נמוכה יותר ($t=-28$), והם גם תופסים את יחס הישראלים הוותיקים לעולים כשלילי יותר ורווי באדישות, בניצול, בחשדנות ובעוינות ($t=43$).

גם החברה הישראלית, בכללותה, נתפסת יותר כרווית מתחים בין קבוצתיים, והיחסים הגרועים יותר משתקפים, לדעת העולים, במתח בין דתיים ללא דתיים ($t=-25$), בין אשכנזים למזרחיים ($t=-33$) ובין עולים חדשים לוותיקים ($t=-35$). בהתאם, ככל שהעולים מייחסים לממסד יתר אפליה ויותר דעות קדומות, כך הם סבורים יותר כי על עולי בריה"מ (לשעבר) להתארגן ולדאוג לאינטרסים הקבוצתיים הייחודיים שלהם ($t=22$). וכן בהתאם, עם גבור תחושת האפליה, הולכת ויורדת גם תדירות המפגשים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($t=-22$). במיוחד גוברת ההסתייגות ממפגשים עם ספרדים ובני עדות המזרח ($t=-26$).

6. תפיסת מרחק חברתי

השתלבות בחברה הישראלית - משמעותה השתלבות בחברה הטרוגנית מבחינה דתית, עדתית ולאומית. בהתאם, נשאלו העולים לגבי מידת נכונותם למגע חברתי עם יהודים חילוניים, יהודים דתיים, אשכנזים, ספרדים-בני עדות המזרח, עולים מאתיופיה וערבים.

נכונות זו למגע עם כל אחת מהקבוצות שצוינו, נבחנה במספר מצבים: נכונות לקבל ממונה עליך במקום העבודה - שהוא בן כל אחת מהקבוצות, נכונות לשכנות בבניין המגורים עם שכן מקבוצת אלו, נכונות שהחברים של ילדיך יהיו מהקבוצות הללו, וכן מידת הנכונות שילדיך יבחרו בן/בת זוג מהקבוצות שצוינו.

על בסיס ארבעת מצבים אלה, הורכב מדד קרבה חברתית לגבי כל קבוצה. כלומר, מדד קרבה חברתית ליהודים חילוניים (אלפא קרונבאך = 0.86), מדד קרבה חברתית ליהודים דתיים (אלפא קרונבאך = 0.81), מדד קרבה חברתית לאשכנזים (אלפא קרונבאך = 0.85), מדד קרבה חברתית לספרדים-בני עדות המזרח (אלפא קרונבאך = 0.85), מדד קרבה חברתית לעולים מאתיופיה (אלפא קרונבאך = 0.78), ומדד קרבה חברתית לערבים (אלפא קרונבאך = 0.77). כל אחד מהמדדים הינו בן ארבע דרגות, החל מדרגה 1 - המצביעה על ריחוק רב ביותר - שמשמעותו "בהחלט לא מוכן", ועד דרגה 4 - המצביעה על הקרבה הרבה ביותר - שמשמעותה "בהחלט מוכן". להלן הממצאים:

לוח 10-14: מדדי קרבה חברתית של עולי בריה"מ (לשעבר) - ליהודים חילוניים, ליהודים דתיים, לאשכנזים, ספרדים-בני עדות המזרח, לעולי אתיופיה ולערבים - לפי גיל (ממוצעים)

גיל					סך הכול	קרבה חברתית לקבוצה חברתית
60+	59-45	44-30	29-25	24-18		
3.5	3.5	3.5	3.4	3.3	3.4	ליהודים חילוניים
3.2	3.3	3.3	3.2	3.2	3.2	לאשכנזים
2.3	2.5	2.5	2.7	2.8	2.5	לספרדים-בני עדות המזרח
2.3	2.4	2.3	2.5	2.5	2.4	ליהודים דתיים
1.6	1.7	1.7	1.9	2.0	1.7	לעולים מאתיופיה
1.3	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	לערבים

על פי הממצאים בלוח 10-14, מסתבר כי הקבוצה הקרובה ביותר לעולים, על פי תפיסתם, הינה זו של היהודים החילוניים. בסמוך להם דורגו האשכנזים, בריחוק מסוים מהם דורגו הספרדים-בני עדות המזרח, מרוחקים מעט מהם דורגו היהודים הדתיים, מרוחקים מהם דורגו העולים מאתיופיה, והמרוחקים ביותר, על פי דירוג העולים, הינם הערבים.

לא נמצא הבדל משמעותי בין קבוצות הגיל השונות, ביחס ליהודים החילוניים ולאשכנזים. ביחס לספרדים-בני עדות המזרח, מסתבר כי ככל שגיל העולה הינו צעיר יותר, כך נתפסת הקבוצה כקרובה יותר, גם אם לא קרובה יותר מהיהודים החילוניים והאשכנזים. קשר זה, בין גיל העולה למידת הקרבה החברתית, בו העולים הצעירים יותר הם גם אלה החשים קרובים יותר, מתגלה גם לגבי היהודים הדתיים ולגבי עולי אתיופיה, אך לא לגבי הקרבה/ריחוק מהקבוצה הערבית.

עוד מסתבר, כי בהתייחס לספרדים-בני עדות המזרח ולעולים מאתיופיה, מתגלה ריחוק משמעותי בקרב הנשים מקבוצת גילאי 24-18, בהשוואה לגברים. בקבוצת גילאי 29-25, מתגלה קרבה משמעותית בקרב הנשים, בהשוואה לגברים, ליהודים הדתיים ולספרדים-בני עדות המזרח.

בחינת הקשרים הסטטיסטיים, בין מדדי הקרבה לקבוצות השונות בחברה הישראלית לבין יתר המשתנים מגלה:

1. קיומו של קשר מובהק ($p < 0.01$) וחזק ($r = 0.52$) בין מידת הקרבה/הריחוק ליהדות החילונית וליהדות האשכנזית. כלומר, למעשה אנו עוסקים, על פי תפיסת העולים, בקרבה/ריחוק מהאוכלוסייה החילונית-אשכנזית במדינת ישראל.
2. קיומו של קשר מובהק ($p < 0.01$) וחזק ($r = 0.62$) בין מידת הקרבה/הריחוק מאוכלוסיית עולי אתיופיה למידת הקרבה/ריחוק מהאוכלוסייה הערבית במדינת ישראל. תפיסת קרבה לקבוצת אוכלוסייה אחת, משמעותה קרבה לאוכלוסייה השנייה. הוא הדין, לגבי תפיסת ריחוק.
3. מידת הקרבה/הריחוק של העולים מהאוכלוסייה היהודית-אשכנזית, ספרדית-מזרחית והדתית, קשורה קשר מובהק ($p < 0.01$) לתדירות המפגשים, בשנה שקדמה לריאיון, עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר): במסגרת לימודים, במפגשים משפחתיים, במפגש עם חברים, בשכונת המגורים ובמקום העבודה. כלומר, ככל שהעולה נפגש בתדירות רבה יותר, בסביבות שצוינו, עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר), כך גוברת תפיסת הקרבה שלו לאשכנזים ($r = 0.22$), לדתיים ($r = 0.23$) ולספרדים-מזרחיים ($r = 0.23$). כמו כן, קשורה תחושת הקרבה לקבוצות שצוינו בעצמת תחושת הזהות הישראלית ובאוריינטציה הרב-תרבותית של העולה. כלומר, ככל שהעולה חש שעם עליית הוותק שלו בארץ

הוא נעשה יותר ישראלי, כך הוא חש גם קרבה רבה יותר לאשכנזים ($r=.20$), לדתיים ($r=.29$) ולספרדים-מזרחיים ($r=.26$). בנוסף, ככל שהעולה חש שקיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית, כך חזקה יותר תפיסת הקרבה שלו לאשכנזים ($r=.32$), לדתיים ($r=.20$) ולספרדים-מזרחיים ($r=.26$).

4. תפיסת הקרבה/הריחוק של העולה מהיהודים הדתיים קשורה קשר מובהק ($p<0.01$) וחזק ($r=.60$) לתפיסת הקרבה/הריחוק מהספרדים-מזרחיים. ככל שהוא קרוב לאחת מקבוצות אלה, כך הוא קרוב לרעותה. כמו כן, הקרבה ליהדות הדתית וליהדות הספרדית-מזרחית קשורה באופן מובהק ($p<0.01$) לרכישת שליטה בשפה העברית, להעמקת הקשר לזהות הישראלית ולזהות היהודית, וכן לתפיסת יחס החברה הישראלית כלפי העולים. התחזקות תפיסת הקרבה ליהדות הדתית קשורה באופן מובהק בהתגברות שליטתם של העולים בשפה העברית ($r=.21$), בעליית שביעות הרצון מהקשרים עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=.26$), בתפיסת יחסם של הוותיקים כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר) כחיובי יותר ($r=-.23$), בתפיסת העולים את עצמם פחות כ"רוסים" ($r=-.20$) ויותר כ"יהודים" ($r=.23$), יותר כ"ישראלים" ($r=.25$) ויותר כ"ציוניים" ($r=.20$), כולל בהשוואה לתקופה הראשונה לאחר העלייה. כמו כן, הם חשים יותר כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית ($r=.21$) וכל השמצה של מדינת ישראל פוגעת בהם יותר באופן אישי ($r=.25$); חשוב להם יותר להכיר את התרבות הישראלית ($r=.22$) ואת התרבות היהודית ($r=.30$), מתגברת תדירות השמירה על לוח השנה היהודי ($r=.25$) ועולה חשיבות קיום הטקסים במעגל החיים היהודי ($r=.27$).

5. התחזקות תפיסת הקרבה של העולים ליהדות הספרדית-מזרחית, קשורה אף היא בעליית שליטתם בשפה העברית ($r=.22$), בעליית שביעות הרצון שלהם מקשריהם עם ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=.39$), יחסם של הוותיקים כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר) נתפס כחיובי יותר ($r=-.26$), העולים חשים פחות "רוסים" ($r=-.20$), יותר "יהודים" ($r=.19$), יותר "ישראלים" ($r=.28$), יותר "ציוניים" ($r=.24$), כולל בהשוואה לתקופה הראשונה לאחר העלייה. כמו כן, הם חשים יותר כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית ($r=.20$) וכל השמצה של מדינת ישראל פוגעת בהם יותר באופן אישי ($r=.19$), חשוב להם יותר להכיר את התרבות הישראלית ($r=.25$) ואת התרבות היהודית ($r=.24$), גוברת תדירות השמירה על לוח השנה היהודי ($r=.25$) וחשיבות קיום הטקסים במעגל החיים היהודי ($r=.20$).

6. יש אף לציין, כי התחזקות תפיסת הקרבה של העולים אל היהודים הדתיים ואל הספרדים-בני עדות המזרח, קשורה במובהק עם הפחתת התחושה האתנוצנטרית הקבוצתית. כלומר, העולים המגלים יותר קרבה לשתי הקבוצות סבורים כי יש פחות צורך לדאוג ולהעדיף את קבוצת העולים מבריה"מ (לשעבר), אליה הם משתייכים, ורק אחר כך לדאוג לישראלים אחרים ($r=-.22$) בהקשר לקרבה ליהודים הדתיים; $r=-.36$ בהקשר לקרבה לספרדים-בני עדות המזרח).

7. תפיסת מידת הקרבה החברתית לעולי אתיופיה, שהיא מצומצמת למדי, מתחזקת עם העלייה בשביעות הרצון של העולים מיחסם של ישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) ($r=.20$), כאשר יחסם של הוותיקים כלפי העולים נתפס כחיובי יותר ($r=-.23$) והמפגש עמם תדיר יותר ($r=.29$), כולל מספר גבוה יותר של ישראלים בין חמשת החברים הטובים ביותר ($r=.19$). נמצא גם, שעם התחזקות הקרבה לעולי אתיופיה, שעות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית נמוכות יותר ($r=-.23$), תדירות הצפייה בטלוויזיה בשפה הרוסית נמוכה יותר ($r=-.27$) והעמדות כלפי שימוש בסמים הן מתירניות יותר ($r=-.20$).

8. תפיסת מידת הקרבה החברתית לערבים, שהינה מצומצמת ביותר, חזקה יותר בקרב עולים שלדעתם היחסים בין ערבים ליהודים במדינת ישראל טובים ($r=.21$). עמדותיהם של עולים המגלים קרבה רבה יותר לערבים, מתגלות אף כחיוביות יותר כלפי שימוש באלמות כנגד בנות זוג ($r=.20$), ושימוש בסמים ($r=-.26$).

7. תפיסת מרחק תרבותי(ש' 125)

תפיסת מרחק זו נבדקה לגבי שני ממדים בתרבות הישראלית - האוריינטציה המזרחית/מערבית שלה והאוריינטציה הדתית/חילונית שלה. בהתאם, נשאלו העולים עד כמה האמירות הבאות משקפות את תחושותיהם:

- התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מזרחית מאשר היא כיום
- התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מערבית מאשר היא כיום
- התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר דתית מאשר היא כיום
- התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה פחות דתית מאשר היא כיום

לוח 10-15: תפיסת המזרחיות/מערביות והדתיות/חילונית בתרבות הישראלית בקרב העולים (באחוזים)

סך הכול	באיזו מידה משקפות האמירות הבאות את תחושותיך				התרבות הישראלית צריכה להיות:
	"בהחלט לא משקפות"	"לא כל כך משקפות"	"משקפות למדי"	"בהחלט משקפות"	
100.0	16.7	24.9	39.8	18.6	הרבה יותר מערבית
100.0	17.1	26.7	35.6	20.6	הרבה פחות דתית
100.0	62.6	33.6	2.8	1.0	הרבה יותר מזרחית
100.0	64.2	31.8	2.4	1.6	הרבה יותר דתית

מהממצאים מסתבר, כי לדעת 58% מקרב העולים - התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מערבית, ולדעת 56% מקרבם - התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה פחות דתית. מיעוט זעיר, שאינו עולה על 4%, סובר כי על התרבות הישראלית להיות הרבה יותר מזרחית ו/או דתית. ככל שהעולה סובר כי התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מערבית, כך הוא נוטה לציין כי לדעתו על התרבות הישראלית להיות הרבה פחות דתית ($t=-.58$).

מניתוח הממצאים, מסתבר כי לגיל, לגיל בעלייה, לוותק, להשכלה ולשליטה בשפה העברית אין קשר מובהק לעמדות שננקטו בנידון. כלומר, עמדות אלה רווחות בקרב כל קבוצות הגיל, הגיל בעלייה, הוותק בארץ וההשכלה. עם זאת, מסתבר כי כלל הגברים העולים תומכים, באופן משמעותי יותר מהנשים, בכך שהתרבות הישראלית תהיה הרבה פחות דתית ממה שהיא כיום. כך, במיוחד בקרב קבוצות גילאי 18-24 ו-30-44. במקביל, יותר גברים מנשים מקרב קבוצות הגיל שצוינו, סוברים כי על התרבות הישראלית להיות הרבה יותר מערבית מאשר היא כיום. יש לציין, כי ככל שהעולה חש עצמו דתי יותר, כך הוא סובר שעל התרבות הישראלית להיות הרבה יותר דתית ($t=-.27$). אולם, אין קשר מובהק בין העמדה כלפי מידת דתיות לעמדה כלפי מידת מערביות התרבות הישראלית. כלומר, בקרב עולים, דתיים כלא דתיים, מועדפת יותר נטייתה של התרבות הישראלית כמערבית.

בחינת כיוון הפעילות הנדרשת מהעולים ומהחברה המקבלת, לנוכח השוני התרבותי, בוצעה באמצעות בחינת מידת ההסכמה לשלוש אמירות:

1. כל עולה לארץ צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית
2. הייתי רוצה שהישראלים יהיו דומים לי בתרבותם והתנהגותם
3. קיומן של תרבויות שונות ונבדלות מעשיר את התרבות הישראלית

לוח 10-16: תפיסת כיוון השינוי התרבותי הנדרש והפלורליזם התרבותי - בקרב העולים (באחוזים)

סך הכול	באיזו מידה משקפות האמירות הבאות את תחושותיך				העמדה
	"בהחלט לא משקפות"	"לא כל כך משקפות"	"משקפות למדי"	"בהחלט משקפות"	
100.0	26.0	47.1	22.3	4.6	כל עולה לארץ צריך להתאים עצמו לתרבות הישראלית
100.0	11.9	23.9	44.8	19.4	הייתי רוצה שהישראלים יהיו יותר דומים לי בתרבותם ובהתנהגותם
100.0	5.7	12.4	55.4	26.5	קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית

הממצאים המוצגים בלוח 10-16, מצביעים על כך שרוב העולים (כ-64%) רוצים כי הישראלים בחברה הקולטת אותם

יתאימו את עצמם, בתרבותם ובהתנהגותם, לערכים ולכללי התנהגות של קבוצת העולים מבריה"מ (לשעבר). מיעוט בלבד מקרב העולים (כ-27%) סוברים, בהתאמה למדיניות "כור ההיתוך", כי כל עולה לישראל צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית.

לדעת מרבית העולים (כ-82%) התרבות הרצויה לחברה הישראלית הינה במתכונת "רב-תרבותית", תוך קיומן המשותף של תרבויות שונות ונבדלות בישראל [ביניהן תרבות עולי בריה"מ (לשעבר)], אשר תרומתן תעשיר את התרבות הישראלית. מהניתוח הסטטיסטי, מסתבר שעולים התומכים יותר בעמדה האומרת כי כל עולה צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית, הם אף אלה התומכים יותר בעמדה האומרת כי התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מזרחית ($r=.25$) והרבה יותר דתית ($r=.23$) מאשר היא כיום.

מאידך, עולים התומכים יותר בעמדה התובעת מהישראלים להיות דומים יותר בתרבותם ובהתנהגותם לעולים מבריה"מ (לשעבר), נוטים אף לציין כי התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מערבית מאשר היא כיום ($r=.26$).

לא נמצא קשר בין אף אחד מהעמדות שהוצגו בשאלה לבין גיל העולה, הגיל בעת העלייה, הוותק בארץ, ידיעת השפה העברית ורמת השכלה. כלומר, עמדות אלה אינן ממוקדות בתת-קבוצה מסוימת של עולי בריה"מ (לשעבר), אלא מאפיינות את הקבוצה בכללותה. עם זאת, 42% מקרב הגברים בקבוצת גילאי 18-24 סוברים כי כל עולה לארץ צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית, בהשוואה לכ-30% בלבד מקרב הנשים בקבוצת גיל זו הסוברים כך. מאידך, העמדה הטוענת כי קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית, זוכה להסכמה רבה יותר בקרב הנשים מקבוצת גילאי 25-29 (כ-90%), בהשוואה לגברים (כ-80%).

נציין, שאין לפרש הסכמה רבה יותר עם העמדה הטוענת כי קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית, כהתנכרות לתרבות היהודית או הישראלית. מסתבר כי דווקא בקרב עולים המציינים שחשוב להם להכיר את התרבות היהודית ואת התרבות הישראלית, גוברת גם התמיכה בקיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל ($r=.23$ - $r=.20$, בהתאמה).

מסקנה זהה למדי עולה מתוך הקשר הסטטיסטי המובהק ($p<0.01$) והחזק בין ההיגד "ככל שאני ותיק יותר בארץ, אני מרגיש שנעשיתי יותר ישראלי", לבין ההיגד "קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית" ($r=.36$). כלומר, עולים החשים שזהותם הישראלית מתחזקת עם עליית הוותק שלהם בארץ, לא רואים סתירה בין התחזקות זהותם הישראלית לבין תפיסתם הרב-תרבותית והפלורליסטית את התרבות הישראלית.

8. תפיסת הקהילה ופעילות בה

תחושת השונות התרבותית של עולי בריה"מ (לשעבר), כפי שצוינה לעיל, מצטרפת למתאר הגיאוגרפי-אקולוגי של הקהילה, אשר צוין בפרק הדיור לעיל, ואשר הצביע על כך שרובם המכריע של העולים, גם לאחר עשר שנים במוצאם בישראל, ממשיכים להתגורר בשכונות בהן יותר ממחצית מתושביהן הם עולים מבריה"מ (לשעבר). למאפיינים אלה יש להוסיף את מאפייני הרשתות החברתיות של העולים, עליהן עמדנו בפרק זה, המאפיינים, במישור הבלתי פורמלי, בדומיננטיות של מפגשים תוך קבוצתיים עם בני קבוצת המוצא, כולל בקרב קבוצות הגיל הצעירות.

הנתונים להלן יצביעו על הפוטנציאל הקיים להתגבשות הקהילה במישור החברה האזרחית, ואולי אף מעבר לו. על פוטנציאל זה עמדנו באמצעות בירור עמדות העולים בתגובה לשתי שאלות:

- האם לדעתך כל אדם צריך לדאוג קודם כל לקבוצה שהוא שייך אליה, ורק אחר כך לישראלים אחרים? (ש' 107)
- האם לדעתך יש חשיבות להתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) במדינת ישראל - בעמותה/תנועה חברתית/ מפלגה - לצורך הגנה על האינטרסים הקבוצתיים שלהם? (ש' 108)

בתשובות לשתי שאלות אלה מתקיים מתאם מובהק ($p < 0.01$) ומשמעותי ($r = 0.22$) המצביע על כך שככל שהעולים תומכים יותר בעמדה האומרת כי אדם צריך לדאוג קודם כל לקבוצה שהוא שייך אליה, כך הם תומכים יותר גם בעמדה הגורסת כי יש מקום להתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) במדינת ישראל.

לוח 10-17: התמיכה ("כן" ו"בהחלט כן") בקרב עולים בהעדפת קבוצת ההשתייכות ובצורך בהתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) בישראל, לצורך הגנה על האינטרסים הקבוצתיים - לפי גיל (באחוזים)

"כן" ו"בהחלט כן"		גיל
תמיכה בהעדפת קבוצת ההשתייכות	תמיכה בהתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר)	
41.0	76.1	סך הכול
35.8	69.3	24-18
36.6	70.8	29-25
38.0	76.3	44-30
44.0	75.3	59-45
45.5	82.3	60+

כפי שמצביעים הנתונים בלוח 10-17, חלק משמעותי (כ-41%) מקרב עולי בריה"מ (לשעבר), אם גם לא רוב, סבור כי הדאגה לאינטרסים הקבוצתיים עדיפה על האינטרסים הקולקטיביים. רובם המכריע של העולים (כ-76%) סבורים כי על עולי בריה"מ (לשעבר) להתארגן בנפרד כעמותה, כתנועה חברתית, או כמפלגה - על מנת להגן על האינטרסים הקבוצתיים שלהם.

הצורך בדאגת יתר לקבוצת ההשתייכות, מתגלה כקשור באופן מובהק ($p < 0.01$) לרמת שביעות הרצון מהקליטה האישית בישראל ($r = 0.20$), ולתפיסת היחסים בין העולים החדשים לוותיקים במדינת ישראל ($r = -0.21$). ככל ששביעות הרצון נמוכה יותר וככל שהיחסים נתפסים כגרועים יותר, כך נתפס כמחולט יותר הצורך בהעדפת הדאגה לקבוצת ההשתייכות.

קשרים מקבילים למדדים השונים של יחס האוכלוסייה הוותיקה כלפי העולים, כפי שיחס זה נתפס על ידי העולים, מעלים אף מתאמים גבוהים יותר ($r = -0.25$; $r = 0.26$). אולם, מסתבר שלא רק תפיסת יחס האוכלוסייה הוותיקה כלפי העולים מבריה"מ (לשעבר) כשלילי, או רמת שביעות הרצון הנמוכה מיחס זה, קשורים באופן מובהק להעדפה הניתנת לצורכי קבוצת ההשתייכות על פני האינטרס הכללי, אלא אף עצמת התחושה כי הממסד הישראלי מפגין דעות קדומות ויחס מפלה כלפי העולים ($r = 0.22$) - קשורה באופן מובהק להעדפה זו. ככל שתחושה זו חזקה יותר, כך גבוהה יותר גם העדפת האינטרס הפרטיקולרי של קבוצת ההשתייכות.

כפי שצוין לעיל, ככל שהדאגה לקבוצת ההשתייכות גבוהה יותר, כך גם גבוהה יותר החשיבות הניתנת להתארגנות נפרדת של עולי בריה"מ (לשעבר) - בעמותה, תנועה, או מפלגה אתנית. עם זאת, חשיבות זאת יורדת בעצמתה עם עליית השליטה בשפה העברית ($r = -0.19$) והוותק בארץ ($r = -0.18$), ועולה עם עליית הגיל בעת העלייה ($r = 0.18$). כלומר, ככל שהעולה הגיע ארצה בגיל צעיר יותר, ככל שהוא שולט יותר בשפה העברית וככל שהוא ותיק יותר בארץ, כך הוא ייטה להעניק חשיבות נמוכה יותר להתארגנות על בסיס מוצא - לצורך הגנה על האינטרסים הקבוצתיים. מאידך, תמיכה רבה יותר בצורך להתארגנות בעמותת עולים, בתנועה חברתית, או במפלגת עולים מבריה"מ (לשעבר), תופגן בקרב בעלי השליטה הנמוכה יותר בשפה העברית, בעלי הוותק הנמוך יותר, ובקרב אלה שהגיעו ארצה בגיל מבוגר יותר. עם זאת, תמיכה בהתארגנות קבוצתית אינטרסנטית, על בסיס מוצא, איננה משקפת מניעת תמיכה בשיתוף פעולה, ברמת הישוב, בין עולים לבין ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר). אדרבא, ככל שגוברת התמיכה בהתארגנות נפרדת של קבוצת העולים, כך גוברת גם התמיכה בבניית מסגרות לשיתוף פעולה, ברמת הישוב, בין עולים לוותיקים ($r = 0.29$).

לוח 10-18: חשיבות בניית מסגרות לשיתוף פעולה בין עולים לישראלים שאינם מבריה"מ (לשעבר) בישוב המגורים, (ש' 113) - לפי גיל ומין (באחוזים)

סך הכול	"חשוב מאוד"	"חשוב למדי"	"לא כל כך חשוב"	"כלל לא חשוב"	גיל/מין
100.0	14.3	46.9	27.8	11.0	סך הכול
100.0	12.8	44.0	32.2	11.0	גברים
100.0	15.4	49.3	24.3	11.0	נשים
100.0	6.6	48.9	28.9	15.6	24-18
100.0	(5.5)	52.6	25.5	16.4	גברים
100.0	7.8	45.1	32.3	14.8	נשים
100.0	8.5	46.1	33.5	11.9	29-25
100.0	(4.7)	42.0	44.7	(8.6)	גברים
100.0	12.1	50.1	22.9	14.9	נשים
100.0	12.6	45.3	34.3	7.8	44-30
100.0	11.3	42.8	39.4	(6.5)	גברים
100.0	13.6	47.7	29.7	9.0	נשים
100.0	16.7	41.0	29.8	12.5	59-45
100.0	15.8	37.3	35.0	(11.9)	גברים
100.0	17.3	44.2	25.6	12.9	נשים
100.0	20.2	53.6	16.2	10.0	60+
100.0	20.8	48.1	18.2	(12.9)	גברים
100.0	19.7	57.3	14.9	(8.1)	נשים

() מהימנות נמוכה. פחות מ-10 מקרים בתא.

נכונות זו לשיתוף פעולה מצוייה בקרב כלל אוכלוסיית העולים. כ-61% מקרב העולים אף מציינים כי "חשוב מאוד" או "חשוב למדי", לדעתם, לבנות מסגרות לשיתוף פעולה בין עולי בריה"מ (לשעבר) לבין האוכלוסייה הוותיקה בישוב מגוריהם.

לא ניתן לאתר קשרים מובהקים בין רמת נכונות זו לבין גילו של העולה, השכלתו, וותקו בארץ, הכנסתו, או מינו. עם זאת, אנו מוצאים בקרב נשים בגילאי 25-29, רמת נכונות לשיתוף פעולה עם האוכלוסייה הוותיקה בישוב - הגבוהה באופן מובהק מזו של הגברים מאותה קבוצת גיל. כמו כן, מסתבר שבעוד שרמת הנכונות הנמוכה ביותר לשיתוף פעולה עם הוותיקים ביישוב - נמצאה בקרב גברים עולים בגילאי 25-29, הרי שרמת הנכונות הגבוהה ביותר לשיתוף פעולה ולבניית מסגרות משותפות - נמצאה בקרב קבוצת גילאי 60 ומעלה, במיוחד בקרב הנשים.

הנכונות לשיתוף פעולה בין העולים מבריה"מ (לשעבר) לבין הוותיקים, עשויה היתה למצוא את ביטויה בתחום ההתנדבות. אולם, מסתבר שלהצהרות בדבר נכונות לשיתוף פעולה, אין כמעט כיסוי בתחום ההתנדבות (ש' 114). 6.3% בלבד מקרב כלל העולים עוסקים בפעילות התנדבותית על בסיס קבוע.

60.2% מקרבם מקדישים לפעילות זו לא יותר מחמש שעות בשבוע, ולא יותר מכ-40% מקרב המתנדבים, המהווים כ-2.5% מכלל העולים, משקיעים שש שעות ומעלה בשבוע בפעילות התנדבותית על בסיס קבוע. (ש' 115)

יש לציין, כי ככל שהעולה שבע רצון יותר מקליטתו בארץ, כך הוא משקיע שעות רבות יותר בשבוע בפעילות התנדבותית (r=.33). כמו כן, מסתבר כי דווקא ככל שהעולה סבור שהוא אינו צריך לדאוג לקבוצתו על חשבונם של ישראלים אחרים, כך הוא משקיע יותר שעות בשבוע בפעילות התנדבותית (r=.25).

יש גם לציין, כי השיעור הגבוה ביותר של מתנדבים מבין העולים נמצא באזור חיפה (11.8%) ובעיר חיפה (10.3%), ואילו באזור הדרום ובאשדוד שיעור המתנדבים אינו עולה על 1.8%.

נציין כי אף את הרצון להתארגנות על בסיס המוצא, לצורך מאבק על האינטרסים הקבוצתיים - כפי שצוין לעיל - אין העולים מתרגמים למעשה. לא יותר מ-29% מקרב ציבור המתנדבים המצומצם של עולי בריה"מ (לשעבר), המהווים לא יותר מ-1.8% מקרב כלל העולים, מתנדבים על בסיס קבוע במסגרת התארגנות נפרדת של עולים מבריה"מ (ש' 116). כמו כן, 7.1% מקרב כלל העולים מציינים כי הם חברים או פעילים בארגון שהוקם על ידי עולים מבריה"מ (לשעבר). חברות ופעילות זו הינה שולית בקרב גילאי 18-44. 9.1% מקרב העולים (בעיקר נשים) בגילאי 45-59, מציינים את חברותם ופעילותם בארגונים קהילתיים, ובגילאי 60 ומעלה, מציינים זאת 14.4% מקרב העולים.

ממצאים עיקריים

- לעולים יש קשרים חברתיים אינטנסיביים ורמה גבוהה של שביעות רצון מקשרים אלה. עם זאת, בקרב עולים מגיל 45 ומעלה, רמת שביעות הרצון יורדת, תחושת הבדידות עולה ותחושת הקיפוח והאפליה גוברת. תחושה זו מאפיינת יותר אוכלוסיית נשים, קבוצות בעלות הכנסה נמוכה ובעלות שליטה נמוכה בשפה העברית.
- דפוסי בילוי הפנאי השכיחים ביותר בסופי השבוע הינם שהייה בבית, ביקור קרובים וידידים בבתיהם והסתובבות חסרת מטרה בשכונה או בעיר. לאחריהם, מופיע הבילוי בקניונים ובפיקניקים בחיק הטבע. בקרב קבוצת גילאי 24-18, שכיח יחסית הבילוי בפאבים ובמועדונים.
- הקשרים החברתיים הבלתי פורמליים הינם בעיקרם תוך-קבוצתיים, בקרב כל קבוצות הגיל, הוותק, ההכנסה והשליטה בעברית, כולל במעגל החברתי הקרוב ביותר (ארבעה מתוך חמישה חברים טובים ביותר) ובמישור הרומנטי.
- מרבית העולים שומרים, במידה רבה, על קשרים חברתיים עם חברים וקרובים במדינת המוצא ובתפוצות דוברות הרוסית.
- תדירות המפגשים שמחוץ לקבוצת המוצא פחותה משמעותית מהמפגשים הפנים קבוצתיים, ופער זה עולה עם הגיל. זירת המפגש העיקרית הינה מקום העבודה, ולאחריו שכונת המגורים.
- תדירות המפגשים של העולים עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ (לשעבר) גוברת בעיקר עם העלייה ברמת השליטה בשפה העברית ובשימוש בה (עיתונות, כתבי עת, אינטרנט). יש לציין, כי התגברות תדירות המפגשים עם הישראלים הוותיקים איננה מחליפה את תדירות המפגש התוך קבוצתי עם עולי בריה"מ (לשעבר), אלא מתנהלת במקביל לה.
- מעל למחצית מהעולים מאפיינים את יחס הוותיקים אליהם כשילוב של ניצול ואדישות.
- לדעת 58% מקרב העולים, הציבור הישראלי הוותיק תופס אותם כ"רוסים", בעוד ש-15% בלבד מקרב העולים מעוניינים בזיהוי זה.

- 54% מקרב העולים מעוניינים כי הציבור הוותיק יתפוס אותם כ"ישראלים". אולם, רק 18% מקרב העולים מציינים כי לדעתם נתפסו כך על ידי הוותיקים.
 - 33% מקרב העולים מציינים כי לא נתקלו אישית בקיפוח על רקע היותם עולים מבריה"מ (לשעבר), אך 25% (רבע) מהם מציינים היתקלות בחוויה כזו "לעתים קרובות" עד "קרובות מאוד", בעיקר בקרב קבוצת גילאי 30-59.
 - מידת האפליה והדעות הקדומות כלפי עולי בריה"מ (לשעבר) נתפסת כרבה במיוחד במשטרת ישראל, במערכת בתי המשפט, בשירות התעסוקה ובתקשורת הישראלית בשפה העברית.
 - בתהליך השילוב בחברה הישראלית תופסים עצמם העולים מבריה"מ (לשעבר) כקרובים במיוחד אל האשכנזים-החילוניים ורחוקים במיוחד מעולי אתיופיה ומהאוכלוסייה הערבית. בתוכם, מצוייה היהדות הדתית והספרדים-בני עדות המזרח.
 - רוב העולים מבריה"מ (לשעבר) מעוניינים בתרבות ישראלית שהינה הרבה יותר מערבית והרבה פחות דתית. זאת, בלי קשר לגיל העולה, להשכלתו, לוותק בארץ או לשליטה בשפה העברית.
 - מרבית העולים היו רוצים שהישראלים יידמו להם בתרבותם ובהתנהגותם. מיעוט מהם סבור כי כל עולה צריך להתאים עצמו לתרבות הישראלית, ולדעת רובם המכריע - קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשיר את התרבות הישראלית.
 - כ-40% מקרב עולי בריה"מ (לשעבר) סוברים כי יש להעדיף את האינטרסים הקבוצתיים שלהם על פני האינטרסים הקולקטיביים.
 - כ-76% מקרב העולים תומכים בהתארגנות קבוצתית פורמלית - בתנועה חברתית, עמותה או מפלגה - על מנת להגן על האינטרסים הקבוצתיים שלהם. התביעה להתארגנות כזו גוברת עם תחושת הקיפוח והאפליה ויורדת עם השליטה בעברית והוותק בארץ.
- נכונותם של העולים לקחת חלק בפעילות אזרחית, הלכה למעשה, הינה נמוכה. 7% מקרב העולים מציינים כי הינם חברים או פעילים בארגון שהוקם על ידי עולים מבריה"מ (לשעבר). 6% מקרבם עוסקים באופן קבוע בפעילות התנדבותית כלשהי, וכ-60% מקרב העוסקים בכך מקדישים לזאת עד חמש שעות בשבוע. 29% בלבד מקרב העולים המתנדבים (כ-2% מקרב כלל העולים) מתנדבים בארגונים ובעמותות עולים.

נספח 1

שאלון

PORI Public Opinion ת marketing Research of Israel

מס' שאלון: _____|_____|_____|_____

מחקר עולי בריה"מ לשעבר 1990-2005

שלום, שמי _____ ואני ממכון המחקר PORI. אנו עורכים מחקר עבור ג'וינט-ישראל ומשרדי הממשלה הנותנים שירותים לעולים מבריה"מ לשעבר. שמך נבחר באופן מקרי מתוך רשימות העולים שהגיעו לארץ ב-15 השנה האחרונות.

בשאלון זה נבקש ללמוד על חייך בישראל וכן על דעותיך ונסיוןך בתחומי חיים שונים. אנו מאוד מעוניינים לקבל את תשובותיך הכנות על השאלות המופיעות בשאלון, על מנת שתוצאות המחקר יוכלו לסייע בשיפור תהליכי הקליטה והשתלבות העולים בישראל. עם זאת, השתתפותך במחקר הינה וולונטרית לחלוטין. לנוחיותך, שאלון המחקר מצוי בעברית וברוסית והמראיין ישמח לראיין אותך בשפה הנחה לך.

השאלון אינו נושא את שמך, אלא מספר קוד, אשר אינו מאפשר לגורמים כלשהם מחוץ למכון המחקר לשייכו אליך. נתוניך האישיים נשמרים על פי דרישות החוק בסודיות מוחלטת. כל תלונה ניתן להפנות ישירות אלי, איציק רוזנבלום מנכ"ל מכון PORI, טל' 050-7224501. אנו מודים לך על שיתוף הפעולה.

איציק רוזנבלום
מכון PORI

שאלון

למראיין: הקרא למראיין את כל השאלות וגם את כל התשובות לכל שאלה, אלא אם נכתב אחרת.

בשאלה סגורה הקף בעגול את התשובה המתאימה. תשובה אחת בלבד לכל שאלה, אלא אם נכתב אחרת.

בשאלה פתוחה רשום במדויק את דברי המראיין בגוף השאלון במקום המתאים.

A_{10} *kae ak ney au atzork et knot*
 זל (תשובה 2 *kaef A7* או תשובה
 1 *kaef A8*):
 מאיזו מדינה בן/בת זוגך? (תשובה אחת)
 1. יליד בריה"מ לשעבר
 2. יליד ישראל
 3. יליד מדינה אחרת

A_{11} *kae ak k ney (תשובות 1,3,4,5)*
kaef A7:
 האם היה או יש לך קשר רומנטי עם בן/בת
 זוג דובר/ת עברית שאינו עולה מבריה"מ
 לשעבר, ואם כן האם היה זה קשר קצר
 מאוד בלבד, קשר קצר או קשר ארוך?
 (תשובה *ak*)
 1. קשר קצר מאוד בלבד
 2. קשר קצר
 3. קשר ארוך
 4. לא היה קשר

A_{12} כמה ילדים עד גיל 18 חיים אתכם
 בבית, כולל ילדים שמתחנכים במוסדות
 חינוך כמו פנימייה, לפי קבוצות הגיל
 הבאות? (יש *kaef* לקבוצות *ak* מספר
 חילופים פחת *kaef* לקבוצות *kaef*)

1. אין כלל ילדים עד גיל 18
2. עד גיל שנתיים: _____
3. בגיל 3-5: _____
4. בגיל 6-12: _____
5. בגיל 13-18: _____

A_{13} באיזו שנה עלית לארץ?
 1. 1990 9.
 2. 1991 10.
 3. 1992 11.
 4. 1993 12.
 5. 1994 13.
 6. 1995 14.
 7. 1996 15.
 8. 1997 16.
 17. לפני 1990 (סיים את הראיון והודה)

A_1 תאריך ראיון
 _____ / _____ / _____
 שנה / חודש / יום

A_2 קוד משיב _____

A_3 סמל ישוב _____

A_4 שפת ראיון 1. עברית
 2. רוסית

A_5 שנת לידה _____

A_6 מין 1. זכר
 2. נקבה

A_7 מה מצבך המשפחתי? (תשובה *ak*)
 1. רווק
 2. נשוי ← עבור לשאלה A_9
 3. גרוש
 4. פרוד
 5. אלמן

A_8 *kae ak k ney (תשובות 1,3,4,5)*
kaef A7:
 האם כיום אתה מתגורר עם בן/בת זוג?

1. כן
2. לא ← עבור לשאלה A_{11}

A_9 *kae ak ney au atzork et*
 קבוצת זל (תשובה 2 *kaef A7*
 או תשובה 1 *kaef A8*):
 מהו מספר שנות הנישואים, או החיים

במשותף עם בן הזוג הנוכחי?

שנים _____
 (רשום פניע *kaef*, *ak* פחות
 משנה, רשום 01)

A₁₄ מאיזה מדינה בבריה"מ לשעבר עלית לארץ? (תשובה אחת בלבד)

1. רוסיה
2. אוקראינה
3. ביילורוס
4. מולדובה
5. ליטא
6. לטביה
7. אסטוניה
8. ארמניה
9. גרוזיה
10. אזרביג'ן
11. אוזבקיסטן
12. קזחסטן
13. טורקמניסטן
14. טג'יקיסטן
15. קירקזיסטן
16. אחר, פרט:

A₁₅ האם העיר בה התגוררת לפני עלייתך היתה: (תשובה אחת בלבד)

1. מוסקבה או סנט-פטרבורג
2. עיר בירה אחרת של מדינה בבריה"מ לשעבר
3. עיר בירה של רפובליקה אוטונומית, או אובלסטנו, או קראיביצנטר
4. עיר גדולה אחרת שבה מעל מיליון תושבים
5. יישוב שבו 500,000-1,000,000 תושבים
6. יישוב שבו פחות מחצי מיליון תושבים

A₁₆ האם בהיותך בישראל, בשנת 2003, השתתפת בבחירות לכנסת? (הצביע/ת)

1. לא הייתה לי זכות הצבעה
2. לא הייתה לי זכות הצבעה והשתתפתי בבחירות
3. הייתה לי זכות הצבעה ולא השתתפתי בבחירות
4. לא עליתי עדיין לישראל

A₁₇ האם בהיותך בישראל, בשנת 2003, השתתפת בבחירות להנהלת הרשות המקומית בה אתה מתגורר? (הצביע/ת כראשית, תשובה אחת בלבד)

1. לא הייתה לי זכות הצבעה לרשות המקומית
2. הייתה לי זכות הצבעה והשתתפתי בבחירות
3. הייתה לי זכות הצבעה ולא השתתפתי בבחירות
4. לא עליתי עדיין לישראל

A₁₈ באיזו מידה אתה שומר או לא שומר על קשרים עם קרובי משפחה או ידידים שנשארו בבריה"מ לשעבר? (תשובה אחת בלבד)

1. שומר במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. כמעט ולא שומר על קשרים
5. כלל לא שומר
6. (לא להקריא) לא נשארו בבריה"מ לשעבר קרובי משפחה או ידידים

A₁₉ האם ביקרת בבריה"מ לשעבר מאז עלייתך לארץ? אם כן, כמה פעמים? (תשובה אחת בלבד)

1. כן, כמה פעמים
2. כן, פעם אחת
3. לא אבל מתכונן לבקר—עבור לשאלה A₂₁
4. לא ולא מתכונן לבקר—עבור לשאלה A₂₁

A₂₀ *כאן* *הצטיינה* (תשובות 1-2: *כאן*)

מה היה אורך השהות הכוללת שלך בבריה"מ לשעבר במהלך השנתיים האחרונות? (תשובה אחת בלבד)

1. לא ביקרתי בבריה"מ במהלך השנתיים האחרונות
2. שהיתי עד שבועיים
3. שהיתי בין שבועיים לחודש
4. שהיתי בין חודש ל-3 חודשים
5. שהיתי בין שלשה לששה חודשים
6. שהיתי מעל ששה חודשים

A₂₁ באיזה מידה אתה שומר או לא שומר על קשר עם קרובים וידידים מבריה"מ לשעבר שהשתקעו באחת ממדינות המערב (ארה"ב, גרמניה, קנדה, אוסטרליה וכו'), פרט לישראל? (תשובה אחת בלבד)

1. שומר במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה מועטה
4. כמעט ולא שומר על קשרים
5. כלל לא שומר
6. (לא להקריא) אין קרובים וידידים מבריה"מ לשעבר שהשתקעו באחת ממדינות המערב

A₂₃ באופן כללי באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מחייתך? (תשובה נח) (nk)

1. מרוצה מאוד
2. מרוצה
3. לא כל כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה

A₂₄ באיזה מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מקליטתך בארץ? (תשובה נח) (nk)

1. מרוצה מאוד
2. מרוצה
3. לא כל-כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה

A₂₂ לו הייתה לך אפשרות כיום לבחור באיזו מדינה לחיות, באיזו מדינה היית בוחר? (תשובה אחת בלבד) (nk)

1. ישראל
2. אחת ממדינות בריה"מ לשעבר
3. גרמניה
4. אחת ממדינות מערב אירופה פרט לגרמניה
5. צפון אמריקה
6. דרום אמריקה
7. אוסטרליה, ניו-זילנד
8. מדינה אחרת

A₂₅ עם עלייתך לארץ עשויים היו לחול שינויים לטובה או לרעה בתחומים שונים בחייתך בהשוואה למצב לפני העלייה. נבקשך להשוות את מצבך כיום בתחומים המפורטים להלן, למצבך בטרם העלייה, ולציין האם חל בכל אחד מהתחומים שינוי לטובה בחייתך, או שינוי לרעה, או שלא חל כל שינוי: (הצג כרטיס 25, תשובה אחת בכל שורה) (nk)

	חל שינוי רב לטובה	חל שינוי מסוים לטובה	לא חל כל שינוי	חל שינוי מסוים לרעה	חל שינוי רב לרעה	(לא להקריא) לא רלוונטי
(1) הכנסה	1	2	3	4	5	
(2) רכוש	1	2	3	4	5	
(3) דיור	1	2	3	4	5	
(4) השכלה	1	2	3	4	5	
(5) מעמד מקצועי	1	2	3	4	5	
(6) בטחון תעסוקתי	1	2	3	4	5	
(7) בטחון אישי	1	2	3	4	5	
(8) חופש	1	2	3	4	5	
(9) שוויון	1	2	3	4	5	
(10) תחושת בית	1	2	3	4	5	
(11) יחסי עם בן/בת זוג	1	2	3	4	5	9
(12) יחסי עם ילדי	1	2	3	4	5	9
(13) יחסי עם הוריי	1	2	3	4	5	9
(14) יחסי עם חבריי	1	2	3	4	5	
(15) מצב בריאות	1	2	3	4	5	
(16) בילוי פנאי	1	2	3	4	5	

A₂₇ אם כיום היתה לך אפשרות להחליט מחדש, האם היית חוזר או לא חוזר על החלטתך לעלות לישראל? (תשובה נח) (nk)

1. בהחלט לא חוזר על ההחלטה לעלות לישראל
2. כנראה שלא
3. לא בטוח
4. כנראה שכן
5. בהחלט כן חוזר על ההחלטה לעלות לישראל

A₂₆ באיזה מידה אתה בטוח או לא בטוח שתישאר בארץ? (תשובה אחת בלבד) (nk)

1. בטוח שלא אשאר
2. לא חושב שאשאר
3. ייתכן שאשאר
4. די בטוח שאשאר
5. בטוח שאשאר

- A₃₁ האם המצב הבטחוני ופעולות הטרור בישראל משפיעים על רצונך להישאר או לעזוב את הארץ? (ה3 כרטיס 31, תשובה אחת fafa)
1. המצב הבטחוני והטרור בישראל משפיעים עליי בהחלט להמשיך להישאר בארץ
 2. המצב הבטחוני והטרור בישראל משפיעים עליי להמשיך להישאר בארץ
 3. למצב הבטחוני והטרור בישראל אין השפעה על רצוני להמשיך להישאר או לעזוב את הארץ
 4. המצב הבטחוני והטרור בישראל משפיעים על רצוני לעזוב את הארץ
 5. המצב הבטחוני והטרור בישראל משפיעים בהחלט על רצוני לעזוב את הארץ
- A₃₂ האם המצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל משפיע על רצונך להישאר או לעזוב את הארץ? (ה3 כרטיס 32, תשובה אחת fafa)
1. המצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל משפיע עליי בהחלט להמשיך להישאר בארץ
 2. המצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל משפיע עליי להמשיך להישאר בארץ
 3. למצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל אין השפעה על רצוני להמשיך להישאר או לעזוב את הארץ
 4. המצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל משפיע על רצוני לעזוב את הארץ
 5. המצב הכלכלי והתעסוקתי בישראל משפיע בהחלט על רצוני לעזוב את הארץ

- A₂₈ לכל עולה כמעט יש נקודת שבירה בה הוא חושב לעזוב את הארץ. האם אתה כיום חושב על עזיבת הארץ או שחשבת על כך בעבר? (תשובה אחת fafa)
1. אתה חושב כיום לעזוב את הארץ, ולא חשבת על כך בעבר ← עבור לשאלה A₃₀
 2. אתה חושב כיום וחשבת גם בעבר לעזוב את הארץ
 3. חשבת בעבר לעזוב את הארץ
 4. אתה לא חושב ואף לא חשבת בעבר לעזוב את הארץ ← עבור לשאלה A₃₁

A₂₉ *fa ke ak sen fafa fafa fafa* את הארץ? (תשובות 2-3 fafa A₂₈): לפני כמה שנים חשבת לעזוב את הארץ?

1. במהלך השנה האחרונה
2. לפני _____ שנים (רשום תשובה)

A₃₀ *fa ke ak sen au sen fafa fafa* את הארץ? (תשובות 1-3 fafa A₂₈): מה היו הסיבות העיקריות לכך שחשבת או שאתה חושב לעזוב את הארץ? (הסבר במספר משפטים) (דגוף את המשיב fafa תשובות)

- (1) _____
- (2) _____
- (3) _____

A₃₃ האם כאשר אתה או משפחתך קבלתם את ההחלטה לעלות לישראל היית מעוניין: (ה3 כרטיס 33, תשובה אחת fafa שורה)

בכלל לא מעוניין	במידה מועטה	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
4	3	2	1	(1) להישאר בבריה"מ לשעבר
4	3	2	1	(2) להגר לארץ אחרת ולא לישראל
4	3	2	1	(3) לעלות לישראל

- A₃₇** *אם אתם חוזרים לישראל
אינכם צל-תיכונים? אקדמיים
(תשובות 4-5 פאלה A₃₆):*
מהו תחום הלימודים העל-
תיכונים/האקדמיים בישראל?
(תחום ציקר/ תשובה אחת פאלה)
1. הנדסאות וטכנאות
 2. מקצועות עזר רפואיים
 3. סיעוד (כולל אח/אחות)
 4. פקידות ומינהל
 5. אומנות ועיצוב
 6. חינוך והכשרה להוראה
 7. מדעי הרוח
 8. מדעי החברה
 9. מדעי הניהול
 10. מתמטיקה ומדעי הטבע
 11. רפואה
 12. הנדסה ואדריכלות
 13. חקלאות
 14. משפטים
 15. תחום לימודים אחר: _____

- A₃₈** *אם אתם חוזרים לישראל
אינכם צל-תיכונים? אקדמיים
(תשובות 4-5 פאלה A₃₆):*
מה מידת שביעות רצון מהלימודים
העל-תיכונים/ האקדמיים בישראל?
(תשובה אחת פאלה)
1. בהחלט שבע רצון
 2. די שבע רצון
 3. לא כל כך שבע רצון
 4. בהחלט לא שבע רצון

- A₃₉** *אם אתם חוזרים לישראל
אינכם צל-תיכונים? אקדמיים
(תשובות 4-5 פאלה A₃₆):*
עד כמה הנך בטוח שתמצא עבודה
בישראל במקצוע הלימודים?
(תשובה אחת פאלה)
1. אני כבר עובד במקצוע
 2. בטוח בהחלט
 3. די בטוח
 4. לא כל כך בטוח
 5. בהחלט לא בטוח

- A₃₄** במבט לאחור על תהליך קליטתך
בארץ מה היית מגדיר כקשיים
העיקריים שליוו אותך תהליך
קליטתך? דרג את שלושת הקשיים,
מהקושי הכי גדול.
*פאלה A₃₄ כרטיס 34, רשום את
מספרת תחמת א'ח:*
- הקושי הכי גדול= _____
הקושי השני= _____
הקושי השלישי= _____

1. המחסום הלשוני (השפה העברית) ובעיות
הקשורות בלימוד השפה
2. בעיות כספיות (הכנסה)
3. בעיות דיור
4. בעיות תעסוקה
5. הבדלי תרבות ומנטליות עם ישראלים שאינם
עולים חדשים מברה"מ
6. נוסטלגיה למקום שעזבתי ולחברים
7. האקלים החם
8. הטיפול והשרות שניתן לי במוסדות
המטפלים בעולים
9. יחסם של הישראלים שאינם עולים חדשים
מברה"מ
10. אף אחד מהגורמים שצוינו

- A₃₅** האם למדת או הנך לומד במוסד
לימודים כלשהו בישראל?
(תשובה אחת פאלה)
1. למד רק בעבר
 2. לומד כיום (כולל בחופשה)
 3. לא למד כלל במוסד לימודים
בישראל ← עבור לשאלה A₄₁

- A₃₆** *אם אתם חוזרים לישראל
(תשובות 1-2 פאלה A₃₅):*
באילו מוסדות חינוכיים הינך לומד
או למדת בישראל? ציין את כל
המוסדות הרלוונטיים.
(הצג כרטיס 36, ניתן להשיג
יותר תשובה אחת)
1. בי"ס יסודי, חטיבת ביניים
 2. בי"ס תיכון במסלול מקצועי או
חקלאי (כולל ישיבה מקצועית)
 3. בי"ס תיכון במסלול עיוני (כולל
ישיבה תיכונית-עיונית)
 4. בי"ס על-תיכוני/מכללה מקצועית
שלא לתואר אקדמי
 5. מכללה/אוניברסיטה לקראת
תואר אקדמי
 6. ישיבה גבוהה
 7. מוסד למודי אחר

A₄₃ *ake ak fa* עקף אכא אכא חכפ
 עבודה (תשובה 3 *akea A₄₂*):
 כמה חודשים אתה לא עובד ומחפש
 עבודה?

_____ חודשים (החודשים *fe* חמישי)

A₄₄ *ake ak fa* עקף אכא אכא חכפ
 השאלות האחרונות (תשובה
 2-3 *akea A₄₂*):

- לפני כמה זמן עבדת לאחרונה
 בישראל? (תשובה אחת *akea*)
1. לא עבדתי בישראל
 2. עבדתי בישראל לאחרונה לפני 1-5 חודשים
 3. עבדתי בישראל לאחרונה לפני 6-11 חודשים
 4. עבדתי בישראל לאחרונה לפני 1-2 שנים
 5. עבדתי בישראל לאחרונה לפני 3-4 שנים
 6. עבדתי בישראל לאחרונה לפני 5 שנים או יותר

ake ak fa עקף אכא אכא חכפ
 האחרונות או חייב פירות חובה (תשובה
 2-4 *akea A₄₂*) ← עבור *akea A₅₅*

A₄₅ *ake ak fa* עקף אכא אכא חכפ
 האחרונות (תשובה 1 *akea A₄₂*):
 איזה עבודה בעיקר עשית במקום
 עבודתך בשבוע שעבר? (תשובה אחת)

1. משלח יד אקדמי
2. מקצועות חופשיים (כגון עיתונאי, אומן, איש תקשורת, איש קולנוע)
3. הנדסאי, טכנאי (בעל השכלה על-תיכונית), מקצועות עזר לרפואה כולל אח/אחות
4. מנהל
5. פקיד
6. סוכן, עובד מכירות או עובד שירותים
7. עובד מקצועי בתעשייה, בחקלאות, בבינוי ותחומים אחרים
8. עובד בלתי מקצועי

A₄₆ *ake ak fa* עקף אכא אכא חכפ
 האחרונות (תשובה 1 *akea A₄₂*):
 עד כמה שונה לדעתך, עבודתך
 בארץ מעבודתך בארץ המוצא בשנה
 שקדמה לעלייה? (תשובה אחת)

1. שונה מאוד
2. שונה
3. לא כל כך שונה
4. בכלל לא שונה
5. לא עבדתי בארץ המוצא בשנה שקדמה לעלייה

A₄₀ *ake ak fa* עקף אכא אכא חכפ
 (תשובה 1-2 *akea A₃₅*):

מהי התעודה או התואר הגבוה
 ביותר שקבלת במוסד חינוכי
 בישראל? (תשובה אחת *akea*)

1. תעודת סיום של בי"ס יסודי או חטיבת ביניים
2. תעודת סיום של בית ספר תיכון (שאינה תעודת בגרות)
3. תעודת בגרות
4. תעודת סיום של בי"ס על-תיכוני שאינה תעודה אקדמית
5. תואר אקדמי ראשון, B.A., או תואר אקדמי מקביל
6. תואר אקדמי שני, M.A., או תואר אקדמי מקביל (כולל ד"ר לרפואה)
7. תואר אקדמי שלישי, Ph.D., או תואר מקביל
8. תעודה אחרת, ציין _____
9. לא קיבלתי אף תעודה

A₄₁ מהי התעודה או התואר הגבוה ביותר
 שקבלת במוסד חינוכי בברית
 המועצות לשעבר, או במדינה אחרת
 חוץ מישראל? (תשובה אחת *akea*)

1. תעודת סיום של בי"ס יסודי או חטיבת ביניים
2. תעודת סיום של בית ספר תיכון (שאינה תעודת בגרות)
3. תעודת בגרות
4. תעודת סיום של בי"ס על-תיכוני שאינה תעודה אקדמית
5. תואר אקדמי ראשון, B.A., או תואר אקדמי מקביל
6. תואר אקדמי שני, M.A., או תואר אקדמי מקביל (כולל ד"ר לרפואה)
7. תואר אקדמי שלישי, Ph.D., או תואר מקביל
8. תעודה אחרת, ציין _____
9. לא קיבלתי אף תעודה

A₄₂ האם עבדת בארבעת השבועות
 האחרונים? (תשובה אחת *akea*)

1. כן, עבדתי (כולל שרות קבע בצה"ל) ← עבור לשאלה A₄₅
2. לא עבדתי ולא חיפשתי עבודה
3. לא עבדתי, אבל חיפשתי עבודה באופן פעיל
4. אני חייל בשירות חובה ← עבור לשאלה A₅₅

A51 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 כמה שעות עבודה עבדת בממוצע
 בשבוע בכל מקומות העבודה בארבעת
 השבועות האחרונים? (תשובה אחת)
 1. פחות מ-20 שעות
 2. 21-35 שעות
 3. 36-50 שעות
 4. מעל 50 שעות

A52 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 מה היתה הכנסתך ברוטו (לפני
 ניכויים) מכל מקומות עבודתך בחודש
 שעבר, בהשוואה לשכר החודשי
 הממוצע כיום למשרת שכיר בישראל
 (כ-7,100 ₪)? (תשובה אחת פאפא)
 1. הרבה מעל לשכר הממוצע
 2. מעט מעל השכר הממוצע
 3. זהה למדי לשכר הממוצע
 4. מעט מתחת לשכר הממוצע
 5. הרבה מתחת לשכר הממוצע

A53 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 באופן כללי, באיזו מידה אתה
 מרוצה או לא מרוצה מהכנסתך
 מעבודה? (תשובה אחת פאפא)
 1. מרוצה מאוד
 2. מרוצה
 3. לא כל כך מרוצה
 4. בכלל לא מרוצה

A54 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 בשבוע האחרון, כמה שעות ליום
 בממוצע נעדרת מביתך, כתוצאה
 מעבודתך, הנסיעות למקום העבודה
 וממנו וסידורים שונים כמו קניות,
 בנקים, משרדי ממשלה, קופת חולים
 וכו' (לא כולל יום שבת)?
 _____ שעות ליום בממוצע
 (רשום פאפא hēnūcōt)

A47 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 באמצעות מי בעיקר מצאת את
 מקום עבודתך הנוכחי? (ה3)
 כרטיס 47 תשובה אחת פאפא)
 1. באמצעות חברים / קרובים
 2. באמצעות חברת כח אדם
 3. באמצעות מודעות בעיתונים/
 באינטרנט
 4. באמצעות לשכת התעסוקה
 5. באמצעות משרד הקליטה
 6. באמצעות הסוכנות היהודית
 7. באמצעות ארגון עולים
 8. באמצעות מתנדב בארגון למען
 עולים
 9. באמצעות הרשות המקומית בה אני
 מתגורר
 10. באמצעות פניה אישית שלי למקום
 העבודה
 11. באמצעות פניה של מקום העבודה
 אלי
 12. הקים עסק/פתח עסק

A48 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 האם לדעתך קיים חשש, כי תאבד
 את מקום עבודתך בשנה הקרובה?
 (תשובה אחת פאפא)
 1. אין חשש
 2. חשש קטן
 3. חשש גדול
 4. חשש גדול מאוד
 5. זו הייתה עבודה לטווח קצר בלבד

A49 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 בכמה מקומות עבודה עבדת בשנה
 האחרונה (כולל מקום העבודה
 הנוכחי וכולל עבודות במקביל)?

 (אם לא צפד פאפא hēnūcōt)
 נוספים פרט פאפא hēnūcōt תנוכחי רשום 01

A50 *fkē ak cēg? fārēcā hēnūcōt*
 האחרוניים (תשובה 1 פאפא A42):
 בכמה מקומות עבודה עבדת בשבוע
 שעבר? (כולל עבודות במקביל)

A₅₅ באיזו מידה אתה מוכן או לא מוכן שהממונה עליך בעבודה יהיה:
(*אמראיין - אק המראיין אומר שאינו צופה, אמור לו "ההנחה שהיית צופה"*,
הצג כרטיס 55, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא מוכן	לא כל כך מוכן	מוכן	בהחלט מוכן	
4	3	2	1	(1) יהודי חילוני
4	3	2	1	(2) יהודי דתי
4	3	2	1	(3) אשכנזי
4	3	2	1	(4) ספרדי - בן עדות המזרח
4	3	2	1	(5) עולה מאתיופיה
4	3	2	1	(6) ערבי

A₅₉ *אק אק יע יאדיס פאז 6-12*
(*אפי אאז 12*)

בשבוע האחרון, האם נשאר ילדיך בגיל 6-12 לפחות פעם אחת בלא השגחתך או השגחת בן זוגך עם תום לימודיהם, ואם כן - עם מי הם נשארו?

(*אמראיין: סאן כל מה שהמראיין אומר, ניתן לסמן יותר מתשובה אחת*)

- כן, הילדים נשארו בהשגחת סב/סבתא
- כן, הילדים נשארו בהשגחת קרוב משפחה אחר
- כן, הילדים נשארו בהשגחת שכן, שמרטף, מטפלת
- כן, הילדים נשארו במועדונית, צהרון, או מסגרת חינוכית אחרת
- כן, הילדים נשארו לבדם
- לא, הילדים לא נשארו בלא השגחתי או השגחת בן זוגי

A₆₀ *אק אק יאדיס פאז 6-12 נארו*
(*אפז 5 אאז 59*)

כמה שעות נשאר ילדיך בגיל 6-12 לבדם במהלך השבוע האחרון?

שעות _____
(*אפז 59 אאז 5*)

A₆₁ כמה נפשות מתגוררות במשק הבית בו אתה מתגורר ומתפרנסות מתקציב משותף (כולל המראיין, כולל ילדים, לא כולל דיירי משנה ושותפים שאינם משתתפים בתקציב המשותף)?

נפשות _____

(*אפז 61 אאז 61*): התשובה המינימאלית היא 01

A₅₆ *אק אק יע יאדיס צד זאז 18 (אז)*
(*אפז 1 אאז 12*)

בשבוע האחרון, כמה שעות בממוצע ליום שהיית יחד עם ילדיך בבית, או מחוצה לו (לא כולל יום שבת ושעות שינה)?

שעות ליום בממוצע _____
(*אפז 56 אאז 56*)

A₅₇ *אק אק יע יאדיס פאז 0-5*
(*אפי אאז 12*)

בשבוע האחרון, האם נשאר ילדיך בגיל 0-5 לפחות פעם אחת בלא השגחתך או השגחת בן זוגך עם תום שהייתם עם מטפלת, בגן, מעון, משפחתון, פעוטון או מסגרת דומה, ואם כן - עם מי הם נשארו?

(*אמראיין: סאן כל מה שהמראיין אומר, ניתן לסמן יותר מתשובה אחת*)

- כן, הילדים נשארו בהשגחת סב/סבתא
- כן, הילדים נשארו בהשגחת קרוב משפחה אחר
- כן, הילדים נשארו בהשגחת שכן, שמרטף
- כן, הילדים נשארו במועדונית, צהרון, או מסגרת חינוכית אחרת
- כן, הילדים נשארו לבדם
- לא, הילדים לא נשארו בלא השגחתי או השגחת בן זוגי

A₅₈ *אק אק יאדיס פאז 0-5 נארו*
(*אפז 5 אאז 57*)

כמה שעות נשאר ילדיך בגיל 0-5 לבדם במהלך השבוע האחרון?

שעות _____
(*אפז 58 אאז 58*)

A₆₃ האם הדירה בה אתה גר היא בבעלותך (כולל בעלות משפחתך) או בשכירות? (תשובה אחת בלבד)
 1. הדירה בבעלותי / בבעלות משפחתי (כולל שכירות בדמי מפתח)
 2. הדירה בשכירות ציבורית (דירת עמידר/עמיגור)
 3. הדירה בשכירות פרטית
 4. אחר, פרט _____

A₆₄ כמה שנים אתה גר בדירה זו?
 _____ שנים (תשובה אחת בלבד)

A₆₅ באופן כללי, באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מהדירה שבה אתה גר? (תשובה אחת בלבד)
 1. מרוצה מאוד
 2. מרוצה
 3. לא כל כך מרוצה
 4. בכלל לא מרוצה

A₆₂ מהי ההכנסה החודשית הכוללת, ברוטו, של כל בני משק הבית מכל המקורות (מעבודה, מפנסיה, מקצבאות, משכר דירה וכדומה) בהשוואה להכנסה החודשית הממוצעת למשק בית העומדת על כ- 11,500 ₪ לחודש? (תשובה אחת)
 1. הרבה מעל להכנסה הממוצעת
 2. מעט מעל להכנסה הממוצעת
 3. זהה למדי להכנסה הממוצעת
 4. מעט מתחת להכנסה הממוצעת
 5. הרבה מתחת להכנסה הממוצעת

A₆₆ באיזו מידה אתה מוכן או לא מוכן ששכניך יהיו:
 (3% כרטיס 55, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא מוכן	לא כל כך מוכן	מוכן	בהחלט מוכן		
4	3	2	1	(1)	יהודים חילוניים
4	3	2	1	(2)	יהודים דתיים
4	3	2	1	(3)	אשכנזים
4	3	2	1	(4)	ספרדים-בני עדות המזרח
4	3	2	1	(5)	עולים מאתיופיה
4	3	2	1	(6)	ערבים

A₆₈ לפי מה שידוע לך, או ממה שאתה מתרשם, איזה חלק מהתושבים בשכונת מגוריך מהווים העולים מבריה"מ לשעבר? (תשובה אחת)
 1. רוב מכריע של התושבים
 2. יותר מחצי של התושבים
 3. חצי מהתושבים
 4. פחות מחצי של התושבים
 5. מיעוט קטן של התושבים
 6. אין עולים בכלל, למעט בודדים

A₆₉ בכמה דירות מגורים התגוררת מאז עלייתך לישראל? (כולל דור ראשוני בארץ כמו מרכז קליטה וכולל מקום המגורים הנוכחי)

A₆₇ באופן כללי, באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מהשכונה שבה אתה גר?
 (תשובה אחת בלבד)
 1. מרוצה מאוד
 2. מרוצה
 3. לא כל כך מרוצה
 4. בכלל לא מרוצה

- A₇₅ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 מה היה תפקידך העיקרי בשירות הסדיר
 בצה"ל? (תּשׁוּפּה אַחַת פּאַכע)
 1. לוחם
 2. טכני
 3. אקדמי-פרופסיונלי (רופא, מהנדס וכד')
 4. מנהל / אדמיניסטרטיבי
 5. תפקידי עזר ושירות אחרים
- A₇₆ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 באופן כללי מה היתה מידת שביעות
 הרצון שלך מהשירות הסדיר
 בצה"ל? (תּשׁוּפּה אַחַת פּאַכע)
 1. שבע רצון בהחלט
 2. די שבע רצון
 3. לא כל כך שבע רצון
 4. בהחלט לא שבע רצון
- A₇₇ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 במהלך השירות הסדיר בצה"ל כל
 כמה זמן, אם בכלל, קיבלת יחס
 מפלה ממפקדיך שאינם עולים
 מבר"מ, בשל היותך עולה
 מבריה"מ לשעבר?
 (הצג כרטיס דג, תּשׁוּפּה אַחַת)
 1. תמיד
 2. לעיתים קרובות מאוד
 3. לעיתים די קרובות
 4. לעיתים די רחוקות
 5. לעיתים רחוקות מאוד
 6. אף פעם
- A₇₈ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 במהלך השירות הסדיר בצה"ל כל
 כמה זמן, אם בכלל, קיבלת יחס
 מפלה מחיילים שאינם עולים
 מבר"מ ששירתו איתך, בשל היותך
 עולה מבריה"מ לשעבר?
 (הצג כרטיס דג, תּשׁוּפּה אַחַת)
 1. תמיד
 2. לעיתים קרובות מאוד
 3. לעיתים די קרובות
 4. לעיתים די רחוקות
 5. לעיתים רחוקות מאוד
 6. אף פעם
- A₇₀ *ake ak hachafit fachat qira akht*
 פֿאַכע אַק הַחַפִּיץ פֿאַחַת קירַה אַחַת
 (תּשׁוּפּה 02 או יוֹתֵר פּאַכע A₆₉):
 האם הדירה בה אתה גר משפרת, או
 מרעה, את תנאי המגורים שלך
 בהשוואה לדירה הקודמת בה
 התגוררת? (תּשׁוּפּה אַחַת פּאַכע)
 1. משפרת מאוד
 2. משפרת
 3. לא משנה
 4. מרעה
 5. מרעה מאוד
- A₇₁ עם מי הינך גר בדירה?
 (תּשׁוּפּה אַחַת פּאַכע)
 1. לבדי
 2. עם בן/בת זוגי (כולל ילדים, אם יש)
 3. עם ילדי, ללא בן/בת זוג
 4. עם הורה/הורים ובן/בת זוג (כולל
 ילדים והורי בן הזוג)
 5. עם הורה/הורים ללא בן/בת זוג
 6. עם אחרים שאינם קרובי משפחה
 מדרגה ראשונה
- A₇₂ האם שרתת שירות סדיר בצה"ל?
 1. כן
 2. לא ← עבור לשאלה A₇₉
- A₇₃ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 כמה חודשים שרתת שירות סדיר בצה"ל?
 _____ חודשים
- A₇₄ *ake ak srt sirt skir*
 פֿאַכע אַק סרַת שירַת סקיר
 פֿאַכע (תּשׁוּפּה 1 פּאַכע A₇₂):
 לפני גיוסך לשרות סדיר עד כמה
 רצית להתגייס לצה"ל? (תּשׁוּפּה אַחַת)
 1. רציתי מאוד להתגייס
 2. די רציתי להתגייס
 3. רציתי ולא רציתי באותה מידה
 4. לא כל כך רציתי להתגייס
 5. בכלל לא רציתי להתגייס

A79 איך אתה מעריך את ידיעותיך בעברית? (חצ'ס כרטיס 79, תשובה אחת בכל שורה)

מציין	טוב	בינוני	חלש	בכלל לא יודע	
5	4	3	2	1	(1) דיבור
5	4	3	2	1	(2) הבנת הנשמע
5	4	3	2	1	(3) כתיבה
5	4	3	2	1	(4) קריאה

A80 באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מהתקדמותך ברכישת השפה העברית? (תשובה אחת בלבד)

1. מרוצה מאוד
2. מרוצה
3. לא כל כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה

A81 מה רמת הידע שלך באנגלית? (חצ'ס כרטיס 79, תשובה אחת בכל שורה)

מציין	טוב	בינוני	חלש	בכלל לא יודע	
5	4	3	2	1	(1) דיבור
5	4	3	2	1	(2) הבנת הנשמע
5	4	3	2	1	(3) כתיבה
5	4	3	2	1	(4) קריאה

A82 מהי השפה העיקרית בה אתה משתמש כיום ב: (תשובה אחת בכל שורה)

אחר, פרט:	אידיש	שפה של אחת מהרפובליקות של בריה"מ לשעבר, למעט רוסית	עברית	רוסית	
_____	4	3	2	1	(1) בבית
_____	4	3	2	1	(2) בעבודה

A83 מה דעתך לגבי הצורך ברכישת השפה העברית? (תשובה אחת בלבד)

1. יש לשמור על השפה הרוסית ואין כלל צורך ללמוד עברית
2. יש לשמור על השפה הרוסית וללמוד עברית רק במידת הצורך
3. יש לשמור על השפה הרוסית וגם לרכוש את השפה העברית
4. יש ללמוד עברית ולשמור את השפה הרוסית רק במידת הצורך
5. יש ללמוד עברית ולשכוח את השפה הרוסית, כי אין בה צורך

A84 עד כמה חשוב או לא חשוב לך ש- (למראיין- לטפי משפטים 3 -1 :4 אקס סארואיין אומר עאין לו יאדיס, אמור לו יפמנחח שחיו לך יאדיס, חצ'ס כרטיס 84, תשובה אחת בכל שורה)

בכלל לא חשוב	לא כל כך חשוב	די חשוב	חשוב מאוד	
4	3	2	1	(1) תשלוט בשפה העברית
4	3	2	1	(2) תכיר את התרבות הישראלית
4	3	2	1	(3) ילדיך ישלטו בשפה העברית
4	3	2	1	(4) ילדיך יכירו את התרבות הישראלית
4	3	2	1	(5) ימשיכו להתקיים בתי ספר בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(6) ימשיכו להתקיים קורסים וחוגים לילדים בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(7) ימשיכו להתקיים ספריות ציבוריות בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(8) ימשיכו להתקיים להקות תאטרון בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(9) ימשיכו לצאת לאור עיתונים יומיים/ שבועונים בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(10) ימשיך להתקיים ערוץ רדיו ממלכתי בשפה הרוסית בישראל (רדיו רק"ע)
4	3	2	1	(11) ימשיך להתקיים ערוץ טלוויזיה ישראלי בשפה הרוסית בישראל - ערוץ 9 וערוצים ישראליים בשפה הרוסית המשודרים בלוויין

A₈₅ באיזה מידה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחת מהדעות הבאות:
(הצג כרטיס 85, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא מסכים	לא כל כך מסכים	מסכים	מסכים בהחלט	
4	3	2	1	(1) יש מקום להכיר בשפה הרוסית כשפה רשמית בישראל
4	3	2	1	(2) יש להרחיב את לימודי השפה הרוסית במערכת החינוך בישראל
4	3	2	1	(3) יש להרחיב את השימוש בשפה הרוסית בערוצי הרדיו בישראל
4	3	2	1	(4) יש להרחיב את השימוש בשפה הרוסית בערוצי הטלוויזיה בישראל
4	3	2	1	(5) יש להרחיב את העתונות בשפה הרוסית בישראל
4	3	2	1	(6) יש להרחיב את השימוש בשפה הרוסית בקבלת קהל במשרדי הממשלה
4	3	2	1	(7) יש להרחיב את השימוש בשפה הרוסית בעסקים, במסחר ובבנקאות

A₈₆ איזה עיתונים וכתבי עת אתה קורא ובאיזו תדירות? (הצג כרטיס 86, תשובה אחת בכל שורה)

בכלל לא	כמעט ולא	לפעמים	תמיד	
4	3	2	1	(1) עיתונות ישראלית בעברית
4	3	2	1	(2) עיתונות ישראלית ברוסית
4	3	2	1	(3) כתבי עת ישראלים בעברית
4	3	2	1	(4) כתבי עת ישראלים ברוסית
4	3	2	1	(5) עיתונים וכתבי עת ברוסית היוצאים לאור בבריה"מ לשעבר, כולל המופצים באינטרנט

A₈₇ האם אתה רשום או משתמש בשירותים הבאים: (תשובה אחת בכל שורה)

לא	כן	
2	1	(1) השאלת ספרים ברוסית בספרייה
2	1	(2) החלפת ספרים ברוסית בספרייה או בחנות ספרים (ספר תמורת ספר)
2	1	(3) השאלת קלטות סרטים ברוסית/ עם תרגום לרוסית
2	1	(4) השאלת תקליטורים (DVD) של סרטים ברוסית / עם תרגום לרוסית

A₈₈ כל כמה זמן אתה נוהג להשתמש במחשב וברשת האינטרנט לכניסה לאתרים, דואר אלקטרוני, קבוצות דיון, צ'ט וכד' בכל אחת מהשפות הבאות?
(הצג כרטיס 86, תשובה אחת בכל שורה)

בכלל לא	כמעט ולא	לפעמים	תמיד	
4	3	2	1	(1) בשפה הרוסית
4	3	2	1	(2) בשפה האנגלית
4	3	2	1	(3) בשפה העברית

A₈₉ בשבוע האחרון, כמה שעות ליום במוצע צפית בטלוויזיה בשפה העברית?
שעות ליום במוצע (רשום העצות)

A₉₀ בשבוע האחרון, כמה שעות ליום במוצע צפית בטלוויזיה בשפה הרוסית?
שעות ליום במוצע (רשום העצות)

A₉₁ כל כמה זמן אתה צופה בתוכניות הטלוויזיה הבאות: (הצג כרטיס 86, תשובה אחת בכל שורה)

תמיד	לפעמים	כמעט ולא	בכלל לא	
1	2	3	4	(1) חדשות המשודרות בערוצי הטלוויזיה בעברית
1	2	3	4	(2) תכניות טלוויזיה המשודרות בעברית
1	2	3	4	(3) ערוץ 9 המשודר ברוסית וערוצים ישראלים בשפה הרוסית המשודרים בלוויין
1	2	3	4	(4) שידורי הערוץ הקהילתי בשפה הרוסית
1	2	3	4	(5) שידורי טלוויזיה אחרים ברוסית מישראל - תחנות פיראטיות
1	2	3	4	(6) שידורים ברוסית ממוסקבה באמצעות הכבלים / לוויין
1	2	3	4	(7) שידורים ברוסית מתחנות אחרות מחוץ לישראל באמצעות הכבלים / לוויין, כמו RTVi

A₉₄ האם יש מצבים שבהם אתה מרגיש בדידות? (תשובה אחת בלבד)

1. אף פעם לא
2. לעתים רחוקות
3. לפעמים, מדי פעם
4. לעתים קרובות
5. תמיד

A₉₂ האם יש לך חברים בישראל שאיתם אתה נפגש, מדבר בטלפון או מתכתב בדואר אלקטרוני (e-mail)?

1. כן
2. לא – עבור לשאלה A₉₄

A₉₃ *אם יש לך חברים בישראל*
איתם מדבר בטלפון או מתכתב
 (תשובה 1 אצלך A₉₂):
 באיזו מידה אתה מרוצה או לא מרוצה מהקשר שלך עם החברים בישראל? (תשובה אחת בלבד)

1. מרוצה מאוד
2. מרוצה
3. לא כל כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה

A₉₅ כל כמה זמן אתה מבלה בסופי שבוע במקומות הבאים: (הצג כרטיס 95, תשובה אחת בכל שורה)

תמיד	לעתים קרובות	לעתים רחוקות	בכלל לא	
1	2	3	4	(1) בבית שלי
1	2	3	4	(2) בבתי קרובים/ידידים
1	2	3	4	(3) בעבודה
1	2	3	4	(4) בלימודים
1	2	3	4	(5) בפעילות ציבורית/התנדבות
1	2	3	4	(6) בפעילות ספורט
1	2	3	4	(7) בטיולים
1	2	3	4	(8) בפיקניק בטבע
1	2	3	4	(9) בקולנוע
1	2	3	4	(10) בתיאטרון/קונצרט
1	2	3	4	(11) בתערוכות/מוזיאון
1	2	3	4	(12) במסיבות
1	2	3	4	(13) בדיסקוטק/מועדון
1	2	3	4	(14) בפאב
1	2	3	4	(15) במסעדות
1	2	3	4	(16) בקניון/חנויות
1	2	3	4	(17) בהסתובבות בשכונה/בעיר

A₉₆ כל כמה זמן אתה עושה כל אחד מהדברים הבאים?
(הצג כרטיס 96, תשובה אחת בכל שורה)

אף פעם לא	לעיתים רחוקות	מידי פעם	לעיתים קרובות	תמיד	
5	4	3	2	1	(1) משתתף בסדר פסח מכל סוג שהוא
5	4	3	2	1	(2) משתתף או עורך סדר פסח כהלכתו
5	4	3	2	1	(3) לא אוכל חמץ בפסח
5	4	3	2	1	(4) צם ביום הכיפורים
5	4	3	2	1	(5) אוכל מאכלי חלב בחג השבועות
5	4	3	2	1	(6) מדליק נרות חנוכה
5	4	3	2	1	(7) חוגג בפורים (הולך למסיבות, מתחפש, משלוח מנות)
5	4	3	2	1	(8) מקים סוכה או אוכל בסוכה בחג הסוכות
5	4	3	2	1	(9) חוגג את ראש השנה האזרחי
5	4	3	2	1	(10) חוגג את יום האישה - 8 במרץ
5	4	3	2	1	(11) חוגג את יום הניצחון על הנאצים - 9 במאי

A₉₇ עד כמה האמירות הבאות משקפות את תחושותיך?
(הצג כרטיס 97, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא	לא כל כך משקפות	די משקפות	בהחלט כן	
4	3	2	1	(1) לפעמים, כאשר פוגעים בי, במקום לשכוח, או לסלוח אני מתנקם
4	3	2	1	(2) יש מקרים בהם אני מנצל אנשים לטובתי
4	3	2	1	(3) לפעמים אני די מקנא במזלם הטוב של אחרים
4	3	2	1	(4) לפעמים אני מאוד כועס ונוטר אם אני לא מצליח לשכנע שיקבלו את קו הפעולה המוצע על ידי
4	3	2	1	(5) אנשים שמבקשים ממני טובות די מעצבנים אותי
4	3	2	1	(6) לפעמים אני מתמרד נגד סמכותם של אחרים, אפילו כאשר אני יודע שהם צודקים
4	3	2	1	(7) אף פעם לא פגעתי בכוונה ברגשותיו של האחר
4	3	2	1	(8) לא משנה עם מי אני משוחח, אני תמיד מקשיב אליו בתשומת לב
4	3	2	1	(9) במספר מקרים ויתרתי על ביצוע כל מיני דברים משום שלא היתה לי אמונה ביכולות שלי לבצעם
4	3	2	1	(10) אף פעם לא נעלבתי כאשר אנשים השמיעו דעות שונות משלי
4	3	2	1	(11) באופן כללי אני חושב שאפשר לסמוך על אנשים
4	3	2	1	(12) זה לפעמים די קשה לי להמשיך בעבודתי אם אני לא זוכה לעידוד
4	3	2	1	(13) אני תמיד משתדל להיות מנומס ואדיב גם לאנשים שאי אפשר לסבול אותם
4	3	2	1	(14) אני תמיד מוכן להודות בטעותי

A₉₈ באיזה מידה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחת מהדעות הבאות:
(הצג כרטיס 98, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מסכים בהחלט	
4	3	2	1	(1) אני מתנגד לעישון סיגריות
4	3	2	1	(2) אין לתת אמון במשתמשים בסמים
4	3	2	1	(3) צריכה להיות תגובה חמורה נגד אנשים המשתמשים בסמים
4	3	2	1	(4) אם מישהו משתמש פעם אחת בחשיש זה לא עושה אותו פושע
4	3	2	1	(5) סמים מזיקים ליחסים עם בני המשפחה וחברים
4	3	2	1	(6) מי שמשתמש בסמים צריך לשלם קנס
4	3	2	1	(7) סמים מובילים להתדרדרות מוסרית
4	3	2	1	(8) זכותו של הפרט להשתמש בסמים כל עוד אינו מזיק לאחרים
4	3	2	1	(9) אני מתנגד לשימוש בחשיש או במריחואנה
4	3	2	1	(10) אני חושב שאין צורך להעניש את מי שמשתמש בסמים קלים
4	3	2	1	(11) אין לתת אמון באדם ששותה הרבה משקאות אלכוהוליים
4	3	2	1	(12) אני מתנגד לשתית אלכוהול
4	3	2	1	(13) שתיית אלכוהול אם אינה מוגזמת טובה לבריאות ולמצב הרוח
4	3	2	1	(14) שתיית אלכוהול משפרת את האווירה במפגש בין חברים
4	3	2	1	(15) מי ששותה אלכוהול יכול להפוך לאלכוהוליסט

A₉₉ האם אתה מוכן להתנסות בחשיש/ מריחואנה/ גראס? (תשובה אחת בלבד)

1. מוכן בהחלט
2. מוכן
3. מתלבט
4. לא מוכן
5. בהחלט לא מוכן

A₁₀₀ כל כמה זמן אתה צורך את המוצרים הבאים: (הצג כרטיס 100, תשובה אחת בכל שורה)

לעתיים קרובות	לפעמים	לעתיים רחוקות	בכלל לא	
1	2	3	4	(1) בירה
1	2	3	4	(2) יין (לא למטרות דתיות)
1	2	3	4	(3) משקאות חריפים (וודקה וכד')

A₁₀₁ מבין חמשת חבריך הטובים ביותר בישראל כמה מהם:

(תשובה אחת בכל שורה. יטע לבחירה סמלית לסמטרת מאוקטות לא יחיס לזולת מ-5)

	אף אחד	1	2	3	4	5	
(1)	0	1	2	3	4	5	עולים חדשים מברה"מ לשעבר (מ-1990)
(2)	0	1	2	3	4	5	ישראלים ילידי הארץ
(3)	0	1	2	3	4	5	עולים וותיקים מברה"מ לשעבר (עד 1990)
(4)	0	1	2	3	4	5	עולים וותיקים ממדינות אחרות (עד 1990)
(5)	0	1	2	3	4	5	עולים חדשים ממדינות אחרות (מ-1990)

A₁₀₂ באיזה תכיפות, אם בכלל, נפגשת בשנה האחרונה עם ישראלים שאינם מברה"מ לשעבר בכל אחד מהמקרים הבאים: (הצג כרטיס 102, תשובה אחת בכל שורה)

	לא נפגש כלל	לעיתים רחוקות מאוד	לעיתים רחוקות	לעיתים קרובות	לעיתים קרובות מאוד	לא רלוונטי (לא להקריא)
(1) במסגרת לימודים	1	2	3	4	5	9
(2) במפגשים משפחתיים	1	2	3	4	5	9
(3) במפגש עם חברים	1	2	3	4	5	9
(4) בשכונת המגורים	1	2	3	4	5	9
(5) במקום העבודה	1	2	3	4	5	9

A₁₀₃ באיזה תכיפות, אם בכלל, נפגשת בשנה האחרונה עם עולים חדשים שהגיעו מברה"מ לשעבר מאז שנות ה-90 בכל אחד מהמקרים הבאים: (הצג כרטיס 102, תשובה אחת בכל שורה)

	לא נפגש כלל	לעיתים רחוקות מאוד	לעיתים רחוקות	לעיתים קרובות	לעיתים קרובות מאוד	לא רלוונטי (לא להקריא)
(1) במסגרת לימודים	1	2	3	4	5	9
(2) במפגשים משפחתיים	1	2	3	4	5	9
(3) במפגש עם חברים	1	2	3	4	5	9
(4) בשכונת המגורים	1	2	3	4	5	9
(5) במקום העבודה	1	2	3	4	5	9

A₁₀₄ באיזו מידה אתה מוכן או לא מוכן שהחברים של הילדים שלך יהיו: (צאטאיינן - אקס האמראיינן אומר שאין אָו יאָדיע, אמור אָו "ההנחה שהיו אָק יאָדיע", הצג כרטיס 104, תשובה אחת בכל שורה)

	מוכן	לא כל כך מוכן	בהחלט לא מוכן
(1) יהודים חילוניים	1	2	3
(2) יהודים דתיים	1	2	3
(3) אשכנזים	1	2	3
(4) ספרדים-בני עדות המזרח	1	2	3
(5) עולים מאתיופיה	1	2	3
(6) ערבים	1	2	3

A₁₀₅ באיזו מידה אתה מוכן או לא מוכן שילדיך יבחרו בן/בת זוג מהקבוצות הבאות: (צאטאיינן - אקס האמראיינן אומר שאין אָו יאָדיע, אמור אָו "ההנחה שהיו אָק יאָדיע", הצג כרטיס 104, תשובה אחת בכל שורה)

	מוכן	לא כל כך מוכן	בהחלט לא מוכן
(1) יהודים חילוניים	1	2	3
(2) יהודים דתיים	1	2	3
(3) אשכנזים	1	2	3
(4) ספרדים-בני עדות המזרח	1	2	3
(5) עולים מאתיופיה	1	2	3
(6) ערבים	1	2	3

A106 האם לדעתך היחסים בין הקבוצות הבאות במדינת ישראל טובים או לא טובים?
(הצג כרטיס 106, תשובה אחת בכל שורה)

מאוד לא טובים	לא כל כך טובים	די טובים	טובים מאוד	
4	3	2	1	(1) בין דתיים ללא דתיים (בקרוב היהודים)
4	3	2	1	(2) בין אשכנזים למזרחיים
4	3	2	1	(3) בין ערבים ליהודים
4	3	2	1	(4) בין עולים חדשים לותיקים

A109 כל כמה זמן, אם בכלל, אתה אישית נתקלת בקיפוח על רקע היותך עולה חדש מבריה"מ לשעבר? (הצג כרטיס 109, תשובה אחת בלבד)

1. תמיד
2. לעיתים קרובות מאוד
3. לעיתים די קרובות
4. לעיתים די רחוקות
5. לעיתים רחוקות מאוד
6. אף פעם

A107 האם לדעתך כל אדם צריך לדאוג קודם כל לקבוצה שהוא שייך אליה ורק אחר כך לישראלים אחרים? (תשובה אחת בלבד)

1. כן בהחלט
2. כן
3. לא
4. בהחלט לא

A108 האם לדעתך יש חשיבות להתארגנות נפרדת של עולי ברית המועצות לשעבר במדינת ישראל בעמותה/ תנועה חברתית/ מפלגה להגנה על האינטרסים הקבוצתיים שלהם? (תשובה אחת בלבד)

1. כן בהחלט
2. כן
3. לא
4. בהחלט לא

A110 האם לדעתך במוסדות הבאים יש או אין דעות קדומות ויחס מפלה כלפי עולי בריה"מ לשעבר? (הצג כרטיס 110, תשובה אחת בכל שורה)

(לא להקריא) לא יודע	בהחלט אין	אין	יש	בהחלט יש	
9	4	3	2	1	(1) בתי המשפט בישראל
9	4	3	2	1	(2) משטרת ישראל
9	4	3	2	1	(3) צ.ה.ל.
9	4	3	2	1	(4) משרד הקליטה
9	4	3	2	1	(5) משרד הרווחה
9	4	3	2	1	(6) ביטוח לאומי
9	4	3	2	1	(7) משרד החינוך
9	4	3	2	1	(8) שירות התעסוקה, כולל "תוכנית ויסקונסין"
9	4	3	2	1	(9) הרדיו, העיתונות והטלוויזיה בשפה העברית

A₁₁₁ כיצד היית מאפיין את התייחסות הישראלים הותיקים, שאינם יוצאי בריה"מ לשעבר אל העולים מבריה"מ לשעבר, בתחומים הבאים? (הצג כרטיס 111, תשובה אחת בכל עונה)

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה מועטה	במידה מועטה מאוד		
4	3	2	1	(1)	נכונות לעזור בקליטה
4	3	2	1	(2)	חשדנות
4	3	2	1	(3)	ניצול עולים
4	3	2	1	(4)	אדישות
4	3	2	1	(5)	עוינות

A₁₁₆ *kae ak eusk pscizlout mtntpoutit*
(תשובה 1 *kae t* A₁₁₄)

האם התנדבותך הינה במסגרת התארגנות נפרדת של עולים מבריה"מ לשעבר?

1. כן
2. לא

A₁₁₇ האם אתה חבר או פעיל בארגון שהוקם ע"י עולים מבריה"מ לשעבר?

1. כן
2. לא

A₁₁₈ באיזו מידה חשוב או לא חשוב לך לדעת מה קורה בישראל?

(תשובה אחת)

1. חשוב מאוד
2. חשוב
3. לא כל כך חשוב
4. בכלל לא חשוב

A₁₁₉ באיזה מידה אתה מתעניין או לא מתעניין בפוליטיקה בישראל?

(תשובה אחת *kae t*)

1. מתעניין מאוד
2. די מתעניין
3. לא כל כך מתעניין
4. בכלל לא מתעניין

A₁₂₀ כל כמה זמן אתה מתעדכן בנעשה בפוליטיקה בישראל דרך הטלוויזיה, הרדיו, או העיתונות?

(*kae t* אראיין: תשובה היא *kae t* הפצילות נעצית מתקירות הכי *kae t* תשובה אחת *kae t*)

1. כל יום
2. כמה פעמים בשבוע
3. אחת לשבוע לערך
4. לעיתים רחוקות יותר

A₁₁₂ באיזו מידה הינך שבע רצון מקשריך עם ישראלים שאינם יוצאי בריה"מ לשעבר? (תשובה אחת *kae t*)

1. במידה מועטה מאוד
2. במידה מועטה
3. במידה רבה
4. במידה רבה מאוד

A₁₁₃ באיזו מידה, אם בכלל, חשוב לדעתך, לבנות בישוב מגוריך מסגרות לשיתוף פעולה בין עולים לישראלים שאינם יוצאי בריה"מ לשעבר? (תשובה אחת *kae t*)

1. חשוב מאוד
2. די חשוב
3. לא כל כך חשוב
4. לא חשוב בכלל

A₁₁₄ האם אתה עוסק בפעילות התנדבותית כלשהי על בסיס קבוע?

1. כן
2. לא ← עבור לשאלה A₁₁₇

A₁₁₅ *kae ak eusk pscizlout mtntpoutit*
(תשובה 1 *kae t* A₁₁₄)

מה מספר השעות בשבוע שאתה מקדיש לפעילות התנדבותית?

(תשובה אחת *kae t*)

1. עד שתיים בשבוע
2. 3-5 שעות בשבוע
3. 6-8 שעות בשבוע
4. 9 שעות ומעלה בשבוע

A₁₂₂ האם אתה חבר או פעיל במפלגה כלשהי?
 1. כן
 2. לא

A₁₂₃ באיזו מידה לפי הערכתך, אתה והחברים שלך יכולים להשפיע על מדיניות הממשלה? (תשובה אחת)
 1. בהחלט יכולים להשפיע
 2. יכולים להשפיע
 3. לא כל כך יכולים להשפיע
 4. בהחלט לא יכולים להשפיע

A₁₂₁ כל כמה זמן אתה נוהג לשוחח עם חבריך ובני משפחתך על עניינים פוליטיים במדינת ישראל? (תשובה אחת)
 1. משוחח לעתים קרובות מאוד
 2. משוחח לעתים די קרובות
 3. משוחח לעתים לא כל כך קרובות
 4. בכלל לא משוחח

A₁₂₄ האם לדעתך חייבים לדווח לשלטונות על העבירות הבאות על החוק: (הצג כרטיס 124, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט כן	כן	לא	בהחלט לא	
4	3	2	1	(1) מעילה
4	3	2	1	(2) מתן שוחד
4	3	2	1	(3) העלמת הכנסה מפקידי המס
4	3	2	1	(4) פרוטקציה
4	3	2	1	(5) קבלת שוחד
4	3	2	1	(6) הונאת קונים
4	3	2	1	(7) הונאה בביטוח לאומי
4	3	2	1	(8) הונאה בנושא משכנתא

A₁₂₅ ציין עד כמה האמירות הבאות משקפות את תחושותיך: (הצג כרטיס 125, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא	לא כל כך משקפות	די משקפות	בהחלט כן	
4	3	2	1	(1) התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מזרחית מאשר היא כיום
4	3	2	1	(2) התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר מערבית מאשר היא כיום
4	3	2	1	(3) התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה יותר דתית ממה שהיא היום
4	3	2	1	(4) התרבות הישראלית צריכה להיות הרבה פחות דתית ממה שהיא היום
4	3	2	1	(5) ככל שאני יותר ותיק בארץ אני מרגיש שנעשיתי יותר ישראלי
4	3	2	1	(6) כל עולה לארץ צריך להתאים את עצמו לתרבות הישראלית
4	3	2	1	(7) קיומן של תרבויות שונות ונבדלות בישראל מעשירות את התרבות הישראלית
4	3	2	1	(8) הייתי רוצה שהישראלים יהיו יותר דומים לי בתרבותם והתנהגותם

A₁₂₇ עד כמה חשוב או לא חשוב לך להכיר את התרבות היהודית? (תשובה אחת)
 1. חשוב מאוד
 2. חשוב
 3. לא כל כך חשוב
 4. בכלל לא חשוב

A₁₂₆ אם היית מולד מחדש האם היית רוצה או לא היית רוצה להיוולד כיהודי? (תשובה אחת)
 1. בהחלט לא הייתי רוצה להיוולד יהודי
 2. כנראה שלא
 3. כנראה שכן
 4. בהחלט כן הייתי רוצה להיוולד יהודי

A₁₃₀ בהלכה היהודית נקבעת יהדותו של אדם על פי מוצאה היהודי של אימו. האם על פי ההלכה את/ה: (תשובה אחת) *נאמר, במקרה יש כמה תשובות* *מתאימות למשיב, יש לסמן את התשובה הראשונה - הספרה הקטנה ביותר - המתאימה*

1. יהודי (בן/בת לאם יהודיה)
2. לא יהודי - בן/בת לאב יהודי אך לא לאם יהודיה
3. לא יהודי - נכד/ה של יהודי/ה
4. לא יהודי - בן זוג של יהודי, של בן/בת של יהודי, של נכד/ה של יהודי
5. אחר, פרט: _____

A₁₃₁ על סולם בין 1-5, כאשר 1 משמעו דתי ו-5 משמעו חילוני, איך אתה מרגיש את עצמך? (תשובה אחת)

דתי 1 2 3 4 5 חילוני

A₁₂₈ בהיותך בבריה"מ לשעבר מה היה הלאום שלך על פי הפספורט? (תשובה אחת)

1. יהודי
2. לא יהודי
3. לא צוין לאום
4. (לא להקריא) לא יודע

A₁₂₉ בישראל מה הלאום שלך על פי תעודת הזהות? (תשובה אחת בלבד)

1. יהודי
2. לא יהודי
3. לא מצוין לאום

A₁₃₂ עד כמה חשוב לך או לא חשוב לך שאתה או בני משפחתך תעשו כל אחד מהדברים הבאים: (הצג כרטיס 132, תשובה אחת בכל שורה)

	בכלל לא חשוב	לא כל כך חשוב	די חשוב	חשוב בהחלט	
(1) ברית מילה בטקס דתי	4	3	2	1	9
(2) "קדיש" אחרי מות הורים	4	3	2	1	9
(3) "שבעה"	4	3	2	1	9
(4) טקס קבורה דתי	4	3	2	1	9
(5) עליה לתורה בבר-מצווה	4	3	2	1	9
(6) טקס נישואין בברכת רב אורתודוקסי	4	3	2	1	9

A₁₃₃ בקשר להגדרת זהותך, באיזה מידה אתה מרגיש או לא מרגיש כיום: (הצג כרטיס 133, תשובה אחת בכל שורה)

	בכלל לא	במידה מאוד מועטה	במידה מועטה	במידה רבה	במידה רבה מאוד	(לא להקריא) לא חש כך אף-פעם
(1) עולה מבריה"מ לשעבר	1	2	3	4	5	9
(2) רוסי	1	2	3	4	5	9
(3) יהודי מבריה"מ לשעבר	1	2	3	4	5	9
(4) מהגר מבריה"מ לשעבר	1	2	3	4	5	9
(5) ציוני	1	2	3	4	5	9
(6) יהודי	1	2	3	4	5	9
(7) ישראלי	1	2	3	4	5	9

A₁₃₄ מה זה עבורך להיות ישראלי? (תאר במספר משפטים)
(*אמראיין: דונט את האסיג אקפלט תשנות*)

- (1) בשבילי להיות ישראלי זה _____
- _____
- (2) בשבילי להיות ישראלי זה _____
- _____
- (3) בשבילי להיות ישראלי זה _____
- _____

A₁₃₅ בהשוואה לתקופה הראשונה לשהותך בארץ, האם אתה חש כיום יותר או פחות –
(*הצג כרטיס 135, תשנה אחת מכל שורה*)

(לא להקריא) לא חש כך אף-פעם	הרבה יותר	יותר	באותה מידה	פחות	הרבה פחות		
9	5	4	3	2	1	עולה מבריה"מ לשעבר	(1)
9	5	4	3	2	1	רוסי	(2)
9	5	4	3	2	1	יהודי מבריה"מ לשעבר	(3)
9	5	4	3	2	1	מהגר מבריה"מ שלעבר	(4)
9	5	4	3	2	1	ציוני	(5)
9	5	4	3	2	1	יהודי	(6)
9	5	4	3	2	1	ישראלי	(7)

A₁₃₆ באיזו מידה אתה מרגיש או לא מרגיש עצמך כחלק ממדינת ישראל ומבעיותיה?
(*תשנה אחת מכל שורה*)

1. בהחלט מרגיש
2. די מרגיש
3. לא כל כך מרגיש
4. בהחלט לא מרגיש

A₁₃₇ באיזו מידה אתה מרגיש או לא מרגיש ש: (*הצג כרטיס 137, תשנה אחת מכל שורה*)

מרגיש בכלל לא	מרגיש במידה מועטה	מרגיש במידה רבה	מרגיש במידה רבה מאוד	
4	3	2	1	(1) כאשר משמיצים את מדינת ישראל אני מרגיש כאילו משמיצים אותי
4	3	2	1	(2) כאשר משמיצים את מדינת המוצא שלי (רוסיה, אוקראינה וכד') אני מרגיש כאילו משמיצים אותי
4	3	2	1	(3) אני מרגיש כיום כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית

A₁₃₈ כדי להיות ישראלי האם חשוב או לא חשוב: (הצג כרטיס 138, תשובה אחת בכל שורה)

בהחלט לא חשוב	לא כל כך חשוב	די חשוב	חשוב בהחלט	
4	3	2	1	(1) להכיר את ההיסטוריה של עם ישראל
4	3	2	1	(2) לקיים את מצוות היהדות
4	3	2	1	(3) להכיר היטב את הארץ
4	3	2	1	(4) לשלוט בשפה העברית
4	3	2	1	(5) לראות בישראל את ביתי
4	3	2	1	(6) להתרועע עם חברים ישראלים
4	3	2	1	(7) לשרת בצה"ל
4	3	2	1	(8) לגור בישראל במשך מרבית החיים
4	3	2	1	(9) להיוולד בישראל
4	3	2	1	(10) להיות אזרח ישראלי
4	3	2	1	(11) להסכים שישראל תהיה מדינה יהודית ודמוקרטית
4	3	2	1	(12) להיות יהודי
4	3	2	1	(13) לכבד את מוסדות המדינה וחוקיה
4	3	2	1	(14) להרגיש ישראלי

A₁₄₁ איך אתה מרגיש לגבי עצמך? (הצג כרטיס 139, תשובה אחת בלבד)

1. כיהודי
2. כישראלי
3. כרוסי
4. כיהודי - ישראלי
5. כישראלי - יהודי
6. כיהודי - רוסי
7. כרוסי - יהודי
8. כרוסי - ישראלי
9. כישראלי - רוסי

A₁₄₂ עד כמה חשוב או לא חשוב לך להכיר את התרבות הישראלית? (למשל, בספרות, תיאטרון, מוסיקה, שירה, ציור, מחול)? (תשובה אחת בלבד)

1. חשוב מאוד
2. חשוב
3. לא כל כך חשוב
4. בכלל לא חשוב

A₁₄₃ עד כמה הינך שבע רצון מחייהם של ילדיך בישראל? (תשובה אחת בלבד)

1. בהחלט שבע רצון
2. שבע רצון למדי
3. לא כל כך שבע רצון
4. בהחלט לא שבע רצון
5. אין לי ילדים בישראל
6. אין לי ילדים

A₁₃₉ איך הישראלים הותיקים שאינם יוצאי בריה"מ לשעבר מתייחסים אליך בעיקר? (הצג כרטיס 139, תשובה אחת בלבד)

1. כיהודי
2. כישראלי
3. כרוסי
4. כיהודי - ישראלי
5. כישראלי - יהודי
6. כיהודי - רוסי
7. כרוסי - יהודי
8. כרוסי - ישראלי
9. כישראלי - רוסי

A₁₄₀ איך היית רוצה שהישראלים הותיקים יתייחסו אליך בעיקר? (הצג כרטיס 139, תשובה אחת בלבד)

1. כיהודי
2. כישראלי
3. כרוסי
4. כיהודי - ישראלי
5. כישראלי - יהודי
6. כיהודי - רוסי
7. כרוסי - יהודי
8. כרוסי - ישראלי
9. כישראלי - רוסי

A144 כאשר אתה חושב על הזדמנויות עתידיות להתקדמות של ילדיך בארץ ובבריה"מ לשעבר באופן השוואתי, האם ההזדמנויות שלהם: (תשובה אחת בלבד)

1. הרבה יותר טובות בארץ
2. מעט יותר טובות בארץ
3. אין הבדל
4. מעט יותר טובות בבריה"מ לשעבר
5. הרבה יותר טובות בבריה"מ לשעבר
6. אין לי ילדים בישראל
7. אין לי ילדים

A145 *אם אתה יודע צד איזה 18 (לא צנה תשובה 1 האם אף אחד):*
 באיזו מידה אתה שבע רצון מחינוך ילדיך במסגרות הבאות במערכת החינוך בישראל? (הצג כרטיס 145, תשובה אחת בלבד שורה)

	שבע רצון בהחלט	די שבע רצון	לא כל כך שבע רצון	בכלל לא שבע רצון	(לא להקריא) לא רלוונטי, אין ילדים במסגרת זו
(1) בגן הילדים	1	2	3	4	9
(2) בבית הספר היסודי	1	2	3	4	9
(3) בחטיבת הביניים	1	2	3	4	9
(4) בחטיבה העליונה בבית הספר התיכון	1	2	3	4	9

A146 *אם אתה יודע האם 3-18 (אם אף אחד):*
 עד כמה הינך מרוצה או לא מרוצה מההיבטים הבאים בחינוך ילדיך במערכת החינוך בישראל? (הצג כרטיס 145, תשובה אחת בלבד שורה)

	שבע רצון בהחלט	די שבע רצון	לא כל כך שבע רצון	בכלל לא שבע רצון
(1) מיחס המורים לילדים	1	2	3	4
(2) מהמשמעת בבית הספר	1	2	3	4
(3) מתכנית הלימודים	1	2	3	4
(4) מכמות החומר הנלמד	1	2	3	4
(5) משיטות הלימוד	1	2	3	4
(6) מיחס המורים להורים	1	2	3	4
(7) מהיחסים בין התלמידים	1	2	3	4
(8) מרמת הלימודים	1	2	3	4

A147 *אם אתה יודע האם 3-18 (אם אף אחד):*
 האם ילדיך משתתפים בלימודים במסגרות חינוך פורמליות או לא פורמליות שהוקמו עבור ילדים עולים מבריה"מ לשעבר בישראל (כגון "מופת", "שובו", "ארגון מורים עולים" וכד') ואם כן, מה מידת שביעות רצונך מחינוך ילדיך במסגרות אלה? (תשובה אחת בלבד)

1. אין לי ילדים במסגרות חינוך לילדי עולים מבריה"מ לשעבר
2. שבע רצון בהחלט
3. די שבע רצון
4. לא כל כך שבע רצון
5. בכלל לא שבע רצון

A₁₄₈ *אכא אק יע יאדקע פאז 3-18 (אפי אאפה A₁₂):*

במהלך חינוכם בישראל, כל כמה זמן, אם בכלל, קיבלו בנך/בתך יחס מפלה ממוריהם שאינם עולים מבר"מ בשל היותם עולים מבריה"מ לשעבר? (הצג כרטיס 148, תשובה אחת פאפא)

1. תמיד
2. לעיתים קרובות מאוד
3. לעיתים די קרובות
4. לעיתים די רחוקות
5. לעיתים רחוקות מאוד
6. אף פעם

A₁₄₉ *אכא אק יע יאדקע פאז 3-18 (אפי אאפה A₁₂):*

במהלך חינוכם בישראל כל כמה זמן, אם בכלל, קיבלו בנך/בתך יחס מפלה מחבריהם שאינם עולים מבר"מ לכתה בשל היותם עולים מבריה"מ לשעבר? (הצג כרטיס 148, תשובה אחת פאפא)

1. תמיד
2. לעיתים קרובות מאוד
3. לעיתים די קרובות
4. לעיתים די רחוקות
5. לעיתים רחוקות מאוד
6. אף פעם

A₁₅₀ *אכא אק יע יאדקע פאז 3-18 (אפי אאפה A₁₂):*

במהלך חינוכם בישראל האם סבלו בנכם/בתכם מאלימות פיזית כלפיהם מצד התלמידים הבאים: (הצג כרטיס 150, תשובה אחת פאפא שורה)

	לעתיים קרובות מאוד	לעתיים די קרובות	לפעמים	לעתיים די רחוקות	לעתיים רחוקות מאוד	אף פעם
(1) תלמידים יוצאי בריה"מ לשעבר	1	2	3	4	5	6
(2) תלמידים שאינם יוצאי בריה"מ לשעבר	1	2	3	4	5	6

A₁₅₁ *אכא אק נעו או מתאורר עט פנופת לוז (תשובה 2 פאאפה A₇ או תשובה 1 פאאפה A₆):*

מי מבני הזוג במשפחה שלך מבצע את התפקידים הבאים: (הצג כרטיס 151, תשובה אחת פאפא שורה)

לא (להקריא לא רלוונטי)	בעיקר סבא/סבתא	שני בני הזוג	בעיקר האשה	בעיקר הגבר	
9	4	3	2	1	(1) בישול
9	4	3	2	1	(2) רחיצת כלים
9	4	3	2	1	(3) ניקיון וסידור הבית
9	4	3	2	1	(4) עזרה לילדים בשעורי בית
9	4	3	2	1	(5) השתתפות בימי הורים ומפגש עם בית הספר
9	4	3	2	1	(6) קניות מזון
9	4	3	2	1	(7) ניהול כספים

A₁₅₂ לפניך מספר אמירות לגבי יחסים בין הורים לילדים. האם אתה מסכים או לא מסכים לאמירות הבאות: (הצג כרטיס 152, תשובה אחת מכל שורה)

מסכים לא בכלל	מסכים לא	לא כל כך מסכים	לא יכול להחליט בין הסכמה לאי הסכמה	די מסכים	מסכים	מסכים בהחלט	
7	6	5	4	3	2	1	(1) לפעמים זה טוב שילד יקבל מכות מאביו
7	6	5	4	3	2	1	(2) אפילו כאשר ילד מקלל את הוריו לא מגיע לו לקבל מכות
7	6	5	4	3	2	1	(3) הורים שעובדים שעות רבות ואינם מכינים ארוחות צהריים וערב עבור בתם בת השמונה יכולים לסמוך עליה שתכין ארוחה לעצמה
7	6	5	4	3	2	1	(4) ילד שקיבל מכות מהוריו יודע שזו תוצאה של התנהגותו
7	6	5	4	3	2	1	(5) מילדים שאינם מתנהגים כפי שמצפים מהם אפשר למנוע מזון במשך ארוחה אחת
7	6	5	4	3	2	1	(6) ילדים שאינם מתנהגים כפי שמצפים מהם אפשר לסגור בחדר למשך מספר שעות
7	6	5	4	3	2	1	(7) אין כל סיבה המצדיקה הכאת ילד בידי הוריו

A₁₅₃ האמירות המובאות בהמשך משקפות עמדות כלפי תפקידיהן של נשים בחברה שהובעו ע"י אנשים שונים. אין כאן אמירות נכונות או לא נכונות אלא רק דעות. מה דעתך לגבי אמירות אלה? לגבי כל אחת מהן עליך לציין האם אתה מסכים בהחלט, די מסכים, לא כל כך מסכים, בהחלט לא מסכים. (הצג כרטיס 153, תשובה אחת מכל שורה)

בהחלט לא מסכים	לא כל כך מסכים	מסכים	מסכים בהחלט	
4	3	2	1	(1) בכלכלה המודרנית, כאשר נשים עובדות מחוץ לביתהן, על הבעל להתחלק עמן בתפקידי משק הבית
4	3	2	1	(2) גברים הם מנהיגים פוליטיים מצליחים יותר מנשים
4	3	2	1	(3) נשים צריכות לחשוב פחות על זכויותיהן בהשוואה לגברים ולהתרכז יותר בלהיות רעיות לבעליהן ואמהות לילדיהן
4	3	2	1	(4) נשים לא צריכות לצפות ללכת לאותם מקומות או לקבל את אותן זכויות של גברים
4	3	2	1	(5) זה מגוחך שנשים ישמשו כטייסות וגברים יגהצו חולצות
4	3	2	1	(6) נשים צריכות לקבל הזדמנות שווה לגברים בכניסה לכל אחד מהמקצועות והתפקידים
4	3	2	1	(7) את הבנים במשפחה יש לעודד יותר מאשר את הבנות לרכוש השכלה גבוהה
4	3	2	1	(8) יש הרבה תפקידים שגברים צריכים לקבל העדפה בקידום או במינוי אליהם בהשוואה לנשים
4	3	2	1	(9) לגברים צריכה להיות אחריות זהה לזו של הנשים בגידול הילדים

A₁₅₄ לפניך מספר אמירות לגבי שימוש בכח כנגד בנות זוג, כאשר יש המסכימים להן ויש המתנגדים להן. ציין בבקשה עד כמה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחת מהאמירות: (הצג כרטיס 154, תשובה אחת בכל שורה)

מסכים בכלל לא	לא מסכים	לא כל כך מסכים	לא יכול להחליט בין הסכמה לאי הסכמה	די מסכים	מסכים	מסכים בהחלט	
7	6	5	4	3	2	1	(1) אין כל סיבה המצדיקה הכאת בת זוג
7	6	5	4	3	2	1	(2) בנות הזוג משתדלות להביא לידי הכאתן, כדי לזכות באהדת הסביבה
7	6	5	4	3	2	1	(3) המקרים שבהם אשה מקבלת מכות מבעלה זה לרוב באשמת האשה
7	6	5	4	3	2	1	(4) לפעמים זה טוב שאשה תקבל מכות מבעלה
7	6	5	4	3	2	1	(5) לאשה לא נאמנה מבחינה מינית מגיע לקבל מכות
7	6	5	4	3	2	1	(6) נשים מוזכות מנסות לגרום לבני זוגן להכות אותן כדי לזכות לתשומת לבם
7	6	5	4	3	2	1	(7) אפילו כאשר אשה משקרת לבעלה לא מגיע לה לקבל מכות
7	6	5	4	3	2	1	(8) אם אשה מוכה בידי בעלה היא חייבת להתגרש ממנו מיידית
7	6	5	4	3	2	1	(9) הדרך הטובה ביותר להתמודדות עם הכאת אשה היא לעצור את הבעל
7	6	5	4	3	2	1	(10) כאשר אשה מוכה בידי בעלה זוהי תוצאה של התנהגותה בשבועות שקדמו לכך
7	6	5	4	3	2	1	(11) אשה חייבת לעזוב את ביתה אם בעלה הכה אותה
7	6	5	4	3	2	1	(12) נשים מוזכות אחראיות להכאתן משום שהיו חייבות לדעת שזה יקרה
7	6	5	4	3	2	1	(13) להכות את אשתך מדי פעם רק עוזר לשמור על חיי הנישואים
7	6	5	4	3	2	1	(14) לבעל אין שום זכות להכות את אשתו אפילו אם היא מזכירה לו כל הזמן את החסרונות שלו

A₁₅₅ אק הארואינת היא אישה (תשובה 2 אלאה A₆):

השאלות הבאות עוסקות בתגובות בן זוגך במצבים של מריבה, רוגז או אי הסכמה בינך לבינו. האם במצבים אלה קרה אחד או יותר מהדברים הבאים:
(הצג כרטיס 155, תשובה אחת בכל שורה)

לא קרה כלל	קרה לעתים רחוקות	קרה לפעמים	קרה לעתים קרובות	קרה לעתים קרובות מאוד		
9	5	4	3	2	1	(1) בן זוגך קלל או העליב אותך
9	5	4	3	2	1	(2) בן זוגך הרס משהו בבית
9	5	4	3	2	1	(3) בן זוגך תפס אותך בכח
9	5	4	3	2	1	(4) בן זוגך דחף אותך
9	5	4	3	2	1	(5) בן זוגך הכה אותך בכף ידו
9	5	4	3	2	1	(6) בן זוגך השתמש בחפץ כלשהו כדי להכות אותך

תודה על שיתוף הפעולה!

לצורך ביקורת חוזרת:

שלוש ספרות אחרונות של תעודת הזהות: ____ ____ ____ (כולל ספרת ביקורת)

שם המשיב	_____	מספר טלפון של המשיב	_____
כתובת המשיב	_____		
שם המראיין	_____	תאריך ביצוע הראיין	_____
שם בודק השאלון	_____		

נספח 2

התפלגויות משתנים בסקר תשתית עולים 2005, לפי קבוצות גיל ומין, אומדנים משוקללים

הערות:

1. הסבר על אופן שקלול האומדנים ראה בפרק מתודולוגיה.
2. מספרים בסוגריים () מסמנים אומדנים המיוצגים ע"י פחות מ-10 מקרים במדגם.
3. אומדן סך הכל באלפים מתייחס לכל השאלות אלא אם כן קיים אומדן סך הכל הרלבנטי לשאלה ספציפית.
4. אחוזים מחושבים ללא ערך "לא ידוע". אחוז ערך "לא ידוע" מחושב מאומדן סך הכל.
5. בנוסף להתפלגות באחוזים בלוח מוצגים גם ממוצע, סטיית תקן, שכיח וחציון בחלק מהמשתנים, בהתאם לסוג המשתנה וצורכי המחקר.